

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 24.5.2023
SWD(2023) 608 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση Χώρας 2022 - Ελλάδα

που συνοδεύει το έγγραφο

σύσταση για ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

σχετικά με το εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων 2023 της Ελλάδας και τη διατύπωση γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα σταθερότητας 2023 της Ελλάδας

{COM(2023) 608 final}

European
Commission

Greece

2023 Country Report

ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί εν μέσω ενός παγκόσμιου περιβάλλοντος με πολλές προκλήσεις

Η ελληνική οικονομία συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών που επλήγησαν σοβαρότερα από την κρίση COVID-19 στην ΕΕ, αλλά ανέκαμψε γρήγορα. Μετά από συρρίκνωση της τάξης του 9 % το 2020, το ΑΕΠ της Ελλάδας αυξήθηκε κατά 8,4 % το 2021 και κατά 5,9 % το 2022. Η ύφεση στην Ελλάδα ήταν βαθύτερη σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (-5,6 %), αλλά ακολούθησε μια δυναμικότερη ανάκαμψη. Η τάση αυτή εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από το εκ νέου άνοιγμα της οικονομίας μετά την άρση των μέτρων ανάσχεσης και την ισχυρή ανταπόκριση του τουριστικού τομέα, ο οποίος αντιπροσωπεύει σημαντικό μερίδιο του ελληνικού ΑΕΠ. Έως τις αρχές του 2022, η Ελλάδα είχε ανακτήσει τις απώλειες παραγωγής που είχε υποστεί από το τέλος του 2019.

Όταν ξέσπασε η ενεργειακή κρίση, η ανάκαμψη επιβραδύνθηκε. Ενώ κατά το πρώτο εξάμηνο του 2022 καταγράφηκε ισχυρή ανάπτυξη, ο αυξανόμενος πληθωρισμός έπληξε σοβαρά την οικονομία κατά το δεύτερο εξάμηνο του έτους, κυρίως λόγω της εξασθένησης του ρυθμού αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης.

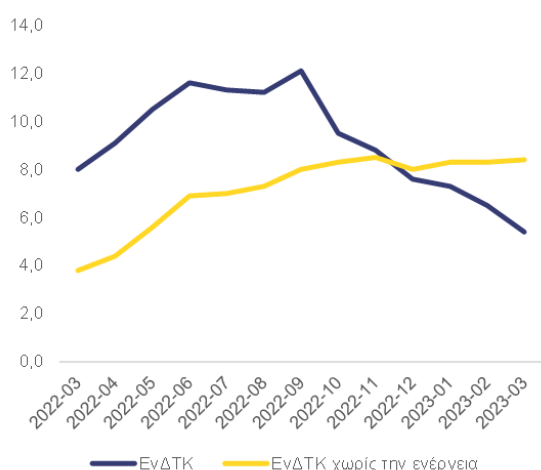
Η Ελλάδα παρουσιάζει διάφορες μακροοικονομικές αδυναμίες, οι οποίες αξιολογούνται στην εμπεριστατωμένη επισκόπηση. ⁽¹⁾ Αυτές συνδέονται με το υψηλό επίπεδο του δημόσιου χρέους, το διευρυνόμενο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών

(το οποίο ωστόσο οφείλεται εν μέρει στην ενεργειακή κρίση), το απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων που εξακολουθεί να είναι υψηλό, και το υψηλό ποσοστό ανεργίας (παράρτημα 22). Ωστόσο, ο δείκτης δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ μειώθηκε σημαντικά το 2022 (και αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω). Τα ανοίγματα των τραπεζών σε μη εξυπηρετούμενα δάνεια μειώθηκαν σημαντικά, παρότι μεγάλο μέρος των απομειωμένων στοιχείων ενεργητικού έχει μεταφερθεί σε διαχειριστές πιστώσεων και, ως εκ τούτου, παραμένει στην οικονομία. Η ανεργία μειώνεται σταθερά, ενώ και η απασχόληση έχει ανακάμψει πλήρως από την πανδημία και βρίσκεται πάνω από τα προ της πανδημίας επίπεδα. Οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις για την αύξηση της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξαγωγικής ικανότητας, για παράδειγμα εκείνες που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, είναι ζωτικής σημασίας για τη σταδιακή μείωση των αδυναμιών.

Η Ελλάδα επηρεάστηκε από την εκτίναξη των τιμών της ενέργειας, όπως και άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Ο ονομαστικός πληθωρισμός ανήλθε κατά μέσο όρο σε 9,3 % το 2022 (διάγραμμα 1.1). Για τα τρία πρώτα τρίμηνα μέχρι την κορύφωσή του τον Σεπτέμβριο του 2022, ο πληθωρισμός οφειλόταν στην άνοδο των τιμών της ενέργειας, η οποία άρχισε να μετακυλίεται και σε άλλες τιμές, ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών. Ο ονομαστικός πληθωρισμός των τιμών καταναλωτή αναμένεται να μετριαστεί τα επόμενα έτη, ενώ ο πληθωρισμός των τιμών των τροφίμων αναμένεται να διατηρηθεί για μεγαλύτερο διάστημα, δεδομένου του ετεροχρονισμένου αντίκτυπου που είχε το υψηλό ενεργειακό κόστος στην παραγωγή τροφίμων.

⁽¹⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023), εμπεριστατωμένη επισκόπηση για την Ελλάδα, έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής [COM (2023) 631 final].

Διάγραμμα 1.1: **Ενεργειακός και μη ενεργειακός πληθωρισμός, %**

Πηγή: Eurostat. Ο ΕνΔΤΚ είναι ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή, ο οποίος χρησιμοποιείται για τη μέτρηση του πληθωρισμού. Αντανakλά τη διαχρονική μεταβολή των τιμών που καταβάλλουν τα νοικοκυριά για ένα αντιπροσωπευτικό καλάθι αγαθών και υπηρεσιών.

Η κερδοφορία των τραπεζών έχει αυξηθεί, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Η κερδοφορία των τραπεζών αυξήθηκε λόγω χαμηλότερων προβλέψεων για πιθανές ζημιές, νέου πιο επικερδούς δανεισμού το 2022 και έκτακτων κερδών από συναλλαγές. Το γεγονός αυτό συνέβαλε στην επαναφορά της κεφαλαιακής θέσης των τραπεζών στα τέλη Σεπτεμβρίου του 2022 στα επίπεδα του τέλους του 2021, παρότι η ποιότητα του κεφαλαίου, αν και βελτιώνεται, παραμένει χαμηλή. Στο μέλλον, η αύξηση των επιτοκίων ενέχει τον κίνδυνο να μειώσει την ικανότητα αποπληρωμής των οφειλετών και να ασκήσει πίεση στην ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού και στη ζήτηση πιστώσεων. Η αύξηση των επιτοκίων αυξάνει επίσης το κόστος χρηματοδότησης των τραπεζών, δεδομένου ότι οι τράπεζες θα πρέπει να εκδίδουν μακροπρόθεσμο χρέος (με υψηλότερα επιτόκια) για να πληρούν τις ελάχιστες κανονιστικές απαιτήσεις. Όσον αφορά τη θετική πλευρά, οι προγραμματισμένες αποπληρωμές προηγούμενων πιο μακροπρόθεσμων χρηματοδοτήσεων που χορηγήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα⁽²⁾ έχουν ήδη ξεκινήσει και είναι πιθανό να ολοκληρωθούν χωρίς σημαντικές

επιπτώσεις στους δείκτες ρευστότητας. Η καθαρή χορήγηση δανείων προς μη χρηματοδοτικές εταιρείες αυξήθηκε το 2022, ενώ η καθαρή χορήγηση δανείων προς τα νοικοκυριά εξακολουθούσε να μειώνεται. Το κόστος δανεισμού είναι υψηλότερο σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ, ιδίως για τα νοικοκυριά και τις μικρές επιχειρήσεις, ενώ αυξάνεται περαιτέρω λόγω της αύξησης των επιτοκίων. Ταυτόχρονα, η πρόσβαση των επιχειρήσεων σε μη τραπεζική χρηματοδότηση εξακολουθεί να είναι περιορισμένη, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια (βλ. παράρτημα 18).

Η οικονομική ανάπτυξη μετρίασε τον αντίκτυπο των δαπανών εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους οι οποίες σχετίζονται με την κρίση. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας έφθασε σε πρωτοφανές επίπεδο (206,3 % του ΑΕΠ) το 2020 και παραμένει το υψηλότερο στη ζώνη του ευρώ, παρότι παρουσιάζει ευνοϊκότερη εικόνα και διάρθρωση αποπληρωμής. Ωστόσο, η έντονη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ, η οποία οφείλεται τόσο στην αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ όσο και στον πληθωρισμό, συνέβαλε στη μείωση του δείκτη χρέους προς το ΑΕΠ σε 171,3 % το 2022.

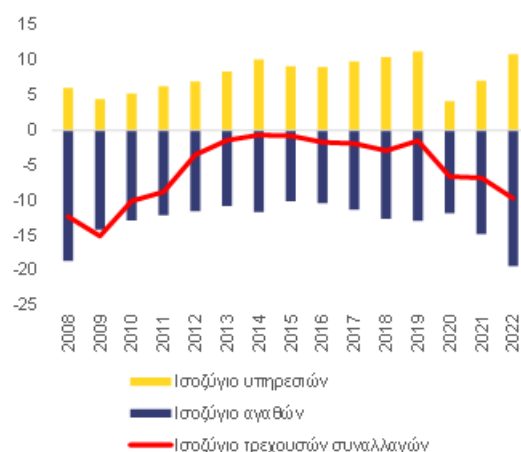
Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών συνέχισε να αυξάνεται κατά το προηγούμενο έτος, ενώ και η σταθεροποίηση της καθαρής διεθνούς επενδυτικής θέσης εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έχει διευρυνθεί από το 2020, κυρίως λόγω της επιδείνωσης του εμπορικού ισοζυγίου αγαθών, το οποίο αντισταθμίστηκε μόνο εν μέρει από την αισθητή βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου στον τομέα των υπηρεσιών (διάγραμμα 1.2). Παρά τις πρόσφατες βελτιώσεις, η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση της Ελλάδας ανήλθε σε - 141,3 % του ΑΕΠ το 2022, ποσοστό που υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ. Οι καθαρές υποχρεώσεις αποτελούνται κυρίως από δημόσια χρεόγραφα που βρίσκονται στην κατοχή δημόσιων πιστωτών, αλλά πρόσφατα αυξήθηκε και το μερίδιο του χρέους του ιδιωτικού τομέα.

Η αγορά εργασίας αντεπεξήλθε ικανοποιητικά στην υγειονομική και ενεργειακή κρίση. Από το 2020, τα μέτρα

⁽²⁾ Στο πλαίσιο των στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (ΣΠΠΜΑ ΙΙΙ).

δημόσιας στήριξης έχουν συμβάλει στην πρόληψη σημαντικής απώλειας θέσεων εργασίας. Σε συνδυασμό με την οικονομική ανάκαμψη που ακολούθησε, οδήγησαν σε πρωτοφανή αύξηση του ποσοστού απασχόλησης της τάξης του 66,8 % έως το τέταρτο τρίμηνο του 2022, παρότι εξακολουθεί να είναι κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Εν τω μεταξύ, το ποσοστό ανεργίας συνέχισε να μειώνεται, με αποτέλεσμα να καταγράψει το χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων 12 ετών (11,8 % έως το τέλος του 2022), ωστόσο παρέμεινε μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ· η ανεργία έπληξε δυσανάλογα τους νέους (ηλικίας 15-29 ετών) και τις γυναίκες κατά 24,9 % και 15,6 %, αντίστοιχα. Η ονομαστική μισθολογική δαπάνη ανά μισθωτό αυξήθηκε κατά 5,1 % το 2022, ποσοστό χαμηλότερο από το ποσοστό πληθωρισμού, με αποτέλεσμα τη μείωση των πραγματικών μισθών κατά 4,7 %. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε περαιτέρω αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 9,4 % από την 1η Απριλίου 2023. Η αύξηση αυτή αναμένεται να αντισταθμίσει εν μέρει την περαιτέρω μείωση των πραγματικών μισθών το 2023.

Διάγραμμα 1.2: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

Πηγή: Βάση δεδομένων της AMECO

Η οικονομία γίνεται ενεργειακά αποδοτικότερη και προσαρμόζεται στις υψηλότερες τιμές της ενέργειας

Ως αντίδραση στην ενεργειακή κρίση, παρατηρήθηκε έντονη μείωση στη ζήτηση ενέργειας. Από τότε που εκδηλώθηκε η κρίση, οι τιμές λιανικής της ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά αυξήθηκαν, αλλά διατηρήθηκαν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ οι τιμές λιανικής του αερίου για τη βιομηχανία πλησιάζουν τον μέσο όρο της ΕΕ συνολικά. Αντιθέτως, από τα μέσα του 2021, οι τιμές λιανικής της ηλεκτρικής ενέργειας για τη βιομηχανία αυξάνονται σε επίπεδα που υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ οι τιμές λιανικής του αερίου για τα νοικοκυριά μόλις πρόσφατα άρχισαν να συγκλίνουν με τον μέσο όρο της ΕΕ. Η εγχώρια κατανάλωση αερίου μειώθηκε κατά 19 % το 2022, ενώ οι εισαγωγές αερίου από τη Ρωσία μέσω αγωγών μειώθηκαν κατά το ήμισυ και πλέον. Μετά τον επιθετικό πόλεμο της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας, η κατανάλωση φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας έχει μειωθεί σημαντικά. Η κατανάλωση φυσικού αερίου στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 22 % κατά την περίοδο Αυγούστου 2022-Μαρτίου 2023, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ίδιας περιόδου των τελευταίων 5 ετών (πάνω από τον στόχο

μείωσης κατά 15 %), ενώ η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας μειώθηκε κατά 11,6 % ⁽³⁾. Η μείωση αυτή ακολουθεί μια περίοδο βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης για την οικονομία, όπως αντικατοπτρίζεται στη μείωση της έντασης ενέργειας κατά 21 % μεταξύ 2012-2021.

Η κυβέρνηση έλαβε προσωρινά μέτρα για να αμβλύνει τις επιπτώσεις της εκτίναξης των τιμών της ενέργειας. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν επιδοτήσεις σε χρήστες ενέργειας, κοινωνικές παροχές σε ευάλωτα νοικοκυριά, επιδοτήσεις για καύσιμα και περικοπές στους έμμεσους φόρους επί των υπηρεσιών μεταφορών (πλαίσιο 1).

Η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο όσον αφορά τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειάς της. Το 2022, για πρώτη φορά, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αντιπροσώπευαν το μεγαλύτερο μερίδιο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας (42 %). Οι εξαγωγές αερίου αυξήθηκαν κατά 289 % το 2022, κυρίως προς τη Βουλγαρία. Οι εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκαν ελαφρώς το 2022 σε σύγκριση με το 2021 [κατά 2 %], εκ των οποίων το μεγαλύτερο μερίδιο προερχόταν από τη Βουλγαρία. Η Ελλάδα διατηρεί τη δέσμευσή της να καταργήσει σταδιακά την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με βάση τον λιγνίτη έως το 2028 και να αυξήσει περαιτέρω τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

⁽³⁾ Όσον αφορά την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, τα στοιχεία της σύγκρισης ισχύουν μόνο έως τον Φεβρουάριο του 2023.

Οικονομικές και δημοσιονομικές πτυχές των μέτρων που λαμβάνονται στον τομέα της ενέργειας

Η Ελλάδα έχει θεσπίσει διάφορα μέτρα στήριξης για την άμβλυνση των επιπτώσεων του πληθωρισμού των τιμών της ενέργειας στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις. Οι εαρινές οικονομικές προβλέψεις της Επιτροπής για το 2023 προβλέπουν ότι το ακαθάριστο δημοσιονομικό κόστος της χώρας θα ανέλθει στο 0,9 % του ΑΕΠ το 2023 ⁽⁴⁾. Τα περισσότερα μέτρα δεν διατηρούν το μήνυμα των τιμών, ούτε απευθύνονται στους πλέον ευάλωτους. Ωστόσο, τόσο η κατανάλωση αερίου όσο και η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας μειώθηκαν περισσότερο σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ κατά την περίοδο από τον Αύγουστο του 2022 έως τον Ιανουάριο του 2023. Τα μέτρα στήριξης της ενέργειας αναμένεται να καταργηθούν σταδιακά έως το τέλος του 2023, ανάλογα με την εξέλιξη των τιμών της ενέργειας.

Συγκεκριμένα, το κύριο μέσο στήριξης είναι η επιδότηση τιμής για την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, την οποία δικαιούνται όλα τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από την κατανάλωση ή το εισόδημά τους. Μέσω αυτής της επιδότησης, η οποία διαβαθμίζεται ανάλογα με την κατανάλωση και έχει εκτιμώμενο δημοσιονομικό κόστος 4,1 % του ΑΕΠ το 2022 και 0,9 % του ΑΕΠ το 2023, το ελληνικό κράτος καλύπτει σημαντικό μέρος της αύξησης της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας, με αποτέλεσμα να μειώνεται η αποτελεσματικότητα των κινήτρων τιμών για τον περιορισμό της κατανάλωσης ενέργειας. Ομοίως, ούτε οι επιδοτήσεις που χορηγήθηκαν ως αντίδραση στις υψηλές τιμές των καυσίμων ήταν στοχευμένες, καθώς ωφέλησαν τη συντριπτική πλειονότητα των νοικοκυριών. Εγκρίθηκαν επίσης ορισμένα πιο στοχευμένα μέτρα στήριξης του εισοδήματος, αν και σε μικρότερη κλίμακα. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν προσωρινή αύξηση της επιδότησης πετρελαίου θέρμανσης, αυξημένες μεταβιβάσεις εισοδήματος σε χαμηλοσυνταξιούχους και ευάλωτα νοικοκυριά, καθώς και πρόσθετες παροχές οικογενειακού επιδόματος.

Η Ελλάδα εφάρμοσε τη συνεισφορά αλληλεγγύης της ΕΕ κατ' εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) 2022/1854 του Συμβουλίου ⁽⁵⁾ με συντελεστή 33 % για το οικονομικό έτος 2022. Επιπλέον, επιβλήθηκε έκτακτη εισφορά ύψους 90 % επί των απροσδόκπτων εσόδων στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας για την περίοδο από τον Οκτώβριο του 2021 έως τον Ιούνιο του 2022. Από τον Ιούλιο του 2022, επιβλήθηκε ανώτατο όριο τιμών για κάθε τύπο παραγωγού ηλεκτρικής ενέργειας. Τα υπερβάλλοντα έσοδα, δηλαδή τα κέρδη που οφείλονται στη διαφορά μεταξύ της αγοραίας τιμής στην οποία οι παραγωγοί εξακολουθούν να πωλούν ηλεκτρική ενέργεια και της καθορισμένης ανώτατης τιμής, μεταβιβάζονται στην κυβέρνηση και χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της επιδότησης τιμής για την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας.

Η Ελλάδα κατάφερε να εξασφαλίσει υψηλό επίπεδο ασφάλειας του εφοδιασμού με αέριο για το 2022. Οι εισαγωγές υδρογονοποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) αυξήθηκαν σημαντικά: η Ρεβουθούσα ήταν το κύριο σημείο εισόδου (44 % των εισαγωγών), ενώ οι ΗΠΑ, ο κύριος προμηθευτής, αντιπροσώπευε πάνω από το 50 % των συνολικών εισαγωγών ΥΦΑ στην Ελλάδα. Δεδομένου ότι η Ελλάδα δεν διαθέτει υπόγειες εγκαταστάσεις αποθήκευσης, προμηθεύτηκε πλωτή μονάδα αποθήκευσης η οποία είναι συνδεδεμένη με τη Ρεβουθούσα, με αποτέλεσμα η χωρητικότητα να αυξηθεί από 225 σε 375 εκατομμύρια κυβικά μέτρα. Επιπλέον, το 2022 τέθηκε σε λειτουργία ο αγωγός διασύνδεσης φυσικού αερίου Ελλάδας-Βουλγαρίας, ενώ και οι δύο αυτές χώρες εξακολουθούν να καταβάλλουν προσπάθειες για τη μεγιστοποίηση της αντίστροφης ροής αερίου. Ενώ οι τιμές της ενέργειας έχουν μειωθεί, εξακολουθεί να υπάρχει αβεβαιότητα όσον αφορά τον επόμενο χειμώνα, γεγονός που απαιτεί συνεχείς προσπάθειες για διαρθρωτική μείωση της ζήτησης αερίου.

Η ενεργειακή κρίση καθιστά ακόμα πιο άμεση την ανάγκη αντιμετώπισης των οικονομικών και κοινωνικών προκλήσεων

Το ποσοστό επενδύσεων της Ελλάδας παραμένει χαμηλό, παρότι οι πόροι της ΕΕ και οι αυξανόμενες εισροές ΑΞ συμβάλλουν στη μείωση του χάσματος με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Από το 2010 έως το 2019, οι επενδύσεις σημείωσαν απότομη πτώση, καθώς έφθασαν στο 10,7 % του ΑΕΠ το 2019. Το γεγονός αυτό ήταν αποτέλεσμα κυκλικών, αλλά και διαρθρωτικών παραγόντων, ενώ οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην αισθητή μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων. Ωστόσο, τα ποσοστά επενδύσεων παρουσιάζουν αύξηση από το 2019, ενώ μάλιστα ανήλθαν στο 13,7 % του ΑΕΠ το 2022, μεταξύ άλλων λόγω του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ), άλλων ταμείων της ΕΕ και της αυξανόμενης εισροής ΑΞΕ, με αποτέλεσμα να μειωθεί το επενδυτικό χάσμα της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ από 11,5 % του ΑΕΠ το 2019 σε 8,7 % του ΑΕΠ το 2022.

Η παραγωγικότητα της εργασίας υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ, ενώ μάλιστα το χάσμα αυτό διευρύνθηκε την τελευταία δεκαετία. Οι δαπάνες των επιχειρήσεων στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2022. Η πραγματική παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας παρέμεινε κάτω από τα επίπεδα του 2010, κυρίως λόγω του αργού ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας τα τελευταία 12 έτη σε βασικούς τομείς, όπως οι υπηρεσίες και ο κλάδος των κατασκευών. Τα επίπεδα παραγωγικότητας στον τομέα της μεταποίησης είναι αντίστοιχα με τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά το μερίδιο της βιομηχανίας στην οικονομία παρουσιάζει πτωτική τάση εδώ και πολλά χρόνια. Εν τω μεταξύ, έχει σημειωθεί σταθερή μείωση του πραγματικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος κατά την τελευταία δεκαετία, καθώς η μείωση των μισθών έχει υπερκαλύψει τις χαμηλές επιδόσεις σε επίπεδο παραγωγικότητας. Οι κανονιστικοί περιορισμοί όσον αφορά την πρόσβαση σε ορισμένες

επιχειρηματικές υπηρεσίες και την παροχή τους είναι υψηλότεροι σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ, με αποτέλεσμα να υπάρχει λιγότερος ανταγωνισμός, υψηλότερο μέσο κόστος και, ως εκ τούτου, χαμηλότερη ανταγωνιστικότητα (παράρτημα 12). Μελλοντικά, είναι εξαιρετικά σημαντικό να διασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα μέσω της ενίσχυσης της παραγωγικότητας της εργασίας.

Μολονότι οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, όπως αντικατοπτρίζονται στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, είναι συνολικά καλύτερες από ό,τι πριν από 5 χρόνια, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές κοινωνικές προκλήσεις. Ενώ το ποσοστό των παιδιών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας και σε ευκαιρίες περαιτέρω αναβάθμισης των δεξιοτήτων εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Η ανεργία μειώνεται σταδιακά, αλλά παραμένει υψηλό το ποσοστό των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Επίσης, μόνο το ήμισυ περίπου των γυναικών εργάζεται, έναντι άνω του 70 % των ανδρών, διαφορά που αντιστοιχεί σε ένα από τα μεγαλύτερα χάσματα απασχόλησης στην ΕΕ. Σχεδόν το ένα τρίτο των παιδιών διατρέχει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ ένα σχετικά υψηλό ποσοστό του πληθυσμού αναφέρει ότι δεν καλύπτονται ορισμένες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης (παράρτημα 14).

Οι περιφερειακές ανισότητες παραμένουν σημαντικές. Με πάνω από το ήμισυ του πληθυσμού και λίγο λιγότερο από τα δύο τρίτα της οικονομίας της συγκεντρωμένα στις περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας, η Ελλάδα παρουσιάζει ένα μοντέλο αρκετά ετερογενούς οικονομικής ανάπτυξης. Οι μεγάλες διαφορές στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ οφείλονται κυρίως στις διαπεριφερειακές ανισότητες όσον αφορά τις επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας, την ψηφιακή ολοκλήρωση και τις ψηφιακές δεξιότητες (βλ. παραρτήματα 11, 15, 17).

Με τη στήριξη των κονδυλίων της ΕΕ, η χώρα κινείται σταδιακά προς ένα πιο βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης. Η Ελλάδα βελτιώνεται σχεδόν σε όλους τους Στόχους

Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίοι σχετίζονται με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, παρότι πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ. Μολονότι έχει ξεκινήσει από μια σχετικά χαμηλή θέση, την τελευταία πενταετία η Ελλάδα έχει αυξήσει τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο επίπεδο του μέσου όρου της ΕΕ και έχει μειώσει σημαντικά τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Ωστόσο, η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή και πράσινη ενέργεια εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, καθώς το 17,5 % του πληθυσμού της δεν είναι σε θέση να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς ζεστή (στοιχεία του 2021). Η Ελλάδα σημειώνει επίσης καλύτερες επιδόσεις από ό,τι στο παρελθόν σε διάφορες διαστάσεις της δικαιοσύνης, της παραγωγικότητας και της μακροοικονομικής σταθερότητας. Ωστόσο, υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω βελτίωση, μεταξύ άλλων για την αντιμετώπιση της ανεργίας, των ανισοτήτων και της φτώχειας, ιδίως στις αγροτικές περιοχές (βλ. παράρτημα 1). Ορισμένα ταμεία της ΕΕ, όπως ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, καθώς και τα ταμεία της πολιτικής συνοχής, παρέχουν σημαντική στήριξη στις προσπάθειες της Ελλάδας να επιτύχει τους ΣΒΑ (παραρτήματα 3, 4) και τους εθνικούς της στόχους για το 2030 σχετικά με την απασχόληση, τις δεξιότητες και τη μείωση της φτώχειας (παραρτήματα 5, 14).

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ

Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) της Ελλάδας αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των βασικών προκλήσεων που σχετίζονται με την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, την απασχόληση, τις δεξιότητες και την κοινωνική συνοχή, τις ιδιωτικές επενδύσεις και τον οικονομικό και θεσμικό μετασχηματισμό. Αποτελείται από 68 μεταρρυθμίσεις και 106 επενδύσεις που υποστηρίζονται από 17,4 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. EUR σε δάνεια (σε σταθερές τιμές 2018), ποσό που αντιστοιχεί στο 14,5 % του ΑΕΠ για το 2022 (βλ. παράρτημα 3 για περισσότερες λεπτομέρειες).

Μέχρι στιγμής, η εφαρμογή του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας έχει προχωρήσει ικανοποιητικά, ωστόσο η Ελλάδα αντιμετωπίζει ορισμένες προκλήσεις στο μέλλον. Η Ελλάδα υπέβαλε 3 αιτήσεις πληρωμής για μη επιστρεπτέα χρηματοδοτική στήριξη⁽⁶⁾ και 2 αιτήσεις πληρωμής για δανειακή στήριξη, που αντιστοιχούν σε 85 ορόσημα και στόχους του σχεδίου. Μέχρι σήμερα, η Ελλάδα έχει λάβει συνολική εκταμίευση ύψους 7,1 δισ. EUR για δύο εγκεκριμένες αιτήσεις πληρωμής, εξαιρουμένης της προχρηματοδότησης. (βλ. παράρτημα 3). Μολονότι η Ελλάδα έχει κάνει εξαιρετική αρχή, υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι στο μέλλον, οι οποίοι απαιτούν συνεχείς προσπάθειες για τη διατήρηση και την ενίσχυση του ρυθμού εφαρμογής. Το σχέδιο περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων οι οποίες, λόγω του μεγέθους τους, αντιπροσωπεύουν μεγάλο διοικητικό φόρτο. Στο παρόν στάδιο, η υλοποίηση του σχεδίου φθάνει σε μια φάση που θα βασίζεται στις περιφερειακές και τοπικές διοικήσεις, των οποίων η διοικητική ικανότητα και η ικανότητα υλοποίησης είναι γενικά ελλιπείς. Η

ολοκλήρωση ορισμένων μέτρων του σχεδίου απαιτεί σειρά προπαρασκευαστικών σταδίων, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων. Η εξασφάλιση έγκαιρης προόδου προς αυτές θα απαιτήσει συνεχή και ισχυρό συντονισμό και βοήθεια προς τους τοπικούς και περιφερειακούς φορείς υλοποίησης.

Η Ελλάδα δεν έχει ακόμη υποβάλει τροποποίηση του σχεδίου της. Το σχέδιο αναμένεται να αναθεωρηθεί το 2023 ώστε να συμπεριλάβει, μεταξύ άλλων, πρόσθετες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στο κεφάλαιο για το REPowerEU. Ωστόσο, οι συζητήσεις με την Ελλάδα σχετικά με το κεφάλαιο για το REPowerEU βρίσκονται ακόμη σε αρχικό στάδιο. Τον Μάρτιο του 2023, η Ελλάδα κοινοποίησε στην Επιτροπή την πρόθεσή της να ζητήσει πρόσθετο δάνειο ύψους 5 δισ. EUR, με στόχο το συνολικό δανειακό της κονδύλιο να ανέλθει σε 17,7 δισ. EUR. Στο μέλλον, θα είναι σημαντικό για την Ελλάδα να οριστικοποιήσει σύντομα το προσάρτημα στο σχέδιο, συμπεριλαμβανομένου του πρόσθετου αιτήματος δανείου, και το κεφάλαιο για το REPowerEU, με σκοπό την ταχεία έναρξη της εφαρμογής του.

Η ακόλουθη, πιο λεπτομερής επισκόπηση των μέτρων που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του ΣΑΑ σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται επίσημη έγκριση ή απόρριψη από την Επιτροπή τυχόν αιτήσεων πληρωμής.

Οι επενδύσεις και οι μεταρρυθμίσεις για τη στήριξη της πράσινης μετάβασης σημειώνουν πρόοδο. Η Ελλάδα δημοσίευσε προσκλήσεις για την ανακαίνιση περισσότερων από 100 000 κατοικιών με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, ενώ ορισμένα κονδύλια προορίζονται για τα ενεργειακά φτωχά νοικοκυριά. Η επένδυση αυτή αναμένεται να αποφέρει σημαντική

⁽⁶⁾ Η Ελλάδα υπέβαλε την τρίτη αίτηση πληρωμής για μη επιστρεπτέα χρηματοδοτική στήριξη στις 16 Μαΐου 2023 και η αξιολόγηση από την Επιτροπή βρίσκεται σε εξέλιξη.

εξοικονόμηση πρωτογενούς ενέργειας (κατά μέσο όρο 30 %). Για την αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό μείγμα, η Ελλάδα θέσπισε ένα νέο πλαίσιο για την αδειοδότηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων των υπεράκτιων αιολικών πάρκων, καθώς και ένα νέο καθεστώς στήριξης για την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές⁽⁷⁾. Επιπλέον, η Ελλάδα θέσπισε ένα σύστημα «Εγγύησης Προέλευσης», το οποίο ενθαρρύνει τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές στο ενεργειακό τους μείγμα. Επιπλέον, η Ελλάδα θέσπισε νέο πλαίσιο διαχείρισης αποβλήτων για τη στήριξη της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία. Με νόμο για τις συμβάσεις-πλαίσιο, θα καταστεί δυνατή η αποκατάσταση της γης των πρώην λιγνιτωρυχείων της Ελλάδας στη Δυτική Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη, με βάση το εθνικό της σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα. Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης για την αναπροσαρμογή της χρήσης της γης αμέσως μετά την αποκατάστασή της.

Για την προώθηση των βιώσιμων μεταφορών, υλοποιήθηκαν βασικές μεταρρυθμίσεις που ανοίγουν τον δρόμο για επενδύσεις στους σιδηροδρόμους, στις δημόσιες αστικές μεταφορές με λεωφορεία και στην ηλεκτροκίνηση. Η Ελλάδα θέσπισε νόμο για την αναδιάρθρωση των εταιρειών που έχουν υπό την κατοχή και τη διαχείρισή τους τις σιδηροδρομικές υποδομές. Μόλις εφαρμοστεί πλήρως, η μεταρρύθμιση αναμένεται να βοηθήσει την Ελλάδα στην ανάπτυξη, τη λειτουργία και τη συντήρηση ενός σύγχρονου και ασφαλούς σιδηροδρομικού δικτύου. Η Ελλάδα θέσπισε επίσης ένα σύγχρονο νομικό πλαίσιο για τις δημόσιες υπηρεσίες μεταφορών με λεωφορείο, με στόχο να προωθήσει τον ανταγωνισμό, να δώσει τη δυνατότητα στις εταιρείες λεωφορείων να επενδύσουν σε πιο οικολογικά οχήματα και να αυξήσει την ποιότητα και την οικονομική προσιτότητα των υπηρεσιών για τον καταναλωτή. Τέλος, η Ελλάδα θέσπισε ολοκληρωμένο κανονιστικό πλαίσιο για την

προώθηση της εγκατάστασης και της λειτουργίας σταθμών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων σε ολόκληρη την Ελλάδα, το οποίο θα θέσει τη χώρα σε τροχιά επίτευξης του στόχου χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων σε ποσοστό 30 % έως το 2030.

Η Ελλάδα έχει δρομολογήσει έργα για την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και της ευρύτερης οικονομίας. Η Ελλάδα άρχισε να ψηφιοποιεί τη δημόσια διοίκησή της, ώστε αυτή να καταστεί πιο αποτελεσματική και προσβάσιμη για τους πολίτες. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την ψηφιοποίηση των αρχείων, την ανάπτυξη υποδομών ΤΠ και ασφάλειας ΤΠ, καθώς και την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών. Η Ελλάδα έχει επίσης δρομολογήσει πρόγραμμα για τη στήριξη της υιοθέτησης ψηφιακών τεχνολογιών από τις ΜΜΕ. Μετά την ολοκλήρωσή του, το έργο αναμένεται να βοηθήσει τουλάχιστον 100 000 ΜΜΕ να αγοράσουν γενικά ψηφιακά εργαλεία και υπηρεσίες και τουλάχιστον 500 000 ΜΜΕ να αναβαθμίσουν τις ταμειακές τους μηχανές σε λύσεις που βασίζονται σε υπολογιστή. Η Ελλάδα δρομολόγησε επίσης πρόγραμμα κατάρτισης για τους δικαστές, με σκοπό τη βελτίωση των ψηφιακών τους δεξιοτήτων που σχετίζονται με τα δικαστικά καθήκοντα.

Για τη βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, η Ελλάδα έχει μεταρρυθμίσει την εργατική νομοθεσία, έχει αναβαθμίσει το σύστημα διά βίου μάθησης και έχει εκσυγχρονίσει τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης. Η εργατική νομοθεσία που θεσπίστηκε τον Ιούνιο του 2021 εκσυγχρονίζει την ατομική και συλλογική εργατική νομοθεσία, καθώς και το πλαίσιο για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Ακολούθησε διεξοδική οργανωτική μεταρρύθμιση της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης, αναθεώρηση των υποχρεώσεων που ισχύουν για την υπηρεσία και τα άτομα που αναζητούν εργασία, καθώς και μεταρρύθμιση του εθνικού συστήματος διά βίου μάθησης για τη βελτίωση της ποιότητας και της συνάφειας των προγραμμάτων κατάρτισης με την αγορά εργασίας. Η εν λόγω μεταρρύθμιση θέτει επίσης τη βάση για την παροχή προγραμμάτων κατάρτισης, μεταξύ άλλων για ψηφιακές και

(7) Το καθεστώς αυτό αναμένεται να προσθέσει επιπλέον 3 γιγαβάτ στη δυναμικότητα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

πράσινες δεξιότητες υψηλής ζήτησης, σε περισσότερα από μισό εκατομμύριο άτομα έως το 2025. Με τη στήριξη του MAA, η Ελλάδα έχει επίσης ξεκινήσει τον ψηφιακό μετασχηματισμό των υπηρεσιών απασχόλησης και κοινωνικής ασφάλισης, ενώ έχει επίσης θεσπίσει πιλοτικό πρόγραμμα προσωπικού βοηθού για τα άτομα με αναπηρία, το οποίο εφαρμόζει μια νέα προσέγγιση αξιολόγησης της αναπηρίας σύμφωνα με τις βέλτιστες πρακτικές της ΕΕ.

Η Ελλάδα ολοκλήρωσε βασικές μεταρρυθμίσεις για την τόνωση των ιδιωτικών επενδύσεων, ιδίως όσον αφορά την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, καθώς και για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της. Θεσπίστηκε νόμος για την αντιμετώπιση των αδυναμιών που σχετίζονται με το κατά κύριο λόγο μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, ο νόμος εισήγαγε φορολογικά και άλλα κίνητρα για να ενθαρρύνει τους αυτοαπασχολούμενους και τις ΜΜΕ να αυξήσουν το μέγεθός τους και να επωφεληθούν από οικονομίες κλίμακας μέσω επιχειρηματικών μετασχηματισμών και δράσεων συνεργασίας, όπως κοινοπραξίες και συνεργατικοί σχηματισμοί. Η Ελλάδα θέσπισε επίσης φορολογικά κίνητρα για πράσινες και ψηφιακές επενδύσεις από ΜΜΕ. Τέλος, τέθηκε σε εφαρμογή ένα ολοκληρωμένο, σαφές και ελκυστικότερο νομικό πλαίσιο για επενδύσεις στρατηγικής σημασίας για την ελληνική οικονομία. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει τη στήριξη της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και την προώθηση της καινοτομίας και της διάδοσης της τεχνολογίας.

Η Ελλάδα επιδίωξε συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας βασικών τομέων της οικονομίας της. Δρομολόγησε προγράμματα επιδοτήσεων για την προώθηση της ανάπτυξης βιομηχανικών πάρκων επόμενης γενιάς και της εφαρμογής έξυπνων τεχνολογιών στις ΜΜΕ του τομέα της μεταποίησης. Η Ελλάδα δρομολόγησε επίσης πρόγραμμα στήριξης για τον εκσυγχρονισμό του γεωργικού της τομέα μέσω της καινοτομίας, της πράσινης μετάβασης των γεωργικών μονάδων και της ανάπτυξης του αγροτουρισμού. Επιπλέον, υπάρχει βελτιωμένο κανονιστικό πλαίσιο για την

αδειοδότηση και τη λειτουργία τουριστικών εγκαταστάσεων, συμπεριλαμβανομένων των τουριστικών λιμένων, το οποίο αναμένεται να συμβάλει στην ανάπτυξη του τουριστικού τομέα, ο οποίος αποτελεί τομέα με ισχυρές προοπτικές για την Ελλάδα. Για την προώθηση της έρευνας και της ανάπτυξης, η Ελλάδα έχει κινήσει τις διαδικασίες για τη δημιουργία, την επέκταση και την αναβάθμιση των υποδομών ερευνητικών κέντρων και τεχνολογικών ιδρυμάτων σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Για τη βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και για τη στήριξη των ιδιωτικών επενδύσεων, ιδίως στον πράσινο και τον ψηφιακό τομέα, η Ελλάδα έχει θέσει σε εφαρμογή τη δανειακή διευκόλυνση στο πλαίσιο του MAA. Η δανειακή διευκόλυνση⁽⁸⁾ διευκολύνει την πρόσβαση των ελληνικών επιχειρήσεων σε οικονομικά προσιτά δάνεια εν μέσω αυξημένης οικονομικής αβεβαιότητας και αποσκοπεί στη μόχλευση ιδιωτικών επενδύσεων.

⁽⁸⁾ Το πλαίσιο της δανειακής διευκόλυνσης αφορά την παροχή δανείων μέσω διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και εμπορικών τραπεζών (11,7 δισ. EUR), τη θέσπιση συμμετοχικού τίτλου για την παροχή κεφαλαιακής στήριξης σε δυναμικές επιχειρήσεις μεσαίας κεφαλαιοποίησης και ΜΜΕ μέσω δύο καθεστώτων ταμείων χαρτοφυλακίου (500 εκατ. EUR), και την κινητοποίηση πρόσθετων κονδυλίων για το τμήμα του προγράμματος InvestEU που αφορά την Ελλάδα, μέσω της παροχής εγγυήσεων σε εταιρείες στους τομείς του πράσινου και βιώσιμου μετασχηματισμού, της ανταγωνιστικότητας, της καινοτομίας και της ψηφιοποίησης (500 εκατ. EUR).

Βασικά παραδοτέα στο πλαίσιο του ΣΑΑ την περίοδο 2023-24

- Ολοκλήρωση ανακαινίσεων σε τουλάχιστον 8 000 κατοικίες για τη βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης και έγκριση τουλάχιστον 9 700 εταιρειών για ανακαινίσεις με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.
- Έναρξη των έργων για την προώθηση της ανθεκτικότητας και της περιβαλλοντικής προστασίας του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας, των εναέριων δικτύων σε δασικές περιοχές, καθώς και της αύξησης της δυναμικότητας των υποσταθμών υψηλής και μέσης τάσης.
- Εφαρμογή οργανωτικής μεταρρύθμισης στον σιδηροδρομικό τομέα και πλήρης επιχειρησιακή λειτουργία του νέου Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ) και της εταιρείας διαχείρισης κατασκευών του (ΕΡΓΟΣΕ), καθώς και πλήρης εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Συστήματος Διαχείρισης της Σιδηροδρομικής Κυκλοφορίας (ERTMS) στο κεντρικό σιδηροδρομικό δίκτυο.
- Ολοκλήρωση της ψηφιοποίησης τουλάχιστον του 30 % του συνόλου των αρχείων και στα 9 υποέργα στη δημόσια διοίκηση.
- Έγκριση πρωτογενούς νομοθεσίας για τη θέσπιση συστήματος ανταμοιβών στη δημόσια διοίκηση.
- Έγκριση νομοθεσίας που προβλέπει άξονες εργασίας του προσωπικού που ασχολείται με τις δημόσιες συμβάσεις.
- Απλούστευση και κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας και δημιουργία πλατφόρμας ΤΠ για την πλήρη αυτοματοποίηση των επιστροφών ΦΠΑ.
- Εκσυγχρονισμός της δικαιοσύνης, μέσω της αναβάθμισης των δεξιοτήτων των δικαστών, της αναβάθμισης των συστημάτων τήρησης αρχείων και των συστημάτων ΤΠ στα δικαστήρια, της θέσπισης νομοθεσίας για την παρακολούθηση και τη βελτίωση των επιδόσεων των δικαστικών υπαλλήλων και της έναρξης της κατασκευής και ανακαίνισης ενεργειακά αποδοτικών δικαστικών μεγάρων. Αναθεώρηση του δικαστικού χάρτη για όλους τους κλάδους του δικαστικού σώματος, για την αναδιοργάνωση των δικαστικών περιφερειών σε όλη την Ελλάδα και την ορθολογική διανομή δικαστικών δομών στις εν λόγω περιφέρειες, με πλήρως επιχειρησιακά και λειτουργικά δικαστήρια σε ποσοστό τουλάχιστον 70 % των διοικητικών δικαστηρίων και τουλάχιστον 40 % των αστικών και ποινικών δικαστηρίων.
- Εκσυγχρονισμός και ψηφιοποίηση του τομέα της δημόσιας υγείας, μεταξύ άλλων με την έναρξη του έργου για την ανακαίνιση τουλάχιστον 156 κέντρων υγείας με γνώμονα την ενεργειακή απόδοση, την πλήρη λειτουργία επιπλέον 56 μονάδων ψυχικής υγείας και την ολοκλήρωση των εθνικών ηλεκτρονικών φακέλων υγείας και των προγραμμάτων ψηφιακής υγείας κατά του καρκίνου.
- Ολοκλήρωση προγραμμάτων αναβάθμισης δεξιοτήτων με έμφαση στις ψηφιακές και «πράσινες» δεξιότητες για σχεδόν 150 000 άτομα.
- Προώθηση της αποϊδρυματοποίησης των παιδιών, ιδίως μέσω της τοποθέτησης ανηλίκων με σοβαρή αναπηρία και/ή ψυχικές διαταραχές υπό τη φροντίδα επαγγελματιών ανάδοχων φροντιστών και της τοποθέτησης εφήβων σε διαμερίσματα ημιανεξάρτητης διαβίωσης.
- Υπογραφή δανειακών συμβάσεων συνολικού ύψους 5,9 δισ. EUR στο πλαίσιο της δανειακής διευκόλυνσης.

Ειδικότερα, στηρίζει επενδύσεις που σχετίζονται με την πράσινη μετάβαση και την ψηφιοποίηση

(37 % και 20 % των συνολικών πιστώσεων), με αποτέλεσμα να ενθαρρύνονται οι οικονομίες

κλίμακας και η καινοτομία και να αυξάνεται η εξαγωγική ικανότητα. Για αυτόν τον σκοπό, οι ελληνικές αρχές έλαβαν όλα τα αναγκαία μέτρα για την πλήρη θέσπιση του πλαισίου της δανειακής διευκόλυνσης. Μέχρι στιγμής, η απορρόφηση των δανείων που χρηματοδοτούνται από τον ΜΑΑ ήταν σημαντική. Συγκεκριμένα, έχουν υπογραφεί δανειακές συμβάσεις συνολικού ύψους 5,74 δισ. EUR έως τον Απρίλιο του 2023 για τη χρηματοδότηση επενδύσεων στην καθαρή και αποδοτική παραγωγή και χρήση ενέργειας, στις βιώσιμες μεταφορές, στα δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας και στην ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων.

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με προκλήσεις πέραν εκείνων που αντιμετωπίζονται στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Παρά την απότομη πτώση του περασμένου έτους, το χρέος του δημόσιου τομέα παραμένει υψηλό και η φορολογία των επιχειρήσεων εξακολουθεί να αποτελεί πολύπλοκο ζήτημα, ενώ υπάρχουν ενδείξεις χαμηλού βαθμού φορολογικής συμμόρφωσης, ιδίως από τους αυτοαπασχολούμενους. Το μισθολογικό κόστος του δημόσιου τομέα σε όρους ΑΕΠ έχει ευθυγραμμιστεί σε γενικές γραμμές με τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ η Ελλάδα εξακολουθεί να λαμβάνει μέτρα για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης. Ωστόσο, οι συνολικές επιδόσεις της παραμένουν χαμηλές, γεγονός που οφείλεται εν μέρει στη δυσκολία προσέλκυσης και διατήρησης προσωπικού υψηλού επιπέδου. Ο τομέας της υγειονομικής περίθαλψης χαρακτηρίζεται από υψηλές άμεσες πληρωμές για υπηρεσίες εκτός της δέσμης παροχών και το σύστημα πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης δεν εκπληρώνει επαρκώς τον ρόλο του ως πρώτου σημείου εισόδου στο σύστημα για τους ασθενείς. Παρά τις εγκριθείσες μεταρρυθμίσεις και την πρόοδο που έχει σημειωθεί σε ορισμένες πτυχές του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, η επιχειρηματική δραστηριότητα εξακολουθεί να παρεμποδίζεται από περιορισμούς όσον αφορά την πρόσβαση στη χρηματοδότηση και από ανεπάρκειες της δημόσιας διοίκησης. Η κτηματογράφηση δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Ενώ το μερίδιο των μη εξυπηρετούμενων δανείων στους ισολογισμούς των τραπεζών έχει μειωθεί αισθητά, η αποτελεσματική ρύθμιση τόσο των νέων όσο και των παλαιών μη εξυπηρετούμενων δανείων από τράπεζες και διαχειριστές πιστώσεων παραμένει καίριας σημασίας για την ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα. Η παροχή αποτελεσματικής στήριξης της ενεργοποίησης στους ανέργους εξαρτάται από τους περιορισμούς της διοικητικής ικανότητας. Η Ελλάδα εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο

βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα, ενώ η υφιστάμενη ικανότητα αποθήκευσης και δυναμικότητα δικτύου δεν επαρκούν για να καταστεί δυνατή η ομαλή ενσωμάτωση των όλο και διευρυνόμενων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κατά τα επόμενα έτη. Θα πρέπει να ενισχυθούν οι δράσεις που αποσκοπούν στην αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η επίτευξη των καθορισμένων στόχων, συμπεριλαμβανομένης της ταχείας ανάπτυξης των έξυπνων μετρητών. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων θα συμβάλει επίσης στην επίτευξη περαιτέρω προόδου όσον αφορά την επίτευξη των ΣΒΑ, όπου η Ελλάδα παρουσιάζει επί του παρόντος περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης, ιδίως όσον αφορά τους στόχους που σχετίζονται με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα (ΣΒΑ 2, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 12), τη δικαιοσύνη (ΣΒΑ 1, 3, 4, 5, 7) την παραγωγικότητα (ΣΒΑ 4, 8, 9) και τη μακροοικονομική σταθερότητα (ΣΒΑ 8, 16, 17).

Η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα

Το υψηλό χρέος του δημόσιου τομέα απαιτεί συνετές δημοσιονομικές πολιτικές μεσοπρόθεσμα. Το 2022, το δημόσιο χρέος κατέγραψε απότομη πτώση σε σχέση με το ΑΕΠ (από 194,6 % του ΑΕΠ το 2021 σε 171,3 % το 2022), ενώ προβλέπεται να μειωθεί περαιτέρω σε 160,2 % το 2023. Το δημόσιο χρέος διακρατείται κατά κύριο λόγο από πιστωτές του δημόσιου τομέα με ευνοϊκούς όρους, ενώ και οι χρηματοδοτικές ανάγκες του δημόσιου τομέα αναμένεται να είναι διαχειρίσιμες κατά τα επόμενα έτη. Εν τω μεταξύ, από την ανάλυση της Επιτροπής όσον αφορά τη βιωσιμότητα του χρέους ⁽⁹⁾ προκύπτει ότι ο κίνδυνος για τη

⁽⁹⁾ Post programme surveillance report, Greece (Εκθεση μεταπρογραμματικής εποπτείας, Ελλάδα), Μάιος 2023.

βιωσιμότητα του χρέους είναι χαμηλός βραχυπρόθεσμα, υψηλός μεσοπρόθεσμα και χαμηλός μακροπρόθεσμα.

Οι τροποποιήσεις του πλαισίου φορολογικής πολιτικής της Ελλάδας και οι συνεχιζόμενες προσπάθειες για την ενίσχυση της φορολογικής διοίκησης θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση του επενδυτικού χάσματος και στην επιβολή φορολογικής συμμόρφωσης. Η θέσπιση ενός συστήματος φορολογικών προαποφάσεων θα μπορούσε να ενισχύσει την ασφάλεια δικαίου για τους επενδυτές και να ενδυναμώσει τις συνεχιζόμενες προσπάθειες για την απλούστευση του φορολογικού συστήματος. Υπάρχει επίσης περιθώριο διεύρυνσης της φορολογικής βάσης και επιβολής της φορολογικής συμμόρφωσης των αυτοαπασχολούμενων. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο κύκλος εργασιών που πραγματοποιούν οι αυτοαπασχολούμενοι έχει αυξηθεί ραγδαία, ενώ τα δηλωθέντα εισοδήματά τους έχουν αυξηθεί ελάχιστα⁽¹⁰⁾. Η διαφορά αυτή ενδέχεται να υποδηλώνει ότι υπάρχει σημαντική φοροδιαφυγή και απώλεια φορολογικών εσόδων. Η κατάσταση θα μπορούσε να βελτιωθεί με την επανεξέταση του υφιστάμενου φορολογικού συστήματος των αυτοαπασχολούμενων και την αυξημένη χρήση των πληροφοριών από ηλεκτρονικές πληρωμές. Αυτό συνάδει με την υπό εξέλιξη ψηφιοποίηση της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ), η οποία συνεχίζει να αναπτύσσει νέα ψηφιακά εργαλεία και υπηρεσίες για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Η ενίσχυση της αυτονομίας της ΑΑΔΕ όσον αφορά τη διαχείριση και την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων της και των υποδομών ΤΠ θα είναι επίσης καίριας σημασίας για την επιτυχή υλοποίηση των υπό εξέλιξη επενδύσεων στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας, όπως η αντικατάσταση του κεντρικού της συστήματος φορολογικών πληροφοριών.

⁽¹⁰⁾ Με βάση τις φορολογικές δηλώσεις του 2021, πάνω από το 67 % των αυτοαπασχολούμενων δήλωσε ετήσιο εισόδημα κάτω των 10.000 EUR. Το συνολικό δηλωθέν εισόδημα ανήλθε σε 4,2 δισ. EUR, έναντι του κύκλου εργασιών των πωλήσεων ύψους 48,6 δισ. EUR.

Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης παραμένει παράγοντας καίριας σημασίας. Το μισθολογικό κόστος του δημόσιου τομέα παρέμεινε σταθερό το 2022 στο 10,8 % του ΑΕΠ, σε μεγάλο βαθμό ευθυγραμμισμένο με τον μέσο όρο της ΕΕ (10,2 % του ΑΕΠ)⁽¹¹⁾. Η Ελλάδα εφαρμόζει σταδιακά το σύστημα διαχείρισης ανθρώπινων πόρων, συμπεριλαμβανομένου του καθορισμού στόχων, με σκοπό την εξασφάλιση αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και την παροχή κινήτρων για τη διατήρηση εργατικού δυναμικού υψηλής ποιότητας. Στο μέλλον, οι πιθανές προσαρμογές στις αποδοχές των δημόσιων υπαλλήλων, για παράδειγμα με την παροχή κινήτρων στους διευθυντές ώστε να αναλαμβάνουν πρόσθετες αρμοδιότητες που συνδέονται με τα νέα συστήματα αξιολόγησης και ανταμοιβών, αναμένεται να διατηρήσουν την ακεραιότητα του ενοποιημένου μισθολογικού συστήματος σε ολόκληρη τη δημόσια διοίκηση. Επιπλέον, παρότι έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος όσον αφορά τη βελτίωση των ορθών διαδικασιών θέσπισης νομοθεσίας, η έγκαιρη και πραγματική διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη πριν από νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες εξακολουθεί να μην είναι η βέλτιστη δυνατή.

Οι δημόσιες δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη υπολείπονται του μέσου όρου της ΕΕ, ενώ μεγάλο μέρος των δαπανών αφορά φαρμακευτικά προϊόντα. Οι δημόσιες δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη ανήλθαν στο 5,9 % του ΑΕΠ το 2020, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν 8,9 % του ΑΕΠ. Ωστόσο, οι πληρωμές απευθείας από τους ασθενείς στην Ελλάδα (ως ποσοστό του ΑΕΠ) είναι οι δεύτερες υψηλότερες στην ΕΕ. Οι δαπάνες για θεραπευτική αγωγή και φάρμακα αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μερίδιο των δημόσιων δαπανών υγειονομικής περίθαλψης (59 % και 27 % αντίστοιχα), ενώ οι δαπάνες για μακροχρόνια και προληπτική περίθαλψη παραμένουν μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ (0,1 % και 0,2 % του ΑΕΠ το 2020 έναντι 1,5 % και 0,3 % στην ΕΕ αντίστοιχα). Επίσης, δεν έχει ακόμη θεσπιστεί

⁽¹¹⁾ Το μισθολογικό κόστος της Ελλάδας ανήλθε σε 22,73 δισ. EUR το 2022 (έναντι 22,52 δισ. EUR το 2021), ποσό που αντιστοιχεί στο 19,9 % των δημόσιων δαπανών.

ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική για τη μακροχρόνια περίθαλψη. Τα νοσοκομεία είναι οι κύριοι πάροχοι θεραπευτικής αγωγής, ενώ η εξωνοσοκομειακή περίθαλψη λαμβάνει ελάχιστη δημόσια χρηματοδότηση. Ταυτόχρονα, οι δημόσιες δαπάνες για φάρμακα είναι οι υψηλότερες στην ΕΕ σε σχέση με το ΑΕΠ (1,6 % το 2020 έναντι 1,1 % στην ΕΕ).

Η μεταρρύθμιση της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης αναμένεται να εξασφαλίσει πλήρη και ισότιμη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, αλλά πάσχει από έλλειψη ιατρών. Το νέο σύστημα πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης παρέχει στους ασθενείς κίνητρα να επικοινωνούν πρώτα με τους οικογενειακούς ιατρούς, ώστε αυτοί να τους βοηθήσουν να κατανοήσουν το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Τον Ιούλιο του 2022, οι πολίτες άρχισαν να εγγράφονται στο νέο σύστημα, ενώ έως τα τέλη Απριλίου 2023 είχαν εγγραφεί 4,8 εκατομμύρια πολίτες σε οικογενειακό ιατρό (55 % του συνολικού επιλέξιμου πληθυσμού). Αντιθέτως, ο αριθμός των οικογενειακών ιατρών που είναι εγγεγραμμένοι στο δημόσιο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης δεν επαρκεί για την κάλυψη ολόκληρου του πληθυσμού ⁽¹²⁾. Στόχος είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων ιατρών να καλύπτει ολόκληρο τον πληθυσμό έως τον Σεπτέμβριο του 2023. Για αυτόν τον σκοπό, απαιτούνται πρόσθετα μέτρα που θα ενισχύσουν τα υφιστάμενα κίνητρα, ώστε να δημιουργηθεί η βάση για ολοκληρωμένη πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, όπως ο περιορισμός της επιστροφής των εξόδων για υπηρεσίες και συνταγογραφήσεις που παρέχονται από γενικούς και ειδικούς παθολόγους που δεν είναι εγγεγραμμένοι στο σύστημα.

⁽¹²⁾ Μέχρι στιγμής, έχουν εγγραφεί περίπου 3 400 γενικοί και ειδικοί παθολόγοι ως προσωπικοί ιατροί, αριθμός που καλύπτει μόνο το 72 % του πληθυσμού με άνιση γεωγραφική κάλυψη σε ολόκληρη την επικράτεια.

Ο υγιής χρηματοπιστωτικός τομέας είναι παράγοντας ζωτικής σημασίας για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης

Το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων δανείων μειώθηκε αισθητά, με τη χρήση τιτλοποιήσεων. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων ⁽¹³⁾ συνέχισε να μειώνεται, ενώ τον Σεπτέμβριο του 2022 έφτασε στο 6,4 % των συνολικών δανείων, από 8,6 % το 2021 και 26,5 % το 2020. Ωστόσο, παραμένει το υψηλότερο στην ΕΕ, όπου ο μέσος όρος είναι 1,8 %. Οι τιτλοποιήσεις με κρατική στήριξη στο πλαίσιο του προγράμματος «Ηρακλής» (που έληξε τον Οκτώβριο του 2022) αποτέλεσαν βασικό παράγοντα για τη σημαντική μείωση του αριθμού των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Η αποτελεσματική ρύθμιση τόσο των παλαιών όσο και των νέων μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις τράπεζες και τους διαχειριστές πιστώσεων παραμένει παράγοντας καίριας σημασίας για την ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα. Στο μέλλον, η εσωτερική διαχείριση των δανείων από τις τράπεζες αναμένεται να αποτελέσει τον κύριο μοχλό για τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε αριθμό πιο κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ. Ταυτόχρονα, μεγάλο μέρος του μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους του παρελθόντος, το οποίο αφαιρέθηκε από τους ισολογισμούς των τραπεζών, παραμένει στην οικονομία και διακρατείται από διαχειριστές πιστώσεων (βλ. διάγραμμα 3.1), οι οποίοι αναμένεται επίσης να προχωρήσουν στην εξυγίανση και την αναδιάρθρωσή του. Ορισμένα από αυτά τα τιτλοποιημένα χαρτοφυλάκια υστερούν ως προς τους αρχικούς στόχους τους, κυρίως λόγω των χαμηλότερων ανακτήσεων

⁽¹³⁾ Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ) ως ποσοστό των συνολικών ακαθάριστων δανείων, όπως αναφέρονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ο αριθμός αυτός διαφέρει από εκείνον που αναφέρεται στο πλαίσιο της μεταπρογραμματικής εποπτείας, ο οποίος ακολουθεί τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ως ποσοστό των συνολικών ακαθάριστων δανείων πελατών σε ατομική βάση, όπως ανέφερε η Τράπεζα της Ελλάδος.

από ρευστοποιήσεις εξασφαλίσεων. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην αναστολή των διαδικασιών εκτέλεσης και σε καθυστερήσεις στις δικαστικές διαδικασίες κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, αλλά παράλληλα αντικατοπτρίζει το ποσοστό μη επιτυχών πλειστηριασμών, το οποίο εξακολουθεί να είναι υψηλό, παρά την αύξηση των πλειστηριασμών που διεξήχθησαν το 2022. Οι διαχειριστές πιστώσεων λαμβάνουν στοχευμένα μέτρα για τη σταδιακή επίτευξη των αρχικών τους στόχων. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν πωλήσεις χαρτοφυλακίων μη εξυπηρετούμενων δανείων στη δευτερογενή αγορά, οι οποίες επιτρέπουν στους διαχειριστές πιστώσεων να διαθέτουν εμπροσθοβαρώς ταμειακές ροές, αν και με δυνητικό κόστος για τη μελλοντική εξυπηρέτηση των δανείων. Για την αποτελεσματική βελτίωση των επιδόσεων και τη βελτίωση της αξίας πώλησης των υποκείμενων χαρτοφυλακίων, οι εν λόγω συναλλαγές θα πρέπει, για παράδειγμα, να περιλαμβάνουν όλο και περισσότερο δάνεια που έχουν υποστεί αναδιάρθρωση και είναι πλέον ξανά εξυπηρετούμενα.

Η αποτελεσματική διαδικασία αναγκαστικής είσπραξης οφειλών παραμένει παράγοντας ζωτικής σημασίας για την ομαλή λειτουργία της δευτερογενούς αγοράς μη εξυπηρετούμενων δανείων. Για αυτόν τον σκοπό, μπορεί να απαιτείται περαιτέρω βελτίωση της διαδικασίας είσπραξης οφειλών, μεταξύ άλλων μέσω μιας πιο εξορθολογισμένης και αποτελεσματικής διαδικασίας μετά τον πλειστηριασμό και μέσω της επιτάχυνσης των διαδικασιών εγγραφής στο κτηματολόγιο. Η απόφαση της ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η οποία δημοσιεύθηκε στις 16 Φεβρουαρίου 2023, αναγνώρισε ότι οι εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων από πιστώσεις νομιμοποιούνται να κινούν διαδικασίες αναγκαστικής εκτέλεσης και βάσει του νόμου του 2003 για την τιτλοποίηση των απαιτήσεων⁽¹⁴⁾. Η απόφαση αυτή δημιουργεί δεδικασμένο για την επίλυση της προηγούμενης ανασφάλειας δικαίου, καθώς αποτρέπει την αναστολή της είσπραξης οφειλών

⁽¹⁴⁾ Η διαδικασία αυτή προστίθεται σε εκείνη που κινείται βάσει του νόμου του 2015 για την αδειοδότηση και τη ρύθμιση των παρόχων μη τραπεζικών υπηρεσιών και των μεταφορών δανείων.

και διευκολύνει τον φιλικό διακανονισμό των χρεών με τους οφειλότες. Υπάρχουν κάποια πρόσθετα εργαλεία, όπως ο νέος πτωχευτικός κώδικας και το πλαίσιο εξωδικαστικής ρύθμισης οφειλών, τα οποία έχουν ήδη αποφέρει τα πρώτα αποτελέσματα. Οι μηχανισμοί αυτοί αναμένεται να βοηθήσουν τους οφειλότες, τις τράπεζες και τους διαχειριστές πιστώσεων να αντιμετωπίσουν τη συσσώρευση ιδιωτικού χρέους μέσω αποτελεσματικότερων λύσεων αναδιάρθρωσης.

Η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος είναι παράγοντας ζωτικής σημασίας για την τόνωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας

Η προώθηση της βιωσιμότητας του εξωτερικού τομέα μέσω της αύξησης της ανταγωνιστικότητας παραμένει στοιχείο καίριας σημασίας. Η ενεργειακή κρίση και οι αυξημένες δαπάνες για τις εισαγωγές οδήγησαν σε διεύρυνση του ελλείμματος του εξωτερικού εμπορικού ισοζυγίου, ιδίως στον τομέα των αγαθών, ενώ παράλληλα διεύρυναν το έλλειμμα της καθαρής εξωτερικής επενδυτικής θέσης. Ταυτόχρονα, οι προσπάθειες προσέλκυσης άμεσων ξένων επενδύσεων άρχισαν να αποδίδουν καρπούς, αλλά το απόθεμα παραμένει χαμηλό. Το 2022, οι εισροές υπολείπονταν του μέσου όρου της ΕΕ (3,2 % του ΑΕΠ), παρότι οι τομείς με προοπτικές αύξησης της παραγωγικότητας, όπως οι τομείς της μεταποίησης και της ενέργειας, κατέγραψαν υψηλότερα ποσοστά. Η ανταγωνιστικότητα κόστους παρουσιάζει βελτίωση κατά τα έτη του προγράμματος προσαρμογής, ενώ και οι εξαγωγές αυξήθηκαν και διαφοροποιήθηκαν. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ανέκαμψε ελαφρά το 2020 και το 2021, αλλά μειώθηκε κάτω από τα επίπεδα του 2015 το 2022. Παράλληλα, το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας συγκεντρώνεται σε προϊόντα με χαμηλή τεχνολογική εξειδίκευση, παρότι πρόσφατα άρχισε να εξαγει όλο και μεγαλύτερο όγκο αγαθών υψηλής τεχνολογίας. Οι προσπάθειες για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας σε αντίθεση με τη μείωση του

κόστους παραμένουν ουσιαστικής σημασίας για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του εξωτερικού τομέα.

Παρά τη σειρά μεταρρυθμίσεων που εγκρίθηκαν και την πρόοδο που σημειώθηκε από ορισμένες απόψεις, το επιχειρηματικό περιβάλλον εξακολουθεί να αποτελεί εμπόδιο για την ανταγωνιστικότητα. Το 2020 η Ελλάδα θέσπισε ένα νέο πτωχευτικό καθεστώς, το οποίο άρχισε να ισχύει το 2021, και μεταρρύθμισε τις απαιτήσεις για την αδειοδότηση των οικονομικών δραστηριοτήτων. Η Ελλάδα θέσπισε επίσης νέο νόμο και εθνική στρατηγική για τη βελτίωση των δημόσιων συμβάσεων. Η νομοθετική μεταρρύθμιση συνέβαλε στην ελευθέρωση των επιχειρηματικών υπηρεσιών και άλλων νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων και δραστηριοτήτων. Ωστόσο, η περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση εξακολουθεί να αποτελεί βασικό εμπόδιο για τις ιδιωτικές επενδύσεις, ενώ και οι περιορισμοί της εισόδου σε ορισμένες βασικές επαγγελματικές υπηρεσίες, όπως οι νομικές υπηρεσίες, φαίνεται να είναι υψηλότεροι από τον μέσο όρο της ΕΕ, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την ανταγωνιστικότητα. Σύμφωνα με τον τελευταίο πίνακα αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς ⁽¹⁵⁾, οι επιδόσεις της Ελλάδας είναι σχετικά χαμηλές όσον αφορά την ορθή μεταφορά των οδηγιών της ΕΕ στο εθνικό δίκαιο, τον αντίκτυπο της κανονιστικής ρύθμισης στις επενδύσεις και τον χρόνο που απαιτείται για την επίλυση υποθέσεων του πτωχευτικού δικαίου (3,5 έτη, έναντι 2 ετών κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Η συστηματικότερη θέσπιση ενοποιημένης νομοθεσίας θα επιτρέψει επίσης στις επιχειρήσεις να συμμορφώνονται με τις κανονιστικές απαιτήσεις (βλ. παράρτημα 12).

Η κτηματογράφηση αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το τέλος του τρέχοντος έτους. Μέχρι στιγμής, στο κτηματολόγιο έχει καταγραφεί το 72 % των δικαιωμάτων επί ακινήτων στη χώρα. Συνολικά, το 99,2 % της κτηματογράφησης της χώρας είτε έχει ολοκληρωθεί είτε έχει ανατεθεί σε αναδόχους και βρίσκεται σε διαδικασία υλοποίησης, ενώ η

πλήρης κτηματογράφηση προβλέπεται να ολοκληρωθεί έως τα τέλη του 2023. Τα 392 παλαιά υποθηκοφυλακεία σταδιακά καταργούνται και αντικαθίστανται από 17 κτηματολογικά γραφεία και 75 υποκαταστήματα με ψηφιοποιημένες διαδικασίες. Στο παρόν στάδιο, λειτουργούν 12 κτηματολογικά γραφεία και 49 υποκαταστήματα. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις η δήλωση των δικαιωμάτων επί ακινήτων στα υποθηκοφυλακεία και τα κτηματολογικά γραφεία παρουσιάζει σημαντικές καθυστερήσεις, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά τις σχετικές συναλλαγές και τους πλειστηριασμούς ακινήτων. Εν τω μεταξύ, έχει ολοκληρωθεί η κατάρτιση δασικού χάρτη για ολόκληρη τη χώρα.

Οι καθυστερήσεις στην περιβαλλοντική αδειοδότηση και η έλλειψη χωροταξικών σχεδίων εμποδίζουν τις επενδύσεις. Παρά τις μεταρρυθμίσεις για την επίσπευση της έκδοσης και της ανανέωσης των περιβαλλοντικών αδειών, οι διοικητικές προθεσμίες συχνά δεν τηρούνται στην πράξη, εν μέρει λόγω περιορισμένων ικανοτήτων. Επιπλέον, το σχετικό μητρώο για την πιστοποίηση των αξιολογητών μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων του ιδιωτικού τομέα ⁽¹⁶⁾ δεν έχει ακόμη ενεργοποιηθεί. Το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των περιοχών Natura 2000 ⁽¹⁷⁾, το οποίο ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί, εγκυμονεί σημαντικούς κινδύνους για το πλούσιο φυσικό οικοσύστημα της Ελλάδας ενώ παράλληλα παρεμποδίζει την οικονομική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, η έκδοση εκτελεστικών πράξεων ⁽¹⁸⁾ για την προστασία και τη διαχείριση περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών θα παρείχε ασφάλεια δικαίου για τα είδη των επιτρεπόμενων επενδύσεων στο 30 % της επικράτειας της Ελλάδας, αλλά αυτό δεν συμβαίνει. Επιπλέον, είναι σημαντικό να συμπληρωθούν τα ειδικά χωροταξικά πλαίσια για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τη βιομηχανία, τον τουρισμό και την υδατοκαλλιέργεια, καθώς οι πράξεις αυτές θα

⁽¹⁵⁾ Σύμφωνα με τον νόμο 4014/2011, το προεδρικό διάταγμα 50/2021 και την κοινή υπουργική απόφαση 17185/2022.

⁽¹⁷⁾ Σύμφωνα με τον νόμο 4685/2020.

⁽¹⁸⁾ Προεδρικά διατάγματα ή κοινές υπουργικές αποφάσεις.

⁽¹⁵⁾ https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/home_en

εξασφαλίσουν αποτελεσματική περιβαλλοντική αδειοδότηση.

Η προσέλκυση περισσότερων ατόμων στην εργασία παραμένει βασικό στοιχείο

Ενώ η αγορά εργασίας συνολικά μέχρι στιγμής έχει ανταπεξέλθει ικανοποιητικά στην υγειονομική και ενεργειακή κρίση, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Η καθαρή αύξηση των θέσεων απασχόλησης συνεχίστηκε από το τέλος του 2019, με αποτέλεσμα το σύνολο των απασχολούμενων να ανέλθει σε 4,1 εκατομμύρια άτομα (και το ποσοστό απασχόλησης στο 66,8 %) έως το τέλος του 2022. Το ποσοστό ανεργίας (ηλικιακή ομάδα 15-74 ετών) συνέχισε να μειώνεται και έφθασε στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων δώδεκα ετών της τάξης του 11,4 % έως τον Φεβρουάριο του 2023, δηλαδή 5,6 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από το προ της πανδημίας επίπεδο. Το γεγονός αυτό οφείλεται εν μέρει στη θέσπιση του συστήματος μειωμένου ωραρίου εργασίας που υποστηρίζεται από το SURE ⁽¹⁹⁾, το οποίο συνέβαλε στην πρόληψη μαζικών απολύσεων. Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας υπερβαίνει κατά πάνω από 6 ποσοστιαίες μονάδες τον μέσο όρο της ΕΕ και πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες, τους νέους και τους υπηκόους τρίτων χωρών που διατρέχουν επίσης υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας. Το 2021, το ποσοστό των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) (με βάση τα εισοδήματα του 2020) ανήλθε σε 28,3 %, ποσοστό πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (21,7 %), ενώ μάλιστα ήταν ακόμη υψηλότερο για τα παιδιά (32 %).

Η παροχή αποτελεσματικής στήριξης για την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας για άτομα που αναζητούν εργασία, με

ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες ομάδες, εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Μέσω των 118 τοπικών γραφείων της, η δημόσια υπηρεσία απασχόλησης πρέπει να εξυπηρετεί περίπου 1 εκατομμύρια άτομα που αναζητούν εργασία, εκ των οποίων τα δύο τρίτα είναι γυναίκες και το 12 % είναι υπήκοοι τρίτων χωρών. Την τελευταία διετία, στην υπηρεσία πραγματοποιήθηκε σημαντική οργανωτική μεταρρύθμιση, η οποία περιλάμβανε τη μετατόπιση του διοικητικού προσωπικού προς τις συμβουλευτικές υπηρεσίες, τη δημιουργία ομαδικών συμβουλευτικών υπηρεσιών και την εντατικοποίηση της συνεργασίας με τους εργοδότες. Η υπηρεσία αναθεώρησε περαιτέρω το πλαίσιο αμοιβαίων υποχρεώσεων που υπέχει με τα άτομα που αναζητούν εργασία, θεσπίζοντας παράλληλα οικονομικά κίνητρα προκειμένου να τους παροτρύνει να αναλάβουν εργασία. Ωστόσο, η υπηρεσία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει περιορισμούς όσον αφορά τους ανθρώπινους πόρους (κάθε σύμβουλος απασχόλησης εξυπηρετεί πάνω από 2 000 άτομα που αναζητούν εργασία) και επαχθείς διοικητικές διαδικασίες, παρά το γεγονός ότι πολλές από αυτές έχουν ψηφιοποιηθεί τα τελευταία χρόνια. Από το 2021 έως το 2027, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο + και ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα διευκολύνουν την πρόσληψη 540 συμβούλων απασχόλησης σε προσωρινή βάση, θα αυξήσουν την προσφορά προγραμμάτων ενεργοποίησης και κατάρτισης για τα άτομα που αναζητούν εργασία και θα επεκτείνουν τη χρήση εργαλείων ΤΠ. Πέρα από τα μέτρα αυτά, υπάρχουν πιο δομημένες δράσεις, όπως η εντατικοποίηση της εξατομικευμένης αξιολόγησης των αναγκών των ατόμων που αναζητούν εργασία όσον αφορά τις δεξιότητές τους, καθώς και ο περαιτέρω εξορθολογισμός των διοικητικών διαδικασιών και των διαδικασιών διαχείρισης προσωπικού, που θα μπορούσαν να βοηθήσουν την υπηρεσία να επιτύχει ακόμη καλύτερα αποτελέσματα όσον αφορά την αντιστοίχιση προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

⁽¹⁹⁾ Κανονισμός (ΕΕ) 2020/672 του Συμβουλίου, της 19ης Μαΐου 2020, σχετικά με τη θέσπιση ευρωπαϊκού μέσου προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE) λόγω της επιδημικής έκρηξης της COVID-19.

Η μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα απαιτεί επιτάχυνση της πράσινης μετάβασης

Η Ελλάδα εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα και απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για την επιτάχυνση της ενεργειακής μετάβασης. Τα ορυκτά καύσιμα εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικό μέρος του ενεργειακού μείγματος της Ελλάδας, εκ των οποίων το πετρέλαιο κάλυπτε το 52 % και το αέριο έφθανε το 24 % το 2021 (βλ. στοιχεία στο παράρτημα 7). Υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω απαλλαγή του τομέα των μεταφορών από τις ανθρακούχες εκπομπές, ιδίως μέσω περαιτέρω επενδύσεων στη βιώσιμη κινητικότητα. Μολονότι η Ελλάδα έχει σημειώσει κάποια πρόοδο όσον αφορά την ενθάρρυνση της χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων, η διαθεσιμότητα προσβάσιμων σημείων φόρτισης σε δημόσιους χώρους είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ⁽²⁰⁾. Η πρωτοβουλία REPowerEU παρέχει μια μοναδική ευκαιρία για την εντατικοποίηση και τη στήριξη μέτρων που σχετίζονται με την ενέργεια, με σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση των στόχων της Ελλάδας για απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές. Η μείωση της συνολικής εξάρτησης της χώρας από τα ορυκτά καύσιμα αποτελεί ουσιαστικό μέρος της κατοχύρωσης της ασφάλειας του εφοδιασμού.

Θα χρειαστούν περαιτέρω επενδύσεις στην ικανότητα αποθήκευσης και τη δυναμικότητα του δικτύου για τη διασφάλιση της ισορροπίας του δικτύου, καθώς θα ενσωματώνονται περισσότερες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Με νέες εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) υπό εξέλιξη, οι οποίες θα διπλασιάσουν την τρέχουσα δυναμικότητα των ΑΠΕ, εξακολουθεί να υπάρχει ανάγκη να συνεχιστεί η επέκταση του δικτύου, συμπεριλαμβανομένων των διασυνδέσεων (π.χ. Ευρώπης και Ασίας). Η αύξηση της αποθηκευτικής ικανότητας της

Ελλάδας αποτελεί προτεραιότητα, συμπεριλαμβανομένης της θέσπισης κοινών καθεστώτων αμοιβής για αυτόνομες εγκαταστάσεις αποθήκευσης και συστήματα αποθήκευσης μη συνδεδεμένα με τον μετρητή, τα οποία θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που συνδέονται με την υψηλή αστάθεια των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Οι πρόσφατες πρωτοβουλίες για την επέκταση της χρήσης τους περιλαμβάνουν συστήματα αυτοκατανάλωσης (π.χ. φωτοβολταϊκό σύστημα σε στέγες με μπαταρία), ενώ το νομικό πλαίσιο που θεσπίστηκε πρόσφατα αποσκοπεί στην προώθηση των ενεργειακών κοινοτήτων· ωστόσο, απαιτούνται κίνητρα και μέτρα για την επίτευξη μεγαλύτερης σαφήνειας. Το 2022, η Ελλάδα θέσπισε νομικό πλαίσιο για την ανάπτυξη υπεράκτιων αιολικών πάρκων με βασικά στοιχεία, όπως η κατανομή συγκεκριμένων χρονοθυρίδων, το οποίο αναμένεται να τεθεί σύντομα σε εφαρμογή. Ενώ στην Ελλάδα υπάρχουν εξαιρετικές προοπτικές για την αξιοποίηση της αιολικής ενέργειας, συνήθως υπάρχουν καθυστερήσεις στην εκτέλεση. Αυτό σημαίνει ότι η περαιτέρω ανάπτυξη της χερσαίας αιολικής δυναμικότητας για τη συμπλήρωση της ηλιακής ενέργειας θα εξακολουθήσει να είναι σημαντική. Όσον αφορά την επιτάχυνση της εγκατάστασης νέων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, είναι σημαντικό να εφαρμοστεί πλήρως το νέο νομικό πλαίσιο που εγκρίθηκε το 2022, το οποίο προβλέπει ότι οι απαιτούμενες άδειες για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και έργα αποθήκευσης μπορούν να εφαρμοστούν εντός 14 μηνών.

Απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες προκειμένου η Ελλάδα να επιτύχει τους στόχους ενεργειακής απόδοσης για το 2030. Η Ελλάδα σημειώνει πρόοδο, για παράδειγμα, μέσω του επιτυχημένου προγράμματος ανακαίνισης «Εξοικονομώ» (παράρτημα 6), όσον αφορά την επίτευξη του στόχου να διατηρήσει την ετήσια κατανάλωση πρωτογενούς και τελικής ενέργειας κάτω από τα 20,6 εκατομμύρια TΙΠ και τα 16,5 εκατομμύρια TΙΠ, αντίστοιχα, έως το 2030, όπως ορίζεται στο εθνικό της σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη το παλαιό κτιριακό απόθεμα της Ελλάδας, θα μπορούσε να επιτευχθεί μεγαλύτερη εξοικονόμηση ενέργειας με

⁽²⁰⁾ https://theicct.org/wp-content/uploads/2023/01/ICCT-European-Vehicle-Market-Statistics-Pocketbook_2022_23.pdf.

περισσότερες προσπάθειες ανακαίνισης. Η εισαγωγή νέων χρηματοδοτικών μέσων (π.χ. δημοπρασίες ενεργειακής απόδοσης) και η ανάπτυξη της αγοράς ενεργειακών υπηρεσιών θα μπορούσαν να επεκτείνουν την κάλυψη των υφιστάμενων προγραμμάτων στήριξης και να αφήσουν μεγαλύτερο περιθώριο για τη διάθεση δημόσιων πόρων σε νοικοκυριά που πλήττονται από ενεργειακή ένδεια, καθώς και να επεκτείνουν το πεδίο εφαρμογής ώστε να καλύπτει δημόσια και εμπορικά κτίρια. Το ποσοστό των έξυπνων μετρητών στην Ελλάδα, το οποίο επιτρέπει στους καταναλωτές να συμμετέχουν ενεργά στην αγορά και να στηρίζουν την ανταπόκριση από την πλευρά της ζήτησης, είναι πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (3 % έναντι 54 %, στοιχεία του 2021). Επιπλέον, συγκεκριμένοι τομείς, όπως οι τομείς των μεταφορών και της ύδρευσης, έχουν σημαντικό περιθώριο εξοικονόμησης ενέργειας.

Υπάρχει περιθώριο για αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη βιομηχανία, ώστε να ενταθούν οι προσπάθειες για την επίτευξη του στόχου μηδενικών καθαρών εκπομπών. Σε σύγκριση με τα περισσότερα άλλα κράτη μέλη, η ελληνική βιομηχανία ηλεκτροδοτείται σε μεγάλο βαθμό. Αυτό την καθιστά σε θέση να επεκτείνει την κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης ανανεώσιμου υδρογόνου, εάν υπάρχει ασφαλής εφοδιασμός σε προσιτές τιμές. Η στοχευμένη χρηματοδοτική στήριξη, σε συνδυασμό με ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που προωθεί τις συμβάσεις αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως για την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, θα μπορούσε να επιταχύνει τις προσπάθειες της βιομηχανίας για απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές. Τα σχέδια της Ελλάδας για τη θέσπιση νομικού πλαισίου με σκοπό την προώθηση της ανάπτυξης αγοράς παραγωγής ανανεώσιμου υδρογόνου και βιομεθανίου θα μπορούσαν επίσης να συμβάλουν στην επίτευξη αυτού του στόχου.

Η επιτάχυνση της μετάβασης στην πράσινη ενέργεια εξαρτάται από τη διαθεσιμότητα κατάλληλων δεξιοτήτων, μεταξύ άλλων για την προώθηση της καινοτομίας. Κατά την περίοδο 2015-2021, το ποσοστό κενών θέσεων εργασίας αυξήθηκε στον τομέα των κατασκευών (από 0,2 % το 2015 σε 4,3 % το

2021, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 3,6 %), γεγονός που υποδηλώνει πιθανές ελλείψεις εργατικού δυναμικού σε έναν τομέα που είναι εξαιρετικά σημαντικός για την πράσινη μετάβαση⁽²¹⁾. Το 2022 αναφέρθηκαν ελλείψεις εργατικού δυναμικού σε τρία επαγγέλματα που απαιτούσαν δεξιότητες και γνώσεις σχετικές με την πράσινη μετάβαση, όπως υδραυλικοί, τεχνικοί εγκατάστασης σωληνώσεων, ηλεκτρολόγοι κτιρίων και ασκούντες συναφή επαγγέλματα⁽²²⁾. Επίσης, το 2022 η έλλειψη εργατικού δυναμικού αναφέρθηκε ως παράγοντας που περιορίζει την παραγωγή σε μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων στους τομείς των κατασκευών και της μεταποίησης (43,9 % και 8,8 % αντίστοιχα)⁽²³⁾. Η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και η επανειδίκευση για την πράσινη μετάβαση και τη βιομηχανία μηδενικών καθαρών εκπομπών, μεταξύ άλλων για τα άτομα που πλήττονται περισσότερο, καθώς και η προώθηση αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς, αποτελούν βασικούς παράγοντες για τη διασφάλιση της δίκαιης μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικών καθαρών εκπομπών (βλ. παράρτημα 8). Επιπλέον, η επιτάχυνση της καινοτομίας και του τομέα έρευνας και ανάπτυξης παραμένει βασικός παράγοντας για την προώθηση της ανάπτυξης και της εφαρμογής επαναστατικών τεχνολογιών καθαρής ενέργειας.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει συχνότερους και εντονότερους φυσικούς κινδύνους σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ. Η χώρα φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στις πλημμύρες. Από το 1980 έως το 2020, από τις ζημιές που οφείλονταν σε καταστροφές, μόνο οι

⁽²¹⁾ Eurostat (JVS_A_RATE_R2).

⁽²²⁾ Τα στοιχεία σχετικά με τις ελλείψεις βασίζονται στην Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας (2023), Έκθεση EURES για τις ελλείψεις και τα πλεονάσματα εργατικού δυναμικού το 2022. Οι απαιτήσεις δεξιοτήτων και γνώσεων βασίζονται στην ταξινόμηση των δεξιοτήτων για την πράσινη μετάβαση (ESCO) (ευρωπαϊκή ταξινόμηση δεξιοτήτων, ικανοτήτων, προσόντων και επαγγελμάτων) (για επαγγέλματα σε 4ψήφιο επίπεδο ISCO, εκ των οποίων 436 συνολικά). Τα παραδείγματα προσδιορίζονται με βάση τη βαθμολογία «πράσινου χαρακτήρα» της ESCO και τους σχετικούς τομείς.

⁽²³⁾ Ευρωπαϊκή έρευνα για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές.

15 %⁽²⁴⁾ περίπου ήταν ασφαλισμένες στην Ελλάδα. Η ελλιπής προστασία όσον αφορά τις δασικές πυρκαγιές και τους σεισμούς υποδηλώνει ότι η ασφαλιστική κάλυψη⁽²⁵⁾ παραμένει χαμηλή σε σύγκριση με τον προβλεπόμενο κίνδυνο, με πιθανή συνέπεια την κάλυψη των ζημιών από τον δημόσιο τομέα, γεγονός που ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο τα δημόσια οικονομικά.

⁽²⁴⁾ [Disaster Risk Financing: Limiting the Fiscal Cost of Climate-Related Disasters \(Radu, 2022\)](#).

⁽²⁵⁾ Το χάσμα όσον αφορά την προστασία του κλίματος αναφέρεται στο ποσοστό των μη ασφαλισμένων οικονομικών ζημιών οι οποίες προκαλούνται από καταστροφές που σχετίζονται με το κλίμα. Ο δείκτης αυτός βασίζεται στη μοντελοποίηση του τρέχοντος κινδύνου από πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές και ανεμοθύελλες, καθώς και από σεισμούς, και στην εκτίμηση της τρέχουσας ασφαλιστικής διείσδυσης στην αγορά. Ο δείκτης δεν παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον επιμερισμό του ιδιωτικού/δημόσιου κόστους των καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα. Η βαθμολογία 0 σημαίνει ότι δεν υπάρχει χάσμα προστασίας, ενώ η βαθμολογία 4 αντιστοιχεί σε πολύ υψηλό χάσμα. Η ΕΙΟΠΑ θεωρεί ότι η βαθμολογία κάτω του 3 δεν αποτελεί σημαντικό χάσμα προστασίας, αλλά ότι οι χώρες με βαθμολογία 2,5 πρέπει να τελούν υπό παρακολούθηση ([ΕΙΟΠΑ, 2022](#)).

ΒΑΣΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση σειράς διαρθρωτικών προκλήσεων, μέσω των ακόλουθων:

- Αναβάθμιση των επιδόσεων ενεργειακής απόδοσης των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων με στόχο την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας και την επίτευξη εξοικονόμησης ενέργειας.
- Στήριξη της σταδιακής κατάργησης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με βάση τον λιγνίτη, της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και της επέκτασης της ικανότητας αποθήκευσης ενέργειας.
- Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και της βιώσιμης διαχείρισης των αποβλήτων και των υδάτων, μέσω ολοκληρωμένων μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων.
- Διευκόλυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού της δημόσιας διοίκησης και των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ, και επέκταση των υποδομών συνδεσιμότητας και των ψηφιακών δεξιοτήτων.
- Αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης, της φορολογικής διοίκησης και των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης.
- Προώθηση της ενεργοποίησης στην αγορά εργασίας και της αναβάθμισης των δεξιοτήτων και στήριξη της κοινωνικής ένταξης των ευάλωτων ομάδων μέσω ευκαιριών απασχόλησης και κατάρτισης.
- Εκσυγχρονισμός ολόκληρου του εκπαιδευτικού συστήματος και επέκταση της παροχής προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας.
- Αναβάθμιση του εθνικού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης.

- Παροχή ευνοϊκών χρηματοδοτικών και φορολογικών κινήτρων σε εταιρείες του ιδιωτικού τομέα ώστε να πραγματοποιήσουν πράσινες και ψηφιακές επενδύσεις που θα τις βοηθήσουν να αναπτυχθούν.

Η Ελλάδα θα πρέπει να διατηρήσει τον δυναμικό ρυθμό της σταθερής εφαρμογής του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και να οριστικοποιήσει σύντομα το κεφάλαιο για το REPowerEU με σκοπό την ταχεία έναρξη της εφαρμογής του. Θα πρέπει να διασφαλιστεί η συνεχής επαρκής διοικητική ικανότητα, λαμβανομένου υπόψη του μεγέθους του σχεδίου.

Πέρα από τις μεταρρυθμίσεις και τις επενδύσεις που προβλέπονται στο ΣΑΑ, η Ελλάδα θα επωφεληθεί από τα εξής:

- Διεύρυνση της φορολογικής βάσης και ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης, μεταξύ άλλων με τη θέσπιση ενός ολοκληρωμένου συστήματος φορολογικών προαποφάσεων, με ενδεχόμενη χρήση πληροφοριών από ηλεκτρονικές πληρωμές για την επανεξέταση της φορολόγησης των αυτοαπασχολούμενων, και ενίσχυση της αυτονομίας της φορολογικής διοίκησης.
- Διασφάλιση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης, μέσω της διασφάλισης της ικανότητάς της να προσελκύει τις κατάλληλες δεξιότητες, με παράλληλη διατήρηση των δαπανών που διαθέτει για τους ανθρώπινους πόρους στα προ της πανδημίας επίπεδα.
- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας περίθαλψης, μεταξύ άλλων με την ολοκλήρωση της ανάπτυξης του συστήματος πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης με επαρκές προσωπικό για τη διασφάλιση της πλήρους κάλυψης του πληθυσμού, και με την ανάπτυξη

ολοκληρωμένης στρατηγικής για τη μακροχρόνια περιθάλψη.

- Προώθηση των δεξιοτήτων που απαιτούνται για την πράσινη μετάβαση.

- Επιτάχυνση της μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων που βρίσκονται στην κατοχή τραπεζών και πιστωτικών υπηρεσιών, μεταξύ άλλων με την αύξηση της αποτελεσματικότητας της διαδικασίας είσπραξης οφειλών, τη βελτίωση της λειτουργίας της δευτερογενούς αγοράς μη εξυπηρετούμενων δανείων και με την εφαρμογή όλων των διαθέσιμων εργαλείων στο πλαίσιο του νέου πτωχευτικού κώδικα.
- Περαιτέρω βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος με την ολοκλήρωση του έργου κτηματογράφησης, την επιτάχυνση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης, την ολοκλήρωση ειδικών χωροταξικών πλαισίων σε βασικούς τομείς και τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.
- Εξασφάλιση αποτελεσματικής στήριξης για την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στους νέους και στις γυναίκες, και περαιτέρω ενίσχυση των κοινωνικών πολιτικών, ώστε να συμβάλουν στην επίτευξη των πρωταρχικών στόχων της ΕΕ για το 2030 όσον αφορά την απασχόληση και τη μείωση της φτώχειας.
- Μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα με τους εξής τρόπους: α) μείωση της συνολικής χρήσης ορυκτών καυσίμων και περαιτέρω επέκταση της ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης υποδομών υδρογόνου, και, συνακόλουθα, στήριξη της απανθρακοποίησης της ελληνικής οικονομίας και της επίτευξης των εθνικών στόχων· β) διασφάλιση επαρκούς δυναμικότητας των δικτύων και της αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας και συνέχιση της διαφοροποίησης των οδών ενεργειακού εφοδιασμού· και γ) ενίσχυση του πλαισίου της αγοράς ενεργειακών υπηρεσιών και επιτάχυνση της υλοποίησης μέτρων για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, συμπεριλαμβανομένης της καλύτερης στόχευσης των ευάλωτων νοικοκυριών και συγκεκριμένων τομέων (π.χ. νερό) και της επιτάχυνσης της ανάπτυξης έξυπνων μετρητών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Διατομεακοί δείκτες	30
A1. Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης	30
A2. Πρόοδος στην εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων	33
A3. Επισκόπηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας	36
A4. Άλλα μέσα της ΕΕ για την ανάκαμψη και την ανάπτυξη	39
A5. Ανθεκτικότητα	42
Περιβαλλοντική βιωσιμότητα	44
A6. Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία	44
A7. Ενεργειακή ασφάλεια και οικονομική προσιτότητα της ενέργειας	50
A8. Δίκαιη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα	56
Παραγωγικότητα	59
A9. Παραγωγικότητα, αποδοτικότητα και κυκλικότητα των πόρων	59
A10. Ψηφιακός μετασχηματισμός	62
A11. Καινοτομία	65
A12. Βιομηχανία και ενιαία αγορά	68
A13. Δημόσια διοίκηση	73
Δικαιοσύνη	76
A14. Προκλήσεις στον τομέα της απασχόλησης, των δεξιοτήτων και της κοινωνικής πολιτικής βάσει του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων	76
A15. Εκπαίδευση και κατάρτιση	80
A16. Υγεία και συστήματα υγείας	83
A17. Οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις σε περιφερειακό επίπεδο	86
Μακροοικονομική σταθερότητα	89
A18. Βασικές εξελίξεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα	89
A19. Φορολογία	93
A20. Πίνακας με οικονομικούς και χρηματοοικονομικούς δείκτες	96
A21. Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους	97
A22. Μήτρα αξιολόγησης της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών	101

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

A2.1. Συνοπτικός πίνακας των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για την περίοδο 2019-2022	33
A3.1. Βασικά στοιχεία του ελληνικού ΣΑΑ	36
A5.1. Δείκτες ανθεκτικότητας που συνοψίζουν την κατάσταση σε όλες τις διαστάσεις και τους τομείς του πίνακα ανθεκτικότητας	43
A6.1. Δείκτες παρακολούθησης της προόδου όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία από μακροοικονομική άποψη	44
A7.1. Επιλεγμένοι δείκτες για το ενεργειακό μείγμα	50
A8.1. Βασικοί δείκτες για μια δίκαιη μετάβαση στην Ελλάδα	57
A9.1. Συνολικοί και συστημικοί δείκτες κυκλικότητας	61
A10.1. Βασικοί στόχοι για την ψηφιακή δεκαετία που παρακολουθούνται με δείκτες DESI	64
A11.1. Βασικοί δείκτες καινοτομίας	67
A12.1. Βιομηχανία και ενιαία αγορά	68
A13.1. Δείκτες για τη δημόσια διοίκηση	75
A14.1. Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την Ελλάδα	77
A14.2. Κατάσταση της Ελλάδας όσον αφορά τους στόχους για την απασχόληση, τις δεξιότητες και τη μείωση της φτώχειας για το 2030	78
A15.1. Στόχοι σε επίπεδο ΕΕ και άλλοι συναφείς δείκτες βάσει του στρατηγικού πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης	81
A16.1. Βασικοί δείκτες υγείας	85
A17.1. Επιλεγμένοι δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο στην Ελλάδα	87
A18.1. Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας	89
A19.1. Δείκτες φορολογίας	94
A20.1. Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες	96
A21.1. Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους - Ελλάδα	100
A21.2. Χάρτης θερμότητας των κινδύνων δημοσιονομικής βιωσιμότητας - Ελλάδα	100
A22.1. Μήτρα αξιολόγησης των μακροοικονομικών ανισορροπιών	101

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

A1.1. Πρόοδος ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία	32
A2.1. Πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2019-2022 (Ευρωπαϊκό Εξάμηνο 2023)	35
A3.1. Εκταμιεύσεις ανά πυλώνα	36
A3.2. Σύνολο επιχορηγήσεων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ	38
A3.3. Σύνολο δανείων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ	38
A3.4. Κατάσταση εκπλήρωσης των οροσήμων και των στόχων	38
A4.1. Ταμεία της πολιτικής συνοχής (2021-2027) στην Ελλάδα: προϋπολογισμός ανά ταμείο	39
A4.2. Συνέργειες μεταξύ των ταμείων της πολιτικής συνοχής και του ΜΑΑ με τους έξι πυλώνες του στην Ελλάδα	40
A4.3. Συμβολή των ταμείων της πολιτικής συνοχής στους ΣΒΑ κατά την περίοδο 2014-2020 και 2021-2027 στην Ελλάδα	40
A6.1. Θεματική — Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου από τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών σε εκατομμύρια τόνους ισοδυνάμου CO ₂ , 2005-2021	44
A6.2. Ενεργειακό μείγμα (επάνω) και μείγμα ηλεκτρικής ενέργειας (κάτω), 2021	45
A6.3. Θεματική — Περιβαλλοντικές επενδυτικές ανάγκες και τρέχουσες επενδύσεις, ετησίως 2014-2020	46
A7.1. Μερίδιο κατανάλωσης αερίου ανά τομέα, 2021	51
A7.2. Τιμές λιανικής της ενέργειας στην Ελλάδα για τη βιομηχανία (επάνω) και τα νοικοκυριά (κάτω)	51
A8.1. Προκλήσεις της δίκαιης μετάβασης στην Ελλάδα	57
A8.2. Διανεμητικές επιπτώσεις των τιμών της ενέργειας λόγω της αύξησης των ενεργειακών δαπανών (2021-2023)	58
A9.1. Η τάση στη χρήση υλικών	59
A9.2. Επεξεργασία αστικών αποβλήτων	60
A11.1. Επιδόσεις καινοτομίας, 2015-2022	65
A12.1. Παραγωγικότητα της εργασίας, σύνολο της οικονομίας	68
A12.2. Παραγωγικότητα εργασίας ανά τομέα	69
A12.3. Παράγοντες ώθησης των επιχειρήσεων και της παραγωγικότητας	70
A13.1. Ελλάδα. Διάμεσος χρόνος για τη θέσπιση νόμων, και ποσοστό νόμων που εγκρίθηκαν σε 30 ημέρες ή λιγότερο	74
A13.2. Δείκτης ωριμότητας ανοικτών δεδομένων του δημόσιου τομέα: Βαθμολογία 2022 (% της συνολικής μέγιστης βαθμολογίας) (αριστερά): κατάταξη χώρας, συνολική βαθμολογία (δεξιά)	74
A15.1. Ποσοστό ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (25-34 ετών), 2022	81
A16.1. Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, σε έτη	83
A16.2. Προβλεπόμενη αύξηση των δημόσιων δαπανών για την υγειονομική περίθαλψη κατά την περίοδο 2019-2070	84
A17.1. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2010) και αύξηση του ΑΕΠ (2011-2020) στην Ελλάδα	86
A18.1. Εξέλιξη της πιστωτικής δραστηριότητας	90

A19.1. Φορολογικά έσοδα από διάφορα είδη φορολογίας ως ποσοστό % της συνολικής φορολογίας	94
A19.2. Φορολογική επιβάρυνση για το πρώτο και δεύτερο εργαζόμενο μέλος οικογένειας ως ποσοστό του συνολικού κόστους εργασίας, 2022	94

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

A17.1. Δείκτης περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στις ελληνικές περιφέρειες (2022)	86
---	----

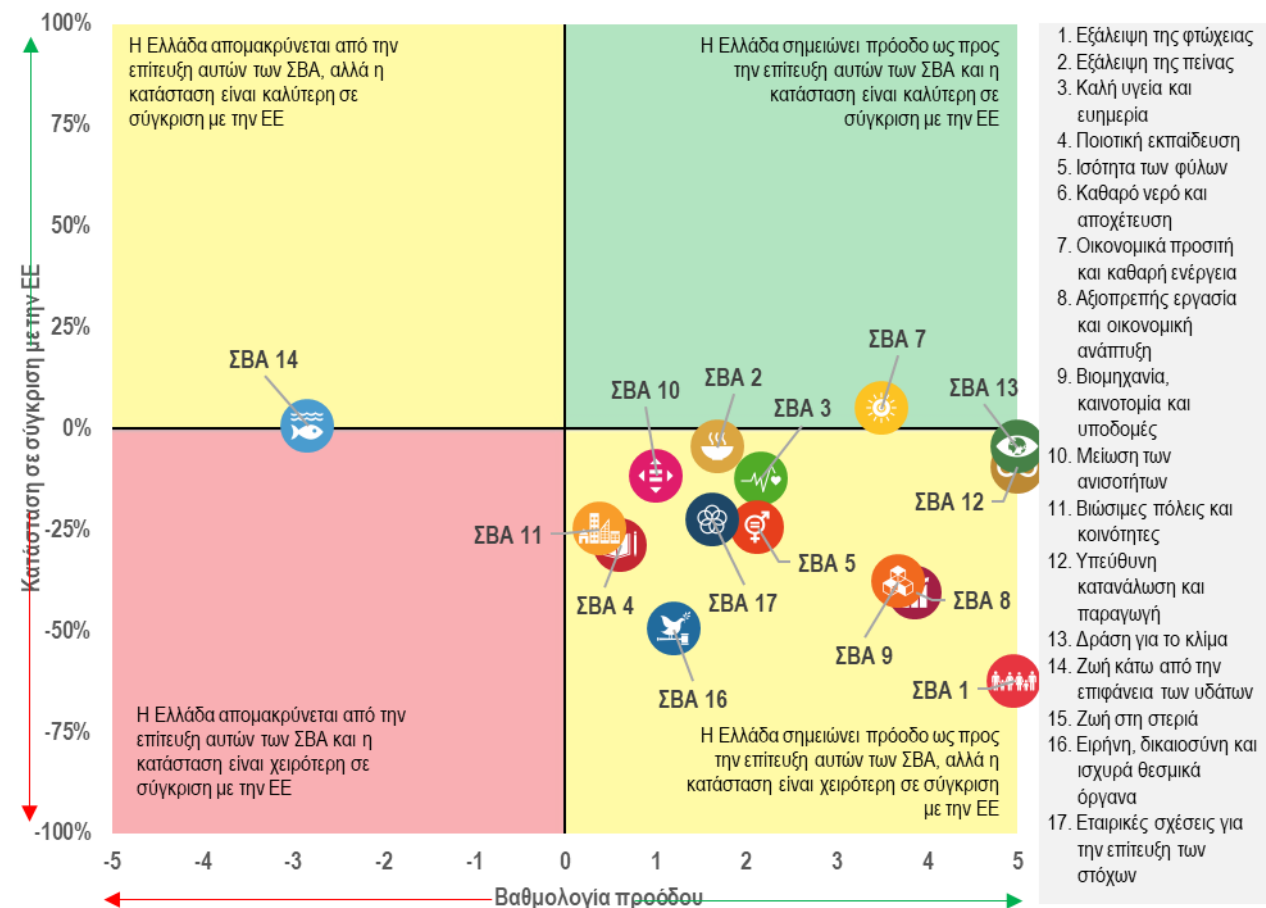

Στο παρόν παράρτημα αξιολογείται η πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) ως προς τις τέσσερις διαστάσεις της ανταγωνιστικής βιωσιμότητας. Οι 17 ΣΒΑ και οι σχετικοί δείκτες τους παρέχουν ένα πλαίσιο πολιτικής με βάση την ατζέντα του 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Στόχος είναι να εξαλειφθούν όλες οι μορφές φτώχειας, να καταπολεμηθούν οι ανισότητες και να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή και η περιβαλλοντική κρίση και, παράλληλα, να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν μένει στο περιθώριο. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν δεσμευτεί να τηρήσουν αυτή την ιστορική παγκόσμια συμφωνία-πλαίσιο και να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη

μεγιστοποίηση της προόδου όσον αφορά τους ΣΒΑ. Το διάγραμμα που ακολουθεί βασίζεται στο σύνολο δεικτών της ΕΕ για τους ΣΒΑ που αναπτύχθηκε για την παρακολούθηση της προόδου όσον αφορά τους ΣΒΑ στο πλαίσιο της ΕΕ.

Η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα (ΣΒΑ 2, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15), παρότι πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλους αυτούς τους δείκτες. Η χώρα έχει λάβει σημαντικά μέτρα για την επίτευξη των στόχων που σχετίζονται με τους ΣΒΑ 12 και 13 (Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή, Δράση για το κλίμα). Έως το 2021 το μερίδιο της

Διάγραμμα Α1.1: Πρόοδος ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία

Για αναλυτικά σύνολα δεδομένων σχετικά με τους διάφορους ΣΒΑ, βλ. την ετήσια έκθεση της Eurostat με τίτλο «Sustainable development in the European Union» (Βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση): για λεπτομέρειες σχετικά με τα εκτενή στοιχεία ανά χώρα σχετικά με τη βραχυπρόθεσμη πρόοδο των κρατών μελών: [Key findings – Sustainable development indicators – Eurostat \(eurostat.eu\)](#). Η κατάσταση κάθε ΣΒΑ σε μια χώρα είναι η συγκέντρωση όλων των δεικτών για τον συγκεκριμένο στόχο σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Η άριστη κατάσταση δεν σημαίνει ότι μια χώρα πλησιάζει στην επίτευξη συγκεκριμένου ΣΒΑ, αλλά υποδηλώνει ότι επιτυγχάνει καλύτερα αποτελέσματα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Η βαθμολογία προόδου αποτελεί απόλυτο μέσο μέτρησης με βάση τις τάσεις των δεικτών την τελευταία πενταετία. Ο υπολογισμός δεν λαμβάνει υπόψη τιμές-στόχους, δεδομένου ότι οι περισσότεροι στόχοι πολιτικής της ΕΕ ισχύουν μόνο για το συνολικό επίπεδο της ΕΕ. Ανάλογα με τα διαθέσιμα δεδομένα για κάθε στόχο, δεν παρουσιάζονται και οι 17 ΣΒΑ για κάθε χώρα.

Πηγή: Eurostat, τελευταία επικαιροποίηση στις αρχές Απριλίου 2023, με εξαίρεση τους δείκτες της έρευνας εργατικού δυναμικού της ΕΕ (ΕΕΔ) που δημοσιεύθηκαν στις 27 Απριλίου 2023. Τα στοιχεία αφορούν κυρίως τις περιόδους 2016-2021 ή 2017-2022.

ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας είχε φθάσει τον μέσο όρο της ΕΕ (21,9 %), παρότι είχε ξεκινήσει από χαμηλότερο επίπεδο, ενώ η παραγωγικότητα ενέργειας είχε αυξηθεί κατά 11 %. Την τελευταία πενταετία, η Ελλάδα έχει επίσης σημειώσει ιδιαίτερη πρόοδο όσον αφορά τις καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Οι εν λόγω εκπομπές μειώθηκαν κατά 19 % από το 2016 έως το 2021, γεγονός που φέρνει την Ελλάδα σε καλύτερη θέση από τον μέσο όρο της ΕΕ. Εν τω μεταξύ, η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή και καθαρή ενέργεια (ΣΒΑ 7) εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, καθώς το 17,5 % του πληθυσμού της Ελλάδας δεν είναι σε θέση να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς ζεστή σε σύγκριση με μόλις 6,9 % στην ΕΕ. Όσον αφορά τον ΣΒΑ 14 (Ζωή στο νερό), ενώ οι επιδόσεις της Ελλάδας είναι κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ, απομακρύνεται από τον στόχο, ιδίως λόγω του χαμηλότερου ποσοστού παράκτιων περιοχών κολύμβησης με εξαιρετική ποιότητα υδάτων και του υψηλότερου ποσοστού θαλάσσιων υδάτων που πλήττονται από το φαινόμενο του ευτροφισμού. Κατά την περίοδο 2021-26, ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ θα στηρίξει σειρά μέτρων για την προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας, μεταξύ άλλων μέσω επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, βιώσιμα μέσα μεταφορών και υποδομές που ευνοούν την ενεργειακή απόδοση.

Παρότι η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με τη δικαιοσύνη (ΣΒΑ 1, 2, 3, 4, 5, 7, 10), πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ σχεδόν σε όλους αυτούς τους δείκτες. Μολονότι η κατάσταση στην αγορά εργασίας και η κοινωνική κατάσταση έχουν βελτιωθεί συνολικά την τελευταία πενταετία, παραμένουν γενικά λιγότερο ευνοϊκές από ό,τι στην ΕΕ στο σύνολό της. Περίπου το 13,9 % των ατόμων αντιμετώπιζαν υλική και κοινωνική στέρση το 2021 έναντι μόλις 6,3 % στην ΕΕ, ενώ το 28,8 % του πληθυσμού της Ελλάδας υφίστατο υπερβολική επιβάρυνση με δαπάνες στέγασης, έναντι μόλις 8,3 % στην ΕΕ (ΣΒΑ 1). Η Ελλάδα εξακολουθεί να βελτιώνεται σε ορισμένες πτυχές της ισότητας (ΣΒΑ 5 και 10), αλλά αυτές παραμένουν γενικά λιγότερο θετικές από ό,τι στην ΕΕ στο σύνολό της. Το 2021, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ήταν σχεδόν 20 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από εκείνο των ανδρών (σε σύγκριση με μόλις 10,8 ποσοστιαίες μονάδες στην ΕΕ). Οι γυναίκες κατείχαν μόνο το 24 % των ανώτερων διοικητικών θέσεων και το

19 % των πολιτικών θέσεων (έναντι 32,2 % και 32,5 % στην ΕΕ αντίστοιχα). Οι άνθρωποι σε αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν δυσανάλογα υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σύγκριση με τους ανθρώπους που ζουν σε αγροτικές περιοχές στην υπόλοιπη ΕΕ. Όσον αφορά τις πτυχές της υγείας (ΣΒΑ 3), ενώ το προσδόκιμο υγιούς ζωής (65,9 έτη) είναι ελαφρώς υψηλότερο απ' ό,τι στην ΕΕ (64 έτη) και περισσότεροι άνθρωποι αναφέρουν ότι είναι υγιείς (78,3 % έναντι 69 %), το ποσοστό των ατόμων που καπνίζουν είναι υψηλότερο και αυξάνεται (42 % το 2021 έναντι 25 % στην ΕΕ). Παρά τη βελτίωση που σημειώθηκε με την πάροδο του χρόνου, η πρόσβαση στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, καθώς το 2021 το 6,4 % του πληθυσμού ανέφερε μη καλυπτόμενες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης λόγω κόστους, απόστασης ή χρόνου αναμονής έναντι μόνο 2,0 % στην ΕΕ. Έως το 2026, ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ θα στηρίξει ευρύ φάσμα μέτρων για την προώθηση της απασχόλησης, μεταξύ άλλων μεταξύ των γυναικών, των μακροχρόνια ανέργων και των ατόμων με αναπηρία, καθώς και για την αναβάθμιση του εθνικού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης.

Η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με την παραγωγικότητα (ΣΒΑ 4, 8, 9), παρότι πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλους αυτούς τους δείκτες. Οι επιδόσεις της Ελλάδας στους τομείς της εκπαίδευσης και της καινοτομίας (ΣΒΑ 4 και 9) είναι ανομοιογενείς, με αποτελέσματα καλύτερα από τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (3,2 % έναντι 9,7 % στην ΕΕ το 2021) και την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (44,2 % έναντι 41,2 % το 2021), αλλά με σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά τις χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση (30,5 % έναντι 22,5 % το 2018), τη συμμετοχή σε προσχολική εκπαίδευση (71,3 % έναντι 93 % το 2021), τη συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων (3,5 % έναντι 10,8 % το 2021), τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες (52,5 % έναντι 53,9 % το 2021) και τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη (1,45 % του ΑΕΠ έναντι 2,26 % το 2021). Οι δείκτες αξιοπρεπούς εργασίας και οικονομικής ανάπτυξης (ΣΒΑ 8) συνεχίζουν να βελτιώνονται, αλλά παραμένουν λιγότερο θετικοί απ' ό,τι σε άλλα κράτη μέλη, όπως υποδηλώνουν το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης (62,6 % έναντι 73,1 %) και το σταθερά υψηλό ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (9,2 % έναντι 2,8 %) και των νέων που

βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (17,2 % έναντι 13,1 %). Με τη στήριξη του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ, η Ελλάδα θα αναβαθμίσει τις δεξιότητες μεγάλου μέρους του ενεργού πληθυσμού της, θα επεκτείνει τις εγκαταστάσεις παιδικής φροντίδας και θα αναβαθμίσει το σύστημα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και έρευνας.

Παρότι η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με τη μακροοικονομική σταθερότητα (ΣΒΑ 8, 16, 17), πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλους αυτούς τους δείκτες. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ανήλθε σε 17 610 EUR το 2021, ποσό που αντιστοιχεί περίπου στο 63 % του μέσου όρου της ΕΕ (27 880 EUR). Παρότι οι επενδύσεις αυξάνονται, εξακολουθούν να είναι σχετικά χαμηλές (ΣΒΑ 8· 13,3 % του ΑΕΠ το 2021 έναντι 22,4 % στην ΕΕ). Περίπου το 11,3 % του ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας διέτρεχε κίνδυνο φτώχειας το 2021 σε σύγκριση με το 8,9 % στην ΕΕ, ενώ μόλις το 19,8 % των νοικοκυριών έχουν σύνδεση υψηλής ταχύτητας στο διαδίκτυο σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, έναντι του 70,2 % στην ΕΕ. Υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού (18,1 % έναντι του 11,4 % στην ΕΕ) καταγγέλλει εγκλήματα, βία ή βανδαλισμούς στην περιοχή του (ΣΒΑ 16). Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα συμβάλει στη γεφύρωση μεγάλου μέρους του επενδυτικού χάσματος της Ελλάδας και θα στηρίξει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ευρείας βάσης που αναμένεται να βελτιώσουν τη λειτουργία της οικονομίας γενικότερα.

Δεδομένου ότι οι ΣΒΑ αποτελούν ένα γενικό πλαίσιο, τυχόν σύνδεσμοι με τους σχετικούς ΣΒΑ είτε επεξηγούνται είτε απεικονίζονται με εικονίδια στα άλλα παραρτήματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΣΥΣΤΑΣΕΩΝ

Πίνακας Α2.1: Συνοπτικός πίνακας των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για την περίοδο 2019-2022

Ελλάδα	Αξιολόγηση τον Μάιο του 2023*	Κάλυψη των CSR στο ΣΑΑ έως το 2026**	Σχετικοί ΣΒΑ
2019 CSR 1	Σημαντική πρόοδος		
Να επιτύχει βιώσιμη οικονομική ανάκαμψη και να αντιμετωπίσει τις υπερβολικές μακροοικονομικές ανισορροπίες, συνεχίζοντας και ολοκληρώνοντας τις μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με τις μεταπρογραμματικές δεσμεύσεις που αναλήφθηκαν στο πλαίσιο της Ευρωζώνης στις 22 Ιουνίου 2018.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 1, 2, 8, 9, 10, 16
2019 CSR 2	Κάποια πρόοδος		
Να επικεντρώσει την επενδυτική οικονομική πολιτική στους τομείς των βιώσιμων μεταφορών και της εφοδιαστικής,	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 10, 11
της περιβαλλοντικής προστασίας, της ενεργειακής απόδοσης, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των έργων διασύνδεσης,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13
των ψηφιακών τεχνολογιών,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 9, 10, 11
της έρευνας και ανάπτυξης,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 9, 10, 11
της εκπαίδευσης,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2023.	ΣΒΑ 4, 10, 11
των δεξιοτήτων,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 4, 10, 11
της απασχολησιμότητας,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 8, 10, 11
της υγείας	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 3, 10, 11
και της ανάπλασης των αστικών περιοχών, λαμβάνοντας υπόψη τις περιφερειακές ανισότητες και την ανάγκη διασφάλισης της κοινωνικής ένταξης.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 1, 2, 10, 11
2020 CSR 1	Περιορισμένη πρόοδος		
Σύμφωνα με τη γενική ρήτρα διαφυγής, να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της πανδημίας, τη στήριξη της οικονομίας και τη στήριξη της επακόλουθης ανάκαμψης. Όταν το επιτρέψουν οι οικονομικές συνθήκες, να ακολουθήσει δημοσιονομικές πολιτικές που θα αποσκοπούν στην επίτευξη συνετών μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών θέσεων και στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας του χρέους, με παράλληλη ενίσχυση των επενδύσεων.	Πλέον άνευ αντικειμένου	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
Να ενισχύσει την ανθεκτικότητα του συστήματος υγείας και	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 3
να εξασφαλίσει επαρκή και ισότιμη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2025.	ΣΒΑ 1, 2, 3, 10
2020 CSR 2	Σημαντική πρόοδος		
Να μετριάσει τις επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση και την κοινωνία, μεταξύ άλλων με την εφαρμογή μέτρων όπως τα καθεστώτα μειωμένου ωραρίου εργασίας και	Πλήρης υλοποίηση	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2023.	ΣΒΑ 1, 2, 8, 10
με τη διασφάλιση αποτελεσματικής στήριξης της συμμετοχής στον ενεργό εργασιακό βίο.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2023.	ΣΒΑ 8
2020 CSR 3	Κάποια πρόοδος		
Να εφαρμόσει ταχέως μέτρα για την παροχή ρευστότητας και τη συνεχή ροή πιστώσεων και λοιπής χρηματοδότησης προς την οικονομία, με ιδιαίτερη έμφαση στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που πλήττονται περισσότερο από την κρίση.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 8, 9
Να επισπεύσει ώριμα έργα δημόσιων επενδύσεων και	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 8, 16
να προωθήσει τις ιδιωτικές επενδύσεις για τη στήριξη της οικονομικής ανάκαμψης.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 8, 9
Να εστιάσει τις επενδύσεις στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση, ιδίως όσον αφορά τις ασφαλείς και βιώσιμες μεταφορές και την εφοδιαστική,	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 11
την καθαρή και αποδοτική παραγωγή και χρήση ενέργειας,	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 7, 9, 13
τις περιβαλλοντικές υποδομές,	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 6, 12, 15
τις ψηφιακές υποδομές πολύ υψηλής χωρητικότητας και	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 9
τις ψηφιακές δεξιότητες.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 4
Να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 9, 16
να προωθήσει τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2022.	ΣΒΑ 9
2020 CSR 4	Σημαντική πρόοδος		
Να συνεχίσει και να ολοκληρώσει τις μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με τις μεταπρογραμματικές δεσμεύσεις που δόθηκαν στο πλαίσιο της Ευρωζώνης στις 22 Ιουνίου 2018 για την επανεκκίνηση της βιώσιμης οικονομικής ανάκαμψης, μετά τη σταδιακή χαλάρωση των περιορισμών που έχουν επιβληθεί εξαιτίας της έξαρσης της νόσου COVID-19.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2021.	ΣΒΑ 1, 2, 8, 9, 10, 16
2021 CSR 1	Σημαντική πρόοδος		
Το 2022, να χρησιμοποιήσει τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας για τη χρηματοδότηση πρόσθετων επενδύσεων για τη στήριξη της ανάκαμψης, ασκώντας παράλληλα συνετή δημοσιονομική πολιτική. Να διατηρήσει τις εθνικά χρηματοδοτούμενες επενδύσεις.	Πλήρης υλοποίηση	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
Όταν το επιτρέψουν οι οικονομικές συνθήκες, να επιδιώξει την εφαρμογή δημοσιονομικής πολιτικής που θα αποσκοπεί στην επίτευξη συνετών μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών θέσεων και στη διασφάλιση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας μεσοπρόθεσμα.	Σημαντική πρόοδος	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16

(Συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)

Πίνακας (συνέχεια)

Ταυτόχρονα, να αυξήσει τις επενδύσεις για να ενισχυθεί το αναπτυξιακό δυναμικό. Να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στη σύνθεση των δημόσιων οικονομικών, τόσο στο σκέλος των εσόδων όσο και στο σκέλος των δαπανών του προϋπολογισμού, καθώς και στην ποιότητα των δημοσιονομικών μέτρων, ώστε να εξασφαλιστεί βιώσιμη ανάκαμψη χωρίς αποκλεισμούς. Να δώσει προτεραιότητα στις βιώσιμες επενδύσεις που ενισχύουν την ανάπτυξη, ιδίως με τη στήριξη της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης.	Σημαντική πρόοδος	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
Να δώσει προτεραιότητα στις δημοσιονομικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα συμβάλουν στην παροχή χρηματοδότησης για τις προτεραιότητες της δημόσιας πολιτικής και στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών, μεταξύ άλλων ενισχύοντας την κάλυψη, την επάρκεια και τη βιωσιμότητα των συστημάτων υγείας και κοινωνικής προστασίας για όλους.	Περιορισμένη πρόοδος	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
2022 CSR 1	Κάποια πρόοδος		
Το 2023, να ακολουθήσει συνετή δημοσιονομική πολιτική, περιορίζοντας συγκεκριμένα την αύξηση των εθνικά χρηματοδοτούμενων τρεχουσών δαπανών κάτω από τη μεσοπρόθεσμη αύξηση του δυνητικού προϊόντος, λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχιζόμενη προσωρινή και στοχευμένη στήριξη προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις που είναι περισσότερο ευάλωτα στις αυξήσεις των τιμών της ενέργειας και προς τα άτομα που εγκαταλείπουν την Ουκρανία. Να είναι έτοιμη να προσαρμόσει τις τρέχουσες δαπάνες στην εξελισσόμενη κατάσταση.	Πλήρης υλοποίηση	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
Να επεκτείνει τις δημόσιες επενδύσεις για την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση και για την ενεργειακή ασφάλεια, μεταξύ άλλων με τη χρήση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, του RePowerEU και άλλων κονδυλίων της ΕΕ.	Περιορισμένη πρόοδος	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
Για την περίοδο μετά το 2023, να ακολουθήσει δημοσιονομική πολιτική που θα αποσκοπεί στην επίτευξη συνετών μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών θέσεων και τη διασφάλιση αξιόπιστης και σταδιακής μείωσης του χρέους και δημοσιονομικής βιωσιμότητας μεσοπρόθεσμα μέσω σταδιακής εξυγίανσης, επενδύσεων και μεταρρυθμίσεων.	Σημαντική πρόοδος	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 16
Με βάση τις μεταρρυθμίσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, να βελτιώσει τον φιλικό προς τις επενδύσεις χαρακτήρα του φορολογικού συστήματος μέσω της θέσπισης συστήματος προαποφάσεων σε θέματα φορολογίας	Καμία πρόοδος	Άνευ αντικειμένου	ΣΒΑ 8, 10, 12
και να επανεξετάσει τη διάρθρωση της φορολογικής επιβάρυνσης των αυτοαπασχολούμενων.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 8, 10, 12
Να διασφαλίσει την αποδοτικότητα της δημόσιας διοίκησης, διατηρώντας παράλληλα τη δυνατότητα προσέλκυσης των κατάλληλων δεξιοτήτων και της συνέπειας με το ενιαίο μισθολόγιο.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 16
2022 CSR 2	Σημαντική πρόοδος		
Να προχωρήσει στην εφαρμογή του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, σύμφωνα με τα ορόσημα και τους στόχους που καθορίζονται στην εκτελεστική απόφαση του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2021.	Η υλοποίηση του ΣΑΑ παρακολουθείται με την αξιολόγηση των απήσεων πληρωμής του ΣΑΑ και την ανάλυση εκθέσεων που δημοσιεύονται σε εξαμηνιαία βάση σχετικά με την επίτευξη των οροσέμων και των στόχων. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να αντικατοπτρίζονται στις ανά χώρα εκθέσεις.		
Να ολοκληρώσει ταχέως τις διαπραγματεύσεις με την Επιτροπή σχετικά με τα έγγραφα προγραμματισμού της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2021-2027, ώστε να αρχίσει η εφαρμογή τους.	Η πρόοδος ως προς τα έγγραφα προγραμματισμού της πολιτικής συνοχής παρακολουθείται στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής της ΕΕ.		
Να ολοκληρώσει τις εκκρεμείς μεταρρυθμίσεις που έχουν επιδιωχθεί στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας, συμπεριλαμβανομένης της μεταρρύθμισης του κτηματολογίου.	Σημαντική πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 3, 8, 9
2022 CSR 3	Περιορισμένη πρόοδος		
Με σκοπό την εξασφάλιση επαρκούς και ισότιμης πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, να ολοκληρώσει την εφαρμογή της μεταρρύθμισης της πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σύμφωνα με το πλαίσιο που τροποποιήθηκε βάσει της ενισχυμένης εποπτείας, συμπεριλαμβανομένης της στελέχωσης όλων των μονάδων πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, της εγγραφής του πληθυσμού και της καθιέρωσης αποτελεσματικού συστήματος υποχρεωτικών παραπομπών των ασθενών από τους γενικούς ιατρούς.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2023.	ΣΒΑ 3
2022 CSR 4	Κάποια πρόοδος		
Να μειώσει τη συνολική εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και να διαφοροποιήσει τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων επιταχύνοντας την ανάπτυξη της ανανεώσιμης ενέργειας και υποδομών που καθιστούν δυνατή τη χρήση ανανεώσιμου υδρογόνου.	Περιορισμένη πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 7, 9, 13
Να αντιμετωπίσει επίσης την εξάρτηση μέσω της εξασφάλισης επαρκούς δυναμικότητας των δικτύων και διασυνδέσεων ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και των διασυνδέσεων αερίου και της διαφοροποίησης των οδών εφοδιασμού με αέριο.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ προγραμματίζονται από το 2023.	ΣΒΑ 7, 9, 13
Να ενισχύσει το πλαίσιο της αγοράς ενεργειακών υπηρεσιών	Καμία πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 7, 9, 13
και να εντείνει τα μέτρα ενίσχυσης της ενεργειακής απόδοσης μέσω μεταρρυθμίσεων και κινήτρων της αγοράς για τη στήριξη της απανθρακοποίησης του οικοδομικού τομέα	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 7
και του τομέα των μεταφορών, ιδίως με την προώθηση της ηλεκτρικής κινητικότητας.	Κάποια πρόοδος	Τα σχετικά μέτρα του ΣΑΑ εφαρμόζονται από το 2022.	ΣΒΑ 11

Σημείωση:* Βλ. υποσημείωση ⁽⁵¹⁾.

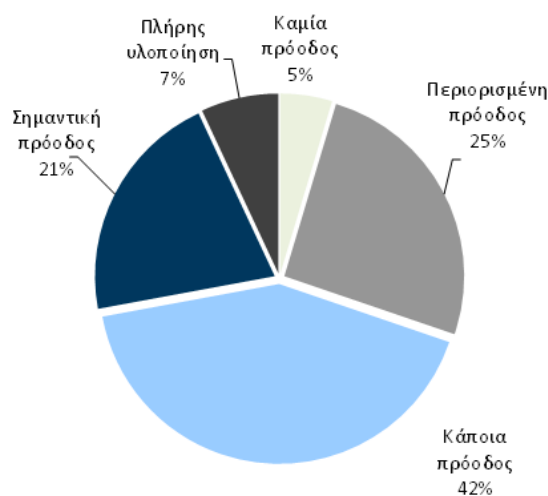
** Τα μέτρα του ΣΑΑ που περιλαμβάνονται στον παρόντα πίνακα συμβάλλουν στην εφαρμογή των ΣΑΧ. Ωστόσο, απαιτούνται πρόσθετα μέτρα εκτός του ΣΑΑ για την πλήρη εφαρμογή των ΣΑΧ και την αντιμετώπιση των υποκείμενων προκλήσεων. ** Τα μέτρα που αναφέρονται με την επισήμανση «υπό υλοποίηση» είναι μόνο εκείνα που περιλαμβάνονται στις αιτήσεις πληρωμής στο πλαίσιο του ΜΑΑ που υποβλήθηκαν και αξιολογήθηκαν θετικά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Επιτροπή αξιολόγησε τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις που απευθύνθηκαν στην Ελλάδα για την περίοδο 2019-2022⁽⁵⁰⁾ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Οι συστάσεις αυτές αφορούν ευρύ φάσμα τομέων πολιτικής που σχετίζονται με 14 από τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (βλ. παραρτήματα 1 και 3). Στην αξιολόγηση εξετάζονται τα μέτρα πολιτικής που έχει λάβει η Ελλάδα μέχρι σήμερα⁽⁵¹⁾, καθώς και οι δεσμεύσεις που έχει αναλάβει στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ)⁽⁵²⁾. Σε αυτό το στάδιο της υλοποίησης του ΣΑΑ, στο 70 % των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που εστιάζονται σε διαρθρωτικά ζητήματα για την περίοδο 2019-2022 έχει καταγραφεί τουλάχιστον «κάποια πρόοδος», ενώ στο 25 % έχει καταγραφεί «περιορισμένη πρόοδος» (βλ. διάγραμμα Α2.1). Καθώς συνεχίζεται η υλοποίηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, εντός των επόμενων ετών αναμένεται σημαντική πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή των διαρθρωτικών ΣΑΧ.

Διάγραμμα Α2.1: Πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2019-2022 (Ευρωπαϊκό Εξάμηνο 2023)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

⁽⁵⁰⁾ Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2022: [EUR-Lex - 32022H0901\(08\) - EL - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2021: [EUR-Lex - 32021H0729\(08\) - EL - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2020: [EUR-Lex - 32020H0826\(08\) - EL - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

Ειδικές ανά χώρα συστάσεις 2019: [EUR-Lex - 32019H0905\(08\) - EL - EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

⁽⁵¹⁾ Συμπερίληψη των μέτρων πολιτικής που αναφέρονται στο εθνικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και στις εκθέσεις του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) (υποβολή έκθεσης δύο φορές ετησίως σχετικά με την πρόοδο όσον αφορά την υλοποίηση των οροσήμων και των στόχων και κατόπιν της αξιολόγησης των αιτήσεων πληρωμής).

⁽⁵²⁾ Ζητήθηκε από τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά, στα οικεία σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, το σύνολο ή σημαντικό υποσύνολο των σχετικών ειδικών ανά χώρα συστάσεων που εξέδωσε το Συμβούλιο το 2019 και το 2020. Η αξιολόγηση των ειδικών ανά χώρα συστάσεων που παρουσιάζεται εδώ λαμβάνει υπόψη τον βαθμό εφαρμογής των μέτρων που περιλαμβάνονται στο ΣΑΑ και εκείνων που είχαν εφαρμοστεί εκτός του ΣΑΑ κατά τον χρόνο της αξιολόγησης. Στα μέτρα που προβλέπονται στο παράρτημα της εκδοθείσας εκτελεστικής απόφασης του Συμβουλίου για την έγκριση της αξιολόγησης του ΣΑΑ και τα οποία δεν έχουν ακόμη εγκριθεί ούτε εφαρμοστεί αλλά θεωρείται ότι έχουν εξαγγελθεί με αξιόπιστο τρόπο, σύμφωνα με τη μεθοδολογία αξιολόγησης των ειδικών ανά χώρα συστάσεων, αποδίδεται ο χαρακτηρισμός «περιορισμένη πρόοδος». Μόλις εφαρμοστούν, τα μέτρα αυτά μπορούν να οδηγήσουν στον χαρακτηρισμό «κάποια/σημαντική πρόοδος ή πλήρης εφαρμογή», ανάλογα με τη συνάφειά τους.

Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) αποτελεί τον πυρήνα των προσπαθειών της ΕΕ που θα συμβάλουν στην ανάκαμψή της από την πανδημία COVID-19, στην επιτάχυνση της διττής μετάβασης και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας έναντι μελλοντικών κλυδωνισμών. Ο ΜΑΑ συμβάλλει επίσης στην υλοποίηση των ΣΒΑ, καθώς και στην εφαρμογή των ειδικών ανά χώρα συστάσεων (βλ. παράρτημα 4). Η Ελλάδα υπέβαλε το οικείο αρχικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) στις 27 Απριλίου 2021. Η θετική αξιολόγηση της Επιτροπής στις 17 Ιουνίου 2021 και η έγκριση του Συμβουλίου στις 13 Ιουλίου 2021 άνοιξαν τον δρόμο για την εκταμίευση 17,8 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. EUR σε δάνεια στο πλαίσιο του ΜΑΑ κατά την περίοδο 2021-2026.

Από την έναρξη ισχύος του κανονισμού ΜΑΑ και την αξιολόγηση των εθνικών σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, οι γεωπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις έχουν προκαλέσει σημαντικές διαταραχές σε ολόκληρη την ΕΕ. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των διαταραχών, ο (προσαρμοσμένος) κανονισμός ΜΑΑ επιτρέπει στα κράτη μέλη να τροποποιούν το οικείο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας για διάφορους λόγους. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 2 του κανονισμού ΜΑΑ, η μέγιστη χρηματοδοτική συνεισφορά για την Ελλάδα επικαιροποιήθηκε επιπλέον στις 30 Ιουνίου 2022 σε ποσό ύψους 17,4 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις. Δεν υποβλήθηκε καμία αναθεώρηση κατά τον χρόνο δημοσίευσης της παρούσας έκθεσης χώρας.

Πίνακας Α3.1: Βασικά στοιχεία του ελληνικού ΣΑΑ

	Τρέχον ΣΑΑ
Πεδίο εφαρμογής	Αρχικό σχέδιο
Ημερομηνία έκδοσης της εκτελεστικής απόφασης του Συμβουλίου	13 Ιουλίου 2021
Συνολικά κονδύλια	17,8 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. EUR σε δάνεια (16,68 % του ΑΕΠ)
Επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις	106 επενδύσεις και 68 μεταρρυθμίσεις
Σύνολο οροσήμων και στόχων	331

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

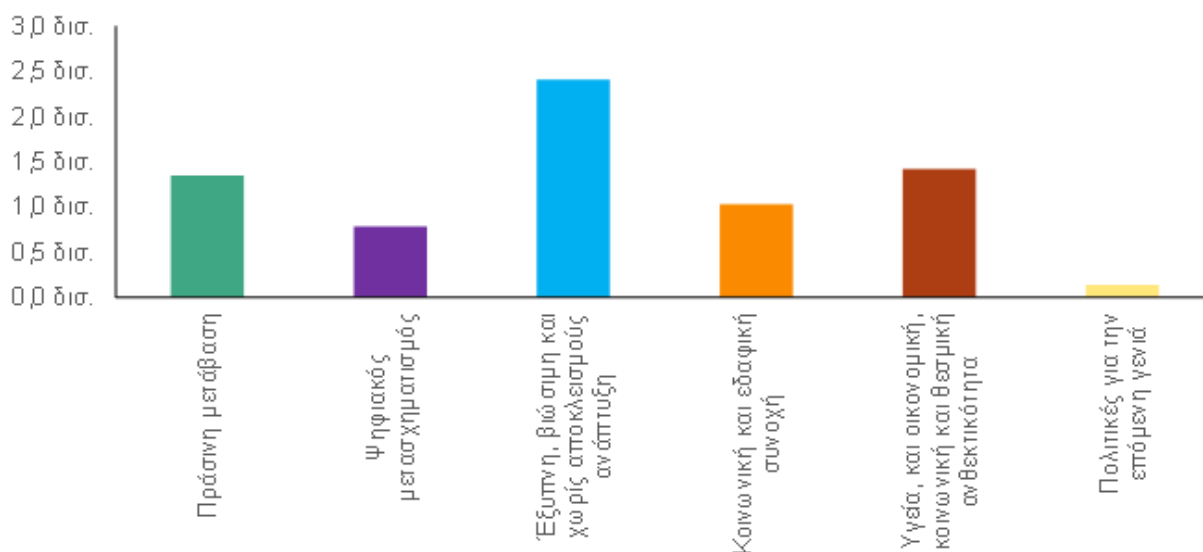
Η πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά την εφαρμογή του σχεδίου της δημοσιεύεται στον πίνακα αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα ⁽²⁹⁾. Ο πίνακας αποτελεσμάτων παρέχει επίσης επισκόπηση της προόδου που σημειώνεται όσον αφορά την εφαρμογή του ΜΑΑ συνολικά, με διαφανή τρόπο. Στα διαγράμματα στο παρόν παράρτημα παρουσιάζεται η τρέχουσα κατάσταση όσον αφορά τα ορόσημα και τους στόχους που πρέπει να εκπληρωθούν από την Ελλάδα και στη συνέχεια να αξιολογηθούν από την Επιτροπή ως ικανοποιητικά επιτευχθέντα.

Μέχρι στιγμής στην Ελλάδα έχουν διατεθεί 11,10 δισ. EUR στο πλαίσιο του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Η Επιτροπή κατέβαλε 3,96 δισ. EUR στην Ελλάδα στο πλαίσιο προχρηματοδότησης στις 9 Αυγούστου 2021, ποσό που ισοδυναμεί με το 13 % των χρηματοδοτικών κονδυλίων.

Η πρώτη αίτηση πληρωμής της Ελλάδας αξιολογήθηκε θετικά από την Επιτροπή, η οποία έλαβε υπόψη τη γνώμη της Οικονομικής και Δημοσιονομικής Επιτροπής, με αποτέλεσμα την εκταμίευση χρηματοδοτικής στήριξης ύψους 3,6 δισ. EUR (χωρίς να υπολογίζεται η προχρηματοδότηση) στις 8 Απριλίου 2022. Τα σχετικά 15 ορόσημα και στόχοι καλύπτουν μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στους τομείς της

⁽²⁹⁾ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

Διάγραμμα Α3.1: **Εκταμιεύσεις ανά πυλώνα**

Σημείωση: Κάθε εκταμίευση αντικατοπτρίζει την πρόοδο στην εφαρμογή του ΜΑΑ, στους έξι πυλώνες πολιτικής. Στο διάγραμμα αυτό παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο οι εκταμιεύσεις στο πλαίσιο του ΜΑΑ (εξαιρουμένης της προχρηματοδότησης) σχετίζονται με τους πυλώνες. Τα ποσά υπολογίστηκαν με τη σύνδεση των οροσήμων και των στόχων που καλύπτονται από δεδομένη εκταμίευση με τη σήμανση του πυλώνα (πρωτογενής και δευτερογενής) των αντίστοιχων μέτρων τους.

Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα

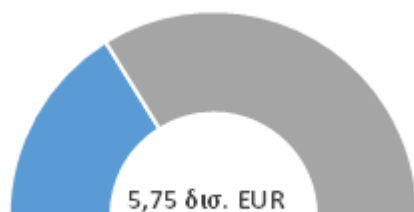
ενεργειακής απόδοσης, της βιώσιμης κινητικότητας, της διαχείρισης των αποβλήτων, της αγοράς εργασίας, της φορολογικής πολιτικής, του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, της υγειονομικής περίθαλψης, των δημόσιων μεταφορών και του συστήματος ελέγχων και δικλείδων ασφαλείας της Ελλάδας για την εφαρμογή του ΜΑΑ.

καλύπτονται από την τρίτη αίτηση πληρωμής, κάτι το οποίο, ωστόσο, δεν προδικάζει την επιλογή του χρονικού σημείου υποβολής των επόμενων αιτήσεων πληρωμής ή την επίσημη αξιολόγηση από την Επιτροπή της εκπλήρωσης των σχετικών οροσήμων και στόχων.

Η δεύτερη αίτηση πληρωμής της Ελλάδας αξιολογήθηκε θετικά από την Επιτροπή, η οποία έλαβε υπόψη της γνώμης της Οικονομικής και Δημοσιονομικής Επιτροπής, με αποτέλεσμα την εκταμίευση χρηματοδοτικής στήριξης ύψους 3,6 δισ. EUR (χωρίς να υπολογίζεται η προχρηματοδότηση) στις 19 Ιανουαρίου 2023. Τα σχετικά 28 ορόσημα και οι στόχοι καλύπτουν μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την αναδιάρθρωση του σιδηροδρομικού τομέα και το άνοιγμα της αγοράς των δημόσιων μεταφορών με λεωφορεία με σκοπό τη βελτίωση των υπηρεσιών και την προώθηση ενός πιο πράσινου στόλου λεωφορείων. Επιπλέον, τρία ορόσημα και στόχοι αφορούν το δανειακό μέρος του μηχανισμού.

Στις 16 Μαΐου 2023, η Ελλάδα υπέβαλε την τρίτη αίτηση πληρωμής, για την οποία η αξιολόγηση της Επιτροπής βρίσκεται σε εξέλιξη. Συνολικά, η Ελλάδα αναφέρει έγκαιρη υλοποίηση των οροσήμων και των στόχων που

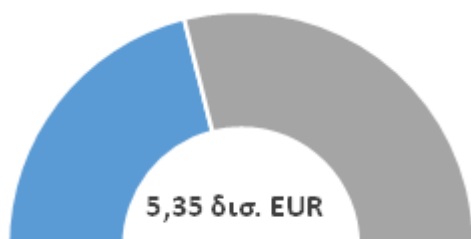
Διάγραμμα Α3.2: **Σύνολο επιχορηγήσεων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ**

Σημείωση: Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το ποσό των επιχορηγήσεων που έχει εκταμιευθεί μέχρι στιγμής στο πλαίσιο του ΜΑΑ. Οι επιχορηγήσεις είναι μη επιστρεπτές χρηματοδοτικές συνεισφορές. Το συνολικό ποσό των επιχορηγήσεων που χορηγούνται σε κάθε κράτος μέλος καθορίζεται από μια κλείδα κατανομής και το συνολικό εκτιμώμενο κόστος του αντίστοιχου ΣΑΑ.

Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα

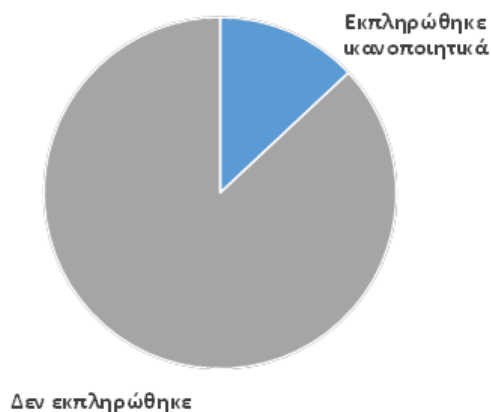
Διάγραμμα Α3.3: **Σύνολο δανείων που έχουν εκταμιευθεί στο πλαίσιο του ΜΑΑ**

Σημείωση: Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το ποσό των δανείων που έχει εκταμιευθεί μέχρι στιγμής στο πλαίσιο του ΜΑΑ. Τα δάνεια είναι επιστρεπτές χρηματοδοτικές συνεισφορές. Το συνολικό ποσό των δανείων που χορηγούνται σε κάθε κράτος μέλος καθορίζεται από την αξιολόγηση του αιτήματος του για τη χορήγηση δανείου και δεν μπορεί να υπερβαίνει το 6,8 % του ΑΕΕ του για το 2019.

Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα

Διάγραμμα Α3.4: **Κατάσταση εκπλήρωσης των οροσήμων και των στόχων**

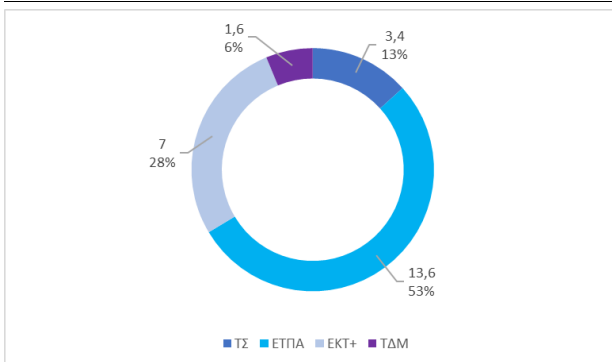
Σημείωση: Το διάγραμμα αυτό απεικονίζει το ποσοστό των οροσήμων και των στόχων που έχουν επιτευχθεί ικανοποιητικά. Ένα ορόσημο ή ένας στόχος εκπληρώνεται ικανοποιητικά μόλις ένα κράτος μέλος υποβάλει στην Επιτροπή στοιχεία που αποδεικνύουν ότι έχει επιτύχει το ορόσημο ή τον στόχο και η Επιτροπή αξιολογήσει θετικά την εκπλήρωση σε εκτελεστική απόφαση.

Πηγή: Πίνακας αποτελεσμάτων για την ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα

Ο προϋπολογισμός της ΕΕ, ύψους άνω των 1,2 τρισ. EUR για την περίοδο 2021-2027, προορίζεται για την υλοποίηση των κύριων προτεραιοτήτων της ΕΕ. Οι επενδύσεις στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής ανέρχονται σε 392 δισ. EUR σε ολόκληρη την ΕΕ και αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ένα τρίτο του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων περίπου 48 δισ. EUR που επενδύονται σύμφωνα με τους στόχους του REPowerEU.

Διάγραμμα Α4.1: Ταμεία της πολιτικής συνοχής (2021-2027) στην Ελλάδα: προϋπολογισμός ανά ταμείο

(1) δισ. EUR σε τρέχουσες τιμές, ποσοστό επί του συνόλου (συνολικό ποσό, συμπεριλαμβανομένης της ενωσιακής και εθνικής συγχρηματοδότησης)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Άνοιχτα δεδομένα για τη συνοχή

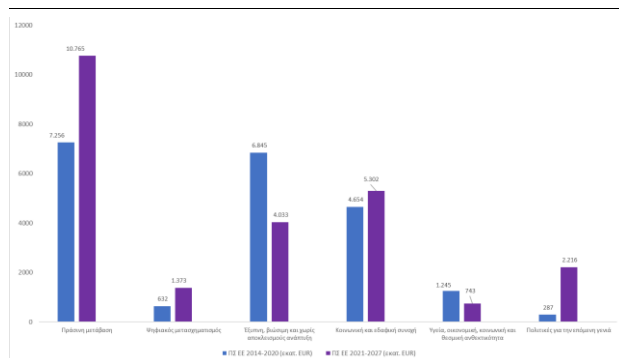
Την περίοδο 2021-2027, στην Ελλάδα, τα ταμεία της πολιτικής συνοχής⁽³⁰⁾ θα επενδύσουν 10,8 δισ. EUR στην πράσινη μετάβαση και 1,4 δισ. EUR στον ψηφιακό μετασχηματισμό στο πλαίσιο των συνολικών κονδυλίων της χώρας ύψους 25,7 δισ. EUR. Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) θα τονώσει την έρευνα και την καινοτομία και θα βοηθήσει τουλάχιστον 34 160 επιχειρήσεις να αναπτυχθούν σε τομείς που συνδέονται άμεσα με τη στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης (ψηφιακές τεχνολογίες, βιώσιμη ενέργεια και τουρισμός, πολιτισμός, δημιουργικοί κλάδοι). Η Ελλάδα αναμένεται να επιτύχει εξοικονόμηση πρωτογενούς ενέργειας τουλάχιστον 30 % σε περίπου 80 000 κατοικίες τα επόμενα έτη. Επιπλέον, 769 εκατ. EUR και 995 εκατ. EUR θα βελτιώσουν τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων

και των υδάτινων πόρων, αντίστοιχα. Οι επενδύσεις αυτές, σε συνδυασμό με περαιτέρω μεταρρυθμίσεις για τη συμμόρφωση με την οδηγία για τα αστικά λύματα, θα συμβάλουν στη διασφάλιση της βιωσιμότητας του τομέα υδάτων της Ελλάδας. Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ) θα προωθήσει την οικονομική διαφοροποίηση, την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση των εργαζομένων, καθώς και τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε γεωγραφικές περιοχές που επηρεάζονται περισσότερο από την ενεργειακή μετάβαση. Αυτό θα βοηθήσει την Ελλάδα να εκπληρώσει τη δέσμευσή της για σταδιακή κατάργηση της χρήσης λιγνίτη στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας έως το 2028. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο + (ΕΚΤ+) διαθέτει 2,2 δισ. EUR για την απασχόληση, εκ των οποίων 750 εκατ. EUR θα συμβάλουν στην τόνωση της απασχόλησης των νέων. Ποσό ύψους 1,28 δισ. EUR θα συμβάλει στη βελτίωση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και στην προώθηση της βιώσιμης διά βίου μάθησης. Πάνω από 57 εκατ. EUR θα διατεθούν για την ανάπτυξη ικανοτήτων για τους κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, 672 εκατ. EUR για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και 360 εκατ. EUR για την παροχή βοήθειας στις ευάλωτες ομάδες ώστε να αντιμετωπίσουν την υλική στέρηση.

Από τις προαναφερθείσες επενδύσεις, 1,8 δισ. EUR θα επενδυθούν σύμφωνα με τους στόχους του REPowerEU. Το ποσό αυτό προστίθεται στο 1,1 δισ. EUR που διατίθεται για το REPowerEU στο πλαίσιο του προϋπολογισμού για την περίοδο 2014-2020. 1,3 δισ. EUR (2021-2027) και 0,6 δισ. EUR (2014-2020) προορίζονται για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης 0,1 δισ. EUR (2021-2027) και 0,5 δισ. EUR (2014-2020) προορίζονται για την έρευνα και ανάπτυξη στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και 0,4 δισ. EUR (2021-2027) προορίζονται για έξυπνα ενεργειακά συστήματα.

⁽³⁰⁾ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο + (ΕΚΤ+), Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ) εξαιρουμένων των προγραμμάτων Interreg. Το συνολικό ποσό περιλαμβάνει εθνικές και ενωσιακές συνεισφορές. Πηγή δεδομένων: [Άνοιχτα δεδομένα για τη συνοχή](#).

Διάγραμμα Α4.2: Συνέργειες μεταξύ των ταμείων της πολιτικής συνοχής και του ΜΑΑ με τους έξι πυλώνες του στην Ελλάδα

(1) εκατ. EUR σε τρέχουσες τιμές (συνολικό ποσό, συμπεριλαμβανομένης της ενωσιακής και εθνικής συγχρηματοδότησης)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Κατά την περίοδο 2014-2020, τα ταμεία της πολιτικής συνοχής διέθεσαν στην Ελλάδα 18 δισ. EUR⁽³¹⁾ με απορρόφηση 92 %⁽³²⁾. Συμπεριλαμβανομένης της εθνικής χρηματοδότησης, οι συνολικές επενδύσεις ανήλθαν σε 22,2 δισ. EUR — περίπου 1,8 % του ΑΕΠ για την περίοδο 2014-2020.

Η Ελλάδα εξακολουθεί να επωφελείται από την ευελιξία της πολιτικής συνοχής για τη στήριξη της ανάκαμψης, την επιτάχυνση της σύγκλισης και την παροχή ζωτικής σημασίας στήριξης στις περιφέρειες μετά την πανδημία COVID-19. Το μέσο «Συνδρομή στην Ανάκαμψη για τη Συνοχή και τις Περιοχές της Ευρώπης» (REACT-EU)⁽³³⁾ στο πλαίσιο του NextGenerationEU παρέχει 2 δισ. EUR επιπλέον των κονδυλίων της πολιτικής συνοχής κατά την περίοδο 2014-2020 για την Ελλάδα. Αναμένεται ότι το REACT-EU θα προσφέρει στήριξη σε επιχειρήσεις που έχουν πληγεί από την κρίση COVID-19 και θα βοηθήσει τα νοικοκυριά να βελτιώσουν την κατάσταση ενεργειακής

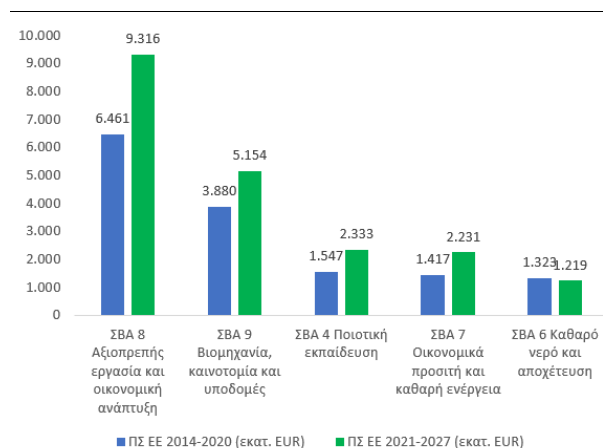
⁽³¹⁾ Τα ταμεία της πολιτικής συνοχής περιλαμβάνουν το ΕΤΠΑ, το ΤΣ, το ΕΚΤ και την Πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων (ΠΑΝ). Τα προγράμματα ΕΕΣ εξαιρούνται εδώ. Σύμφωνα με τον «κανόνα N+3», τα κονδύλια που έχουν δεσμευτεί για την περίοδο 2014-2020 πρέπει να δαπανηθούν έως το 2023. Το REACT-EU περιλαμβάνεται σε όλα τα στοιχεία. Το συνολικό ποσό συμπεριλαμβάνει την ενωσιακή και την εθνική συγχρηματοδότηση. Πηγή δεδομένων: [Ανοικτά δεδομένα για τη συνοχή](#).

⁽³²⁾ Οι πληρωμές της ΕΕ προς τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2014-2020 επικαιροποιούνται καθημερινά στα [ανοικτά δεδομένα για τη συνοχή](#).

⁽³³⁾ Κονδύλια REACT-EU για τα [ανοικτά δεδομένα για τη συνοχή](#).

κατανάλωσης. Από τη στήριξη αυτή επωφελούνται περίπου 272 000 επιχειρήσεις και 24 000 νοικοκυριά. Με το SAFE (Στήριξη της οικονομικά προσιτής ενέργειας), τα ταμεία της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2014-2020 μπορούν επίσης να κινητοποιηθούν από την Ελλάδα για τη στήριξη ευάλωτων νοικοκυριών, θέσεων εργασίας και επιχειρήσεων που πλήττονται ιδιαίτερα από τις υψηλές τιμές της ενέργειας.

Διάγραμμα Α4.3: Συμβολή των ταμείων της πολιτικής συνοχής στους ΣΒΑ κατά την περίοδο 2014-2020 και 2021-2027 στην Ελλάδα

(1) 5 μεγαλύτερες συνεισφορές στους ΣΒΑ σε εκατ. EUR σε τρέχουσες τιμές

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Τόσο κατά την περίοδο 2014-2020 όσο και κατά την περίοδο 2021-2027, τα ταμεία της πολιτικής συνοχής συνέβαλαν σημαντικά στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Τα ταμεία αυτά στηρίζουν 11 από τους 17 ΣΒΑ, ιδίως τον ΣΒΑ 8 «αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη» και τον ΣΒΑ 9 «βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές»⁽³⁴⁾.

Υπάρχουν και άλλα ταμεία της ΕΕ που διαθέτουν σημαντικούς πόρους για την Ελλάδα. Η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) διέθεσε 23,5 δισ. EUR την περίοδο 2014-2022 και θα συνεχίσει να στηρίζει την Ελλάδα με 13,5 δισ. EUR κατά την περίοδο 2023-2027. Τα δύο ταμεία της ΚΓΠ (Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων και Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης) συμβάλλουν στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία,

⁽³⁴⁾ Υπάρχουν και άλλα ταμεία της ΕΕ που συμβάλλουν στην υλοποίηση των ΣΒΑ. Κατά την περίοδο 2014-2022, τα ταμεία αυτά περιλαμβάνουν τόσο το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) όσο και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ).

διασφαλίζοντας παράλληλα τη μακροπρόθεσμη επισιτιστική ασφάλεια. Προωθούν την κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα και την καινοτομία στη γεωργία και τις αγροτικές περιοχές, σε συντονισμό με άλλα ταμεία της ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας διέθεσε 380 εκατ. EUR στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2014-2020, ενώ το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας διαθέτει 375 εκατ. EUR κατά την περίοδο 2021-2027.

Η Ελλάδα επωφελείται και από άλλα προγράμματα της ΕΕ, ιδίως από τον μηχανισμό «Συνδέοντας την Ευρώπη», ο οποίος στο πλαίσιο του ΜΣΕ 2 (2021-2027) έχει διαθέσει μέχρι στιγμής ενωσιακή χρηματοδότηση ύψους 167,9 εκατ. EUR σε έξι συγκεκριμένα έργα για στρατηγικά δίκτυα μεταφορών. Ομοίως, το πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη» έχει διαθέσει μέχρι στιγμής σχεδόν 41,5 δισ. EUR σε ελληνικούς φορείς έρευνας και καινοτομίας, ενώ κατά την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού, το πρόγραμμα «Ορίζων 2020» διέθεσε 1,7 δισ. EUR. Η δανειακή διευκόλυνση του δημόσιου τομέα που θεσπίστηκε στο πλαίσιο του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης διαθέτει επιχορήγηση ύψους 63 εκατ. EUR από την Επιτροπή για έργα κατά την περίοδο 2021-2027, η οποία θα συνδυαστεί με δάνεια από την ΕΤΕπ για τη στήριξη επενδύσεων από φορείς του δημόσιου τομέα σε περιφέρειες δίκαιης μετάβασης.

Η Ελλάδα έλαβε στήριξη στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μέσου προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE) για τη χρηματοδότηση συστημάτων μειωμένου ωραρίου εργασίας και παρόμοιων μέτρων με σκοπό την άμβλυνση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. Το Συμβούλιο χορήγησε στην Ελλάδα χρηματοδοτική συνδρομή ύψους 6,2 δισ. EUR υπό μορφή δανείων, τα οποία στήριξαν περίπου το 41 % των εργαζομένων και το 45 % των επιχειρήσεων το 2020, και περίπου το 17 % των εργαζομένων και το 29 % των επιχειρήσεων το 2021.

Το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης (TSI) στηρίζει την Ελλάδα στον σχεδιασμό και την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων που ενισχύουν την ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που καθορίζονται στο οικείο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ). Η Ελλάδα έχει λάβει σημαντική στήριξη από το 2015. Κάποια

παραδείγματα ⁽³⁵⁾ είναι η προώθηση της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς με την αντιμετώπιση των προκλήσεων στη νομοθεσία, την εκπαιδευτική πολιτική και πρακτική και τη στήριξη της αποτελεσματικότητας και της ανθεκτικότητας της ελληνικής διοίκησης μέσω της ενίσχυσης της τεκμηριωμένης χάραξης πολιτικής.

⁽³⁵⁾ Τα ενημερωτικά δελτία ανά χώρα σχετικά με τη στήριξη των μεταρρυθμίσεων είναι διαθέσιμα εδώ.

Στο παρόν παράρτημα παρουσιάζονται οι σχετικές ικανότητες και οι αδυναμίες της Ελλάδας όσον αφορά την ανθεκτικότητα της με τη χρήση των πινάκων ανθεκτικότητας της Επιτροπής (RDB) ⁽³⁶⁾. Οι πίνακες ανθεκτικότητας, οι οποίοι περιλαμβάνουν ένα σύνολο 124 ποσοτικών δεικτών, παρέχουν γενικές ενδείξεις σχετικά με την ικανότητα των κρατών μελών να σημειώσουν πρόοδο σε τέσσερις αλληλένδετες διαστάσεις: κοινωνική και οικονομική, πράσινη, ψηφιακή και γεωπολιτική. Οι δείκτες παρουσιάζουν ευπάθειες ⁽³⁷⁾ και ικανότητες ⁽³⁸⁾ που μπορούν να καταστούν όλο και πιο σημαντικές, τόσο για τη διαχείριση των υπό εξέλιξη μεταβάσεων όσο και για την αντιμετώπιση πιθανών μελλοντικών κλυδωνισμών. Για αυτόν τον σκοπό, οι εν λόγω πίνακες συμβάλλουν στον εντοπισμό τομέων που χρειάζονται περαιτέρω προσπάθειες για την οικοδόμηση ισχυρότερων και ανθεκτικότερων οικονομιών και κοινωνιών. Συνοψίζονται στον πίνακα A5.1 ως σύνθετοι δείκτες ανθεκτικότητας, οι οποίοι απεικονίζουν τη συνολική σχετική κατάσταση για καθεμία από τις τέσσερις διαστάσεις και τους υποκείμενους τομείς για την Ελλάδα και την ΕΕ-27 ⁽³⁹⁾.

Σύμφωνα με το σύνολο των δεικτών ανθεκτικότητας βάσει του πίνακα ανθεκτικότητας, η Ελλάδα γενικά παρουσιάζει παρόμοιο, αλλά κάπως υψηλότερο επίπεδο αδυναμιών σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Η Ελλάδα παρουσιάζει μέτριο προς υψηλό επίπεδο αδυναμιών στην κοινωνική και οικονομική διάσταση του πίνακα ανθεκτικότητας, μέτριο επίπεδο αδυναμιών στη γεωπολιτική και την

ψηφιακή διάσταση και μέτριο προς χαμηλό επίπεδο αδυναμιών στην πράσινη διάσταση. Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ, η Ελλάδα αντιμετωπίζει υψηλότερο επίπεδο αδυναμιών στους τομείς της «οικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και βιωσιμότητας», της «υγείας, εκπαίδευσης και εργασίας», της ψηφιοποίησης του προσωπικού χώρου και της βιομηχανίας, καθώς και της «χρηματοπιστωτικής παγκοσμιοποίησης». Παρουσιάζει χαμηλότερο επίπεδο αδυναμιών σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ στους τομείς της «βιώσιμης χρήσης των πόρων», των «οικοσυστημάτων, της βιοποικιλότητας και της βιώσιμης γεωργίας» και της «κυβερνοασφάλειας».

Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ, η Ελλάδα παρουσιάζει συνολικά χαμηλότερο επίπεδο ικανοτήτων σε όλους τους δείκτες του πίνακα ανθεκτικότητας. Διαθέτει συνολικά μέτριες προς χαμηλές ικανότητες ανθεκτικότητας στην κοινωνική, οικονομική και ψηφιακή διάσταση, καθώς και μέτριες ικανότητες στην πράσινη και τη γεωπολιτική διάσταση. Η Ελλάδα παρουσιάζει ισχυρότερες ικανότητες σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ στους τομείς «οικοσυστήματα, βιοποικιλότητα και βιώσιμη γεωργία» και «αξιακές αλυσίδες και εμπόριο». Διαθέτει σημαντικά περιθώρια βελτίωσης των ικανοτήτων της σε σύγκριση με την ΕΕ στους τομείς των «ανισοτήτων και του κοινωνικού αντίκτυπου των μεταβάσεων», του «μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και της προσαρμογής σε αυτήν», της «ψηφιοποίησης του δημόσιου χώρου» και της «χρηματοπιστωτικής παγκοσμιοποίησης», μεταξύ άλλων.

⁽³⁶⁾ Για λεπτομέρειες, βλ. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_el· βλ. επίσης έκθεση στρατηγικής ανάλυσης προοπτικών 2020 [COM(2020) 493].

⁽³⁷⁾ Οι αδυναμίες περιγράφουν χαρακτηριστικά που μπορούν να επιδεινώσουν τον αρνητικό αντίκτυπο των κρίσεων και των μεταβάσεων, ή εμπόδια που ενδέχεται να παρεμποδίσουν την επίτευξη μακροπρόθεσμων στρατηγικών στόχων.

⁽³⁸⁾ Οι ικανότητες αναφέρονται σε παράγοντες ή ικανότητες που διευκολύνουν την αντιμετώπιση κρίσεων και διαρθρωτικών αλλαγών και τη διαχείριση των μεταβάσεων.

⁽³⁹⁾ Το παρόν παράρτημα συνδέεται με το παράρτημα 1 για τους ΣΒΑ, το παράρτημα 6 σχετικά με την πράσινη συμφωνία, το παράρτημα 8 σχετικά με τη δίκαιη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα, το παράρτημα 9 σχετικά με την παραγωγικότητα, την αποδοτικότητα και την κυκλικότητα των πόρων, το παράρτημα 10 σχετικά με την ψηφιακή μετάβαση και το παράρτημα 14 σχετικά με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Πίνακας Α5.1: **Δείκτες ανθεκτικότητας που συνοψίζουν την κατάσταση σε όλες τις διαστάσεις και τους τομείς του πίνακα ανθεκτικότητας**

Διάσταση/Τομέας	Ευπάθειες		Ικανότητες	
	ΕΛ	ΕΥ-27	ΕΛ	ΕΥ-27
Κοινωνική και οικονομική				
Ανισότητες και κοινωνικός αντίκτυπος των μεταβάσεων				
Υγεία, εκπαίδευση και εργασία				
Οικονομική και χρηματοπιστωτική				
Πράσινη				
Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής και προσαρμογή σε				
Βιώσιμη χρήση των πόρων				
Οικοσυστήματα, βιοποικιλότητα, βιώσιμη				
Ψηφιακή μετάβαση				
Ψηφιακή μετάβαση για τον προσωπικό χώρο				
Ψηφιακή μετάβαση για τη βιομηχανία				
Ψηφιακή μετάβαση για τον κυβερνοασφάλεια				
Γεωπολιτική				
Πρώτες ύλες και ενεργειακός εφοδιασμός				
Αξιακές αλυσίδες και εμπόριο				
Παγκοσμιοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα				
Ασφάλεια και δημογραφικά χαρακτηριστικά				

Δείκτης ευπαθειών

- Υψηλός
- Μεσαίος-υψηλός
- Μεσαίος
- Μεσαίος-χαμηλός
- Χαμηλός
- Μη διαθέσιμα στοιχεία

Δείκτης ικανοτήτων

- Υψηλός
- Μεσαίος-υψηλός
- Μεσαίος
- Μεσαίος-χαμηλός
- Χαμηλός
- Μη διαθέσιμα στοιχεία

(1) Τα στοιχεία αφορούν το 2021, ενώ η ένδειξη ΕΕ-27 αναφέρεται στην αξία για την ΕΕ στο σύνολό της. Τα δεδομένα επί των οποίων βασίζονται οι αδυναμίες της ΕΕ-27 στον τομέα «αξιακές αλυσίδες και εμπόριο» δεν είναι διαθέσιμα, καθώς περιλαμβάνουν μέτρα συγκέντρωσης εταιριών που δεν είναι συγκρίσιμα με τις τιμές σε επίπεδο κρατών μελών.

Πηγή: Πίνακες ανθεκτικότητας του JRC — Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η πράσινη μετάβαση της Ελλάδας απαιτεί συνεχή δράση σε διάφορες πτυχές, συμπεριλαμβανομένων των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της ενεργειακής απόδοσης. Η εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας βρίσκεται σε εξέλιξη στην Ελλάδα: το παρόν παράρτημα παρέχει μια συνοπτική εικόνα των βασικών τομέων που περιλαμβάνονται ⁽⁴⁰⁾.

Η Ελλάδα προβλέπεται να επιτύχει τον στόχο της πολιτικής για το κλίμα με ορίζοντα το 2030 όσον αφορά τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών, με άνετο περιθώριο ⁽⁴¹⁾. Τα στοιχεία του 2021 σχετικά με τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου που παράγονται από την Ελλάδα στους εν λόγω τομείς αναμένεται να δείξουν ότι η χώρα παρήγαγε λιγότερα από τα ετήσια δικαιώματα εκπομπής της ⁽⁴²⁾. Οι τρέχουσες πολιτικές προβλέπεται να μειώσουν τις εκπομπές αυτές κατά 27 % σε σχέση με τα επίπεδα του 2005 το 2030,

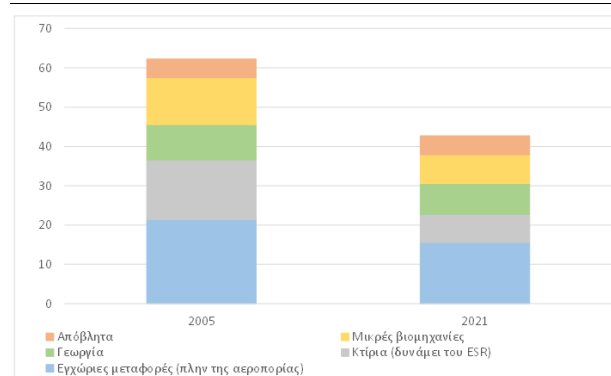
⁽⁴⁰⁾ Η επισκόπηση στο παρόν παράρτημα συμπληρώνεται από τις πληροφορίες που παρέχονται στο παράρτημα 7 σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια και την οικονομική προσιτότητα της ενέργειας, στο παράρτημα 8 σχετικά με τη δίκαιη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, στο παράρτημα 9 σχετικά με την παραγωγικότητα, την αποδοτικότητα και την κυκλικότητα των πόρων, στο παράρτημα 11 σχετικά με την καινοτομία και στο παράρτημα 19 σχετικά με τη φορολογία.

⁽⁴¹⁾ Οι στόχοι των κρατών μελών για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου με ορίζοντα το 2030 («στόχοι επιμερισμού των προσπαθειών») αυξήθηκαν με τον κανονισμό (ΕΕ) 2023/857 (κανονισμός για τον επιμερισμό των προσπαθειών) για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/842, με την ευθυγράμμιση της δράσης στους οικείους τομείς με τον στόχο να επιτευχθούν μειώσεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στο σύνολο της οικονομίας σε επίπεδο ΕΕ κατά τουλάχιστον 55 % σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Ο κανονισμός θέτει εθνικούς στόχους για τομείς εκτός του ισχύοντος συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών της ΕΕ, και συγκεκριμένα: κτίρια (θέρμανση και ψύξη), οδικές μεταφορές, γεωργία, απόβλητα και μικρές βιομηχανίες. Οι εκπομπές που καλύπτονται από το ΣΕΔΕ της ΕΕ και τον κανονισμό για τον επιμερισμό των προσπαθειών συμπληρώνονται από καθαρές απορροφήσεις στον τομέα της χρήσης γης, οι οποίες ρυθμίζονται από τον κανονισμό (ΕΕ) 2018/841 [κανονισμός για τις δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοπονίας (LULUCF)], όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 2023/839.

⁽⁴²⁾ Τα ετήσια δικαιώματα εκπομπών της Ελλάδας για το 2021 ανήλθαν σε περίπου 45,8 εκατομμύρια τόνους ισοδυνάμου CO₂, ενώ οι κατά προσέγγιση εκπομπές της για το 2021 ανήλθαν σε 42,7 εκατομμύρια τόνους [βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Επιτάχυνση της μετάβασης στην κλιματική ουδετερότητα για την ασφάλεια και την ευημερία της Ευρώπης: Έκθεση προόδου της ΕΕ σχετικά με τη δράση για το κλίμα 2022*, SWD(2022)343].

ποσοστό που υπερβαίνει τον στόχο επιμερισμού των προσπαθειών και τον νέο στόχο της Ελλάδας, σύμφωνα με τον στόχο του 55 % της ΕΕ για μείωση κατά 22,7 %. Τα πρόσθετα μέτρα που προτείνονται θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη μείωση των εκπομπών κατά -36 % ⁽⁴³⁾. Στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, η Ελλάδα έχει διαθέσει το 37,5 % των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας σε βασικές μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την επίτευξη των κλιματικών στόχων ⁽⁴⁴⁾. Τον Μάιο του 2022, το κοινοβούλιο ψήφισε τον Εθνικό Κλιματικό Νόμο, ο οποίος ευθυγραμμίζεται με τον στόχο της ΕΕ για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55 % έως το 2030, κατά 80 % έως το 2040 και με τον στόχο της επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Ο νόμος ενισχύει επίσης τους κλιματικούς στόχους όσον αφορά την προσαρμογή, την κατάρτιση τομεακών προϋπολογισμών άνθρακα και τη μείωση των εκπομπών από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τις μεταφορές και τα κτίρια.

Διάγραμμα Α6.1: Θεματική — Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου από τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών σε εκατομμύρια τόνους ισοδυνάμου CO₂, 2005-2021

Πηγή: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος.

Η Ελλάδα ακολουθεί σωστή πορεία για την επίτευξη του στόχου της όσον αφορά τις καθαρές απορροφήσεις άνθρακα με ορίζοντα το 2030 στον τομέα της χρήσης γης. Τα μέτρα

⁽⁴³⁾ Βλ. τις πληροφορίες σχετικά με την απόσταση από τον στόχο της πολιτικής για το κλίμα για το 2030 στον πίνακα Α6.1. Υφιστάμενα και πρόσθετα μέτρα στις 15 Μαρτίου 2021.

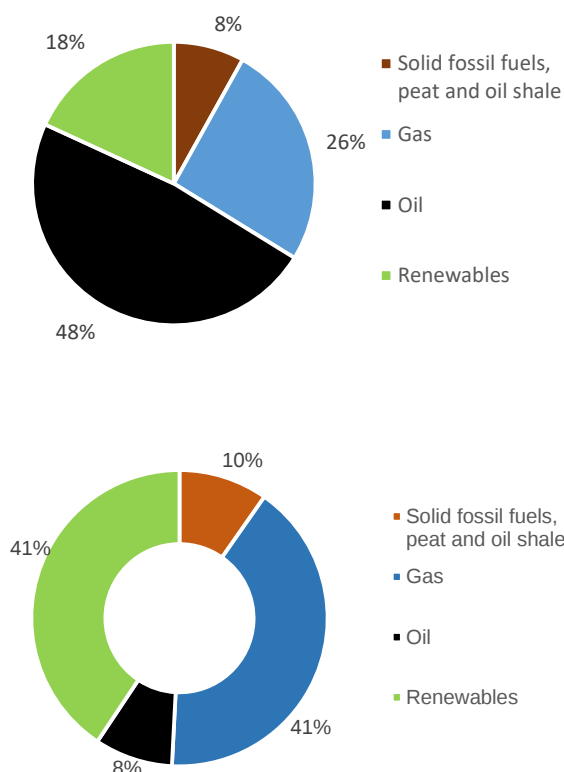
⁽⁴⁴⁾ Για παράδειγμα, σημαντικές επενδύσεις στην άρδευση και τον μετριασμό των πλημμυρών με μέτρα για τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων, καθώς και στην ανακαίνιση των κτιρίων.

μετριασμού που λαμβάνει η Ελλάδα στον τομέα των δραστηριοτήτων χρήσης γης, αλλαγής της χρήσης γης και δασοπονίας (LULUCF) έχουν παραμείνει πολύ σταθερά για πάνω από μία δεκαετία, απορροφώντας περίπου 5 000 kt ισοδυνάμου CO₂ ετησίως (βλ. πίνακα Α6.1) ⁽⁴⁵⁾. Η Ελλάδα θα μπορούσε να αυξήσει επιπλέον τις απορροφήσεις άνθρακα μέσω της ανθρακοδεσμευτικής γεωργίας, της βιώσιμης διαχείρισης των υφιστάμενων δασών και της άμεσης αντικατάστασης των υλοτομημένων ή κατεστραμμένων δασών.

Τα ορυκτά καύσιμα εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο ενεργειακό μείγμα της Ελλάδας, αλλά αναμένεται η σταδιακή κατάργηση του άνθρακα και του πετρελαίου. Την τελευταία δεκαετία, το μερίδιο του άνθρακα στο ενεργειακό μείγμα μειώθηκε σημαντικά από 26 % το 2011 σε 8 % το 2021, ενώ στην περίπτωση του πετρελαίου σημειώθηκε μόνο μικρή μείωση από 56 % το 2011 σε 48 % το 2021. Από την άλλη πλευρά, το μερίδιο του αερίου στο ενεργειακό μείγμα αυξάνεται συνεχώς, ενώ μάλιστα έφτασε το 26 % το 2021 (αύξηση κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2011). Η Ελλάδα διαθέτει φιλόδοξο σχέδιο για τον παροπλισμό των λιγνιτικών μονάδων της έως το 2028, στόχος που κατοχυρώνεται στο εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα και στον νόμο που για πρώτη φορά θέσπισε η Ελλάδα για το κλίμα. Έως το 2030, η Ελλάδα προβλέπει ότι θα αυξήσει το μερίδιο του φυσικού αερίου και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό μείγμα, ενώ παράλληλα ο άνθρακας θα εξαφανιστεί και το πετρέλαιο θα μειωθεί σημαντικά. Το 2021, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και το φυσικό αέριο αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος του μείγματος ηλεκτρικής ενέργειας της Ελλάδας, σε ποσοστό της τάξης του 41 % η καθεμία.

Διάγραμμα Α6.2: **Ενεργειακό μείγμα (επάνω) και μείγμα ηλεκτρικής ενέργειας (κάτω), 2021**

Το ενεργειακό μείγμα βασίζεται στην ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση και δεν περιλαμβάνει τη θερμότητα και την ηλεκτρική ενέργεια. Το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας περιλαμβάνει τα βιοκαύσιμα και τα μη ανανεώσιμα απόβλητα.

Πηγή: Eurostat

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο ενεργειακό σύστημα της Ελλάδας. Το 2021, το μερίδιο ανανεώσιμων πηγών ενέργειας της Ελλάδας στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας ήταν 21,93 % (αύξηση κατά περίπου 12 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2011). Ο στόχος της Ελλάδας για μερίδιο ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας σε ποσοστό 35 % έως το 2030, όπως περιλαμβάνεται στο ΕΣΕΚ, θεωρήθηκε αρκετά φιλόδοξος. Η Ελλάδα θα χρειαστεί να ενισχύσει τον στόχο της για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ, ώστε να αντικατοπτρίζει τους πιο φιλόδοξους στόχους της ΕΕ για το κλίμα και την ενέργεια στη δέσμη μέτρων προσαρμογής στον στόχο του 55 % και στο σχέδιο REPowerEU. Το σχέδιο ανάκαμψης και

⁽⁴⁵⁾ Η τιμή αυτή είναι ενδεικτική και θα επικαιροποιηθεί το 2025 [όπως ορίζει ο κανονισμός (ΕΕ) 2023/839].

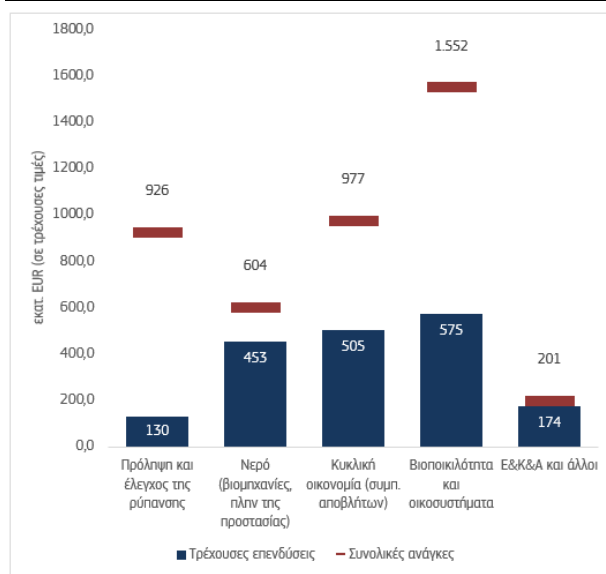
ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνει την εγκατάσταση 3 GW νέων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αιολικής και ηλιακής ενέργειας) έως το τέλος του 2025 και την εγκατάσταση συστημάτων αποθήκευσης (1 380 MW) για τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης νέας δυναμικότητας ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Το 2022 η Ελλάδα έλαβε μέτρα για τον εξορθολογισμό του πλαισίου αδειοδότησης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενώ πρόσφατα θέσπισε νόμους για τη θέσπιση του πρώτου νομικού πλαισίου για την ανάπτυξη υπεράκτιων αιολικών πάρκων, καθώς και για τη θέσπιση πλαισίου για τις εγγυήσεις προέλευσης. Η διασύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας των Κυκλάδων και οι αναβαθμίσεις στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας θα ενισχύσουν περαιτέρω τη διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο μείγμα ηλεκτρικής ενέργειας της Ελλάδας.

Η Ελλάδα διαθέτει υψηλό αναξιοποίητο δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας. Οι στόχοι του ΕΣΕΚ της Ελλάδας για την κατανάλωση πρωτογενούς και τελικής ενέργειας θεωρήθηκαν μέτριου και χαμηλού επιπέδου φιλοδοξίας αντίστοιχα στην αξιολόγηση της Επιτροπής για το 2020. Με βάση την τροχιά κατανάλωσης ενέργειας για την περίοδο 2018-2021, η Ελλάδα αναμένεται να ακολουθεί σωστή πορεία για την επίτευξη του στόχου της για το 2030 όσον αφορά την κατανάλωση πρωτογενούς και τελικής ενέργειας, όπως αυτή κοινοποιήθηκε στο ΕΣΕΚ ⁽⁴⁶⁾. Παρά τα μέτρα που έλαβε για την ενεργειακή απόδοση, η Ελλάδα πρέπει να αξιοποιήσει περαιτέρω το δυναμικό της για βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης. Το οικείο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας περιλαμβάνει έργα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης με την ανακαίνιση κτιρίων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, ιδίως μέσω δανείων για επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα που ενισχύουν δράσεις στο πλαίσιο της δανειακής διευκόλυνσης. Το εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα προτείνει πρόσθετες δράσεις που θα μπορούσαν να αναληφθούν, ιδίως στους τομείς των κτιρίων, των υδάτων και των μεταφορών, για την προώθηση ενεργειακών υπηρεσιών, μηχανισμών της αγοράς και καινοτόμων χρηματοδοτικών μέσων για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.

⁽⁴⁶⁾ Μετά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για την αναδιτύπωση της ΟΕΑ, αναμένεται να αυξηθεί η φιλοδοξία τόσο των ενωσιακών όσο και των εθνικών στόχων, καθώς και των εθνικών μέτρων για την ενεργειακή απόδοση για την επίτευξη των στόχων αυτών.

Η μετάβαση σε ένα βιώσιμο σύστημα μεταφορών εξακολουθεί να αποτελεί βασική πρόκληση. Η χρήση ηλεκτρικών οχημάτων εξελίσσεται με πολύ αργό ρυθμό, αν και επιταχύνεται. Η αγορά δεν είναι ανεπτυγμένη, γεγονός που αντικατοπτρίζει την έλλειψη υποδομών φόρτισης. Οι επενδύσεις και οι μεταρρυθμίσεις που περιλαμβάνονται στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, όπως η εγκατάσταση προσβάσιμων στο κοινό σταθμών φόρτισης, έχουν ως στόχο να συμβάλουν στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Η Ελλάδα έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά κυκλοφοριακής συμφόρησης στην ΕΕ. Ο σιδηροδρομικός τομέας είναι μικρός, ενώ η κύρια γραμμή μεταξύ Αθήνας και Θεσσαλονίκης, η οποία θα μπορούσε να αντικαταστήσει τις πολύ επικερδείς σύντομες πτήσεις μεταξύ των δύο πόλεων, δεν αξιοποιείται επαρκώς. Δεν υπάρχουν επιβατηγά πλοία μηδενικών εκπομπών που να συνδέουν τα νησιά με την ηπειρωτική χώρα. Τα ατομικά μέσα μεταφοράς επιδεινώνουν τα εποχικά προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης και συνεπάγονται σημαντικό υγειονομικό και οικονομικό κόστος, ιδίως στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Διάγραμμα Α6.3: Θεματική — Περιβαλλοντικές επενδυτικές ανάγκες και τρέχουσες επενδύσεις, ετησίως 2014-2020

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από περισσότερες επενδύσεις στην προστασία του περιβάλλοντος, στην προστασία της βιοοικολογίας και στην αντιμετώπιση της

ρύπανσης. ⁽⁴⁷⁾ Μεταξύ του 2014 και του 2020, οι περιβαλλοντικές επενδυτικές ανάγκες εκτιμήθηκαν σε τουλάχιστον 4,3 δισ. EUR, ενώ οι επενδύσεις ανήλθαν σε περίπου 1,8 δισ. EUR, με αποτέλεσμα να υπάρχει κενό τουλάχιστον 2,4 δισ. EUR ετησίως (βλ. διάγραμμα A6.3) ⁽⁴⁸⁾. Το δίκτυο Natura 2000 της Ελλάδας καλύπτει το 27,3 % της χερσαίας έκτασης ⁽⁴⁹⁾ και το 19,6 % των θαλάσσιων περιοχών της. Δεν έχει διαθέσει ακόμη επαρκείς πόρους για την προστασία και τη διαχείριση των εν λόγω περιοχών. Δεν έχουν καταρτιστεί ακόμη ειδικοί ανά περιοχή στόχοι διατήρησης, μέτρα διατήρησης και σχέδια διαχείρισης για διάφορους τύπους.

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει πολλούς τομείς στην Ελλάδα, ενώ ενέχει και προκλήσεις προσαρμογής ιδίως όσον αφορά τη διαχείριση των υδάτων ⁽⁵⁰⁾. Στους τομείς που επηρεάζονται περιλαμβάνονται ο ενεργειακός εφοδιασμός, το δομημένο περιβάλλον, η γεωργία και ο τουρισμός. Όλοι αυτοί οι τομείς εξαρτώνται από το νερό, το οποίο καθίσταται όλο και πιο σπάνιο ⁽⁵¹⁾. Τα ποσοστά θνησιμότητας και νοσηρότητας που σχετίζονται με την υψηλή θερμοκρασία προβλέπεται να αυξηθούν σημαντικά. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνει μέτρα για την αναδάσωση, τη διαχείριση των υδάτων και την προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων. Περιλαμβάνει επίσης μέτρα ανακαίνισης που αποσκοπούν στην αύξηση της ανθεκτικότητας των πόλεων και των κτιριακών αποθεμάτων τους έναντι της κλιματικής αλλαγής. Η Ελλάδα έχει μεγάλο χάσμα ασφαλιστικής

προστασίας για τις δασικές πυρκαγιές, γεγονός που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τα δημόσια οικονομικά εάν η ασφαλιστική κάλυψη παραμείνει χαμηλή ⁽⁵²⁾.

Η Ελλάδα παρέχει επιδοτήσεις για ορυκτά καύσιμα και άλλες επιβλαβείς για το περιβάλλον επιδοτήσεις που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη για μεταρρυθμίσεις, διασφαλίζοντας παράλληλα την επισιτιστική και ενεργειακή ασφάλεια και μετριάζοντας τις κοινωνικές επιπτώσεις. Οι επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων ανήλθαν σε 1,3 δισ. EUR το 2021, γεγονός που θέτει σε μειονεκτική θέση τις εναλλακτικές λύσεις χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών. Επιβλαβείς για το περιβάλλον επιδοτήσεις έχουν εντοπιστεί, μέσω αρχικής αξιολόγησης, στους τομείς της γεωργίας, της δασοκομίας και της αλιείας, της ηλεκτρικής ενέργειας, του αερίου, της παροχής ατμού και κλιματισμού, της μεταφοράς και αποθήκευσης, των εξορυκτικών και λατομικών δραστηριοτήτων, της μεταποίησης, της ύδρευσης και αποχέτευσης, και των υπηρεσιών στέγασης και εστίασης. Παραδείγματα αυτών των επιδοτήσεων είναι η επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο κίνησης που χρησιμοποιείται στη γεωργία, ο μειωμένος φορολογικός συντελεστής της ενέργειας για το ελαφρό μαζούτ που χρησιμοποιείται σε κινητά μηχανήματα, η απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης για τη χρήση φυσικού αερίου, η επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το πετρέλαιο κίνησης που χρησιμοποιείται στη μεταφορά εμπορευμάτων και άλλων κατηγοριών επιβατικών μεταφορών, η απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης για το φυσικό αέριο που χρησιμοποιείται ως καύσιμο κίνησης ή η απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης και η φορολογική απαλλαγή για το φυσικό αέριο που προορίζεται για τους βιομηχανικούς καταναλωτές ⁽⁵³⁾. Η χαρτογράφηση

⁽⁴⁷⁾ Οι περιβαλλοντικοί στόχοι περιλαμβάνουν την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης, τη διαχείριση των υδάτων και τις βιομηχανίες, την κυκλική οικονομία και τα απόβλητα, τη βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022, Επισκόπηση της Εφαρμογής της Περιβαλλοντικής Πολιτικής, [Έκθεση ανά χώρα - Ελλάδα](#)).

⁽⁴⁸⁾ Όταν λαμβάνονται επίσης υπόψη οι ανάγκες που εκτιμώνται μόνο σε επίπεδο ΕΕ (π.χ. προστασία των υδάτων, υψηλότερο επίπεδο κυκλικότητας, στρατηγική για τη βιοποικιλότητα).

⁽⁴⁹⁾ Το 2021, η Ελλάδα διέθετε 35,0 % χερσαίες προστατευόμενες περιοχές (Natura 2000 και εθνικά καθορισμένες περιοχές), έναντι του μέσου όρου της ΕΕ που ήταν 26,4 % (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2023, [Βαρόμετρο Natura 2000](#)).

⁽⁵⁰⁾ Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, *Advancing towards climate resilience in Europe* (Μετάβαση προς την κλιματική ανθεκτικότητα στην Ευρώπη), υπό έκδοση.

⁽⁵¹⁾ Σύμφωνα με την [6η έκθεση της IPCC για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή](#), στη νότια Ευρώπη, πάνω από το ένα τρίτο του πληθυσμού θα εκτεθεί σε φαινόμενα λειψυδρίας λόγω της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη κατά 2 °C.

⁽⁵²⁾ [\(Πίνακας εργαλείων της Ευρωπαϊκής Αρχής Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων \(ΕΙΟΡΑ\) σχετικά με το χάσμα στην ασφαλιστική προστασία έναντι φυσικών καταστροφών.](#)

⁽⁵³⁾ Στοιχεία του 2021 για τα ορυκτά καύσιμα σε EUR από την έκθεση του 2022 για την κατάσταση της Ενεργειακής Ένωσης. Αρχική αξιολόγηση των επιβλαβών για το περιβάλλον επιδοτήσεων που πραγματοποιήσε η Επιτροπή στην [εργαλειοθήκη του 2022 για τη μεταρρύθμιση των επιβλαβών για το περιβάλλον επιδοτήσεων στην Ευρώπη](#), με χρήση των ορισμών του ΟΟΣΑ, και με βάση τα ακόλουθα σύνολα δεδομένων: παρακολούθηση και αξιολογήσεις της γεωργικής πολιτικής του ΟΟΣΑ· βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ για τα μέσα πολιτικής για το περιβάλλον (PINE)· στατιστική βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ για τη στήριξη των ορυκτών καυσίμων·

όλων των επιβλαβών για το περιβάλλον επιδοτήσεων από την Ελλάδα θα συμβάλει στην ιεράρχηση εκείνων που είναι υποψήφιος για μεταρρύθμιση.

Η Ελλάδα λαμβάνει μέτρα για την ευθυγράμμιση της περιβαλλοντικής φορολογίας με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Τα έσοδα της Ελλάδας από περιβαλλοντικούς φόρους υπερέβησαν τον μέσο όρο της ΕΕ (βλ. παράρτημα 19). Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του τομέα των αποβλήτων στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, η Ελλάδα επανέφερε τον φόρο υγειονομικής ταφής, ο οποίος αναμένεται να βελτιώσει τα ποσοστά διαχείρισης των αποβλήτων και ανακύκλωσης. Η εφαρμογή του είχε προγραμματιστεί για το 2022, αλλά δεν έχει ακόμη τεθεί σε ισχύ. Η Ελλάδα επέβαλε επίσης πρόσφατα περιβαλλοντικό τέλος στο νερό, με τιμολόγια που διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος χρήσης και τις πηγές. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας περιλαμβάνει επίσης τη σύσταση εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τα απόβλητα, τη μεταρρύθμιση των περιφερειακών και τοπικών φορέων διαχείρισης αποβλήτων και τη θέσπιση ορθών πολιτικών κοστολόγησης και τιμολόγησης, καθώς και τη σύσταση ρυθμιστικής αρχής για τον εξορθολογισμό της διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Τον Μάρτιο του 2023 συστάθηκε ενιαία Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων με τον νόμο 5037/2023.

εκτιμήσεις του ΔΝΤ για τις ενεργειακές επιδοτήσεις σε επίπεδο χώρας. Το [παράρτημα 4](#) της εργαλειοθήκης περιέχει λεπτομερή παραδείγματα επιδοτήσεων σχετικά με τις υποψήφιες επιδοτήσεις για μεταρρύθμιση.

Πίνακας Α6.1: Δείκτες παρακολούθησης της προόδου όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία από μακροοικονομική άποψη

									«Fit for 55»		
									2030	Απόσταση	
									στόχος/τιμή	WEM	WAM
Πρόοδος όσον αφορά τους στόχους πολιτικής	Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε τομείς επιμερισμού των προσαθετικών ⁽¹⁾	Mt CO2eq, %· ε.μ.	62,6	-27%	-29%	-28%	-31%	-	-22,7%	4,3	13,3
	Καθαρή απορρόφηση άνθρακα από LULUCF ⁽²⁾	kt CO2eq	-3.529	-4.111	-4.945	-5.401	-5.416	-5.476	-4373	μ.δ.	μ.δ.
			2005	2017	2018	2019	2020	2021	Εθνική συνεισφορά στον στόχο της ΕΕ για τα 2030		
	Μερίδιο της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας ⁽³⁾	%	7%	17%	18%	20%	22%	22%	35%		
	Ενεργειακή απόδοση: κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας ⁽³⁾	Mtoe	30,3	23,2	22,6	22,3	19,2	20,3	20,6		
	Ενεργειακή απόδοση: κατανάλωση τελικής ενέργειας ⁽³⁾	Mtoe	21,0	16,4	15,9	16,2	14,5	15,2	16,5		
			Ελλάδα						ΕΕ		
			2016	2017	2018	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Διμετασχηματισμοί και χρηματοπιστωτικοί δείκτες	Περιβαλλοντικοί φόροι (% του ΑΕΠ)	% του ΑΕΠ	3,8	4,0	3,8	3,9	3,8	3,9	2,4	2,2	2,2
	Περιβαλλοντικοί φόροι (% της συνολικής φορολογίας) ⁽⁴⁾	% της φορολογίας	9,8	10,2	9,5	9,8	9,7	10,0	5,9	5,6	5,5
	Δημόσιες δαπάνες για την προστασία του περιβάλλοντος	% των συνολικών δαπανών	3,0	2,9	2,9	2,9	2,7	2,1	1,7	1,6	1,6
	Επενδύσεις στην προστασία του περιβάλλοντος ⁽⁵⁾	% του ΑΕΠ	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	-	0,4	0,4	0,4
	Επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων ⁽⁶⁾	δισ. EUR 2021	1,5	1,7	1,6	1,9	1,4	1,3	53,0	50,0	-
		Δείκτης του χάσματος που σχετίζεται με την προστασία του κλίματος ⁽⁷⁾							βαθμολογία 1-4		
Κλίμα	Καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου	1990 = 100	89,0	94,0	91,0	85,0	72,0	73,0	76,0	69,0	72,0
	Ενταση εκπομπών ΑΘ της οικονομίας	kg/10 EUR	0,56	0,59	0,57	0,53	0,50	-	0,31	0,30	0,26
	Ενταση ενέργειας της οικονομίας	kgoe/10 EUR	0,13	0,13	0,13	0,12	0,12	-	0,11	0,11	-
Ενέργεια	Κατανάλωση τελικής ενέργειας (ΚΤΕ)	2015=100	101,2	99,1	96,1	97,8	87,3	91,8	102,9	94,6	-
	ΚΤΕ στον τομέα των οικιστικών κτιρίων	2015=100	97,5	98,9	87,8	92,2	96,2	95,1	101,3	101,3	106,8
	ΚΤΕ στον τομέα των κτιρίων υπηρεσιών	2015=100	108,7	116,9	111,7	113,9	101,5	109,1	100,1	94,4	100,7
Ρύπανση	Ενταση εκπομπών πρόδρομων ουσιών της αθαλομίκλης (ως προς το ΑΕΠ) ⁽⁸⁾	τόνοι/10 EUR	3,7	3,9	4,1	3,9	3,9	-	0,9	0,9	-
	Χαμένα έτη ζωής λόγω ατμοσφαιρικής ρύπανσης από ΑΣ2,5	ανά 100 000 κατοίκους	1205,0	1926,7	1086,7	883,6	804,3	-	581,6	544,5	-
	Χαμένα έτη ζωής λόγω ατμοσφαιρικής ρύπανσης από NO2	ανά 100 000 κατοίκους	229,1	309,5	255,1	216,5	171,4	-	309,6	218,8	-
	Νιτρικά στα υπόγεια ύδατα	mg NO3/ltr	-	-	-	-	-	-	21,0	20,8	-
Βιοποικιλότητα	Χερσαίες προστατευόμενες περιοχές	% του συνόλου	34,1	34,8	-	30,2	34,8	35,0	26,2	26,4	26,4
	Θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές	% του συνόλου	6,5	-	-	19,7	-	19,8	10,7	-	12,1
	Βιολογική γεωργία	% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης	6,5	8,0	9,3	10,3	10,2	-	8,5	9,1	-
			2017	2018	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Κινητικότητα	Μερίδιο οχημάτων μηδενικών εκπομπών ⁽⁹⁾	% των νέων αδειών κυκλοφορίας	0,0	0,1	0,2	0,8	2,2	2,6	5,4	8,9	10,7
	Αριθμός σημείων επαναφόρτισης εναλλασσόμενου/συνεχούς ρεύματος (κατηγοριοποίηση AFIR)		-	-	-	286	626	926	188626	330028	432518
	Μερίδιο των ηλεκτροκίνητων σιδηροδρόμων	%	23,8	29,6	32,1	μ.δ.	μ.δ.	31,2	56,6	μ.δ.	56,6
	Ώρες συμμόρφωσης ανά οδηγό που μετακινείται από και προς την εργασία ανά έτος		36,3	37,7	36,1	36,9	μ.δ.	μ.δ.	28,7	μ.δ.	μ.δ.

Πηγές: (1) Οι ιστορικές και οι προβλεπόμενες εκπομπές, καθώς και οι στόχοι της κλιματικής πολιτικής των κρατών μελών και οι εκπομπές του έτους βάσης 2005 στο πλαίσιο της απόφασης επιμερισμού των προσαθετικών (για το 2020) υπολογίζονται με βάση τις τιμές του δυναμικού υπερθέρμανσης του πλανήτη (GWP) από την 4η έκθεση αξιολόγησης (AR4) της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC). Οι στόχοι της κλιματικής πολιτικής των κρατών μελών και οι εκπομπές του έτους βάσης 2005 στο πλαίσιο του κανονισμού για τον επιμερισμό των προσαθετικών (για το 2030) υπολογίζονται με βάση τις τιμές GWP σύμφωνα με την 5η έκθεση αξιολόγησης (AR5). Ο ανωτέρω πίνακας παρουσιάζει τις εκπομπές του έτους βάσης 2005 βάσει της απόφασης επιμερισμού των προσαθετικών, με χρήση των τιμών AR4 GWP. Οι εκπομπές για την περίοδο 2017-2021 εκφράζονται ως εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με τις εκπομπές του έτους βάσης 2005, με τις τιμές AR4 GWP. Τα στοιχεία του 2021 είναι προκαταρκτικά. Ο πίνακας παρουσιάζει τον στόχο του 2030 βάσει του κανονισμού (ΕΕ) 2023/857, ο οποίος τον ευθυγραμμίζει με τον στόχο του 55 % στην ΕΕ, ως εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με τις εκπομπές του έτους βάσης 2005 (AR5 GWP). Η απόσταση από τον στόχο είναι το κενό μεταξύ των στόχων των κρατών μελών για το 2030 (με τις τιμές AR5 GWP) και των προβλεπόμενων εκπομπών, με τα φιστάμενα μέτρα (WEM) και με πρόσθετα μέτρα (WAM) (με τις τιμές AR4 GWP), ως εκατοστιαία μεταβολή σε σχέση με τις εκπομπές του έτους βάσης 2005. Λόγω της διαφοράς στις τιμές του δυναμικού υπερθέρμανσης του πλανήτη, η απόσταση από τον στόχο είναι απλώς ενδεικτική. Τα μέτρα που περιλαμβάνονται αντικατοπτρίζουν την κατάσταση που επικρατούσε στις 15 Μαρτίου 2021.

(2) Οι καθαρές απορροφήσεις εκφράζονται με αρνητικό πρόσημο και οι καθαρές εκπομπές με θετικό. Τα δεδομένα που αναφέρονται προέρχονται από την απογραφή αερίων του θερμοκηπίου για το 2023. Τιμή καθαρών απορροφήσεων αερίων του θερμοκηπίου για το 2030, όπως προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΕ) 2023/839 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2018/841 (κανονισμός LULUCF) — Παράρτημα ΙΙα, χιλιτόνιο ισοδυνάμου CO₂, με βάση τα στοιχεία του 2020.

(3) Οι στόχοι για την ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές και την ενεργειακή απόδοση, καθώς και οι εθνικές συνεισφορές συνάδουν με τη μεθοδολογία που καθορίζεται στον κανονισμό (ΕΕ) 2018/1999 (κανονισμός για τη διακυβέρνηση).

(4) Ποσοστό των συνολικών εοδών από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (εξαιρουμένων των τεκμαρτών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης). Τα έσοδα από το σύστημα εμπορίας εκπομπών της ΕΕ περιλαμβάνονται στα έσοδα από περιβαλλοντικούς φόρους.

(5) Δαπάνες για τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου για την παραγωγή υπηρεσιών περιβαλλοντικής προστασίας (μείωση και πρόληψη της ρύπανσης) οι οποίες καλύπτονται το δημόσιο, τη βιομηχανία και τους ειδικευμένους παρόχους.

(6) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Study on energy subsidies and other government interventions in the European Union (Μελέτη σχετικά με τις επιδοτήσεις στον τομέα της ενέργειας και άλλες κρατικές παρεμβάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση), έκδοση 2022.

(7) Το χάσμα όσον αφορά την προστασία του κλίματος αναφέρεται στο ποσοστό των μη ασφαλισμένων οικονομικών ζημιών οι οποίες προκαλούνται από καταστροφές που σχετίζονται με το κλίμα. Ο δείκτης αυτός βασίζεται στη μοντελοποίηση του τρέχοντος κινδύνου από πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές και ανεμοθύελλες, καθώς και από σεισμούς, και σε εκτίμηση του τρέχοντος ποσοστού ασφαλιστικής διείσδυσης στην αγορά. Ο δείκτης δεν παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον επιμερισμό μεταξύ του ιδιωτικού/δημόσιου κόστους των καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα. Η βαθμολογία 0 σημαίνει ότι δεν υφίσταται χάσμα προστασίας, ενώ η βαθμολογία 4 αντιστοιχεί σε πολύ υψηλό χάσμα (ΕΙΟΡΑ, 2022).

(8) Οξείδια του θείου (ισοδύναμα SO₂), αμμωνία, σωματίδια < 10 μm, οξείδια του αζώτου στη συνολική οικονομία (διαιρούμενα διά του ΑΕΠ).

(9) Ηλεκτρικά οχήματα με συσσωρευτή (BEV) και ηλεκτρικά οχήματα με κυψέλες καυσίμου (FCEV).

Πριν από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η Ελλάδα είχε σχετικά μέτρια έκθεση στο ρωσικό αέριο και πετρέλαιο, ελαφρώς κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, η έκθεση αυτή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα εισαγόμενα ορυκτά καύσιμα εν γένει. Αυτό καθιστά την οικονομία της ιδιαίτερα ευαίσθητη στις παγκόσμιες εξελίξεις των τιμών, και την αναγκάζει να εντείνει τις προσπάθειές της για την ενεργειακή μετάβαση. Το παρόν παράρτημα ⁽⁵⁴⁾ καθορίζει τις δράσεις που υλοποιεί η Ελλάδα για την επίτευξη των στόχων του REPowerEU, μεταξύ άλλων μέσω της εφαρμογής του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής ασφάλειας και της οικονομικής προσιτότητας της ενέργειας, επιταχύνοντας παράλληλα τη μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας και συμβάλλοντας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ στον τομέα της καθαρής ενέργειας ⁽⁵⁵⁾.

Η Ελλάδα έχει επιδείξει υψηλό επίπεδο ασφάλειας εφοδιασμού με αέριο απέναντι στις δύσκολες συνθήκες που αντιμετώπισε η ΕΕ, συμβάλλοντας στη συνολική ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρώπης. Το 2022 η εγχώρια ζήτηση αερίου ανήλθε σε σχεδόν 4,9 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (bcm) ετησίως. Το 73 % του όγκου αυτού χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το ελληνικό σύστημα μεταφοράς αερίου είναι διασυνδεδεμένο με το σύστημα ενεργειακής συνδεσιμότητας της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης (CESEC), με το τουρκικό σύστημα μέσω Κήπων και του διαδριατικού αγωγού φυσικού αερίου (TAP) και με το ιταλικό σύστημα αερίου μέσω του TAP. Η Ελλάδα

⁽⁵⁴⁾ Συμπληρώνεται από το παράρτημα 6, καθώς η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία επικεντρώνεται στη μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας, από το παράρτημα 8 σχετικά με τις δράσεις που αναλαμβάνονται για τον μετριασμό της ενεργειακής φτώχειας, συμπεριλαμβανομένων των πλέον ευάλωτων, από το παράρτημα 9, καθώς η μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία θα αποφέρει σημαντική εξοικονόμηση ενέργειας και πόρων, γεγονός που θα ενισχύσει περαιτέρω την ενεργειακή ασφάλεια και την οικονομική προσιτότητα της ενέργειας, και από το παράρτημα 12 σχετικά με τη βιομηχανία και την ενιαία αγορά, το οποίο συμπληρώνει τις προσπάθειες που βρίσκονται σε εξέλιξη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και του REPowerEU.

⁽⁵⁵⁾ Σύμφωνα με το βιομηχανικό σχέδιο της Πράσινης Συμφωνίας [COM(2023) 62 final], και την προτεινόμενη πράξη για τη βιομηχανία μηδενικών καθαρών εκπομπών (Net-Zero Industry Act) [COM(2023) 161 final].

αποτελεί σημείο εισόδου υδροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) χάρη στον τερματικό σταθμό της Ρεβυθούσας. Η Ρεβυθούσα αποτελεί σημαντικό σημείο εισόδου στην αγορά που καλύπτει περίπου το 44 % των εισαγωγών. Όσον αφορά τα υπόλοιπα σημεία εισόδου, το σημείο εισόδου στο Σιδηρόκαστρο καλύπτει το 35 % των εισαγωγών, ενώ ακολουθεί το σημείο εισόδου της Νέας Μεσημβρίας (όπου ο εφοδιασμός αυξήθηκε κατά 18 % σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2021). Το σημείο διασύνδεσης στους Κήπους Έβρου καλύπτει το 2,5 % των εισαγωγών. Εκτός από το ρωσικό φυσικό αέριο που εισήχθη μέσω αγωγών, η Ελλάδα εισήγαγε 2,03 TW ρωσικού ΥΦΑ το 2022 ⁽⁵⁶⁾.

Η Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι δεν διαθέτει υπόγειες εγκαταστάσεις αποθήκευσης, λαμβάνει μέτρα για να κατοχυρώσει την ασφάλεια εφοδιασμού της με αέριο. Για να ελαχιστοποιηθεί κάθε πιθανή διαταραχή του ρωσικού εφοδιασμού τον χειμώνα 2022-2023, ο ΔΕΣΦΑ προμηθεύτηκε και έθεσε σε λειτουργία πλωτή μονάδα αποθήκευσης τον Νοέμβριο του 2022, για 12 έως 18 μήνες, στη Ρεβυθούσα. Τον Φεβρουάριο του 2022 η Ελλάδα και η Βουλγαρία υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας που περιλάμβανε συμφωνία για την αποθήκευση.

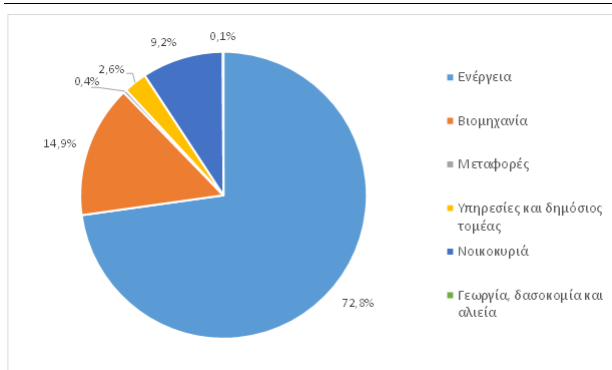
Η θέση σε λειτουργία του Διασυνδεδετήριου Αγωγού Φυσικού Αερίου Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB) βελτίωσε τη διαφοροποίηση του εφοδιασμού στη Βουλγαρία. Ο αγωγός IGB ανήκει στον Κάθετο Διάδρομο αερίου που θα ενώνει την Ελλάδα, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία. Παρέχει πρόσβαση σε φυσικό αέριο από τον Νότιο Διάδρομο φυσικού αερίου και ΥΦΑ στη Νοτιοανατολική και Κεντρική Ευρώπη, καθώς και στην Ουκρανία. Το έργο επέκτασης του αγωγού IGB είναι ζωτικής σημασίας για την αύξηση της δυναμικότητας μεταφοράς του από τα 3 στα 5 bcm/έτος. Το έργο επέκτασης έχει αναγνωριστεί ως μία από τις αποτελεσματικότερες λύσεις για την εξάλειψη των σημείων συμφόρησης μεταξύ της Ελλάδας, των συστημάτων TAP και της Βουλγαρίας, καθώς θα παρέχει αέριο από το TAP στο βουλγαρικό σύστημα. Η αύξηση της δυναμικότητας του IGB παρατίθεται στο παράρτημα 3 του σχεδίου δράσης RePowerEU.

⁽⁵⁶⁾ Στοιχεία του ΔΕΣΦΑ για το φυσικό αέριο για το 2022.

Η Ελλάδα κατάφερε να μειώσει την κατανάλωση ενέργειας το 2022. Κατά την περίοδο Αυγούστου 2022-Μαρτίου 2023, η Ελλάδα μείωσε την κατανάλωση φυσικού αερίου κατά σχεδόν 22 % σε σύγκριση με τον μέσο όρο των προηγούμενων 5 ετών ⁽⁵⁷⁾. Στη συνέχεια, με βάση τα στοιχεία από τις μηνιαίες εκθέσεις του ΑΔΜΗΕ, η Ελλάδα φαίνεται να ακολουθεί σωστή πορεία για την επίτευξη των στόχων της όσον αφορά την εξοικονόμηση ενέργειας. Αυτή η πωτική τάση αναδεικνύει τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι καταναλωτές για να διατηρήσουν το ενεργειακό τους κόστος σε χαμηλά επίπεδα. Ενισχύεται επίσης από τα εθνικά μέτρα που προβλέπουν, μεταξύ άλλων, περαιτέρω επιδοτήσεις στα οικιακά τιμολόγια ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά που μειώνουν τη μέση ημερήσια κατανάλωσή τους κατά 15 % σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος.

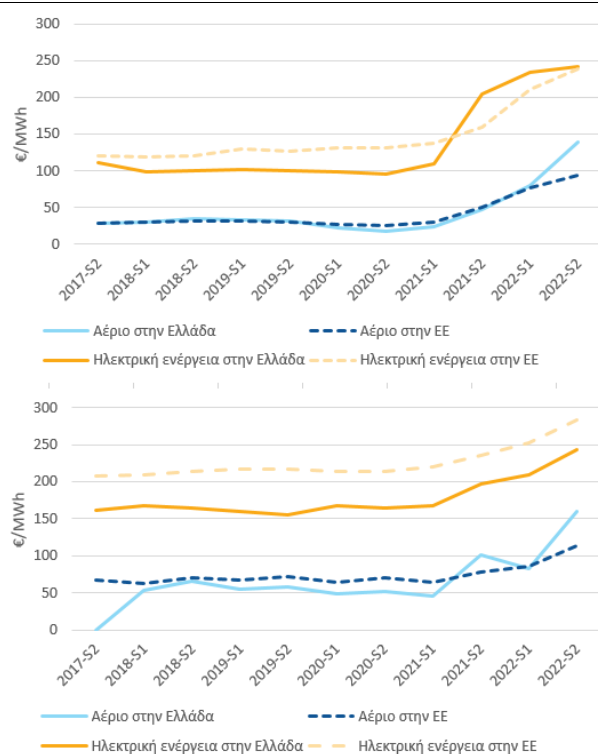
Διάγραμμα Α7.1: **Μερίδιο κατανάλωσης αερίου ανά τομέα, 2021**

Πηγή: Eurostat

⁽⁵⁷⁾ Οι χώρες της ΕΕ συμφώνησαν να μειώσουν τη ζήτηση φυσικού αερίου κατά 15 % σε σύγκριση με τη μέση κατανάλωσή τους κατά τα τελευταία 5 έτη, από 1η Αυγούστου 2022 έως 31 Μαρτίου 2023, με μέτρα της επιλογής τους.

Διάγραμμα Α7.2: **Τιμές λιανικής της ενέργειας στην Ελλάδα για τη βιομηχανία (επάνω) και τα νοικοκυριά (κάτω)**

1) Όσον αφορά την ηλεκτρική ενέργεια, η ζώνη κατανάλωσης είναι DC για τα νοικοκυριά και ID για τη βιομηχανία

2) Όσον αφορά το αέριο, η ζώνη κατανάλωσης είναι D2 για τα νοικοκυριά και I4 για τη βιομηχανία

Πηγή: Eurostat

Οι τελικές τιμές ενέργειας που χρεώνονται στους Έλληνες καταναλωτές μειώθηκαν σημαντικά χάρη στα μέτρα δημόσιας στήριξης. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2022, οι τιμές λιανικής της ηλεκτρικής ενέργειας για τη βιομηχανία στην Ελλάδα ήταν υψηλότερες από το μέσο επίπεδο της ΕΕ. Αντιθέτως, οι τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά (παρότι αυξάνονταν) ήταν πολύ χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ. Κατά την ίδια περίοδο οι τιμές του αερίου για τα νοικοκυριά αυξήθηκαν πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά πρόσφατα επανήλθαν στο μέσο επίπεδο της ΕΕ. Οι τελικές τιμές που χρεώνονται στους Έλληνες καταναλωτές μειώθηκαν σημαντικά, για παράδειγμα κατά περισσότερο από 50 % για τους οικιακούς καταναλωτές αερίου και έως 90 % για τους καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτό οφείλεται σε μέτρα στήριξης που χρηματοδοτήθηκαν κυρίως από το νεοσυσταθέν Ταμείο Ενεργειακής Μετάβασης και, δευτερευόντως, από τον κρατικό προϋπολογισμό, ύψους περίπου 8 δισ. EUR. Επιπλέον, η Ελλάδα επέβαλε αναδρομικό φόρο απροσδόκπτων κερδών ύψους 90 % στις εταιρείες ενέργειας. Τα έσοδα από το καθεστώς αυτό

χρησιμοποιήθηκαν για την ελάφρυνση των καταναλωτών ενέργειας. Παρά τη στήριξη που παρέχεται, η βιομηχανία και οι οικογένειες χαμηλού εισοδήματος θα μπορούσαν να δεχτούν σοβαρό πλήγμα. Ειδικότερα, οι οικογένειες χαμηλού εισοδήματος θα μπορούσαν να δυσκολευτούν ακόμη περισσότερο να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες, όπως να διατηρήσουν τα σπίτια τους επαρκώς ζεστά, ενώ επίσης θα μπορούσαν να βρεθούν σε μεγαλύτερο κίνδυνο να καθυστερούν την εξόφληση των λογαριασμών ενέργειας (βλ. παράρτημα 8).

Η Ελλάδα υστερεί όσον αφορά ορισμένες πτυχές που σχετίζονται με την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες θα μπορούσαν δυνητικά να στερήσουν από τους καταναλωτές την πρόσβαση σε πιο προσιτή ενέργεια και να υπονομεύσουν την ικανότητά τους να συμμετέχουν στην ενεργειακή μετάβαση. Όπως φαίνεται στην τελευταία έκθεση που δημοσίευσε ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) ⁽⁵⁸⁾, η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες με τη μικρότερη διείσδυση έξυπνων μετρητών το 2021 (μόλις 3 % σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 54 % στην ΕΕ). Οι έξυπνοι μετρητές είναι ένα εργαλείο που επιτρέπει στους καταναλωτές να συμμετέχουν ενεργά στην αγορά και να υποστηρίζουν την απόκριση ζήτησης. Παράλληλα με τη μείωση της ζήτησης, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση της τρέχουσας κρίσης και των υψηλών τιμών ενέργειας που αντιμετωπίζουν οι καταναλωτές, όπως επισήμανε ο ACER ⁽⁵⁹⁾. Ο ελληνικός φορέας εκμετάλλευσης δικτύου (ΔΕΔΔΗΕ) σχεδιάζει να θέσει σε λειτουργία περίπου 7,5 εκατομμύρια έξυπνους μετρητές σε ολόκληρη τη χώρα έως το 2030, οι οποίοι θα αντικαταστήσουν τους απλούς μετρητές ήδη· έχει προκηρυχθεί διαγωνισμός για αυτό το έργο ⁽⁶⁰⁾. Το μερίδιο αγοράς της ΔΕΗ στην αγορά λιανικής είναι επί του παρόντος περίπου 60 % ⁽⁶¹⁾, ενώ οι πελάτες χαμηλής τάσης αντιπροσωπεύουν το 65 % του μεριδίου. Το ποσοστό αυτό εξακολουθεί

να υπερβαίνει κατά πολύ τον στόχο του 50 % που ορίζει η εθνική νομοθεσία. Για την περαιτέρω ενίσχυση του ανταγωνισμού και την ενθάρρυνση των επενδύσεων στον συγκεκριμένο τομέα, οι αγορές ενέργειας θα μπορούσαν να ενισχυθούν με την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη διάθεση προγραμμάτων αποθήκευσης και ανταπόκρισης στη ζήτηση για τους συμμετέχοντες στην αγορά. Τα μέτρα αυτά θα έχουν θετικό αντίκτυπο στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Πράγματι, η Ελλάδα έχει ήδη εισαγάγει την απόκριση ζήτησης στη χονδρική αγορά της.

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα έχει λάβει σημαντικά μέτρα για τη στήριξη της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η κατανάλωση ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην Ελλάδα ανήλθε σε 21,9 % το 2021, σε σύγκριση με 21,7 % το 2020 και 19,6 % το 2019 ⁽⁶²⁾. Το 2022 εκτιμάται ότι η Ελλάδα διέθετε σχεδόν 1,7 GW νέας εγκατεστημένης ισχύος ΑΠΕ κυρίως με την εγκατάσταση επιπλέον 1,3 GW ηλιακής ενέργειας και 230 MW χερσαίας αιολικής ενέργειας ⁽⁶³⁾. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνει την εγκατάσταση 3 GW νέων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αιολικής και ηλιακής ενέργειας) έως το τέλος του 2025 και την εγκατάσταση συστημάτων αποθήκευσης (1 380 MW) για τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης νέας δυναμικότητας ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Το 2022 η Ελλάδα έλαβε μέτρα για τον εξορθολογισμό του πλαισίου αδειοδότησης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αλλά απαιτείται περαιτέρω εξορθολογισμός των διαδικασιών αδειοδότησης, καθώς και ένα σαφές σύστημα αμοιβής για την αποθήκευση, προκειμένου να διευκολυνθεί περαιτέρω η ανάπτυξη των ΑΠΕ. Η Ελλάδα θέσπισε επίσης πρόσφατα νόμο για να καθορίσει, για πρώτη φορά, το νομικό πλαίσιο για την ανάπτυξη υπεράκτιων αιολικών πάρκων, καθώς και για τη θέσπιση πλαισίου για τις εγγυήσεις προέλευσης. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει θεσπίσει ορισμένα μέτρα για τη στήριξη της ανάπτυξης συστημάτων HE-ΑΠΕ μικρότερης κλίμακας σε κατοικίες και κοινότητες. Για παράδειγμα, έχουν τεθεί σε εφαρμογή καθεστώτα στήριξης για την καταμέτρηση της καθαρής ενέργειας παραγωγών-καταναλωτών ⁽⁶⁴⁾. Η Ελλάδα παρουσιάζει

⁽⁵⁸⁾ ACER/CEER (2022), Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Natural Gas Markets in 2021 (Ετήσια έκθεση σχετικά με τα αποτελέσματα της παρακολούθησης των εγχώριων αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου το 2021).

⁽⁵⁹⁾ Ομοίως.

⁽⁶⁰⁾ Ανακοίνωση του ΔΕΔΔΗΕ.

⁽⁶¹⁾ Μηνιαίο δελτίο ενέργειας του ΑΔΜΗΕ, Ιανουάριος 2023.

⁽⁶²⁾ Εργαλείο SHARES της Eurostat.

⁽⁶³⁾ IRENA, Στατιστικά στοιχεία για τη δυναμικότητα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για το 2023.

⁽⁶⁴⁾ COM(2022) 639 final.

δυνατότητες να καταστεί ισχυρή αγορά για τη χρήση των ΣΑΗΕ, αλλά θα πρέπει να λάβει κανονιστικά μέτρα και μέτρα ρύθμισης της αγοράς για να στηρίξει τη χρήση τους. Η διασύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας των Κυκλάδων και η αναγκαία αναβάθμιση του συνολικού δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας θα διευκολύνουν περαιτέρω τη διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο μείγμα ηλεκτρικής ενέργειας της Ελλάδας.

Προκειμένου η Ελλάδα να επιτύχει τους κλιματικούς στόχους της και σύμφωνα με το σχέδιο REPowerEU, εξακολουθεί να υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω επέκταση σε ορισμένους βασικούς τομείς. Το υδρογόνο θεωρείται σημαντικό πεδίο και πολλά υποσχόμενη λύση στην Ελλάδα, αλλά προς το παρόν βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης. Η κυβέρνηση παρουσίασε την εθνική στρατηγική για το υδρογόνο και άλλα ανανεώσιμα αέρια. Όσον αφορά την εφαρμογή του, το έργο, το οποίο περιλαμβάνει τεχνική υποστήριξη για την εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής για το υδρογόνο, δρομολογήθηκε στις αρχές του 2023. Η στρατηγική θα συμβάλει επίσης στην προώθηση της χρήσης του βιομεθανίου στην Ελλάδα.

Όσον αφορά την ενεργειακή απόδοση, η Ελλάδα χρησιμοποιεί επιτυχώς τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας για να χρηματοδοτεί την επέκταση ενός προγράμματος μεγάλης κλίμακας με σκοπό τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κατοικιών. Εν τω μεταξύ, η Ελλάδα επεξεργάζεται παρόμοιο πρόγραμμα για τα δημόσια κτίρια, καθώς και την ευρύτερη θέσπιση ενεργειακών υπηρεσιών και την επιτυχή συνέχιση του καθεστώτος επιβολής υποχρέωσης ενεργειακής απόδοσης⁽⁶⁵⁾. Ωστόσο, η κινητοποίηση πρόσθετων ιδιωτικών κεφαλαίων για ενεργειακές ανακαινίσεις, η συνέχιση των δράσεων που θα μετριάσουν την ενεργειακή φτώχεια και η δημιουργία μιας λειτουργικής αγοράς ενεργειακών υπηρεσιών παραμένουν μεταξύ των προκλήσεων που θα πρέπει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα. Όσον αφορά τις δραστηριότητες εποπτείας της αγοράς, η Ελλάδα διενεργεί μικρό αριθμό ελέγχων σε προϊόντα που καλύπτονται από σήμανση οικολογικού σχεδιασμού και ενεργειακή επισήμανση. Αυτό εγείρει ανησυχίες όσον αφορά την επιβολή των υποχρεώσεων εποπτείας της αγοράς και τα

επίπεδα συμμόρφωσης των σχετικών προϊόντων, και ως εκ τούτου, την απώλεια εξοικονόμησης ενέργειας και εκπομπών CO₂ ⁽⁶⁶⁾.

Η Ελλάδα είναι ένα από τα κράτη μέλη με τη μεγαλύτερη αύξηση των επιδόσεων της στον τομέα της καινοτομίας κατά την περίοδο 2015-2021, από 48,7/100 σε 56,2/100, ποσοστό βελτίωσης που υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ την αντίστοιχη περίοδο. Ωστόσο, οι συνολικές δαπάνες για δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας ανήλθαν στο 0,94 % του ΑΕΠ το 2020, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (2,19 %) ⁽⁶⁷⁾. Όσον αφορά την ποιότητα της επιστημονικής παραγωγής στον τομέα της τεχνολογίας καθαρής ενέργειας, η Ελλάδα, με 17 %, κατατάσσεται τέταρτη μεταξύ των χωρών της ΕΕ (μέσος όρος στην ΕΕ 12 %), ενώ ήταν μία από τις τέσσερις (Λουξεμβούργο, Δανία, Κάτω Χώρες και Ελλάδα) μεταξύ των 10 κορυφαίων παγκοσμίως το 2018. Ο μέσος όρος των επιστημονικών δημοσιεύσεων σχετικά με την τεχνολογία καθαρής ενέργειας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2015-2020 ήταν 847 (30 160 στην ΕΕ27). Το μερίδιο της Ελλάδας στις δημοσιεύσεις με τις περισσότερες παραπομπές στο σύνολο των δημοσιεύσεων που σχετίζονται με τις τεχνολογίες καθαρής ενέργειας ήταν 18,65 % το 2018 (13,27 % στην ΕΕ27). Ο μέσος αριθμός εφευρέσεων στον τομέα των τεχνολογιών καθαρής ενέργειας ανά έτος κατά την περίοδο 2015-2018 ήταν 7 (26 259 στην ΕΕ27).

Στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0», το 37,5 % των επιχορηγήσεων και των δανείων προορίζεται για πράσινους στόχους. Συνολικά, 6,2 δισ. EUR (3 % του ΑΕΠ του 2021) έχουν διατεθεί στον προϋπολογισμό για την πράσινη μετάβαση, τα οποία αναμένεται να κινητοποιήσουν συνολικά 11,6 δισ. EUR (6 % του ΑΕΠ του 2021) ⁽⁶⁸⁾. Οι εκτιμώμενες εξαγωγές προϊόντων που σχετίζονται με τις τεχνολογίες καθαρής ενέργειας για την Ελλάδα ανήλθαν σε 321 εκατ. EUR (35 528 εκατ. EUR στην ΕΕ27) το 2019, με αυξητική τάση από το 2015. Η βαθμολογία του δείκτη καινοτομίας

⁽⁶⁶⁾ Το υποστηριζόμενο από το διαδίκτυο σύστημα πληροφοριών και επικοινωνίας για την πανευρωπαϊκή εποπτεία της αγοράς.

⁽⁶⁷⁾ Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία του 2021

⁽⁶⁸⁾ Οικονομική έρευνα του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα, Ιανουάριος 2023.

⁽⁶⁵⁾ <https://ypen.gov.gr/energeia/energeiaki-exoikonomisi/metra-politikis/kathestota/>

στον τομέα της καθαρής ενέργειας για την Ελλάδα ήταν 0,326 (0,429 στην ΕΕ27) το 2018 ⁽⁶⁹⁾. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων σε νεοφυείς και επεκτεινόμενες επιχειρήσεις στον τομέα της κλιματικής τεχνολογίας στην Ελλάδα το 2020 ανήλθαν σε 4,5 εκατ. EUR (0,8 % της ΕΕ27). Η Ελλάδα δεν έχει σημειώσει αύξηση των αγγελιών θέσεων εργασίας στον τομέα του ενεργειακού εφοδιασμού, γεγονός που είναι επίσης σημαντικό για τη διάδοση της χρήσης καθαρής ενέργειας.

⁽⁶⁹⁾ Παρακολούθηση των επιδόσεων έρευνας και καινοτομίας στον τομέα της καθαρής ενέργειας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οκτώβριος 2022.

Πίνακας Α7.1: Επιλεγμένοι δείκτες για το ενεργειακό μείγμα

	ΕΛΛΑΔΑ				ΕΕ				
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021	
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ	Εξάρτηση από τις εισαγωγές [%]	71%	74%	81%	74%	58%	61%	57%	56%
	στερεών ορυκτών καυσίμων	5%	6%	10%	10%	44%	44%	36%	37%
	πετρελαίου και προϊόντων πετρελαίου	98%	96%	106%	93%	95%	97%	97%	92%
	φυσικού αερίου	101%	99%	101%	99%	83%	90%	84%	83%
	Εξάρτηση από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα [%]								
	λιθάνθρακα	89%	89%	87%	96%	40%	44%	49%	47%
	αργό πετρέλαιο	11%	10%	18%	13%	30%	27%	26%	25%
	φυσικού αερίου	66%	32%	39%	41%	40%	40%	38%	41%
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ	Ακαθάριστη παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (GWh)	51.874	54.439	55.266	53.263	48.626	48.252	54.715	-
	Καύσιμα	37.203	39.798	41.698	37.412	32.880	31.055	33.020	-
	Πυρηνική ενέργεια	0	0	0	0	0	0	0	-
	Υδροηλεκτρική ενέργεια	6.150	5.565	4.040	5.760	4.051	3.440	5.961	-
	Αιολική ενέργεια	4.621	5.146	5.537	6.300	7.266	9.310	10.483	-
	Ηλιακή ενέργεια	3.900	3.930	3.991	3.791	4.429	4.447	5.251	-
	Γεωθερμική ενέργεια	0	0	0	0	0	0	0	-
	Άλλες πηγές	0	0	0	0	0	0	0	-
	Καθαρές εισαγωγές ηλεκτρικής ενέργειας (GWh)	9.608	8.796	6.237	6.278	9.944	8.864	3.684	-
	Ως ποσοστό της ηλεκτρικής ενέργειας που είναι διαθέσιμη για τελική κατανάλωση	18%	16%	11%	12%	19%	18%	7%	-
	Διασύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας (%)	-	-	10,60 %	9,70 %	9,8%	9,9%	6,3%	6,3%
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΜΕ ΑΕΡΙΟ	Κατανάλωση αερίου (σε bcm)	3,2	4,1	4,9	4,9	5,3	5,8	6,5	5,6
	Εισαγωγές αερίου - ανά είδος (σε bcm)	3,8	4,9	6,4	5,9	8,0	8,9	8,7	-
	Εισαγωγές αερίου - αγωγός	3,2	4,1	5,0	4,9	5,2	5,9	6,4	-
	Εισαγωγές αερίου - ΥΦΑ	0,6	0,8	1,5	1,0	2,8	3,0	2,2	-
	Εισαγωγές αερίου - ανά κύρια πηγή εφοδιασμού (σε bcm) (1)								
	Ρωσία	1,9	2,6	2,9	3,2	1,7	2,3	2,6	-
	Ηνωμένες Πολιτείες	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	3,0	2,3	-
	Αζερμπαϊτζάν	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	-
	Αλγερία	0,7	1,4	2,5	1,7	1,1	0,5	1,0	-
	Άλλες	1,1	0,8	1,1	0,8	4,8	3,1	1,6	-
		2019	2020	2021	2022				
	Τερματικοί σταθμοί ΥΦΑ								
	Αριθμός τερματικών σταθμών ΥΦΑ (2)	1	1	1	1				
	Δυναμικότητα αποθήκευσης ΥΦΑ (m3 LNG)	225.000	225.000	225.000	225.000				
	Υπόγεια αποθήκευση								
	Αριθμός εγκαταστάσεων αποθήκευσης	0	0	0	0				
	Επιχειρησιακή αποθηκευτική ικανότητα (bcm)	0	0	0	0				
	2019	2020	2021	2022					
ΚΑΘΑΡΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ	Επενδύσεις επιχ. κεφαλαίων σε νεοφυείς και επεκτεινόμενες επιχειρήσεις στον τομέα της κλιματικής τεχνολογίας (εκατ. EUR) (3)	0,1	4,5	0,0	μ.δ.				
	ως % των συνολικών επενδύσεων επιχ. κεφαλαίων στην Ελλάδα	0,1%	0,8%	0,0%	μ.δ.				
	Δαπάνες για έρευνα και καινοτομία στις προτεραιότητες έρευνας και καινοτομίας της Ενεργειακής Ένωσης								
	Δημόσια Ε&Κ (εκατ. EUR)	102,1	84,9	μ.δ.	μ.δ.				
	Δημόσια Ε&Κ (εκατ. EUR)	0,008%	0,007%	μ.δ.	μ.δ.				
	Ιδιωτική Ε&Κ (εκατ. EUR)	329,8	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.				
	Ιδιωτική Ε&Κ (% ΑΕΠ)	0,03%	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.				

(1) Η κατάταξη των κύριων προμηθευτών βασίζεται στα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (για το 2021)

(2) Περιλαμβάνει πλωτές μονάδες αποθήκευσης και επαναεριοποίησης

(3) Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων περιλαμβάνουν συμφωνίες επιχειρηματικών κεφαλαίων (σε όλα τα στάδια) και συμφωνίες αύξησης/επέκτασης ιδιωτικών κεφαλαίων (για εταιρείες που προηγουμένως αποτελούσαν μέρος του χαρτοφυλακίου επιχείρησης επενδύσεων επιχειρηματικού κεφαλαίου).

Πηγές: Eurostat, Gas Infrastructure Europe [Storage and LNG Transparency Platform (Πλατφόρμα αποθήκευσης και διαφάνειας για το ΥΦΑ)], JRC SETIS (2022), Επεξεργασία από το JRC με βάση τα στοιχεία του PitchBook (06/2022)

Το παρόν παράρτημα παρακολουθεί την πρόοδο της Ελλάδας όσον αφορά τη διασφάλιση δίκαιης μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, ιδίως για τους εργαζομένους και τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε ευάλωτη κατάσταση. Ο αριθμός των θέσεων εργασίας στην πράσινη οικονομία έχει αυξηθεί, αλλά απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για τη στήριξη αυτής της τάσης. Η παροχή δεξιοτήτων που είναι σημαντικές για την πράσινη μετάβαση θα συμβάλει στην αποτελεσματική εφαρμογή του REPowerEU στην Ελλάδα, σύμφωνα και με τη σύσταση του Συμβουλίου.⁽⁷⁰⁾ Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) της Ελλάδας περιγράφει ορισμένες καίριες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για μια δίκαιη πράσινη μετάβαση, οι οποίες συμπληρώνουν τα εδαφικά σχέδια και τις δράσεις δίκαιης μετάβασης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου + (EKT+).

Η απασχόληση στους τομείς της Ελλάδας που επηρεάζονται περισσότερο από την πράσινη μετάβαση παρουσιάζει προκλήσεις, ενώ οι εργαζόμενοι σε παρακμάζουσες δραστηριότητες χρειάζονται ενεργή στήριξη. Η ένταση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (GHG) του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας μειώθηκε από 20,8 σε 16,1 τόνους ανά εργαζόμενο μεταξύ 2015 και 2021, αλλά εξακολουθεί να υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ των 13,7 τόνων το 2021 (βλ. διάγραμμα Α8.1 και πίνακα Α8.1). Η απασχόληση στις ενεργοβόρες βιομηχανίες της Ελλάδας ανήλθε στο 1,2 % της συνολικής απασχόλησης το 2021 (1,1 % το 2020, έναντι 3,0 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ), ενώ παρέμεινε γενικά σταθερή σε σύγκριση με το 2015 (1,1 %). Η απασχόληση σε ορυχεία και λατομεία μειώθηκε κατά 4,1 % από το 2015 (σε περίπου 10 000 εργαζομένους). Το ποσοστό κενών θέσεων εργασίας στον κατασκευαστικό τομέα, ο οποίος αποτελεί βασικό τομέα για την επίτευξη της πράσινης μετάβασης, είναι υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (6,7 % έναντι 4,0 % στην ΕΕ το 2022)⁽⁷¹⁾. Μετά τις έντονες αλλαγές στην αγορά εργασίας, υπάρχει ανάγκη παροχής στοχευμένης στήριξης της απασχόλησης με βάση τις ατομικές

ανάγκες κάθε ενδιαφερόμενου μέρους και σύμφωνα με τα σχέδια μετάβασης και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Η αναβάθμιση των δεξιοτήτων και η επανεπίδευση είναι παράγοντες καίριας σημασίας για τη στήριξη των θέσεων εργασίας στους μετασχηματιζόμενους τομείς και για τη διασφάλιση μιας ομαλής και κοινωνικά δίκαιης μετάβασης. Στις ενεργοβόρες βιομηχανίες, η συμμετοχή των εργαζομένων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση αυξήθηκε από 3,5 % το 2017 σε 4,8 % το 2018 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία), παρότι το ποσοστό αυτό ήταν ακόμη πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ για το εν λόγω έτος. Το 2022, το 63 % των Ελλήνων πολιτών πίστευε ότι δεν διαθέτει τις απαραίτητες δεξιότητες για να συμβάλει στην πράσινη μετάβαση (έναντι 38 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ)⁽⁷²⁾ (βλ. παραρτήματα 14 και 15). Στο πλαίσιο αυτό, το πρόγραμμα δίκαιης μετάβασης για την Ελλάδα (ύψους 1,63 δισ. EUR) θα διαθέσει το 20,4 % της χρηματοδότησής του για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανεπίδευση των εργαζομένων στις περιφέρειες που επηρεάζονται περισσότερο από τη μετάβαση, σε συνέργεια με την ενισχυμένη προσφορά κατάρτισης σε εθνικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης κατά την εργασία, όπως προβλέπεται στο ΣΑΑ. Στην Ελλάδα, το 6,2 % της χρηματοδότησης του ΕΚΤ+ συμβάλλει στην προώθηση πράσινων δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας, καθώς και στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους εργαζομένους που επηρεάζονται από την πράσινη μετάβαση.

⁽⁷⁰⁾ Η σύσταση του Συμβουλίου, της 16ης Ιουνίου 2022, σχετικά με τη διασφάλιση δίκαιης μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα (2022/C 243/04) καλύπτει την απασχόληση, τις δεξιότητες, τα συστήματα φορολογίας και κοινωνικής προστασίας, τις βασικές υπηρεσίες και τη στέγαση.

⁽⁷¹⁾ Eurostat (JVS_A_RATE_R2).

⁽⁷²⁾ Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 527. Αντιλήψεις όσον αφορά τον δίκαιο χαρακτήρα της πράσινης μετάβασης (Μάιος — Ιούνιος 2022).

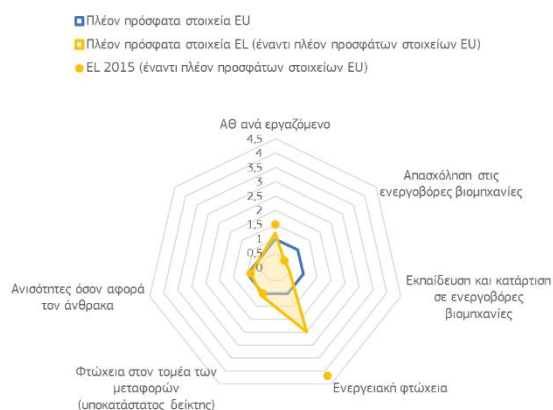

Πίνακας Α8.1: **Βασικοί δείκτες για μια δίκαιη μετάβαση στην Ελλάδα**

Δείκτης	Περιγραφή	ΕΛ 2015	Πλέον πρόσφατα στοιχεία ΕΛ	Πλέον πρόσφατα στοιχεία ΕΥ
ΑΘ ανά εργαζόμενο	Εκπομπές ΑΘ ανά εργαζόμενο -τόνοι ισοδυνάμου CO2	20,8	16,1 (2021)	13,7 (2021)
Απασχόληση στις ενεργοβόρες βιομηχανίες	Ποσοστό απασχολούμενων σε ενεργοβόρες βιομηχανίες, στις οποίες περιλαμβάνονται ορυχεία και λατομεία (NACE B), χημικές ουσίες (C20), ορυκτά (C23), μέταλλα (C24), μηχανοκίνητα οχήματα (C29) - %	1,1	1,1 (2020)	3 (2020)
Εκπαίδευση και κατάρτιση σε ενεργοβόρες βιομηχανίες	Συμμετοχή των ενηλίκων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση (τελευταίες 4 εβδομάδες) σε ενεργοβόρες βιομηχανίες - %		4,8 (2018)	10,4 (2022)
Ενεργειακή φτώχεια	Ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που κατοικεί σε νοικοκυριό που δεν είναι σε θέση να θερμάνει επαρκώς το σπίτι του - %	29,2	17,5 (2021)	6,9 (2021)
Φτώχεια στον τομέα των μεταφορών (υποκατάστατος δείκτης)	Εκτιμώμενο ποσοστό του πληθυσμού AROP που δαπανά πάνω από το 6% των δαπανών του για καύσιμα σε προσωπικές μετακινήσεις - %	37	41,9 (2023)	37,1 (2023)
Ανισότητες όσον αφορά τον άνθρακα	Μέσες κατά κεφαλήν εκπομπές του πληθυσμού που ανήκει στο πρώτο δεκατημόριο όσον αφορά τις εκπομπές έναντι του πληθυσμού που ανήκει στο κάτω 50%	4,6	4,3 (2020)	5 (2020)

Πηγή: Eurostat (env_ac_ainah_r2, nama_10_a64_e, ilc_mdse01), Έρευνα για το εργατικό δυναμικό στην ΕΕ (διακοπή στη χρονοσειρά το 2021), έργα EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ και Παγκόσμια βάση δεδομένων για την ανισότητα (World Inequality Database).

Διάγραμμα Α8.1: **Προκλήσεις της δίκαιης μετάβασης στην Ελλάδα**

Πηγή: Eurostat, έργα EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ και Παγκόσμια βάση δεδομένων για την ανισότητα (World Inequality Database) (βλ. πίνακα Α8.1).

Η εκτίναξη των τιμών της ενέργειας μπορεί να επιδεινώσει την πρόοδο που έχει σημειώσει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς ζεστή μειώθηκε από 29,2 % το 2015 σε 17,1 % το 2020, αλλά αυξήθηκε ελαφρώς σε 17,5 % το 2021 (εξακολουθεί να υπερβαίνει τον μέσο όρο του 6,9 % στην ΕΕ)⁽⁷³⁾. Το ποσοστό του πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας και δεν είναι σε θέση να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς ζεστή μειώθηκε από 50,9 % το 2015 σε 36,8 % το 2021

⁽⁷³⁾ Η ενεργειακή φτώχεια είναι μια πολυδιάστατη έννοια. Ο δείκτης που χρησιμοποιείται επικεντρώνεται στο αποτέλεσμα της ενεργειακής φτώχειας. Υπάρχουν περαιτέρω δείκτες που διατίθενται στον [συμβουλευτικό κόμβο για την ενεργειακή φτώχεια](#).

(ποσοστό πάνω από τον μέσο όρο του 16,4 % στην ΕΕ). Όλες οι εισοδηματικές ομάδες επλήγησαν το 2021, συμπεριλαμβανομένου του 30,9 % των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος (στα δεκατημόρια 1-4) (έναντι 13,4 % στην ΕΕ). Πριν από τις αυξήσεις των τιμών της ενέργειας, εκτιμάται ότι για το 26,7 % του συνολικού πληθυσμού και για το 51,9 % του πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας (βάσει δαπανών), το μερίδιο του προϋπολογισμού για τις οικιακές δαπάνες για ηλεκτρική ενέργεια, αέριο και άλλα καύσιμα⁽⁷⁴⁾ ανήλθε σε πάνω από το 10 % του οικιακού προϋπολογισμού τους (πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ: 26,9 % και 48,2 %, αντίστοιχα).

Οι αυξημένες τιμές της ενέργειας την περίοδο 2021-2023 ενέχουν τον κίνδυνο να επηρεάσουν αρνητικά τα εισοδήματα των νοικοκυριών, ιδίως για τις ομάδες χαμηλού εισοδήματος. Ως αποτέλεσμα των μεταβολών των τιμών της ενέργειας κατά την περίοδο από τον Αύγουστο του 2021 έως τον Ιανουάριο του 2023 σε σχέση με τους προηγούμενους 18 μήνες (βλ. παράρτημα 7), ελλείψει στήριξης από πολιτικές και συμπεριφορικών αποκρίσεων, το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά που δαπανούν περισσότερο από το 10 % του προϋπολογισμού τους για την ενέργεια θα είχε αυξηθεί κατά 22,2 ποσοστιαίες μονάδες για το σύνολο του πληθυσμού και κατά 26,5 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας (βάσει δαπανών), ποσοστά που συνιστούν αύξηση υψηλότερη από τον μέσο όρο του αντίκτυπου στην ΕΕ (κατά 16,4

⁽⁷⁴⁾ Τα προϊόντα ορίζονται σύμφωνα με την ευρωπαϊκή ταξινόμηση ατομικής κατανάλωσης με βάση τον σκοπό (ECONCOP): CPO45.

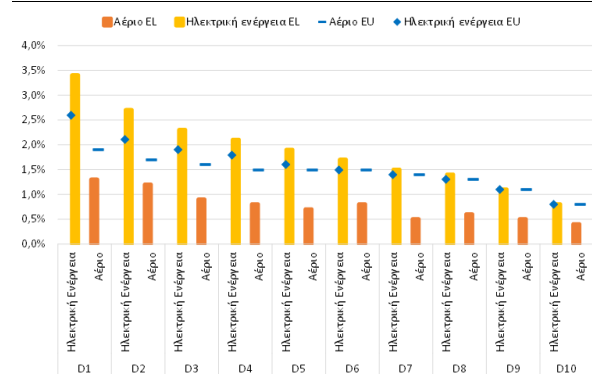
ποσοστιαίες μονάδες και 19,1 ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα). ⁽⁷⁵⁾ Τα μερίδια των δαπανών για οικιακή ενέργεια στις ομάδες χαμηλού και χαμηλότερου-μεσαίου εισοδήματος θα είχαν αυξηθεί περισσότερο, ιδίως όσον αφορά την ηλεκτρική ενέργεια σε σύγκριση με τις επιπτώσεις σε επίπεδο ΕΕ (βλ. διάγραμμα Α8.2). Μεταξύ του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας (βάσει δαπανών), το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά όπου το μερίδιο του προϋπολογισμού για καύσιμα ιδιωτικών μεταφορών ⁽⁷³⁾ είναι άνω του 6 % θα είχε αυξηθεί λιγότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (4,9 ποσοστιαίες μονάδες έναντι 5,3 ποσοστιαίων μονάδων στην ΕΕ), φθάνοντας το 41,9 % τον Ιανουάριο του 2023 (έναντι 37,1 % στην ΕΕ) λόγω της αύξησης των τιμών των καυσίμων κίνησης.

Η πρόσβαση στις δημόσιες μεταφορές θεωρείται καλύτερη στις αγροτικές περιοχές, ενώ ορισμένες περιφέρειες κατέχουν υψηλή θέση όσον αφορά την ατμοσφαιρική ρύπανση.

Ενώ οι πολίτες θεωρούν ότι οι δημόσιες μεταφορές είναι σχετικά οικονομικά προσιτές (51 % έναντι 54 % στην ΕΕ), η Ελλάδα έχει τις χειρότερες επιδόσεις όσον αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με τη διαθεσιμότητα (39 % έναντι 55 % στην ΕΕ) και την ποιότητα (43 % έναντι 60 % στην ΕΕ). Όσον αφορά αυτές τις αντιλήψεις, οι αγροτικές περιοχές στην Ελλάδα σημειώνουν καλύτερες επιδόσεις από τις αστικές και καλύτερες επιδόσεις όσον αφορά την οικονομική προσιτότητα και την ποιότητα σε σύγκριση με τις αγροτικές περιοχές συνολικά στην ΕΕ. Το μέσο αποτύπωμα άνθρακα του 10 % του πληθυσμού με τις υψηλότερες εκπομπές είναι περίπου 4,5 φορές υψηλότερο από το αποτύπωμα του 50 % του πληθυσμού με τις χαμηλότερες εκπομπές (βλ. διάγραμμα Α8.1). Η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας συγκαταλέγεται μεταξύ των περιφερειών με τις χειρότερες επιδόσεις όσον αφορά την ποιότητα του αέρα στην ΕΕ, γεγονός που απαιτεί περαιτέρω προσπάθειες για την προστασία των πολιτών από την ατμοσφαιρική ρύπανση και τη μείωση των περιβαλλοντικών ανισοτήτων, με ιδιαίτερη έμφαση στις πλέον ευάλωτες ομάδες. Στην Ελλάδα, τα μέσα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης το 2020 υπερέβησαν τον μέσο όρο της ΕΕ (14,5 έναντι 11,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ PM_{2.5}), ενώ σχεδόν όλες οι περιφέρειες ήταν εκτεθειμένες σε κρίσιμα επίπεδα

ατμοσφαιρικής ρύπανσης ⁽⁷⁶⁾, γεγονός που οδηγεί σε σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία, ιδίως σε ευάλωτες ομάδες, και σε 8 843 πρόωρους θανάτους ετησίως. ⁽⁷⁷⁾

Διάγραμμα Α8.2: Διανεμητικές επιπτώσεις των τιμών της ενέργειας λόγω της αύξησης των ενεργειακών δαπανών (2021-2023)

Μέση μεταβολή των ενεργειακών δαπανών ως ποσοστό (%) των συνολικών δαπανών ανά εισοδηματικό δεκατημόριο (D) λόγω των παρατηρούμενων μεταβολών των τιμών (Αύγουστος 2021 — Ιανουάριος 2023 σε σχέση με τους 18 προηγούμενους μήνες), εξαιρουμένων της στήριξης από πολιτικές και των συμπεριφορικών αποκρίσεων.

Πηγή: Έργα EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI +, με βάση την έρευνα για τον προϋπολογισμό των νοικοκυριών του 2015 και τα στοιχεία της Eurostat για τον πληθωρισμό για τις σειρές δεδομένων CP0451 και CP0452.

⁽⁷⁵⁾ [EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+](#) βλ. λεπτομέρειες στη σχετική τεχνική σύνοψη.

⁽⁷⁶⁾ Δύο φορές υψηλότερο από τις συστάσεις των κατευθυντήριων γραμμών του ΠΟΥ για την ποιότητα του αέρα (ετήσια έκθεση $5\mu\text{g}/\text{m}^3$).

⁽⁷⁷⁾ [ΕΟΠ — Εκτίμηση κινδύνου για την υγεία λόγω της ποιότητας του αέρα](#).

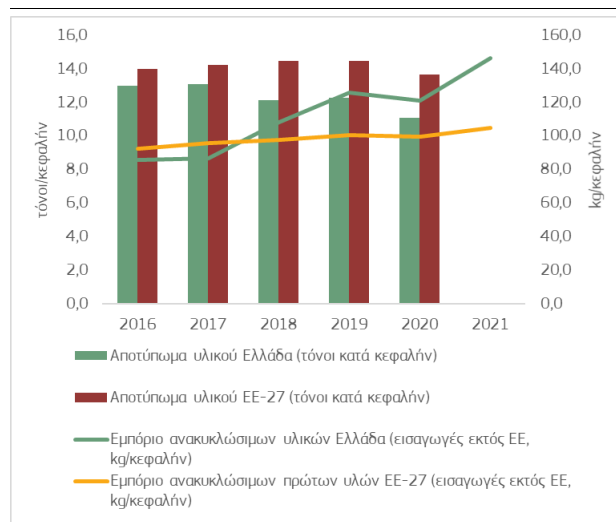
Η μετάβαση στην κυκλική οικονομία είναι παράγοντας καίριας σημασίας για την επίτευξη των κλιματικών και περιβαλλοντικών στόχων της ΕΕ και παρέχει σημαντικά κοινωνικοοικονομικά οφέλη. Ωθεί την ανάπτυξη της απασχόλησης, την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα, ενώ προωθεί την ανθεκτικότητα και την ασφάλεια των πόρων. Η μετάβαση της βιομηχανίας, του δομημένου περιβάλλοντος και του αγροδιατροφικού τομέα στην κυκλικότητα μπορεί να επιφέρει σημαντικές περιβαλλοντικές βελτιώσεις (βλ. παράρτημα 6), καθώς συγκαταλέγονται μεταξύ των συστημάτων με την υψηλότερη ένταση πόρων.

Η μετάβαση της Ελλάδας στην κυκλική οικονομία είναι ανεπαρκής και πρέπει να επιταχυνθεί για να επιτευχθούν οι στόχοι της ΕΕ για την κυκλική οικονομία. Το νέο σχέδιο δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία (CEAP) αποσκοπεί στον διπλασιασμό της κυκλικής χρήσης υλικών έως το 2030 σε σύγκριση με το 2020. Η κυκλική χρήση υλικών στην Ελλάδα ανήλθε σε 2,3 % το 2016 και σε 3,4 % το 2021, ποσοστά πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (11,7 %), παρά την αύξηση που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια. Το CEAP αποσκοπεί επίσης στη σημαντική μείωση του αποτυπώματος υλικού στην ΕΕ. Το αποτύπωμα υλικού στην Ελλάδα (11,1 %) ήταν χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 το 2020 (13,7 %). Τα οφέλη της μετάβασης της αγοράς εργασίας στην κυκλική οικονομία παραμένουν περιορισμένα, με μείωση όσον αφορά τις άμεσες κυκλικές θέσεις εργασίας από το 2016. Όσον αφορά την υγεία και την ασφάλεια στις κυκλικές θέσεις εργασίας, τα θανατηφόρα ατυχήματα στη διαχείριση αποβλήτων και την ανάκτηση υλικών υπερβαίνουν τον μέσο όρο όλων των οικονομικών τομέων, αλλά είναι κάτω του μέσου όρου της ΕΕ στην Ελλάδα ⁽⁷⁸⁾.

Η Ελλάδα θέσπισε πρόσφατα νέες πολιτικές για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της κυκλικής οικονομίας, αλλά απαιτούνται περισσότερα μέτρα. Τον Νοέμβριο του 2021, η Ελλάδα ενέκρινε το εθνικό σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία (CEAP) για την περίοδο εφαρμογής 2021-2025, με αντίστοιχο οδικό χάρτη εγκεκριμένο από το Υπουργικό Συμβούλιο. Το νέο

εθνικό σχέδιο διαχείρισης αποβλήτων (2020) της Ελλάδας και τα περιφερειακά σχέδια διαχείρισης αποβλήτων βρίσκονται επί του παρόντος σε διαδικασία αναθεώρησης. Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στη σύσταση εθνικής ρυθμιστικής αρχής για τα απόβλητα· στη μεταρρύθμιση των περιφερειακών και τοπικών φορέων διαχείρισης αποβλήτων· στη θέσπιση ορθών πολιτικών κοστολόγησης και τιμολόγησης σύμφωνα με τις αρχές «πληρωμή κατά την απόρριψη» και «ο ρυπαίνων πληρώνει»· και στη σύσταση Ρυθμιστικής Αρχής Υδάτων, η οποία θα είναι αρμόδια για την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων.

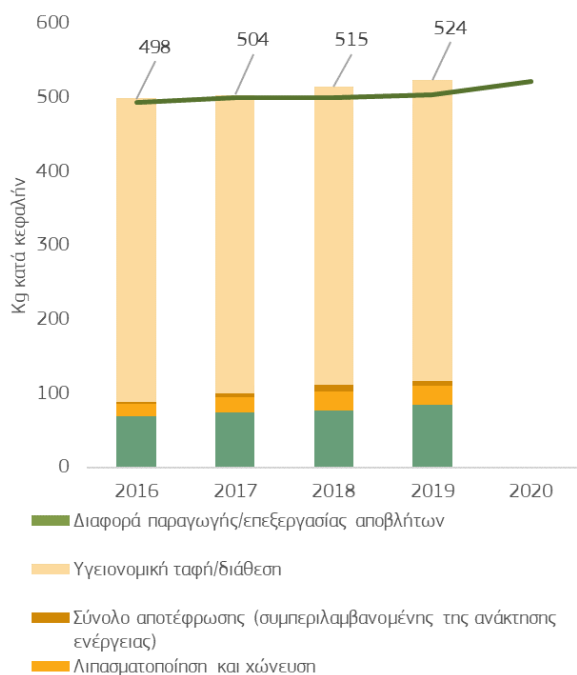
Διάγραμμα Α9.1: Η τάση στη χρήση υλικών

Πηγή: Eurostat

⁽⁷⁸⁾ Eurostat [HSW_N2_02] για τον τομέα E38 της NACE αναθ. 2· 2,88 θανατηφόρα ατυχήματα ανά 100 000 εργαζομένους την περίοδο 2018-2020 έναντι 0,92 για όλους τους τομείς στην Ελλάδα· 6,33 στην ΕΕ-27 για τον τομέα E38.

Διάγραμμα Α9.2: **Επεξεργασία αστικών αποβλήτων**

Πηγή: Eurostat· στοιχεία για το 2020 μη διαθέσιμα

Η επεξεργασία των αστικών αποβλήτων σημειώνει αργή πρόοδο από το 2016. Η Ελλάδα δεν πέτυχε τον στόχο της ΕΕ για ανακύκλωση σε ποσοστό 50 % των αστικών αποβλήτων έως το 2020. Η Ελλάδα κινδυνεύει να μην επιτύχει τους στόχους ανακύκλωσης για το 2025 τόσο για τα αστικά απόβλητα όσο και για τα απορρίμματα συσκευασίας. Το 77,7 % των αστικών αποβλήτων της Ελλάδας εξακολουθούσαν να καταλήγουν σε χώρους υγειονομικής ταφής το 2019, ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (23 % το 2019). Η υγειονομική ταφή που δεν τηρεί τη νομοθεσία ή δεν πληροί τα πρότυπα εξακολουθεί να είναι ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο.

Το βιομηχανικό σύστημα αποκτά όλο και πιο κυκλικό χαρακτήρα. Η οικονομία, ιδίως η βιομηχανία, προσεγγίζει τον μέσο όρο της ΕΕ με παραγωγικότητα πόρων 2,1 μονάδες αγοραστικής δύναμης ανά χιλιόγραμμο έναντι 2,3 στην ΕΕ, γεγονός που αυξάνει σταθερά την ανθεκτικότητα της Ελλάδας (βλ. παράρτημα 5). Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά περιθώρια τόνωσης της επισκευής, της επαναχρησιμοποίησης και της χρήσης δευτερογενών πρώτων υλών, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι η εξάρτηση της Ελλάδας από τις εισαγωγές ανακυκλώσιμων υλικών είναι σχεδόν διπλάσια σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (43,4 έναντι 22,9 το 2021). Οι υφιστάμενες πολιτικές παρέχουν θετικά παραδείγματα και πρέπει να εφαρμοστούν σε μεγαλύτερη κλίμακα. Το νέο εθνικό

σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία αποσκοπεί στην αύξηση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των βιομηχανικών διεργασιών και της βιομηχανικής συμβίωσης. Έχουν θεσπιστεί νομοθετικά μέτρα για την προώθηση της κυκλικότητας των προϊόντων, ιδίως των πλαστικών (νόμοι 4736/2020 και 4819/2021).

Το δομημένο περιβαλλοντικό σύστημα εξακολουθεί να επιδεινώνει την εξάντληση των πόρων παρά τις πρόσφατες βελτιώσεις. Το ποσοστό ανάκτησης των αποβλήτων από κατασκευές και κατεδαφίσεις έχει αυξηθεί από το 2016 και υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (100 % έναντι 89 %). Ενώ το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας επικεντρώνεται στην ενεργειακή απόδοση των κατοικιών, υπάρχει περιθώριο για την ανακαίνιση υφιστάμενων κτιρίων και τη βελτίωση της χρήσης τους αντί για την κατασκευή νέων, καθώς και για την αύξηση του ποσοστού των δευτερογενών πρώτων υλών στις κατασκευές.

Το αγροδιατροφικό σύστημα δεν έχει ακόμη καταρτίσει σχέδιο για την εξάλειψη της σπατάλης τροφίμων ούτε έχει διαχειριστεί αποτελεσματικά τους υδάτινους πόρους. Η κατά κεφαλή λιπασματοποίηση και αναερόβια χώνευση στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί από το 2016, αλλά υπολείπονταν πολύ του μέσου όρου της ΕΕ το 2019 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία) σε 26 kg ανά κεφαλή έναντι 100 kg για την ΕΕ-27 το 2021. Υπάρχουν διάφορες πρωτοβουλίες του εθνικού σχεδίου δράσης για την κυκλική οικονομία που υλοποιούνται για την προώθηση της κυκλικότητας σε εθνικό

επίπεδο, όπως η κατάρτιση προγράμματος πρόληψης της σπατάλης τροφίμων στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος πρόληψης δημιουργίας αποβλήτων για το 2030.

Εξακολουθεί να υπάρχει έλλειμμα χρηματοδότησης στην κυκλική οικονομία, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των αποβλήτων. Θα απαιτηθούν πρόσθετες επενδύσεις για την αντιμετώπιση των αυξανόμενων αναγκών. Το έλλειμμα χρηματοδότησης εκτιμάται σε 472 εκατ. EUR ετησίως μεταξύ του 2014 και του 2020. Κατά την περίοδο αυτή, οι επενδυτικές ανάγκες εκτιμήθηκαν σε τουλάχιστον 977 εκατ. EUR ετησίως, ενώ οι τιμές βάσης για τις επενδύσεις ήταν 505 εκατ. EUR ετησίως (βλέπε παράρτημα 6). Η Ελλάδα χρησιμοποιεί ήδη κονδύλια από το ΕΤΠΑ, αλλά απαιτούνται περαιτέρω επενδύσεις, μεταξύ άλλων από τον εθνικό προϋπολογισμό. Ο νέος νόμος για τη διαχείριση των αποβλήτων προβλέπει τη θέσπιση φόρου υγειονομικής ταφής, τα έσοδα του οποίου θα χρησιμοποιηθούν για έργα ανακύκλωσης, αλλά η επιβολή του φόρου παρουσιάζει καθυστερήσεις και η εφαρμογή του φαίνεται επισφαλής.

Πίνακας Α9.1: **Συνολικοί και συστημικοί δείκτες κυκλικότητας**

ΤΟΜΕΑΣ	2016	2017	2018	2019	2020	2021	ΕΕ-27	Τελευταίο έτος ΕΕ-27
Συνολική κατάσταση της κυκλικής οικονομίας								
Αποτύπωμα υλικού (τόνο κατά κεφαλήν)	13,0	13,1	12,1	12,3	11,1	-	13,7	2020
Ετήσια αύξηση του αριθμού των ατόμων που απασχολούνται στην κυκλική οικονομία (%) ¹	12,7	-6,0	4,2	-2,0	-	-	2,9	2019
Βελτιωμένος δείκτης αξιοποίησης νερού (WEI +) (%)	14,8	19,6	11,8	13,3	-	-	3,6	2019
Βιομηχανία								
Παραγωγικότητα πόρων [μονάδα αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) ανά χιλιόγραμμο]	1,5	1,6	1,6	1,8	1,9	2,1	2,3	2021
Ποσοστό κυκλικής χρήσης υλικών (%) ²	2,3	2,8	3,3	4,1	4,4	3,4	11,7	2021
Ποσοστό ανακύκλωσης (%) των αστικών αποβλήτων	17,2	18,9	20,1	21,0	-	-	49,6	2021
Δομημένο περιβάλλον								
Ποσοστό ανάκτησης από απόβλητα κατασκευών και κατεδαφίσεων (%) ³	88,0	-	97,0	-	100,0	-	89,0	2020
Δείκτης σφράγισης του εδάφους (έτος βάσης = 2006) ⁴	103,7	-	109,5	-	-	-	108,3	2018
Αγροδιατροφικός τομέας								
Απορρίμματα τροφίμων (kg κατά κεφαλήν) ⁵	-	-	-	-	191,0	-	131,0	2020
Λιπασματοποίηση και χώνευση (kg κατά κεφαλήν)	17,0	21,0	26,0	26,0	-	-	100,0	2021

1) Ο δείκτης «άτομα που απασχολούνται στην κυκλική οικονομία» παρακολουθεί μόνο άμεσες θέσεις εργασίας σε επιλεγμένους υποτομείς των κωδικών NACE E, C, G και S· 2) το ποσοστό κυκλικής χρήσης υλικών μετρά το ποσοστό των υλικών που ανακτώνται και επανεισάγονται στην οικονομία στη συνολική χρήση υλικών· 3) το ποσοστό ανάκτησης των αποβλήτων κατασκευών και κατεδαφίσεων περιλαμβάνει απόβλητα που προετοιμάζονται για επαναχρησιμοποίηση, ανακυκλώνονται ή υπόκεινται σε ανάκτηση υλικών, μεταξύ άλλων μέσω εργασιών επίχωσης· 4) σφράγιση του εδάφους: η στήλη του 2016 αφορά στοιχεία του 2015· 5) τα απορρίμματα τροφίμων αφορούν πρωτογενή παραγωγή, επεξεργασία και παρασκευή, λιανική πώληση και διανομή, εστιατόρια και υπηρεσίες εστίασης, καθώς και νοικοκυριά.

Πηγή: Eurostat, Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι παράγοντας καίριας σημασίας για τη διασφάλιση μιας ανθεκτικής και ανταγωνιστικής οικονομίας. Σύμφωνα με το πρόγραμμα πολιτικής για την ψηφιακή δεκαετία, και ιδίως με τους στόχους του εν λόγω προγράμματος για τον ψηφιακό μετασχηματισμό έως το 2030, το παρόν παράρτημα περιγράφει τις επιδόσεις της Ελλάδας όσον αφορά τις ψηφιακές δεξιότητες, τις ψηφιακές υποδομές / ψηφιακή συνδεσιμότητα και την ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων και των δημόσιων υπηρεσιών. Κατά περίπτωση, αναφέρεται στην πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά την υλοποίηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ). Η Ελλάδα διαθέτει το 23 % του συνολικού προϋπολογισμού του ΣΑΑ στον ψηφιακό τομέα (7,1 δισ. EUR) ⁽⁷⁹⁾.

Το πρόγραμμα πολιτικής για την ψηφιακή δεκαετία καθορίζει μια πορεία για τον επιτυχημένο ψηφιακό μετασχηματισμό της Ευρώπης έως το 2030. Το πρόγραμμα παρέχει ένα πλαίσιο για την αξιολόγηση του ψηφιακού μετασχηματισμού της ΕΕ και των κρατών μελών, ιδίως μέσω του δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI). Παρέχει επίσης έναν τρόπο συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών της, μεταξύ άλλων μέσω διακρατικών έργων, για την επιτάχυνση της προόδου προς την επίτευξη των ψηφιακών και των γενικών στόχων της ψηφιακής δεκαετίας ⁽⁸⁰⁾. Γενικότερα, υπάρχουν διάφορες πτυχές του ψηφιακού μετασχηματισμού που είναι ιδιαίτερα σημαντικές στο τρέχον πλαίσιο. Το 2023 το Ευρωπαϊκό Έτος Δεξιοτήτων, με την οικοδόμηση του κατάλληλου συνόλου δεξιοτήτων για την πλήρη αξιοποίηση των ευκαιριών που προσφέρει ο ψηφιακός μετασχηματισμός, αποτελεί προτεραιότητα. Ένας πληθυσμός με ψηφιακές δεξιότητες αυξάνει την ανάπτυξη και την υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών και οδηγεί σε αύξηση της παραγωγικότητας ⁽⁸¹⁾. Οι ψηφιακές τεχνολογίες και

υποδομές και τα ψηφιακά εργαλεία διαδραματίζουν όλα ρόλο στον θεμελιώδη μετασχηματισμό που απαιτείται για την προσαρμογή του ενεργειακού συστήματος στις τρέχουσες διαρθρωτικές προκλήσεις ⁽⁸²⁾.

Η εντατικοποίηση των προσπάθειών για την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα για την Ελλάδα. Λίγο περισσότερο από το ήμισυ του πληθυσμού διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες, πολύ κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ. Το ποσοστό των ατόμων που απασχολούνται ως ειδικοί σε θέματα ΤΠΕ εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά το ποσοστό των γυναικών μεταξύ των ειδικών σε θέματα ΤΠΕ είναι πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η Ελλάδα έχει αρχίσει να εφαρμόζει μέτρα του ΣΑΑ που αναμένεται να συμβάλουν στην ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού· για παράδειγμα, τον Ιούλιο του 2022 δρομολογήθηκε ένα πρώτο κύμα προγραμμάτων αναβάθμισης των ψηφιακών και πράσινων δεξιοτήτων.

Στις ψηφιακές υποδομές και την ψηφιακή συνδεσιμότητα, εξακολουθεί να αυξάνεται η κάλυψη σταθερού δικτύου πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN). Παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει επιτευχθεί, το ποσοστό των νοικοκυριών που διέθεταν κάλυψη VHCN το 2022 εξακολουθεί να είναι χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Αντιθέτως, η συνολική κάλυψη 5G υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ, παρουσιάζοντας σημαντική αύξηση από το 2021. Όσον αφορά την κάλυψη 5G στη ζώνη συχνοτήτων 3.4-3,8 GHz, η οποία είναι απαραίτητη για να καταστεί δυνατή η λειτουργία προηγμένων εφαρμογών που απαιτούν μεγάλο εύρος ζώνης συχνοτήτων, η βαθμολογία της Ελλάδας είναι ελαφρώς κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η Ελλάδα πρωτοστατεί στη διάθεση των πρωτοπόρων ζωνών 5G, με πολύ υψηλή βαθμολογία (99 %) στον εν λόγω δείκτη (μέσος όρος της ΕΕ 56 %).

Οι ψηφιακές τεχνολογίες ενσωματώνονται με αργούς ρυθμούς στις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Μόλις το 41 % των ΜΜΕ παρουσιάζουν ένα βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης, ποσοστό που υπολείπεται κατά πολύ του

⁽⁷⁹⁾ Το ποσοστό των χρηματοδοτικών κονδυλίων που συμβάλλουν στην επίτευξη ψηφιακών στόχων υπολογίστηκε με βάση το παράρτημα VII του κανονισμού ΜΑΑ.

⁽⁸⁰⁾ Οι στόχοι της ψηφιακής δεκαετίας, όπως μετρούνται από τους δείκτες DESI και τις συμπληρωματικές πηγές δεδομένων, ενσωματώνονται στον βαθμό που είναι επί του παρόντος διαθέσιμοι και/ή θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικοί στο ειδικό για κάθε κράτος μέλος πλαίσιο.

⁽⁸¹⁾ Βλ. για παράδειγμα, ΟΟΣΑ (2019): OECD Economic Outlook, Digitalisation and productivity: A story of complementarities (Οικονομικές προοπτικές του ΟΟΣΑ, Ψηφιοποίηση και παραγωγικότητα: παραδείγματα συμπληρωματικότητας), [Οικονομικές προοπτικές του ΟΟΣΑ, Τόμος 2019 Τεύχος 1 | Βιβλιοθήκη του ΟΟΣΑ \(oecd-ilibrary.org\)](#).

⁽⁸²⁾ Η ανάγκη και οι πιθανές δράσεις για την ψηφιοποίηση του ενεργειακού συστήματος καθορίζονται στην ανακοίνωση με τίτλο «Ψηφιοποίηση του ενεργειακού συστήματος — Σχέδιο δράσης της ΕΕ» [COM(2022) 552].

μέσου όρου της ΕΕ. Όσον αφορά την υιοθέτηση προηγμένων ψηφιακών τεχνολογιών, οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα βρίσκονται σχεδόν στον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά την υιοθέτηση μαζικών δεδομένων, αλλά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ στη χρήση των υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους και της τεχνητής νοημοσύνης. Στο πλαίσιο του ΣΑΑ, το 2022, η Ελλάδα δρομολόγησε δύο έργα που αναμένεται να συμβάλουν στην ψηφιακή μετάβαση των επιχειρήσεων: ένα για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων και ένα για την επιτάχυνση της έξυπνης μεταποίησης από τις ΜΜΕ.

Η Ελλάδα εξακολουθεί να επιδεικνύει ισχυρή δέσμευση για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των δημόσιων υπηρεσιών της, ενώ μάλιστα έχει σημειώσει ουσιαστική πρόοδο όσον αφορά τη μεταφορά των δημόσιων υπηρεσιών στο διαδίκτυο. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δεν αντικατοπτρίζονται ακόμη πλήρως στους δείκτες σχετικά με τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις και για τους πολίτες, οι οποίοι παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, εν μέρει λόγω του σταθερά περιορισμένου αριθμού των διασυνδεδεμένων υπηρεσιών που είναι διαθέσιμες σε σύγκριση με τα άλλα κράτη μέλη. Το 2022, το ποσοστό των χρηστών της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα ήταν υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (81 % έναντι 74 %). Τον Ιούλιο του 2022 ξεκίνησε να λειτουργεί μια νέα εφαρμογή, το Gov.gr Wallet, χάρη στην οποία τα ψηφιακά έγγραφα (π.χ. εθνικά δελτία ταυτότητας, άδειες οδήγησης και κάρτες αναπηρίας) είναι πλήρως ισοδύναμα με τα αντίστοιχα έγγραφα σε έντυπη μορφή για οποιαδήποτε νόμιμη χρήση εντός της ελληνικής επικράτειας, αλλά όχι εκτός συνόρων. Η Ελλάδα δεν έχει κοινοποιήσει ακόμη σύστημα ηλεκτρονικής ταυτοποίησης (eID) στο πλαίσιο του κανονισμού eIDAS. Όσον αφορά την πρόσβαση σε ηλεκτρονικά μητρώα υγείας, η Ελλάδα κατατάσσεται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ στον σύνθετο δείκτη. Το 2022 κυκλοφόρησε μια εφαρμογή για φορητές συσκευές, η MyHealth, αλλά παρότι το 80-100 % των πολιτών μπορούν ήδη να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα υγείας τους μέσω της διαδικτυακής υπηρεσίας, το εύρος των προσβάσιμων δεδομένων είναι κάπως περιορισμένο.

Πίνακας Α10.1: **Βασικοί στόχοι για την ψηφιακή δεκαετία που παρακολουθούνται με δείκτες DESI**

	Ελλάδα			ΕΕ	Στόχος της ψηφιακής δεκαετίας έως το 2030 (ΕΕ)
	DESI 2021	DESI 2022	DESI 2023	DESI 2023	
Ψηφιακές δεξιότητες					
Τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες	ΜΔ	52%	52%	54%	80%
% ατόμων		2021	2021	2021	2030
Ειδικοί ΤΠΕ ⁽¹⁾	2,1%	2,4%	2,4%	4,5%	20 εκατ.
% απασχολούμενων ηλικίας 15-74 ετών	2020	2021	2021	2021	2030
Ψηφιακές υποδομές / Ψηφιακή συνδεσιμότητα					
Κάλυψη σταθερών δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN)	10%	20%	28%	73%	100%
% νοικοκυριών	2020	2021	2022	2022	2030
Κάλυψη οπτικής ίνας μέχρι τον χώρο του χρήστη (FTTP)⁽²⁾	10%	20%	28%	56%	-
% νοικοκυριών	2020	2021	2022	2022	2030
Συνολική κάλυψη 5G	0%	66%	86%	81%	100%
% κατοικημένων περιοχών	2020	2021	2022	2022	2030
Κάλυψη 5G στη ζώνη συχνοτήτων 3,4-3,8 GHz	ΜΔ	ΜΔ	37%	41%	-
% κατοικημένων περιοχών			2022	2022	2030
Ψηφιοποίηση επιχειρήσεων					
MME με τουλάχιστον ένα βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης	ΜΔ	ΜΔ	41%	69%	90%
% MME			2022	2022	2030
Μαζικά δεδομένα ⁽³⁾	13%	13%	13%	14%	75%
% επιχειρήσεων	2020	2020	2020	2020	2030
Νέφος ⁽³⁾	ΜΔ	15%	15%	34%	75%
% επιχειρήσεων		2021	2021	2021	2030
Τεχνητή νοημοσύνη ⁽³⁾	ΜΔ	3%	3%	8%	75%
% επιχειρήσεων		2021	2021	2021	2030
Ψηφιοποίηση δημόσιων υπηρεσιών					
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τους πολίτες	ΜΔ	52	65	77	100
Βαθμολογία (0 έως 100)		2021	2022	2022	2030
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις	ΜΔ	48	74	84	100
Βαθμολογία (0 έως 100)		2021	2022	2022	2030
Πρόσβαση στους ηλεκτρονικούς φακέλους υγείας	ΜΔ	ΜΔ	60	71	100
Βαθμολογία (0 έως 100)			2023	2023	2030

(1) Ο στόχος των 20 εκατομμυρίων αντιπροσωπεύει περίπου το 10 % της συνολικής απασχόλησης.

(2) Ο δείκτης κάλυψης με δίκτυο οπτικής ίνας μέχρι τον χώρο του χρήστη περιλαμβάνεται χωριστά, καθώς η αξιολόγησή του θα παρακολουθείται επίσης χωριστά και θα λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία των δεδομένων κάλυψης VHCN κατά την ψηφιακή δεκαετία.

(3) Τουλάχιστον το 75 % των επιχειρήσεων της Ένωσης χρησιμοποιούν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα, ανάλογα με τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες: i) υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους· ii) μαζικά δεδομένα· iii) τεχνητή νοημοσύνη.

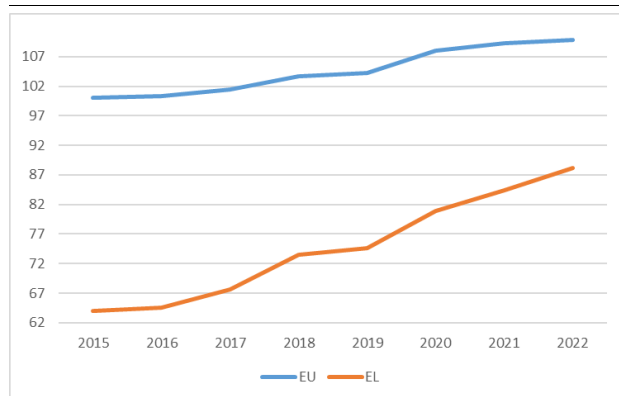
Πηγή: Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας

Το παρόν παράρτημα παρέχει μια γενική επισκόπηση των επιδόσεων του συστήματος έρευνας και καινοτομίας της Ελλάδας, το οποίο είναι απαραίτητο για την επίτευξη της διττής πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.

Η Ελλάδα επιδεικνύει «μέτριες επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας», αλλά με συνεχή βελτίωσή τους και σαφή ανοδική τάση.

Σύμφωνα με την έκδοση του 2022 του ευρωπαϊκού πίνακα αποτελεσμάτων για την καινοτομία ⁽⁸³⁾, οι συνολικές επιδόσεις της χώρας είναι ελαφρώς καλύτερες σε σύγκριση με το 2021. Εξακολουθεί να υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ (89,7 %), αλλά η διαφορά μειώνεται.

Διάγραμμα A11.1: Επιδόσεις καινοτομίας, 2015-2022

Πηγή: Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία, 2022

Η ένταση της έρευνας και ανάπτυξης ⁽⁸⁴⁾ ανήλθε στο 1,45 % το 2021, ποσοστό πολύ χαμηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (2,26 %) ⁽⁸⁵⁾. Σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στην ανοδική τάση της έντασης της έρευνας και ανάπτυξης κατά τα τελευταία έτη (σύνθετος ετήσιος ρυθμός αύξησης 9,5 % από το 2010 έως το 2020) ήταν η έντονη αύξηση των δημόσιων δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη

⁽⁸³⁾ Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία για το 2022, προφίλ χώρας: Ελλάδα https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2022/ec_rtd_eis-country-profile-el.pdf. Ο ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία παρέχει συγκριτική ανάλυση των επιδόσεων καινοτομίας στις χώρες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών πλεονεκτημάτων και αδυναμιών των εθνικών συστημάτων καινοτομίας (σε σύγκριση και με τον μέσο όρο της ΕΕ).

⁽⁸⁴⁾ Ορίζεται ως οι ακαθάριστες εγχώριες δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη ως ποσοστό του ΑΕΠ.

⁽⁸⁵⁾ Ευρωπαϊκός στόχος αναφοράς για την ένταση της έρευνας και ανάπτυξης: 3 %.

(0,76 % του ΑΕΠ το 2021, που είναι και ο μέσος όρος της ΕΕ). Ωστόσο, ενώ η έρευνα και ανάπτυξη αντιπροσωπεύει αυξανόμενο ποσοστό των ιδιωτικών επενδύσεων, το ποσοστό της εξακολουθεί να υστερεί σημαντικά σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (0,69 %, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν 1,49 % το 2021). Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) αποσκοπεί στην αύξηση των δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στην έρευνα και την καινοτομία μέσω, για παράδειγμα, επενδύσεων σε υποδομές ερευνητικών κέντρων και σε βασική και εφαρμοσμένη έρευνα. Ωστόσο, η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας αυτών των επενδύσεων αποτελεί βασική πρόκληση ⁽⁸⁶⁾.

Οι βελτιώσεις σε ορισμένους τομείς θα βοηθήσουν την ελληνική οικονομία να αξιοποιήσει το δυναμικό της στον τομέα της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις τείνουν να προσανατολίζονται σε δραστηριότητες χαμηλής έντασης γνώσης και να έχουν περιορισμένη ικανότητα απορρόφησης καινοτόμων και τεχνολογικών εξελίξεων. Αυτοί είναι οι κύριοι παράγοντες που έχουν παρεμποδίσει ή περιορίσει σημαντικά τη ζήτηση για εξειδικευμένες γνώσεις ⁽⁸⁷⁾. Οι δαπάνες των ελληνικών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) για έρευνα και ανάπτυξη (BERD) ως ποσοστό του ΑΕΠ (0,26 % για το 2020) είναι σχετικά χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,34 %). Η διαθεσιμότητα επιχειρηματικών κεφαλαίων (0,021 %) είναι επίσης χαμηλή και κάτω του μέσου όρου της ΕΕ (0,074 % το 2021). Αυτό αντικατοπτρίζεται επίσης στα αποτελέσματα της καινοτομίας, καθώς κατατίθενται 0,6 αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ανά δισεκατομμύριο ΑΕΠ σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (3,5) (για το 2019), γεγονός που καταδεικνύει αδυναμίες σε θέματα εμπορικής εκμετάλλευσης. Το ΣΑΑ περιλαμβάνει επενδύσεις για την αντιμετώπιση του ζητήματος της εφαρμογής καινοτομιών, για παράδειγμα με τη στήριξη έργων εφαρμοσμένης έρευνας και ΜΜΕ που έχουν λάβει το σήμα ποιότητας «Σφραγίδα Αριστείας» στο πλαίσιο του προγράμματος «Ορίζων 2020».

⁽⁸⁶⁾ Εάν ληφθεί ιδίως υπόψη ότι η συνολική χρηματοδότηση από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας για την έρευνα και την καινοτομία ανήλθε στο 93 % των δημόσιων δαπανών της Ελλάδας για έρευνα και ανάπτυξη το 2020.

⁽⁸⁷⁾

http://www.gsrt.gr/Financing/Files/ProPeFiles15/Final_Study_InnoBarriers_September_2020.pdf.

Η συνεργασία μεταξύ δημόσιων ερευνητικών φορέων και του ιδιωτικού τομέα δεν επαρκεί για την αποτελεσματική στήριξη της μεταφοράς γνώσεων και τεχνολογίας. Ο

αριθμός των επιστημονικών συνδημοσιεύσεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ως ποσοστό του συνόλου των δημοσιεύσεων ήταν, με ποσοστό 8,1 %, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (7,1 %) το 2021, αλλά η Ελλάδα εξακολουθεί να κατατάσσεται στη 17η θέση μεταξύ των κρατών μελών. Επίσης, οι δημόσιες δαπάνες για την έρευνα και ανάπτυξη που χρηματοδοτούνται από τις επιχειρήσεις (5,12 % των συνολικών δημόσιων δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη το 2020) υστερούν σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (7,45 %). Κατά την περίοδο προγραμματισμού 2014-2020, η πολιτική συνοχής επένδυσε 606,5 εκατ. EUR στο πλαίσιο του προγράμματος «Ερευνώ – Δημιουργώ – Καινοτομώ», με στόχο την ενίσχυση του δεσμού μεταξύ του δημόσιου επιστημονικού τομέα και των επιχειρήσεων. Κατά την περίοδο προγραμματισμού 2021-2027, το πρόγραμμα αυτό θα συνεχιστεί, με αναμενόμενη επένδυση ύψους περίπου 376 εκατ. EUR, η οποία θα συμπληρωθεί από επενδύσεις στο πλαίσιο του ΣΑΑ.

Οι έντονες περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά τις επιδόσεις στον τομέα της έρευνας επηρεάζουν τη διάδοση της καινοτομίας. Η

κατανομή των εθνικών δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη στις ελληνικές περιφέρειες είναι άνιση, καθώς παρουσιάζεται υψηλή συγκέντρωση στην Αττική, η οποία αντιπροσωπεύει το 61,1 % των δαπανών. Το ποσοστό αυτό είναι πολύ υψηλότερο από την αμέσως επόμενη περιφέρεια, την Κεντρική Μακεδονία, με ποσοστό 12,1 % των εθνικών δαπανών. Οι περισσότερες από τις υπόλοιπες 11 περιφέρειες έχουν ποσοστά κάτω του 4 %⁽⁸⁸⁾. Τα ιδρύματα της Αττικής αντιστοιχούν επίσης στο μεγαλύτερο ποσοστό επιστημονικών δημοσιεύσεων σε κάθε περιφέρεια και στο σύνολο της χώρας (53,1 % του συνόλου), ενώ ακολουθούν τα ιδρύματα που εδρεύουν στην Κεντρική Μακεδονία (22,0 %).

⁽⁸⁸⁾ https://metrics.ekt.gr/sites/metrics-ekt/files/ekdoseis-pdf/2022/RDIGreekRegions_2021_el.pdf.

Οι επενδύσεις στο πλαίσιο του ΣΑΑ στηρίζουν την υψηλότερη αξιοποίηση της έρευνας και καινοτομίας, αλλά η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων εξακολουθεί να αποτελεί βασική πρόκληση. Για αυτόν τον σκοπό, η πολιτική συνοχής θα βοηθήσει την Ελλάδα να διορθώσει τις κύριες περιφερειακές ανισορροπίες, δίνοντας

προτεραιότητα στις επενδύσεις σε τομείς με περιφερειακά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, οι οποίοι εντοπίζονται κατά τη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης (EDP) σε κάθε περιφέρεια.

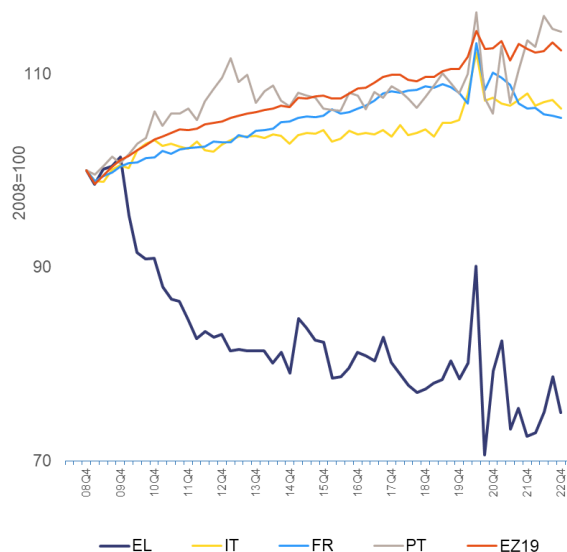
Πίνακας A11.1: **Βασικοί δείκτες καινοτομίας**

Ελλάδα	2010	2015	2019	2020	2021	ΕΕ μέσος όρος (1)
Βασικοί δείκτες						
Ένταση Ε&Α (GERD ως % του ΑΕΠ)	0,60	0,97	1,28	1,51	1,45	2,26
Δημόσιες δαπάνες για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ	0,36	0,64	0,68	0,80	0,76	0,76
Επιχειρηματικές δαπάνες για Ε&Α (BERD) ως ποσοστό του ΑΕΠ	0,24	0,32	0,59	0,70	0,69	1,49
Επιχειρηματικές δαπάνες για Ε&Α (BERD) που πραγματοποιείται από ΜΜΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ	:	0,11	0,21	0,26	:	0,34
Ποιότητα του συστήματος Ε&Κ						
Επιστημονικές δημοσιεύσεις της χώρας στο κορυφαίο 10 % των δημοσιεύσεων με τις περισσότερες αναφορές παγκοσμίως ως % του συνόλου των δημοσιεύσεων της χώρας	8,5	9,0	8,9	:	:	9,8
Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο πλαίσιο της συνθήκης συνεργασίας για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ανά δισ. ΑΕΠ (σε ΜΑΔ)	0,4	0,5	0,6	:	:	3,5
Συνεργασία πανεπιστημίων-επιχειρήσεων						
Επιστημονικές συνδημοσιεύσεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ως % του συνόλου των δημοσιεύσεων	5,3	7,0	8,4	8,5	8,1	7,1
Δημόσιες δαπάνες για Ε&Α χρηματοδοτούμενες από επιχειρήσεις (σε εθνικό επίπεδο) ως % του ΑΕΠ	:	0,040	0,041	0,041	:	0,054
Δημόσιες δαπάνες για Ε&Α χρηματοδοτούμενες από επιχειρήσεις (σε εθνικό επίπεδο) ως % των συνολικών δημόσιων δαπανών για Ε&Α	:	6,26	6,0	5,12	:	7,45
Διαθεσιμότητα ανθρώπινου κεφαλαίου και δεξιοτήτων						
Νέοι πτυχιούχοι θετικών επιστημών και μηχανικής ανά χίλιους κατοίκους ηλικίας 25-34 ετών	10,9	13,4	14,4	14,2	:	16,0
Δημόσια στήριξη για επιχειρηματικές δαπάνες για Ε&Α (BERD)						
Συνολική στήριξη του δημόσιου τομέα για BERD ως % του ΑΕΠ	:	0,049	0,085	:	:	0,194
Φορολογικά κίνητρα για Ε&Α: διαφυγόντα έσοδα ως % του ΑΕΠ	0,003	0,005	0,008	:	:	0,100
Πράσινη καινοτομία						
Ποσοστό των σχετικών με το περιβάλλον διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας επί του συνόλου των αιτήσεων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο πλαίσιο της συνθήκης συνεργασίας για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (%)	20,3	11,2	8,1	:	:	13,3
Χρηματοδότηση για την καινοτομία και την οικονομική ανανέωση						
Επιχειρηματικά κεφάλαια (στατιστικές αγορές) ως % του ΑΕΠ	0,008	0,010	0,013	0,015	0,021	0,074
Απασχόληση σε ταχέως αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις στο 50 % των πλέον καινοτόμων τομέων	5,7	5,7	7,5	:	:	5,5

(1) Μέσος όρος της ΕΕ για το τελευταίο διαθέσιμο έτος ή για το έτος με τον υψηλότερο αριθμό στοιχείων ανά χώρα
Πηγή: Eurostat, ΟΟΣΑ, ΓΔ JRC, Science-Metrix (βάση δεδομένων Scopus και βάση δεδομένων του ΕΓΔΕ για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας), Invest Europe

Η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα ανέκαμψε ταχύτερα από τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά η παραγωγικότητα παραμένει μία από τις χαμηλότερες της ΕΕ. Η αύξηση του ΑΕΠ ανήλθε σε 8,4 % το 2021 έναντι 5,4 % για την ΕΕ ⁽⁸⁹⁾, ενώ εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 5,9 % το 2022 (σε σύγκριση με 3,5 % για την ΕΕ). Οι επιδόσεις ποικίλλουν ανάλογα με τον τομέα, καθώς ο τομέας των κατασκευών παρουσίασε τη μεγαλύτερη ανάκαμψη μεταξύ του 2021 και του 2022, ενώ η παραγωγικότητα της βιομηχανίας μειώθηκε κατά την εν λόγω περίοδο, όπως φαίνεται στο διάγραμμα Α12.2. Ωστόσο, παρά το υψηλό ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού με μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ⁽⁹⁰⁾, η παραγωγικότητα της Ελλάδας εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει μόνο το 68,6 % του μέσου όρου της ΕΕ, κατατάσσοντας τη χώρα μεταξύ εκείνων των οποίων οι επιδόσεις βρίσκονται στο χαμηλότερο ήμισυ (βλ. διάγραμμα Α12.1). Η αναποτελεσματική ρύθμιση της αγοράς εργασίας, οι αναντιστοιχίες των εργασιακών δεξιοτήτων (βλ. παράρτημα 14), η ελλιπής αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης ⁽⁹¹⁾ και το ανεπαρκές επίπεδο ψηφιοποίησης τόσο στη δημόσια διοίκηση όσο και στις επιχειρήσεις επηρεάζουν αρνητικά την παραγωγικότητα της εργασίας (βλ. παραρτήματα 10 και 13).

Διάγραμμα Α12.1: Παραγωγικότητα της εργασίας, σύνολο της οικονομίας

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, AMECO.

Η αύξηση των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων ⁽⁹²⁾ λόγω των διαταραχών στην αλυσίδα εφοδιασμού και των αυξήσεων στις τιμές της ενέργειας επηρεάζει τις καθαρές επενδύσεις. Οι επενδύσεις της Ελλάδας ως προς το ΑΕΠ ανήλθαν σε 13,7 % το 2022, αλλά εξακολουθούν να είναι οι χαμηλότερες στην ΕΕ. Οι καθαρές δημόσιες επενδύσεις επηρεάζονται λιγότερο, εν μέρει λόγω της υλοποίησης επενδύσεων στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ). (Βλ. διάγραμμα Α12.3).

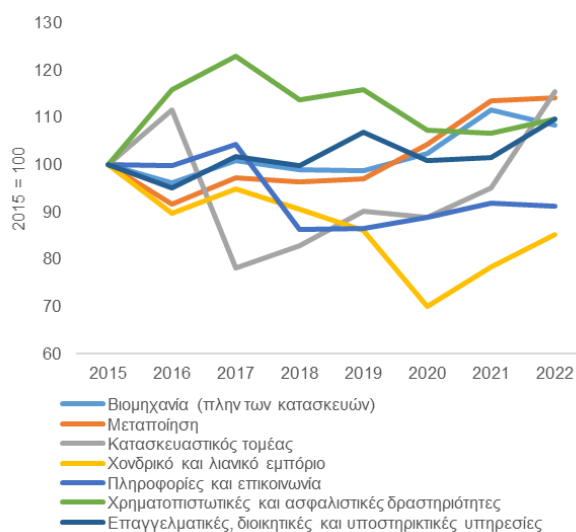
⁽⁸⁹⁾ Εαρινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2023

⁽⁹⁰⁾ [Πληθυσμός ανά μορφωτικό επίπεδο, φύλο και περιφέρειες NUTS 2 \(%\) \[EDAT_LFSE_04_custom_4425865\]](#).

⁽⁹¹⁾ Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 55η θέση στην τελευταία έκθεση της IMD για το 2022 σχετικά με την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης.

⁽⁹²⁾ [Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία, σύνολο — μηνιαία στοιχεία \[STS_INPP_M_custom_4422681\]](#).

Διάγραμμα Α12.2: **Παραγωγικότητα εργασίας ανά τομέα**

Πηγή: Eurostat

Το ενεργειακό μείγμα της Ελλάδας εξακολουθεί να εξαρτάται από τα ορυκτά καύσιμα (82 % το 2022) ⁽⁹³⁾, αλλά η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας είναι πάνω από τον μέσο όρο. Μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία και την ενεργειακή κρίση, επιτράπηκε η αναβολή του σχεδίου απόσυρσης του λιγνίτη, προκειμένου να βοηθηθούν οι ενεργοβόρες βιομηχανίες να αντιμετωπίσουν τις τεράστιες αυξήσεις των τιμών του αερίου και την πιθανή έλλειψή του. Παρότι το δυναμικό των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα είναι σημαντικό, οι επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη, οι οποίες εξακολουθούν να είναι ανεπαρκείς (πίνακας Α11.1), εμφανίζονται ως κρίσιμο στοιχείο για την ενίσχυση της απαλλαγής της βιομηχανίας από τις ανθρακούχες εκπομπές. (Βλ. παραρτήματα 6 και 7.) Το 37,5 % του ΣΑΑ προορίζεται για μέτρα που στήριζαν τους κλιματικούς στόχους.

Η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί περαιτέρω από τα πλεονεκτήματα της ενιαίας αγοράς. Η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες της ΕΕ με τον χαμηλότερο βαθμό ενσωμάτωσης στην ενιαία αγορά, καθώς ο μέσος όρος των ενδοενωσιακών εισαγωγών και των ενδοενωσιακών εξαγωγών αντιπροσωπεύει μόλις το 22,7 % του ΑΕΠ το 2021 (έναντι μέσου όρου 45,8 % στην ΕΕ). Ο πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς δείχνει ότι υπάρχουν περιθώρια

βελτίωσης ⁽⁹⁴⁾. Η ικανότητα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης να εφαρμόζει τους κανόνες της ΕΕ σχετικά με την ενιαία αγορά θα μπορούσε να βελτιωθεί με την επαρκή στελέχωση του εθνικού κέντρου SOLVIT.

Η Ελλάδα καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες για τη βελτίωση του συστήματος δημόσιων συμβάσεων, ωστόσο αυτές δεν έχουν ακόμη αποδώσει καρπούς. Η Ελλάδα εξακολουθεί να παρουσιάζει χαμηλές επιδόσεις όσον αφορά τις δημόσιες συμβάσεις σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ. Το 2022 το 85 % των δημόσιων συμβάσεων ανατέθηκαν με βάση την πιο οικονομική διαθέσιμη προσφορά, ενώ η Ελλάδα είχε τη μεγαλύτερη περίοδο λήψης αποφάσεων για την ανάθεση συμβάσεων στην ΕΕ. Επίσης, ο αριθμός των διαδικασιών με μία μόνο προσφορά παραμένει υψηλός, ενώ μάλιστα αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια (48 % των συμβάσεων που ανατέθηκαν το 2022 έναντι 40 % το 2021). Οι περαιτέρω προσπάθειες για την αύξηση του ανταγωνισμού και τη βελτίωση της ποιότητας των δεδομένων θα ωφεληθούν τα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ έργα και τον προϋπολογισμό δημόσιων επενδύσεων. Η Ελλάδα αναμένεται να επωφεληθεί από σχετικές επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του ΣΑΑ, οι οποίες περιλαμβάνουν την επαγγελματοποίηση του προσωπικού που συμμετέχει στις δημόσιες συμβάσεις, βελτιώσεις στα ψηφιακά εργαλεία για τις διαδικασίες σύναψης δημόσιων συμβάσεων και την εφαρμογή νέας εθνικής στρατηγικής που εγκρίθηκε πρόσφατα για τις δημόσιες συμβάσεις.

Το ελληνικό κανονιστικό περιβάλλον μπορεί να βελτιωθεί περαιτέρω ώστε να διευκολυνθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα. Ενώ οι απαιτήσεις για τη σύσταση επιχείρησης είναι από τις λιγότερο αυστηρές στην Ευρώπη ⁽⁹⁵⁾, οι επακόλουθες κανονιστικές ρυθμίσεις και οι φραγμοί της αγοράς δυσχεραίνουν την ανάπτυξη και την επέκταση των ελληνικών επιχειρήσεων. Το 58,4 % των επιχειρήσεων αναφέρει ότι η κανονιστική ρύθμιση των επιχειρήσεων αποτελεί μείζον εμπόδιο· το ποσοστό αυτό υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ (28 %). Η ελληνική νομοθεσία έχει συνταχθεί με πολύπλοκο τρόπο και δεν υπάρχει διαδικτυακή πρόβλεψη ενοποιημένης νομοθεσίας για τους πολίτες. Ωστόσο, ο σχεδιασμός της νομοθεσίας δημοσιεύεται πλέον σε ετήσια βάση (βλ.

⁽⁹⁴⁾ Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς 2022.

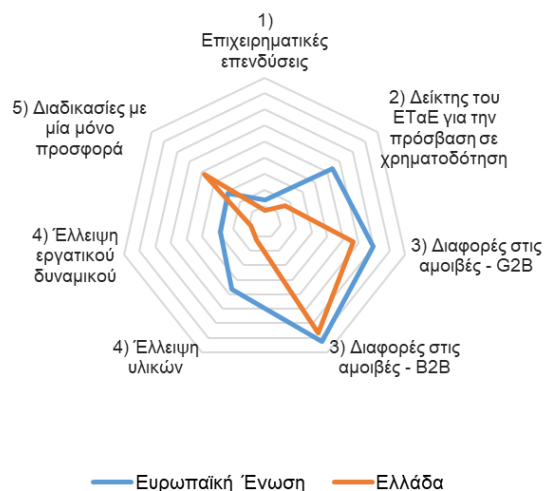
⁽⁹⁵⁾ ΟΟΣΑ, [2018 Product Market Regulation Country Note: Greece by OECD - Issuu](#).

⁽⁹³⁾ [Συνολικός ενεργειακός εφοδιασμός ανά πηγή, ΔΟΕ](#).

παράρτημα 13). Δεδομένων των ανωτέρω, η Ελλάδα θέσπισε πρόσφατα νομοθεσία για την παροχή κινήτρων για την επέκταση των επιχειρήσεων στο πλαίσιο του ΣΑΑ, και σχεδιάζει να μεταρρυθμίσει περαιτέρω τη νομοθεσία για την αδειοδότηση οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση παραμένει δύσκολη για τις επιχειρήσεις, ιδίως για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ). Τόσο ο δείκτης δανείων του ΕΤαΕ όσο και ο δείκτης πρόσβασης του μετοχικού κεφαλαίου σε χρηματοδότηση για την Ελλάδα είναι πολύ κάτω του μέσου όρου της ΕΕ (βλ. πίνακα κατωτέρω). Για το 24 % των ΜΜΕ, το δάνειό τους απορρίφθηκε (ποσοστό πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ), ενώ για το 57 % των ΜΜΕ που συμμετείχαν στην έρευνα ⁽⁹⁶⁾, οι επιχορηγήσεις ή τα επιδοτούμενα δάνεια είναι η σημαντικότερη πηγή χρηματοδότησης. Η Ελλάδα αξιοποίησε σε μεγάλο βαθμό το προσωρινό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. ⁽⁹⁷⁾. Ορισμένες μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του ΣΑΑ αποσκοπούν στη διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση, αλλά δεν έχουν ακόμη πραγματοποιηθεί μετρήσεις του αντικτύπου τους (βλ. επίσης παράρτημα 18).

Διάγραμμα Α12.3: Παράγοντες ώθησης των επιχειρήσεων και της παραγωγικότητας

Πηγή: 1) % του ΑΕΠ, 2021 Eurostat [←]

2) σύνθετος δείκτης, δείκτης 2021 του Ευρωπαϊκού Ταμείου

Επενδύσεων για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση [←]
3) μέσος όρος καθυστέρησης πληρωμών σε αριθμό ημερών, 2022 Intrum [←]

4) % των επιχειρήσεων στον τομέα της μεταποίησης που αντιμετωπίζουν περιορισμούς, έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, 2022 [←]

5) ποσοστό των συμβάσεων που ανατέθηκαν με έναν μόνο προσφέροντα, Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς, 2022.

Η συστηματική καθυστέρηση στις πληρωμές επηρεάζει αρνητικά τη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Το 2021, το 52 % των ελληνικών εταιρειών δήλωσε ότι αντιμετώπισαν προβλήματα λόγω καθυστερήσεων πληρωμών από ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς κατά το τελευταίο εξάμηνο, έναντι του μέσου όρου της ΕΕ που ήταν 43 % ⁽⁹⁸⁾.

Η πρόσβαση σε ορισμένα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα και η άσκησή τους εξακολουθούν να είναι περιορισμένες, γεγονός που μπορεί να είναι επιζήμιο για ένα δυναμικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, οι αρχιτέκτονες, οι πολιτικοί μηχανικοί, οι σύμβουλοι σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι ξεναγοί, οι δικηγόροι και οι λογιστές είναι επαγγέλματα που ρυθμίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον μέσο όρο της ΕΕ ⁽⁹⁹⁾. Οι δικηγόροι στην Ελλάδα υπόκεινται σε περιορισμούς όσον αφορά τη νομική μορφή της επιχείρησής τους,

⁽⁹⁶⁾ Έρευνα SAFE.

⁽⁹⁷⁾ https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en

⁽⁹⁸⁾ [Data and surveys - SAFE \(Δεδομένα και έρευνες – SAFE\) \(europa.eu\)](https://data.europa.eu/data/eu-observatory/safe)

⁽⁹⁹⁾ Ανακοίνωση σχετικά με απολογισμό και επικαιροποίηση των συστάσεων μεταρρύθμισης για την κανονιστική ρύθμιση των επαγγελματικών υπηρεσιών, [COM(2021)385].

ενώ θεωρείται ασυμβίβαστη η άσκηση ορισμένων άλλων δραστηριοτήτων από δικηγόρο. Αυτό θα μπορούσε να επηρεάσει τις δυνατότητες του εν λόγω τομέα να καινοτομεί και να αναπτύσσει ψηφιακές λύσεις και νέα επιχειρηματικά μοντέλα. Όσον αφορά τους πολιτικούς μηχανικούς, υπάρχουν διάφορες κατηγορίες δραστηριοτήτων, ενώ απαιτείται πρόσθετη άδεια για την εκτέλεση δημόσιων έργων ή μελετών. Οι περιορισμοί αυτοί επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της παροχής υπηρεσιών. Μια πιο αναλογική προσέγγιση όσον αφορά τη ρύθμιση των επαγγελματιών αυτών θα καθιστούσε τους αντίστοιχους τομείς πιο ανταγωνιστικούς.

Πίνακας Α12.1: Βιομηχανία και ενιαία αγορά

ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ		ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	2018	2019	2020	2021	2022	Μέσος όρος ΕΕ-27 (*)
ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	Οικονομική δομή	Καθαρές ιδιωτικές επενδύσεις, επίπεδο αποθέματος ιδιωτικών κεφαλαίων, μείον την απόσβεση, % του ΑΕΠ ⁽¹⁾	-3,7	-2,9	-3,2	-1,3	-1,5	3,4
		Καθαρές δημόσιες επενδύσεις, επίπεδο αποθέματος δημόσιων κεφαλαίων, χωρίς απόσβεση, % του ΑΕΠ ⁽¹⁾	-0,5	-1,1	-0,8	-0,1	1,8	0,6
		Πραγματική παραγωγικότητα της εργασίας ανά άτομο στη βιομηχανία (% σε ετήσια βάση) ⁽²⁾	-1,9	-0,2	3,7	8,9	-2,8	1,4
	Ανταγωνιστικότητα κόστους	Ονομαστικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στη βιομηχανία (% σε ετήσια βάση) ⁽²⁾	-2,6	2,5	-5,5	-5,4	5,4	2,9
ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ	Ελλείψεις	Έλλειψη υλικών (βιομηχανία), επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν περιορισμούς, % ⁽³⁾	8	6	5	9	12	47
		Έλλειψη εργατικού δυναμικού με βάση στοιχεία ερευνών (βιομηχανία), επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν περιορισμούς, % ⁽³⁾	2	4	4	6	9	28
		Ποσοστό κενών θέσεων (επιχειρηματική οικονομία) ⁽⁴⁾	0,8	0,7	0,4	0,7	1,3	3,1
	Στρατηγικές εξαρτήσεις	Συγκέντρωση σε επιλεγμένες πρώτες ύλες, Δείκτης συγκέντρωσης εισαγωγών βάσει καλαθίου κρίσιμων πρώτων υλών ⁽⁵⁾	0,13	0,13	0,13	0,13	0,12	0,18
		Εγκατεστημένη δυναμικότητα ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές, % της συνολικής παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας ⁽⁶⁾	47	49,4	53,5	61,3	μ.δ.	50,8
ΕΝΙΑΙΑ ΑΓΟΡΑ	Ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς	Εμπορική ολοκλήρωση της ΕΕ, % ⁽⁷⁾	17,4	17,8	16,4	20,2	22,7	45,8
	Περιορισμοί	Δείκτης περιορισμού του εμπορίου των υπηρεσιών στον ΕΟΧ (8)	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
	Δημόσιες συμβάσεις	Διαδικασίες με μία μόνο προσφορά, % του συνόλου των αναδόχων ⁽⁹⁾	33	40	42	40	48	29
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΜΜΕ	Εμπόδια στις επενδύσεις	Αντίκτυπος της ρύθμισης στις μακροπρόθεσμες επενδύσεις, % των επιχειρήσεων που αναφέρουν τη ρύθμιση των επιχειρήσεων ως μείζον εμπόδιο ⁽¹⁰⁾	78,7	86,3	59,3	58,4	70,6	29,6
	Δημογραφία επιχειρήσεων	Πτωχεύσεις, Δείκτης (2015=100) ⁽¹¹⁾	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	86,8
		Καταχωρίσεις επιχειρήσεων, Δείκτης (2015=100) ⁽¹¹⁾	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	121,2
	Καθυστερήσεις πληρωμών	Διαφορές στις αμοιβές — επιχειρήσεις Β2Β, διαφορά σε ημέρες μεταξύ προσφερόμενης και πραγματικής πληρωμής ⁽¹²⁾	-1	19	17	13	13	13
		Διαφορές στις αμοιβές — δημόσιος τομέας, διαφορά σε ημέρες μεταξύ προσφερόμενης και πραγματικής πληρωμής (12)	8	35	16	12	13	15
		Ποσοστό των ΜΜΕ που αντιμετώπισαν καθυστέρηση πληρωμών τους τελευταίους 6 μήνες, % ⁽¹³⁾	μ.δ.	62	63,6	54,9	52,3	43
	Πρόσβαση σε χρηματοδότηση	Δείκτης του ΕΤαΕ για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση — Δάνεια, Σύνθετος: Εξωτερική χρηματοδότηση ΜΜΕ κατά τους τελευταίους 6 μήνες, τιμές δείκτη από 0 έως 1 ⁽¹⁴⁾	0,24	0,21	0,2	0,13	μ.δ.	0,46
		Δείκτης του ΕΤαΕ για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση — Ίδια κεφάλαια, Σύνθετος: επιχειρηματικά κεφάλαια/ΑΕΠ, ΑΔΠ/ΑΕΠ, ΜΜΕ που χρησιμοποιούν ίδια κεφάλαια, τιμές δείκτη από 0 έως 1 ⁽¹⁴⁾	0,25	0,08	0,09	0,12	μ.δ.	0,23

(*) τελευταίο διαθέσιμο έτος

Πηγή: (1) AMECO, (2) Eurostat, (3) ECFIN BCS, (4) Eurostat, (5) COMEXT και υπολογισμοί της Επιτροπής, (6) Eurostat, (7) Eurostat, (8) ΟΟΣΑ, (9) Πίνακας αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς, (10) Έρευνα ΕΤΕν, (11) Eurostat, (12) Intrum, (13) Έρευνα SAFE, (14) EIF SME Access to Finance Index (Δείκτης του ΕΤΕ για την πρόσβαση των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση).

Το παρόν παράρτημα περιγράφει τις επιδόσεις της δημόσιας διοίκησης της Ελλάδας, η οποία είναι απαραίτητη για την παροχή υπηρεσιών και την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων. Συνολικά, η αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27⁽¹⁰⁰⁾. Η Ελλάδα έχει δρομολογήσει βασικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, οι οποίες αποσκοπούν στην επίλυση μακροχρόνιων ζητημάτων, όπως i) ο εξορθολογισμός της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των διαφόρων επιπέδων διακυβέρνησης· ii) η θέσπιση στρατηγικού σχεδιασμού για το εργατικό δυναμικό· iii) ο εκσυγχρονισμός των διαδικασιών πρόσληψης· iv) η επανειδίκευση και αναβάθμιση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού στον δημόσιο τομέα· v) η θέσπιση συστήματος ανταμοιβής για τους δημόσιους φορείς και τους δημόσιους υπαλλήλους.

Η ελληνική δημόσια διοίκηση έχει καλό προφίλ από άποψη ηλικίας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων είναι πολύ χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το 2022 η ισότητα των φύλων σε ανώτερες διοικητικές θέσεις υπολειπόταν του μέσου όρου της ΕΕ-27 (πίνακας Α13.1). Τον Ιούνιο του 2022 εγκρίθηκε νόμος για τη διαχείριση των ανθρώπινων πόρων στον ελληνικό δημόσιο τομέα. Ο νόμος προβλέπει τα εξής: i) νέο πλαίσιο δεξιοτήτων για όλους τους δημόσιους υπαλλήλους· ii) νέο σύστημα καθορισμού στόχων για τις διοικητικές μονάδες και τους εργαζομένους· iii) νέο πλαίσιο αυτοαξιολόγησης, κοινό για όλες τις δημόσιες υπηρεσίες, με σκοπό την ανάλυση της λειτουργίας και των επιδόσεών τους· iv) χρηματικά επιδόματα για τους δημόσιους υπαλλήλους σε επιλεγμένες δημόσιες υπηρεσίες. Με βάση το νέο πλαίσιο δεξιοτήτων, οι ελληνικές αρχές έχουν εξορθολογίσει το σύστημα επαγγελματικής κατάταξης, ώστε σήμερα να υπάρχουν 550 διαφορετικές κατηγορίες θέσεων εργασίας, από περίπου 2 700. Ο εξορθολογισμός συνοδεύτηκε από την ανάθεση συγκεκριμένων δεξιοτήτων σε κάθε κατηγορία θέσεων εργασίας, γεγονός που συμβάλλει στην πιο στοχευμένη πρόσληψη δημόσιων υπαλλήλων. Τέλος, τον Μάρτιο του 2023, οι αρχές εφάρμοσαν για πρώτη φορά τη νέα διαδικασία επιλογής δημόσιων υπαλλήλων, όπως προβλέπεται από τον νόμο 4765/2021, βάσει δοκιμασιών γνώσεων, δεξιοτήτων και απόδοσης.

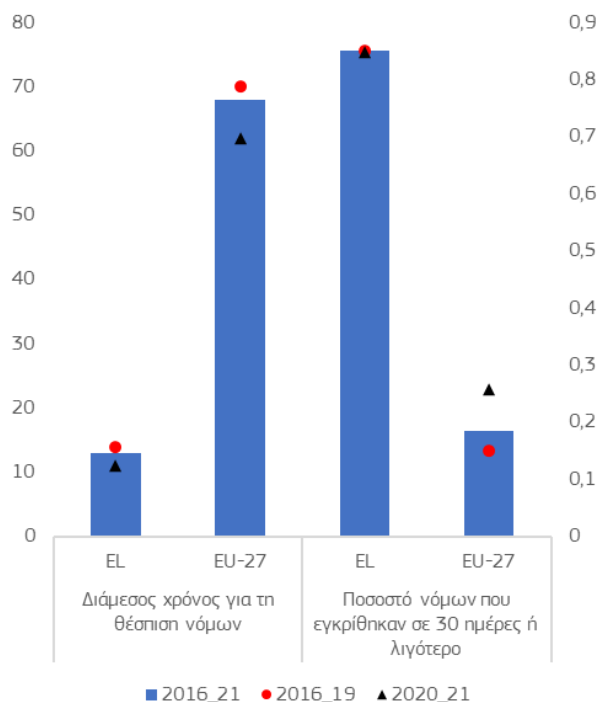
⁽¹⁰⁰⁾ Worldwide Governance Indicators (Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης), στοιχεία του 2021.

Η Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά την κανονιστική διαχείριση μετά τη θέσπιση νομοθεσίας για τη βελτίωση της νομοθεσίας το 2019⁽¹⁰¹⁾. Από το 2021 ο νομοθετικός σχεδιασμός πραγματοποιείται σε ετήσια βάση μέσω της δημοσίευσης του Ενοποιημένου Σχεδίου Κυβερνητικής Πολιτικής τον Δεκέμβριο, κατόπιν έγκρισης από το Υπουργικό Συμβούλιο. Επιπλέον, διενεργούνται εκ των προτέρων εκτιμήσεις επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων κατά την παραγωγή πρωτογενούς δικαίου. Έχουν ληφθεί συγκεκριμένα μέτρα για τη βελτίωση της ικανότητας διενέργειας εκ των υστέρων αξιολογήσεων. Παρά την πρόοδο αυτή, η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και την εκ των υστέρων αξιολόγηση τόσο του πρωτογενούς όσο και του παράγωγου δικαίου⁽¹⁰²⁾. Γενικά, η Βουλή των Ελλήνων εγκρίνει τους νόμους αρκετά σύντομα μετά την εισήγησή τους στη Βουλή. Σε αντίθεση με άλλες χώρες της ΕΕ, η πανδημία COVID-19 δεν οδήγησε σε αύξηση της χρήσης νομοθετικών διαδικασιών κατεπείγοντος χαρακτήρα (διάγραμμα Α13.1). Συνολικά, έχουν ληφθεί ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας της νομοθετικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της σύστασης επιτροπής που θα αξιολογεί την ποιότητα των νομοσχεδίων προτού κατατεθούν στο Κοινοβούλιο. Επιπλέον, η νέα κατηγορία «νομικών συντακτών» σε κάθε υπουργείο αναμένεται να συμβάλει στην περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας.

⁽¹⁰¹⁾ Νόμος 4622/2019.

⁽¹⁰²⁾ ΟΟΣΑ, Better Regulation Practices across the European Union (Καλύτερες κανονιστικές πρακτικές σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση), 2022.

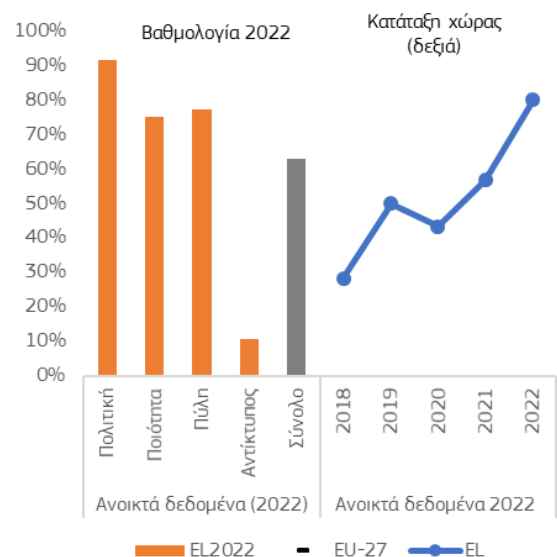
Διάγραμμα Α13.1: **Ελλάδα. Διάμεσος χρόνος για τη θέσπιση νόμων, και ποσοστό νόμων που εγκρίθηκαν σε 30 ημέρες ή λιγότερο**

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή με βάση τους δικτυακούς τόπους του εθνικού κοινοβουλίου

Η Ελλάδα έχει σημειώσει μικρότερη πρόοδο από ό,τι τα περισσότερα άλλα κράτη μέλη όσον αφορά την παροχή ανοικτών δεδομένων (διάγραμμα Α13.2). Τα τελευταία 3 χρόνια οι επιδόσεις της Ελλάδας όσον αφορά τον δείκτη ανοικτών δεδομένων του δημόσιου τομέα έχουν επιδεινωθεί και πλέον κατατάσσονται στο 20 % των χωρών με τα χαμηλότερα ποσοστά. Στο πλαίσιο αυτό, το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας στοχεύει στην ολοκλήρωση της στρατηγικής για τη διακυβέρνηση των δεδομένων έως το 4ο τρίμηνο του 2025.

Διάγραμμα Α13.2: **Δείκτης ωριμότητας ανοικτών δεδομένων του δημόσιου τομέα: Βαθμολογία 2022 (% της συνολικής μέγιστης βαθμολογίας) (αριστερά)· κατάταξη χώρας, συνολική βαθμολογία (δεξιά)**

1) διάγραμμα δεξιάς πλευράς: οι χαμηλές τιμές δηλώνουν καλή επίδοση.

Πηγή: Open Data Maturity | data.europa.eu

Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης της Ελλάδας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά τη συνολική του αποδοτικότητα. Ο χρόνος που απαιτείται για την εκδίκαση αστικών διαφορών σε πρώτο βαθμό συνέχισε να αυξάνεται, σε 728 ημέρες το 2021 έναντι 637 ημερών το 2019 (δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για το 2020). Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις για την επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης, μεταξύ άλλων με την αναθεώρηση του δικαστικού χάρτη και τη θέσπιση προσωρινού συστήματος επιμισθίων για τους δικαστικούς υπαλλήλους. Περιλαμβάνει επίσης μεταρρυθμίσεις για την αύξηση του ψηφιακού μετασχηματισμού της δικαιοσύνης (ηλεκτρονική δικαιοσύνη), όταν απαιτούνται σημαντικές βελτιώσεις, μολονότι ορισμένα ψηφιακά εργαλεία χρησιμοποιούνται ήδη στα δικαστήρια. Δεν έχουν αναφερθεί συστηματικές ελλείψεις όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ⁽¹⁰³⁾.

⁽¹⁰³⁾ Για λεπτομερέστερη ανάλυση των επιδόσεων του συστήματος δικαιοσύνης στην Ελλάδα, βλ. τον [πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης](#) για το 2023 (επικείμενη δημοσίευσή του) και το κεφάλαιο που αφορά την Ελλάδα στην [έκθεση του 2023 για το κράτος δικαίου](#) (επικείμενη δημοσίευσή της).

Πίνακας A13.1: Δείκτες για τη δημόσια διοίκηση

EL Δείκτης ⁽¹⁾	2017	2018	2019	2020	2021	2022	EU-27 ⁽²⁾
Ηλεκτρονική διακυβέρνηση και δεδομένα ανοικτής διακυβέρνησης							
1 Ποσοστό ατόμων που χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο κατά το τελευταίο έτος για να αλληλεπιδράσουν με τις δημόσιες αρχές (%)	67,2	67,8	68,2	67,3	69,5	μ.δ.	64,8
2 Συνολική βαθμολογία του δείκτη αναφοράς για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (3)	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	52,2	52,3	60,4	72,9
3 Δείκτης ωριμότητας ανοικτών δεδομένων και πύλης	μ.δ.	0,7	0,7	0,9	0,8	0,6	0,8
Μορφωτικό επίπεδο, εκπαίδευση ενηλίκων, ισότητα των φύλων και γήρανση του πληθυσμού							
4 Ποσοστό υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (επίπεδα 5-8, %)	53	55	53	53	53 (b)	54	52,0
5 Ποσοστό συμμετοχής των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης σε εκπαίδευση ενηλίκων (%)	5,9	6,2	4,3	4,4	3,2 (b)	2,5	16,9
6 Ισότητα των φύλων σε ανώτερες θέσεις της δημόσιας διοίκησης ⁽⁴⁾	2,8	4,8	4,8	7,6	12,8	15,8	11,0
7 Αναλογία ατόμων ηλικίας 25-49 προς άτομα ηλικίας 50-64 ετών στον τομέα Ξ της NACE	2,8	2,5	2,0	1,9	1,8 (b)	1,7	1,5
Διαχείριση των δημόσιων οικονομικών							
8 Δείκτης μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	μ.δ.	0,7
9 Δείκτης αυστηρότητας των δημοσιονομικών κανόνων	0,7	0,7	0,9	0,9	0,9	μ.δ.	1,5
Τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής							
10 Ρυθμιστική διακυβέρνηση	0,98	μ.δ.	μ.δ.	μ.δ.	1,25	μ.δ.	1,7

(¹) Οι υψηλές τιμές δηλώνουν καλή επίδοση, με εξαίρεση τον δείκτη #6. (²) Τιμή του 2022. Εάν δεν είναι διαθέσιμη, αναγράφεται η τιμή του 2021. (³) Μετρά την εστίαση στον χρήστη (μεταξύ άλλων για τις διασυννοριακές υπηρεσίες) και τη διαφάνεια των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, καθώς και την ύπαρξη βασικών παραγόντων διευκόλυνσης για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών. (⁴) Ορίζεται ως η απόλυτη τιμή της διαφοράς μεταξύ του ποσοστού ανδρών και γυναικών σε ανώτερες θέσεις της δημόσιας διοίκησης. Επεξήγηση συμβόλων: b = διακοπή στη χρονοσειρά, d = ο ορισμός διαφέρει, u = χαμηλή αξιοπιστία.

Πηγή: Έρευνα για τη χρήση των ΤΠΕ, Eurostat (# 1)· Έκθεση συγκριτικής αξιολόγησης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση (#2)· Έκθεση για την ωριμότητα ανοικτών δεδομένων (# 3)· Έρευνα εργατικού δυναμικού, Eurostat (# 4, 5, 7), Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (# 6)· Βάση δεδομένων δημοσιονομικής διακυβέρνησης (# 8, 9)· ΟΟΣΑ, Indicators of regulatory policy and governance (Δείκτες κανονιστικής πολιτικής και διακυβέρνησης) (#10).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ, ΤΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΥΛΩΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων αποτελεί πυξίδα για μια ανοδική σύγκλιση στην κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας και διαβίωσης στην ΕΕ. Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση της προόδου της Ελλάδας όσον αφορά την εφαρμογή των 20 αρχών του πυλώνα και την επίτευξη των πρωταρχικών και εθνικών στόχων της ΕΕ για το 2030 σχετικά με την απασχόληση, τις δεξιότητες και τη μείωση της φτώχειας.

Η αγορά εργασίας συνέχισε να ανακάμπτει από την κρίση COVID-19, ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις, ιδίως για τις γυναίκες, τους νέους και τις ευάλωτες ομάδες. Ως αποτέλεσμα της οικονομικής ανάκαμψης, το ποσοστό απασχόλησης (66,8 % το 4ο τρίμηνο του 2022) είναι πλέον κατά 5,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το προ πανδημίας επίπεδο, αλλά παραμένει μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε στα τέλη του 2020 και του 2021, φθάνοντας στο 11,8 % το 4ο τρίμηνο του 2022, το χαμηλότερο ποσοστό των τελευταίων 12 ετών. Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας παραμένει ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ (7,7 % το 2021 έναντι 2,4 %), ενώ πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες (10,5 %). Το χάσμα μεταξύ των φύλων όσον αφορά την απασχόληση συγκαταλέγεται μεταξύ των μεγαλύτερων (21 ποσοστιαίες μονάδες) το 2022. Το 2021, η Ελλάδα είχε το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στις αγροτικές περιοχές (15,2 %), ενώ οι γυναίκες πλήττονταν δυσανάλογα (19,3 % έναντι 12,5 % των ανδρών). Επιπλέον, το ποσοστό των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (15,4 % το 2022) παρέμεινε πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (11,7 %). Το 2022, η ανεργία των νέων ήταν μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ (31,4 % έναντι 14,5 %). Υπάρχει περιθώριο βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των μέτρων προσέγγισης και των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας. Το χάσμα απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία ήταν επίσης ελαφρώς υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (23,8 ποσοστιαίες μονάδες το 2021 έναντι 23,1 ποσοστιαίων μονάδων), ενώ τα άτομα με αναπηρία δυσκολεύονται να αποκτήσουν πρόσβαση σε κατάρτιση. Το ποσοστό της αναγκαστικής μερικής απασχόλησης διατηρήθηκε επίσης σε υψηλό επίπεδο (49,4 % το 2022), με το 21 % των εν λόγω

εργαζομένων να αντιμετωπίζουν εργασιακή φτώχεια.

Οι προσπάθειες ενίσχυσης των ενεργητικών πολιτικών για την αγορά εργασίας και των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης είναι καίριας σημασίας για την προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Οι στοχευμένες επιδοτήσεις της απασχόλησης και άλλα μέτρα ενεργοποίησης είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της απασχόλησης. Θα πρέπει επίσης να αξιοποιηθεί το δυναμικό της κοινωνικής οικονομίας, ενώ υπάρχει και περιθώριο μεγαλύτερης συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των πολιτικών. Οι προσπάθειες σε όλους αυτούς τους τομείς μπορούν να στηρίξουν την πρόοδο προς την επίτευξη του εθνικού στόχου όσον αφορά την απασχόληση (71,1 %) έως το 2030.

Πίνακας Α14.1: Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την Ελλάδα

Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την ΕΛΛΑΔΑ			
Τομέας πολιτικής	Πρωταρχικός δείκτης		
Ισότητα ευκαιριών και πρόσβαση στην αγορά εργασίας	Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (% του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών, 2022)	4,1	
	Ποσοστό ατόμων με βασικό ή άνω του βασικού επίπεδο γενικών ψηφιακών δεξιοτήτων (% του πληθυσμού ηλικίας 16-74, 2021)	52,48	
	Ποσοστό νέων ΕΕΑΚ (% του πληθυσμού ηλικίας 15-29 ετών, 2022)	15,4	
	Χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων (εκατοστιαίες μονάδες, 2022)	21	
	Λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος (S80/S20, 2021)	5,79	
Δυναμικές αγορές εργασίας και δίκαιες συνθήκες εργασίας	Ποσοστό απασχόλησης (% του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών, 2022)	66,3	
	Ποσοστό ανεργίας (% του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών, 2022)	12,5	
	Μακροχρόνια ανεργία (% του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-74 ετών, 2022)	7,7	
	Ανάπτυξη του κατά κεφαλήν GDHI (2008=100, 2021)	79,32	
Κοινωνική προστασία και ένταξη	Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε % του συνολικού πληθυσμού, 2021)	28,3	
	Παιδιά σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε % του πληθυσμού ηλικίας 0-17 ετών, 2021)	32	
	Αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εκτός των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας (% μείωση του AROP, 2021)	20,65	
	Χάσμα απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία (εκατοστιαίες μονάδες, 2021)	23,8	
	Υπερβολική επιβάρυνση του κόστους στέγασης (% του συνολικού πληθυσμού, 2021)	28,8	
	Παιδιά ηλικίας κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας (% του πληθυσμού κάτω των 3 ετών, 2021)	32,3	
	Ανάγκη ιατρικής περίθαλψης που δεν καλύπτεται, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων (% του πληθυσμού ηλικίας 16+, 2021)	6,4	
Κρίσιμη κατάσταση	Να δοθεί προσοχή	Κακή επίδοση, αλλά να βελτιωθεί	Καλή επίδοση, αλλά να δοθεί προσοχή
	Επίδοση στον μέσο όρο	Επίδοση καλύτερη από τον μέσο όρο	Βέλτιστη επίδοση

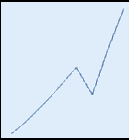
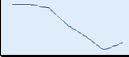
1) επικαιροποιήθηκε στις 27 Απριλίου 2023. Τα κράτη μέλη κατατάσσονται στον κοινωνικό πίνακα αποτελεσμάτων σύμφωνα με στατιστική μεθοδολογία που έχει συμφωνηθεί με την Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO) και με την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (SPC). Ο πίνακας εξετάζει από κοινού τα επίπεδα και τις αλλαγές των δεικτών σε σύγκριση με τους αντίστοιχους μέσους όρους της ΕΕ και κατατάσσει τα κράτη μέλη σε επτά κατηγορίες. Για μεθοδολογικές λεπτομέρειες, ανατρέξτε στην κοινή έκθεση για την απασχόληση 2023· ΕΕΑΚ: εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης· ΑΔΕΝ: ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών.

Πηγή: Eurostat

έναντι 2,9 % το 4ο τρίμηνο του 2022), τομείς όπως το εμπόριο, οι μεταφορές και η στέγαση αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κάλυψη ορισμένων κενών θέσεων. Το ποσοστό των ατόμων που διαθέτουν τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες ανερχόταν σε 52,5 % το 2021, ελαφρώς κάτω από τον μέσο όρο στην ΕΕ (54 %). Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση παραμένει μια μη ελκυστική επιλογή για τους φοιτητές της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: μόλις το 31,9 % των μαθητών ήταν εγγεγραμμένο σε ιδρύματα ανώτερης δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης το 2020. Επιπλέον, το 3,5 % των ενηλίκων συμμετείχε σε δραστηριότητες μάθησης τις τελευταίες 4 εβδομάδες το 2021 (έναντι 10,8 % στην ΕΕ). Με τη στήριξη του ΕΚΤ+ και του ΜΑΑ, η προγραμματισμένη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης ενηλίκων μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα και την αξιοποίηση των προγραμμάτων αναβάθμισης των δεξιοτήτων και επανεκπαίδευσης και να συμβάλει στην επίτευξη του εθνικού στόχου για συμμετοχή όλων των ενηλίκων στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη μάθηση κάθε χρόνο, σε ποσοστό 40 %, έως το 2030. Η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου συστήματος πρόβλεψης δεξιοτήτων με τη χρήση του αναβαθμισμένου μηχανισμού διάγνωσης της αγοράς εργασίας, σε συνδυασμό με προγράμματα σπουδών που ανταποκρίνονται στην αγορά εργασίας, μπορεί να βελτιώσει τα αποτελέσματα της απασχόλησης (βλ. παράρτημα 15).

Οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, ενώ η προσφορά δεξιοτήτων θα πρέπει να ανταποκριθεί ακόμη καλύτερα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Το ποσοστό απασχόλησης των πρόσφατων αποφοίτων (60,1 % το 2021) είναι χαμηλότερο από το συνολικό ποσοστό απασχόλησης, γεγονός που υποδηλώνει ότι υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία. Παρότι το ποσοστό κενών θέσεων εργασίας στην Ελλάδα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (1,0 %

Πίνακας Α14.2: Κατάσταση της Ελλάδας όσον αφορά τους στόχους για την απασχόληση, τις δεξιότητες και τη μείωση της φτώχειας για το 2030

Δείκτες	Τελευταία δεδομένα	Τάση (2015-2022)	Εθνικός στόχος έως το 2030	Στόχος της ΕΕ έως το 2030
Απασχόληση (%)	66,3 (2022)		71	78
Εκπαίδευση ενηλίκων ¹ (%)	16,0 (2016)		40	60
Μείωση της φτώχειας ²	-88 (2021)		-860	-15 000

(1) Έρευνα για την εκπαίδευση ενηλίκων, ενήλικοι που συμμετέχουν σε δραστηριότητες μάθησης τους τελευταίους 12 μήνες. (2) Αριθμός ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE), έτος αναφοράς 2019. Οι τιμές αναφοράς είναι του 2019 για το ποσοστό απασχόλησης και του 2016 για τη συμμετοχή ενηλίκων στη μάθηση, ενώ το έτος αναφοράς για τα άτομα AROPE είναι το 2019. Οι τελευταίες τιμές είναι του 2021 για το ποσοστό απασχόλησης (ετήσιο), του 2016 για τη συμμετοχή ενηλίκων και του 2021 για τα άτομα AROPE. Η μείωση του αριθμού των AROPE δεν περιλαμβάνει προβολές πληθυσμού.

Πηγή: Eurostat, ΓΔ EMPL

Παρά τις βελτιώσεις, ο κίνδυνος φτώχειας το 2021 παραμένει υψηλός στην Ελλάδα, ενώ τα παιδιά πλήττονται δυσανάλογα. Το ποσοστό των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανήλθε σε 28,3 % το 2021, ποσοστό κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από ό,τι το 2020 και πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (21,7 %). Το 2021 το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει ενεργειακή φτώχεια (17,5 %) και υπερβολικό κόστος στέγασης (28,8 %) ήταν μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ (βλ. παράρτημα 8). Το ποσοστό των παιδιών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας κορυφώθηκε το 2021 (σχεδόν ένα στα τρία παιδιά). Το ποσοστό των παιδιών που αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική και κοινωνική στέρση (16,1 % το 2021) ήταν επίσης υψηλό. Οι εδαφικές ανισότητες είναι μεγάλες, καθώς οι άνθρωποι που ζουν σε νησιωτικές, αγροτικές και αραιοκατοικημένες περιοχές πλήττονται σοβαρά από τον κίνδυνο φτώχειας (βλ. παράρτημα 17). Το ΕΚΤ+ και ο ΜΑΑ θα εξασφαλίσουν σημαντική χρηματοδότηση για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και τη μεταρρύθμιση των υπηρεσιών προστασίας των παιδιών. Οι περαιτέρω προσπάθειες για την ενίσχυση της κοινωνικής πολιτικής είναι καίριας σημασίας για την επίτευξη, έως το 2030, του εθνικού στόχου για την έξοδο 860 000 ατόμων από

τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς και του συμπληρωματικού στόχου για την παιδική φτώχεια σε ποσοστό 24,2 %.

Υπάρχει περιθώριο βελτίωσης της ικανότητας του συστήματος κοινωνικών παροχών να μειώσει τη φτώχεια και τις ανισότητες στην Ελλάδα. Ο αντίκτυπος των κοινωνικών μεταβιβάσεων (εξαιρουμένων των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας μειώθηκε από 24,7 % το 2020 σε 20,6 % το 2021 (έναντι 37,1 % στην ΕΕ). Το 2021, το ποσοστό εισοδήματος του πλουσιότερου 20 % του πληθυσμού ήταν 5,8 φορές υψηλότερο από το εισόδημα του φτωχότερου 20 %, αναλογία που είναι μία από τις υψηλότερες στην ΕΕ. Η επάρκεια του προγράμματος ελάχιστου εισοδήματος είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ εξακολουθούν να υπάρχουν κενά όσον αφορά την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία για τους εργαζομένους σε άτυπες μορφές απασχόλησης, ιδίως τους αυτοαπασχολούμενους (26,8 % του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας το 2021), τα άτομα που έχουν γεννηθεί εκτός ΕΕ και τους Ρομά. Το ποσοστό των δικαιούχων κοινωνικών παροχών ήταν 66 % μεταξύ των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας και κάτω από το όριο της φτώχειας, ενώ στην ΕΕ ανήλθε σε 82 %. Η φτώχεια των εργαζομένων αυξήθηκε σε 11,3 % το 2021, ποσοστό που υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (8,9 %).

Το εύρος κάλυψης των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας για τη βελτίωση της κατάστασης των ευάλωτων ομάδων είναι περιορισμένο. Η διαδικασία αποϊδρυματοποίησης για τα παιδιά και τα άτομα με αναπηρία σημείωσε μικρή πρόοδο το 2021. Η συντονισμένη δράση σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο είναι παράγοντας καίριας σημασίας για τον συνδυασμό της υλοποίησης ουσιαστικής χρηματοδότησης με αποτελεσματικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Οι δυσμενείς δημογραφικές τάσεις και η εκτιμώμενη αύξηση του δείκτη εξάρτησης των ηλικιωμένων (από 34,6 % το 2019 σε 41,9 % το 2030) αναδεικνύουν την ανάγκη να καταστούν διαθέσιμες περισσότερες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας. Οι δημόσιες δαπάνες για τη μακροχρόνια φροντίδα στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,14 % έναντι 1,81 % του ΑΕΠ το 2020). Το σύστημα διακυβέρνησης για τη μακροχρόνια περίθαλψη είναι κατακερματισμένο και δεν υπάρχει στρατηγική ή ολοκληρωμένη χαρτογράφηση των αναγκών. Το σύστημα βασίζεται κυρίως σε άτυπους οικογενειακούς φροντιστές,

καθώς σχεδόν τρεις στους δέκα ενήλικοι στην Ελλάδα παρέχουν άτυπη φροντίδα τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα ⁽¹⁰⁴⁾. Οι αγροτικές περιοχές βρίσκονται σε πολύ χειρότερη θέση όσον αφορά την απόσταση από εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης (32 km) σε σύγκριση με τις πόλεις (4 km), τις κωμοπόλεις και τα προάστια (19 km). Παρότι οι ανάγκες ιατρικής περίθαλψης μειώνονται, εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες που δεν καλύπτονται, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων (βλ. παράρτημα 16).

⁽¹⁰⁴⁾ Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), [Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU](#) (Μελέτη για τη διερεύνηση της επίπτωσης και του κόστους της άτυπης παροχής μακροχρόνιας φροντίδας στην ΕΕ), VC/2019/0227.

Το παρόν παράρτημα περιγράφει τις κύριες προκλήσεις όσον αφορά το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης της Ελλάδας υπό το πρίσμα των στόχων σε επίπεδο ΕΕ και άλλων συναφών δεικτών εντός του στρατηγικού πλαισίου του Ευρωπαϊκού Χώρου Εκπαίδευσης, με βάση την έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για το 2022.

Η Ελλάδα λαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση της έλλειψης εκπαιδευτικού προσωπικού.

Η Ελλάδα έχει καταρτισμένους και αφοσιωμένους εκπαιδευτικούς, αλλά το 2021 περισσότεροι από τους μισούς ήταν άνω των 50 ετών. Η κυβέρνηση προσπάθησε να προετοιμαστεί για την πρόκληση της έλλειψης εκπαιδευτικού προσωπικού διορίζοντας, την τελευταία διετία, 25 000 μόνιμους εκπαιδευτικούς για όλες τις βαθμίδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της ειδικής αγωγής. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου διορίστηκε ακόμη μεγαλύτερος αριθμός αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Με τον νόμο 4589/2019 τροποποιήθηκαν οι όροι για τον διορισμό εκπαιδευτικών. Καταργήθηκαν οι προηγούμενες υποχρεωτικές εξετάσεις γνώσης θεματικών τομέων και παιδαγωγικής: το νέο σύστημα προσλήψεων στηρίζεται αποκλειστικά σε ένα σύστημα μοριοδότησης που βασίζεται σε ακαδημαϊκά προσόντα, εκπαιδευτική προϋπηρεσία και κοινωνικά κριτήρια. Με τις νέες διατάξεις, ο νόμος επικεντρώνεται κυρίως στη ρύθμιση της κατάστασης των αναπληρωτών εκπαιδευτικών. Με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα λαμβάνουν χαμηλούς μισθούς⁽¹⁰⁵⁾, σε σύγκριση και με άλλους επαγγελματίες με παρόμοια προσόντα. Παρά τους χαμηλούς μισθούς, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι ελκυστικό όσον αφορά τις ώρες διδασκαλίας και το χαμηλό ποσοστό μαθητών ανά διδακτικό προσωπικό (ΟΟΣΑ). Στους εκπαιδευτικούς παρέχονται σταδιακά ευκαιρίες και κίνητρα για τη βελτίωση των προοπτικών σταδιοδρομίας τους, βάσει του νόμου 4823/2021 «Αναβάθμιση σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις». Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, στην κορυφή της εθνικής πολιτικής ατζέντας, βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη.

⁽¹⁰⁵⁾Eurydice, Teachers' and school heads' salaries and allowances in Europe 2019/2020 (Μισθοί και επιδόματα εκπαιδευτικών και διευθυντών σχολείων στην Ευρώπη 2019/2020).

Τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά. Η Ελλάδα έχει τα υψηλότερα ποσοστά νέων με χαμηλές επιδόσεις στο Πρόγραμμα Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών (PISA). Ένας στους πέντε μαθητές δεν επιτυγχάνει το ελάχιστο επίπεδο σε κανέναν από τους τρεις θεματικούς τομείς που εξετάστηκαν (μαθηματικά, κατανόηση κειμένου, θετικές επιστήμες). Επιπλέον, και στα τρία μαθήματα, ο αριθμός των μαθητών με χαμηλές επιδόσεις αυξήθηκε μεταξύ 2009 και 2018, ενώ το ποσοστό των μαθητών με τις καλύτερες επιδόσεις για την ίδια περίοδο μειώθηκε. Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση και το μεταναστευτικό υπόβαθρο επηρεάζουν σημαντικά τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Σχεδόν οι μισοί μαθητές από το χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό τεταρτημόριο ή με μεταναστευτικό υπόβαθρο δεν διαθέτουν βασικές δεξιότητες κατανόησης κειμένου σε σύγκριση με μόλις έναν στους επτά μαθητές από το υψηλότερο τεταρτημόριο. Ένας στους τρεις μειονεκτούντες μαθητές έχει χαμηλές επιδόσεις και στα τρία μαθήματα ταυτόχρονα. Την ίδια ανησυχία προκαλεί και η περιορισμένη πρόσβαση των παιδιών μεταναστών στη μεταδευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα των μαθητών Ρομά υπολείπονται κατά πολύ σε σχέση με εκείνα των συνομηλίκων τους. Προκειμένου να βελτιωθούν τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, θεσπίζονται εξετάσεις διαμορφωτικής αξιολόγησης κατά τα τελευταία έτη της πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τη μορφή προγράμματος για την αξιολόγηση σε επίπεδο συστήματος 12 000 μαθητών στην ελληνική γλώσσα και τα μαθηματικά.

Η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία στην ΕΕ όσον αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ηλικιακή ομάδα 3 ετών και άνω), αλλά σημειώνει καλύτερες επιδόσεις για την ηλικιακή ομάδα 4 ετών και άνω. Η Ελλάδα διαθέτει διαφοροποιημένο σύστημα προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ), το οποίο κάνει διάκριση μεταξύ μη υποχρεωτικής προσχολικής φροντίδας για παιδιά ηλικίας 0-3 ετών και υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης για παιδιά ηλικίας 4-5 ετών. Όσον αφορά τις ηλικίες άνω των 3 και άνω των 4 ετών, η Ελλάδα κατέγραψε ένα από το μεγαλύτερα ποσοστά βελτίωσης⁽¹⁰⁶⁾ στην ΕΕ, με αύξηση κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2019. Ωστόσο, το 2020, μόλις το 71,3 % των παιδιών

⁽¹⁰⁶⁾Έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης 2022, τόμος Ι.

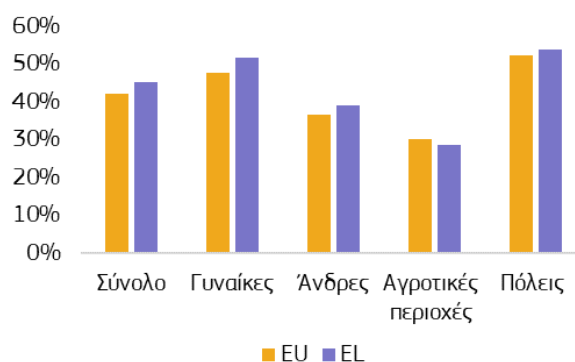
ηλικίας 3 ετών έως την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης συμμετείχε στην προσχολική εκπαίδευση. Τα περισσότερα παιδιά αρχίζουν να φοιτούν στο σχολείο στην ηλικία των 4 ετών, η οποία αποτελεί την έναρξη της υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα· το σύστημα αυτό άρχισε να εφαρμόζεται πλήρως στην πράξη το σχολικό έτος 2021/2022. Μεταξύ του 2019 και του 2020, για τα άτομα που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, η συμμετοχή παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών σε επίσημες δομές παιδικής φροντίδας μειώθηκε στην Ελλάδα κατά 11,5 ποσοστιαίες μονάδες. Το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, ιδίως των μειονεκτούντων παιδιών κάτω των 4 ετών, συμβάλλει σε εκπαιδευτικές ανισότητες. Εξακολουθούν να υπάρχουν περιορισμοί ικανοτήτων και ελλείψεις εκπαιδευτικού προσωπικού για αυτή την εκπαιδευτική βαθμίδα.

Το ποσοστό των νέων ηλικίας 16 έως 19 ετών που διαθέτουν τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες είναι υψηλό στην Ελλάδα ⁽¹⁰⁷⁾. Με ποσοστό 89 %, έναντι μέσου όρου 69 % σε επίπεδο ΕΕ (DESI, 2022), η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών με τις υψηλότερες επιδόσεις στην ΕΕ. Η ψηφιακή εκπαίδευση βρίσκεται σε καλό δρόμο από τότε που ξεκίνησε η πανδημία. Ωστόσο, το ποσοστό των νέων ηλικίας 15 ετών που είναι σε θέση να διακρίνουν σαφώς τα γεγονότα από τις απόψεις κατά την αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο είναι κάτω από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ: 40,5 % στην Ελλάδα έναντι μέσου όρου 47 % στις χώρες του ΟΟΣΑ. Στο σημείο αυτό υπεισέρχεται και το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών. Η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων αποτελεί πολιτική προτεραιότητα στην Ελλάδα, η οποία μάλιστα υποστηρίζεται και στο πλαίσιο του ελληνικού σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Μέσω του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, οι μαθητές έχουν εξοπλιστεί με ψηφιακές συσκευές και οι ψηφιακές τους δεξιότητες βελτιώνονται περαιτέρω. Οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν επίσης να αγοράσουν ψηφιακές συσκευές μέσω κουπονιών που διανέμονται σε όλους, ενώ σε εξέλιξη βρίσκεται

και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα ψηφιακής τεχνολογίας.

Το ποσοστό ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι υψηλό, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό χάσμα μεταξύ των φύλων. Δεδομένου ότι το 45,2 % των νέων ηλικίας 25-34 ετών είναι κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η Ελλάδα προσεγγίζει τον στόχο του 45 % σε επίπεδο ΕΕ έως το 2030 και υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (42 %). Ωστόσο, υπάρχει σημαντικό χάσμα μεταξύ των φύλων υπέρ των γυναικών (12,7 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του μέσου όρου στην ΕΕ που είναι 11,1 ποσοστιαίες μονάδες), καθώς το 51,8 % όλων των αποφοίτων είναι γυναίκες. Το συνολικό ποσοστό των γυναικών αποφοίτων θετικών επιστημών, τεχνολογίας, μηχανικής και μαθηματικών στην Ελλάδα (38,4 %) επίσης υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (33,2 %) (ΟΟΣΑ). Η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων παραμένει περιορισμένη (βλ. παράρτημα 14).

Διάγραμμα A15.1: Ποσοστό ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (25-34 ετών), 2022

Πηγή: Eurostat

⁽¹⁰⁷⁾ ΟΟΣΑ (2021), Suarez-Alvarez, J. (2021), «Are 15-years young prepared to cope with fake news and misinformation?» (Είναι οι 15άχρονοι προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν τις ψευδείς ειδήσεις και την παραπληροφόρηση;), PISA in Focus, αριθ. 113, Εκδόσεις OECD, Παρίσι, <https://doi.org/10.1787/6ad5395e-en>.

Πίνακας Α15.1: Στόχοι σε επίπεδο ΕΕ και άλλοι συναφείς δείκτες βάσει του στρατηγικού πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης

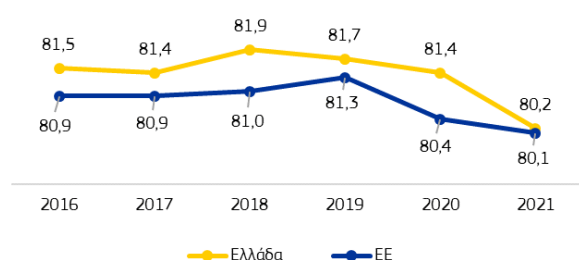
2015				2022		
Δείκτης	Στόχος	Ελλάδα	ΕΕ-27	Ελλάδα	ΕΕ-27	
¹ Συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση (ηλικία 3+)	96%	63,0% ^d	91,9%	71,3% ^{2020, de}	93,0% ²⁰²⁰	
² Χαμηλές επιδόσεις των ατόμων ηλικίας 15 ετών:	Ανάγνωση < 15%	27,3%	20,0%	30,5% ²⁰¹⁸	22,5% ²⁰¹⁸	
	Μαθηματικά < 15%	35,8%	22,3%	35,8% ²⁰¹⁸	22,9% ²⁰¹⁸	
	Φυσικές επιστήμες < 15%	32,7%	21,1%	31,7% ²⁰¹⁸	22,3% ²⁰¹⁸	
Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και κατάρτιση (ηλικίας 18-24 ετών)	³ Σύνολο	< 9 %	7,9%	11,0%	4,1%	9,6%
	³ Ανά φύλο	Άνδρες	9,4%	12,5%	3,8%	11,1%
		Γυναίκες	6,4%	9,4%	4,5%	8,0%
	⁴ Ανά βαθμό αστικοποίησης	Πόλεις	4,7%	9,6%	3,2%	8,6%
		Αγροτικές περιοχές	13,3%	12,2%	4,6%	10,0%
	⁵ Ανά χώρα γέννησης	Γηγενείς	6,8%	10,0%	3,7%	8,3%
		Εντός ΕΕ	20,6%	20,7%	: ^u	20,3%
	Εκτός ΕΕ	24,8%	23,4%	24,1% ^u	22,1%	
⁶ Δείκτης ισότητας (εκατοστιαίες μονάδες)		:	:	25 ²⁰¹⁸	19,3 ²⁰¹⁸	
⁷ Απόφοιτοι ΕΕΚ που επωφελούνται από τη μάθηση στον χώρο της εργασίας	Σύνολο	≥ 60 % (2025)	:	:	35,7%	60,1%
Ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (άτομα ηλικίας 25-34 ετών)	⁸ Σύνολο	45%	40,1%	36,5%	45,2%	42,0%
	⁸ Ανά φύλο	Άνδρες	34,0%	31,2%	39,1%	36,5%
		Γυναίκες	46,3%	41,8%	51,8%	47,6%
	⁹ Ανά βαθμό αστικοποίησης	Πόλεις	47,1%	46,2%	54,0%	52,2%
		Αγροτικές περιοχές	27,1%	26,9%	28,5%	30,2%
	¹⁰ Ανά χώρα γέννησης	Γηγενείς	43,6%	37,7%	47,4%	43,0%
		Εντός ΕΕ	14,1% ^u	32,7%	38,4%	39,5%
	Εκτός ΕΕ	10,1%	27,0%	14,0%	35,7%	
¹¹ Ποσοστό διδασκόντων (ISCED 1-3) ηλικίας άνω των 50 ετών		39,1%	38,3%	52,3% ²⁰²⁰	39,2% ²⁰²⁰	

Πηγή: (1,3,4,5,7,8,9,10,11) = Eurostat· 2 = ΟΟΣΑ (PISA)· 6 = Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κοινό Κέντρο Ερευνών). Σημειώσεις: Δεν υπάρχουν ακόμη διαθέσιμα στοιχεία για τους εναπομείναντες στόχους σε επίπεδο ΕΕ στο πλαίσιο του στρατηγικού πλαισίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης που να καλύπτουν τις χαμηλές επιδόσεις στον τομέα των ψηφιακών δεξιοτήτων και τη συμμετοχή των ενηλίκων στη μάθηση. Ο δείκτης ισότητας δείχνει τη διαφορά στο ποσοστό των χαμηλών επιδόσεων στην κατανόηση κειμένου, τα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες (συνδυαστικά) σε άτομα ηλικίας 15 ετών μεταξύ του χαμηλότερου και του υψηλότερου τεταρτημορίου της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης.

Ένας υγιής πληθυσμός και ένα αποτελεσματικό, προσβάσιμο και ανθεκτικό σύστημα υγείας αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για μια βιώσιμη οικονομία και κοινωνία. Το παρόν παράρτημα παρέχει μια συνοπτική εικόνα της υγείας του πληθυσμού και του συστήματος υγείας στην Ελλάδα.

Το προσδόκιμο ζωής στην Ελλάδα υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ, παρότι έχει μειωθεί σημαντικά από το 2019. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζει τις επιπτώσεις της νόσου COVID-19, η οποία προκάλεσε σχεδόν τριπλάσιους θανάτους το 2021 από ό,τι το 2020⁽¹⁰⁸⁾. Οι επιδόσεις της Ελλάδας είναι συγκριτικά ικανοποιητικές όσον αφορά την αποφυγή θανάτων από θεραπεύσιμα αίτια. Το 2020, η κύρια αιτία θνησιμότητας ήταν οι καρδιαγγειακές παθήσεις, αλλά σημαντικοί παράγοντες ήταν και τα κακοήγη νεοπλασμάτα.

Διάγραμμα Α16.1: Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, σε έτη

Πηγή: Eurostat

Οι συνολικές δαπάνες για την υγεία σε σχέση με το ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2020. Το 2020, οι συνολικές δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη αυξήθηκαν σε ποσοστό 9,5 % του ΑΕΠ (10,9 % στην ΕΕ). Η αύξηση αυτή συνάδει με την ανοδική τάση σε όλα τα κράτη μέλη το 2020. Στην Ελλάδα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη σημαντική συρρίκνωση του ΑΕΠ (κατά 9 %, έναντι 5,7 % στην ΕΕ συνολικά). Αυτό ενισχύεται επίσης από το γεγονός ότι το μερίδιο των δαπανών για την υγεία επί των συνολικών δημόσιων δαπανών μειώθηκε κατά 6,7 % από το 2019 έως το 2020. Τα ποσά που δαπανώνται κατά κεφαλήν για ενδονοσοκομειακή περίθαλψη (605 EUR), φάρμακα (443 EUR) και εξωνοσοκομειακή περίθαλψη

(241 EUR) είναι όλα κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (863 EUR, 457 EUR και 737 EUR, αντίστοιχα). Ωστόσο, όσον αφορά τις δαπάνες για ενδονοσοκομειακή περίθαλψη και φάρμακα ως ποσοστό του ΑΕΠ, η Ελλάδα κατατάσσεται στην πρώτη θέση μεταξύ όλων των κρατών μελών. Αντιθέτως, οι δαπάνες της Ελλάδας για εξωνοσοκομειακή περίθαλψη ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι από τις χαμηλότερες μεταξύ όλων των κρατών μελών.

Οι δαπάνες για προγράμματα προληπτικής περίθαλψης, εντοπισμού, επιτήρησης και ελέγχου νόσων έχουν αυξηθεί, αλλά υπολείπονται του μέσου όρου της ΕΕ (3,4 %).

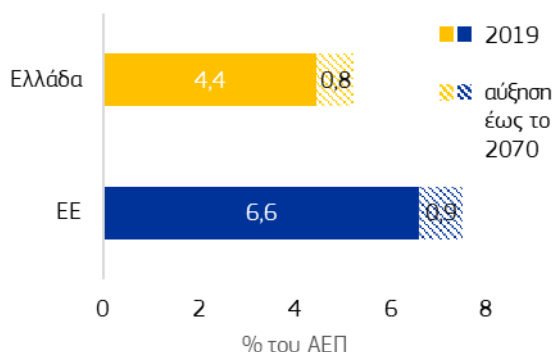
Αυτό αντικατοπτρίζεται στη σημαντική αύξηση του ποσοστού των συνολικών δαπανών για την προληπτική περίθαλψη το 2020 (1,8 %, έναντι 1,3 % το 2019), η οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε αύξηση κατά 124 % των δαπανών (από 59 εκατ. EUR σε 132 εκατ. EUR) για προγράμματα επιδημιολογικής επιτήρησης και ελέγχου κινδύνων και νόσων. Η αντιμετώπιση της νόσου COVID-19 στον τομέα της δημόσιας υγείας οδήγησε σε παρόμοιες δημοσιονομικές εξελίξεις σε ολόκληρη την ΕΕ. Ένα άλλο μέτρο για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας είναι ο υπό εξέλιξη εξορθολογισμός της χρήσης αντιμικροβιακών ουσιών, στο πλαίσιο των ευρύτερων προσπαθειών για την προώθηση της ορθολογικής χρήσης των φαρμάκων. Η κατάσταση στην Ελλάδα έχει βελτιωθεί σημαντικά, καθώς η ημερήσια κατανάλωση το 2021 μειώθηκε στο 67 % της κατανάλωσης το 2019. Η μείωση αυτή υπερβαίνει τη μείωση που καταγράφηκε κατά μέσο όρο σε ολόκληρη την ΕΕ σε ποσοστό άνω του 18 %, πιθανότατα λόγω της πανδημίας COVID-19. Ωστόσο, η Ελλάδα εξακολουθεί να είναι ένα από τα τέσσερα κράτη μέλη με τη μεγαλύτερη χρήση αντιβιοτικών. Η ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση του συστήματος δημόσιας υγείας, μέσω του προγράμματος «Σπύρος Δοξιάδης», περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις στην παροχή υπηρεσιών δημόσιας υγείας, στην παρακολούθηση της υγείας του πληθυσμού και του περιβάλλοντος, καθώς και στις υπηρεσίες ταχείας αντίδρασης. Περιλαμβάνει επίσης τον συνολικό ψηφιακό μετασχηματισμό του τομέα της δημόσιας υγείας.

Το δημόσιο μερίδιο των δαπανών για την υγεία είναι συγκριτικά χαμηλό (61,8 % το 2020). Το ποσοστό των ιδιωτικών πληρωμών είναι πολύ υψηλό (33,4 %, το δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ). Οι δημόσιες δαπάνες για την υγεία προβλέπεται να αυξηθούν κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες του

⁽¹⁰⁸⁾ Με βάση τα στοιχεία που υπέβαλαν απευθείας τα κράτη μέλη στο ECDC στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού συστήματος επιτήρησης (τρέχοντα δεδομένα στις 13 Απριλίου 2023).

ΑΕΠ έως το 2070 (έναντι 0,9 ποσοστιαίων μονάδων για το σύνολο της ΕΕ) (βλ. παράρτημα 21).

Διάγραμμα Α16.2: Προβλεπόμενη αύξηση των δημόσιων δαπανών για την υγειονομική περίθαλψη κατά την περίοδο 2019-2070

Σενάριο αναφοράς AWG

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή / ΕΟΠ (2021)

Η Ελλάδα έχει τον μεγαλύτερο αριθμό γιατρών και τον χαμηλότερο κατά κεφαλήν αριθμό νοσηλευτικού προσωπικού σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, οι αριθμοί αυτοί περιλαμβάνουν όλους τους γιατρούς που διαθέτουν άδεια άσκησης επαγγέλματος και όχι μόνο εκείνους που ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα, ενώ υπολογίζονται μόνο οι νοσηλευτές στα νοσοκομεία. Η συντριπτική πλειονότητα των ιατρών είναι ειδικοί ιατροί, ενώ οι γενικοί ιατροί αντιπροσωπεύουν μόλις το 7 % του συνόλου των ιατρών, έναντι 26 % που είναι ο μέσος όρος της ΕΕ. Από τότε που εκδηλώθηκε η πανδημία COVID-19, υπήρξαν ειδικά προγράμματα προσλήψεων που ανταποκρίθηκαν σε

μεγάλο βαθμό στην αύξηση της ζήτησης. Οι προγραμματισμένες άδειες και οι προγραμματισμένες συνταξιοδοτήσεις του προσωπικού ανεστάλησαν, ενώ οι συνταξιούχοι ή οι υγειονομικοί που δεν ασκούσαν το επάγγελμά τους κλήθηκαν να επανενταχθούν στο εργατικό δυναμικό. Στους επαγγελματίες του τομέα της υγείας που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα προσφέρθηκαν συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου στα δημόσια νοσοκομεία, με πρόσθετα κίνητρα για την προσέλκυση υποψηφίων σε κενές θέσεις. Οι υπηρεσίες και οι δομές υγείας συγκεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό στις αστικές περιοχές. Πριν από την πανδημία, υπήρχαν 364 νοσοκομειακές κλίνες ανά 100 000 κατοίκους κατά μέσο όρο — αριθμός πολύ κάτω του μέσου όρου της ΕΕ (387). Κατά τη διάρκεια του δεύτερου κύματος της πανδημίας COVID-19 το 2020, όταν σημειώθηκε σημαντική απότομη αύξηση των κρουσμάτων, σε ορισμένες από τις βαρύτερα πληγείσες περιοχές δεν υπήρχαν αρκετές νοσοκομειακές κλίνες και η σχετική δυναμικότητα αναζητήθηκε στον ιδιωτικό τομέα.

Μέσω του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ), η Ελλάδα σχεδιάζει να επενδύσει 1 486 εκατ. EUR (4,9 % της συνολικής αξίας του ΣΑΑ). Οι επενδύσεις αυτές προγραμματίζονται στο πλαίσιο των συνολικά χαμηλών ιστορικών επιπέδων επενδύσεων στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, μετρούμενων ως ποσοστό του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου στο ΑΕΠ. Οι μεταρρυθμίσεις επικεντρώνονται στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, τη χρηματοδότηση των φαρμάκων, τη δημόσια υγεία, την ψυχική υγεία και το σύστημα αποδοχών στα νοσοκομεία. Οι επενδύσεις στοχεύουν στην υποδομή και την ψηφιοποίηση των

Πίνακας Α16.1: Βασικοί δείκτες υγείας

	2017	2018	2019	2020	2021	Μέσος όρος ΕΕ (πλέον πρόσφατο έτος)
Θεραπεία θνησιμότητα ανά 100 000 κατοίκους (αποφευκτέ θνησιμότητα μέσω ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης βέλτιστης ποιότητας)	94,2	90,0	93,1	92,4	ΜΔ	91,7 (2020)
Θνησιμότητα από καρκίνο ανά 100 000 κατοίκους	245,4	241,7	241,0	240,8	ΜΔ	242,2 (2020)
Τρέχουσες δαπάνες για την υγεία, % του ΑΕΠ	8,1	8,1	8,2	9,5	ΜΔ	10,9 (2020)
Δημόσιο ποσοστό των δαπανών για την υγεία, % των τρεχουσών δαπανών για την υγεία	60,6	59,2	61,5	61,8	ΜΔ	81,2 (2020)
Δαπάνες για την πρόληψη, % των τρεχουσών δαπανών για την υγεία	1,3	1,2	1,3	1,8	ΜΔ	3,4 (2020)
Κλίνες οξέων περιστατικών ανά 100 000 κατοίκους	360	363	364	ΜΔ	ΜΔ	387,4 (2019)
Ιατροί ανά 1 000 κατοίκους *	6,1	6,1	6,2	6,2	ΜΔ	3,9 (2020)
Νοσηλευτές ανά 1 000 κατοίκους *	3,3	3,4	3,4	ΜΔ	ΜΔ	8,3 (2020)
Κατανάλωση αντιβιοτικών για συστηματική χρήση στην κοινότητα, καθορισμένη ημερήσια δόση ανά 1 000 κατοίκους ανά ημέρα (συνολική κατανάλωση για την CY και την CZ) **	32,1	32,5	32,4	26,4	21,8	14,5 (2021)

Σημείωση: Ο μέσος όρος της ΕΕ σταθμίζεται για όλους τους δείκτες, εκτός από τους δείκτες (*) και (**), για τους οποίους χρησιμοποιείται ο απλός μέσος όρος της ΕΕ. Ο απλός μέσος όρος για τον δείκτη (*) χρησιμοποιεί στοιχεία για το 2020 ή για το πλέον πρόσφατο έτος, εάν τα πρώτα δεν είναι διαθέσιμα. Τα στοιχεία για την πυκνότητα ιατρών αφορούν τους εν ενεργεία ιατρούς σε όλες τις χώρες εκτός από την Ελλάδα, την Πορτογαλία (ιατροί με άδεια άσκησης επαγγέλματος) και τη Σλοβακία (επαγγελματικά ενεργοί). Τα στοιχεία για την πυκνότητα νοσηλευτών αφορούν τους εν ενεργεία νοσηλευτές σε όλες τις χώρες, εκτός από τη Γαλλία, την Πορτογαλία, τη Σλοβακία (επαγγελματικά ενεργοί) και την Ελλάδα (μόνο νοσηλευτές που εργάζονται σε νοσοκομεία).

Πηγή: Eurostat, ** ECDC

νοσοκομείων και αποσκοπούν στην καθιέρωση της κατ'οίκον νοσηλείας και στη δημιουργία ενός κέντρου ακτινοθεραπείας και μιας αιματολογικής κλινικής για κυτταρική και γενετική θεραπεία.

Οι πολιτικές για να διατηρηθούν υπό έλεγχο οι δημόσιες δαπάνες για φάρμακα αντιμετωπίζουν προκλήσεις. Οι πολιτικές αυτές περιλαμβάνουν τις ανακτήσεις, οι οποίες είναι εντολές επιστροφής χρημάτων έναντι του κλάδου σε περίπτωση υπέρβασης του προϋπολογισμού. Για το 2023, τα προσυμφωνημένα ανώτατα όρια του προϋπολογισμού πιθανότατα θα τηρηθούν, καθώς οι αρχές διαπραγματεύτηκαν υψηλότερες εκπτώσεις. Ωστόσο, φαίνεται ότι υπάρχουν δυσκολίες, τόσο σε εξωνοσοκομειακά όσο και σε ενδονοσοκομειακά περιβάλλοντα, όσον αφορά τον έλεγχο της ζήτησης μέσω υποχρεωτικών πρωτοκόλλων συνταγογράφησης και ορθολογικών πρακτικών συνταγογράφησης (π.χ. για την πρόληψη της υπερβολικής χρήσης αντιβιοτικών).

Οι μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της πρωτοβάθμιας περίθαλψης εξαρτώνται από την επίτευξη κατάλληλου αριθμού ιατρών και νοσηλευτών. Τα πρόσφατα μεταρρυθμιστικά μέτρα επικεντρώνονται στους ιατρούς. Προσφέρθηκε νέο πακέτο αποδοχών για τους ιατρούς, ενώ σήμερα εργάζονται 3 385 ιατροί στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, γεγονός που επιτρέπει σε πάνω από το 50 % του πληθυσμού να εγγραφεί στην υπηρεσία του προσωπικού ιατρού. Στόχος είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων ιατρών να καλύπτει ολόκληρο τον πληθυσμό και να εφαρμοστεί σύστημα υποχρεωτικής παραπομπής των ασθενών. Επί του παρόντος, η κάλυψη εξακολουθεί να είναι ανεπαρκής, γεγονός που λειτουργεί ως εμπόδιο για την πλήρη εφαρμογή της μεταρρύθμισης, στόχος της οποίας είναι η εξασφάλιση πλήρους και ισότιμης πρόσβασης στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης μέσω της πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης. Για αυτόν τον σκοπό, απαιτούνται πρόσθετα μέτρα που θα ενισχύσουν τα υφιστάμενα κίνητρα, ώστε να δημιουργηθεί η βάση για ολοκληρωμένη πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, όπως ο περιορισμός της επιστροφής των εξόδων για υπηρεσίες και συνταγογραφήσεις που παρέχονται από παρόχους κοινωνικών υπηρεσιών οι οποίοι δεν συνδέονται με τον Εθνικό Οργανισμό Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ).

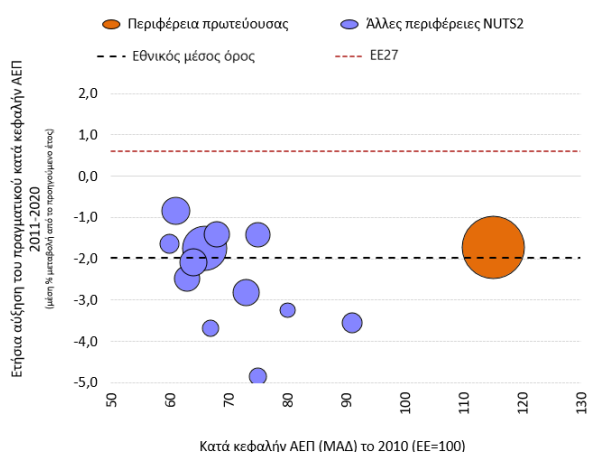
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 17: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΣΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το παρόν παράρτημα παρουσιάζει την οικονομική και κοινωνική περιφερειακή δυναμική στην Ελλάδα, παρέχοντας ενημέρωση σχετικά με την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή στις ελληνικές περιφέρειες σε σύγκριση με την ΕΕ στο σύνολό της και τις κύριες περιφερειακές προκλήσεις για την οικονομική ανάκαμψη.

Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα αυξήθηκαν μεταξύ 2011 και 2020. Το 2020, όλες οι ελληνικές περιφέρειες βρίσκονταν κάτω από το 90 % του μέσου όρου της ΕΕ όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους μονάδων αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ). Η Αττική και το Νότιο Αιγαίο ήταν «περιφέρειες μετάβασης», ενώ όλες οι περιφέρειες κατηγοριοποιήθηκαν ως «λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες» την περίοδο 2021-2027.

Πέντε ελληνικές περιφέρειες κατατάσσονταν κάτω από το 50 % του μέσου όρου της ΕΕ όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ για το 2021. Σε αυτές περιλαμβάνονται το Βόρειο Αιγαίο, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Ήπειρος, η Θεσσαλία και η Δυτική Ελλάδα. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Αττική (86 % του μέσου όρου της ΕΕ) ήταν υπερδιπλάσιο από εκείνο του Βόρειου Αιγαίου (42 %) και σχεδόν διπλάσιο από εκείνο της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (45 %) και της Ηπείρου (46 %). Ως εκ τούτου, στην Ελλάδα δεν έχει σημειωθεί πρόοδος ως προς την εσωτερική σύγκλιση.

Διάγραμμα Α17.1: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2010) και αύξηση του ΑΕΠ (2011-2020) στην Ελλάδα

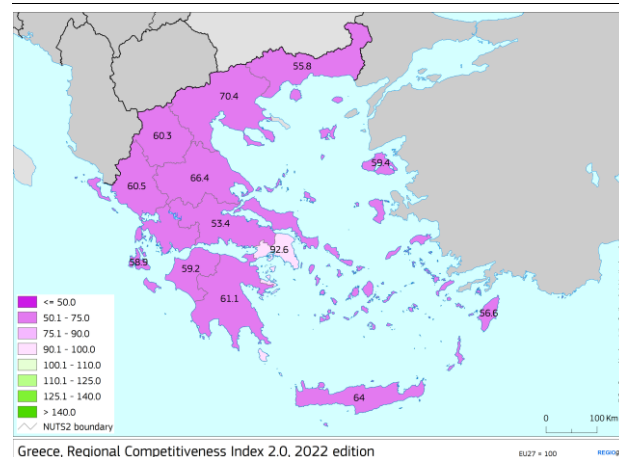

Πηγή: EUROSTAT

Υπήρξε γενικευμένη τάση μείωσης της παραγωγικότητας της εργασίας παρά την πρόσφατη αύξησή της το 2021. Η

παραγωγικότητα της εργασίας [υπολογιζόμενη ως ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) ανά εργαζόμενο] ήταν 66 % του μέσου όρου της ΕΕ το 2021. Στην Αττική και τη Στερεά Ελλάδα καταγράφηκαν τα υψηλότερα ποσοστά στην παραγωγικότητα της εργασίας (82 % και 73 % του μέσου όρου της ΕΕ αντίστοιχα).

Χάρτης Α17.1: Δείκτης περιφερειακής ανταγωνιστικότητας στις ελληνικές περιφέρειες (2022)

Οι ελληνικές περιφέρειες κατατάσσονται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα. Η συντριπτική πλειονότητα κατατάσσεται κάτω από το 75 % του μέσου όρου της ΕΕ, με εξαίρεση την Αττική (92,6) που είναι η πρωτοπόρος (Χάρτης Α17.2)

Παρά τη συνολική βελτίωση από το 2014 και μετά, καθώς και την πρόσφατη αύξηση, οι περιφερειακές επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας παραμένουν χαμηλές στην Ελλάδα (Χάρτης Α17.1). Όλες οι ελληνικές περιφέρειες βρίσκονται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα. Η Αττική (περιφέρεια της πρωτεύουσας) είναι η πρωτοπόρος και καταγράφει τέσσερις φορές καλύτερες επιδόσεις από το Βόρειο Αιγαίο.

Οι δαπάνες για την έρευνα και ανάπτυξη έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά οι δαπάνες του 2020 ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι πρωτοπόροι στις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη ήταν η Αττική (1,89 % του ΑΕΠ) και η Κρήτη (1,88 %), ενώ τελευταίο ήταν το Νότιο Αιγαίο (0,27 %).

Η Ελλάδα έχει σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο όσον αφορά τον δείκτη ψηφιακής

Πίνακας Α17.1: Επιλεγμένοι δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο στην Ελλάδα

Ονομασία περιφέρειας NUTS	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (ΜΑΔ) (2021)	Παραγωγικό τπτα [ΑΠΑ (ε.μ.) ανά εργαζόμενο] (2021)	Ποσοστό ανεργίας (2021)	Κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (2021)	Πληθυσμός ηλικίας 30- 34 με τριτοβάθμια εκπαίδευση (2021)	Δαπάνες για την έρευνα και ανάπτυξη (2019)
Μέσος όρος ΕΕ	100,0	100,0	7,0	21,7	41,6	2,3
Ελλάδα	64,0	66,3	14,7	28,3	44,3	1,3
Αττική	86,0	81,6	11,9	21,6	51,5	1,6
Βόρειο Αιγαίο	42,0	55,0	13,8	28,1	40,9	0,7
Νότιο Αιγαίο	64,0	60,1	18,8	23,2	29,7	0,2
Κρήτη	52,0	54,5	16,3	28,8	36,3	1,5
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	45,0	51,3	18,5	35,3	38,0	0,8
Κεντρική Μακεδονία	50,0	56,2	16,1	33,7	49,0	1,1
Δυτική Μακεδονία	53,0	62,6	19,7	28,9	45,7	0,4
Ήπειρος	46,0	52,2	15,1	28,0	37,4	1,5
Θεσσαλία	49,0	53,2	16,6	26,1	36,0	1,0
Ιόνια Νησιά	57,0	54,2	13,2	29,4	34,7	0,4
Δυτική Ελλάδα	48,0	53,8	17,4	42,0	40,8	1,4
Στερεά Ελλάδα	65,0	72,9	17,2	30,8	39,2	0,6
Πελοπόννησος	56,0	59,1	12,7	35,8	37,3	0,6

Πηγή: EUROSTAT

οικονομίας και κοινωνίας (DESI) τα τελευταία χρόνια σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Σύμφωνα με τον δείκτη DESI του 2022, ο αριθμός των ενεργών χρηστών υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (69 %) είχε αυξηθεί σε σχέση με το προηγούμενο έτος κατά 67 % και ήταν κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ (65 %). Η Ελλάδα σημείωσε επίσης πρόοδο όσον αφορά τον πληθυσμό που διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες (52 %, ποσοστό πολύ κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ, που είναι 54 %).

Παρά τη βελτίωση των τάσεων μετά την πανδημία COVID-19, η ένταξη στην αγορά εργασίας εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση, ιδίως για τα άτομα ηλικίας 15-29 ετών, ενώ η πλειονότητα των ελληνικών περιφερειών βρίσκεται πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Περίπου ένας στους πέντε νέους που ζούσαν στην περιφέρεια Αττικής ήταν άνεργος το 2020 (21,3 % του ενεργού πληθυσμού ηλικίας 15-24 ετών), ενώ στη Στερεά Ελλάδα άνεργοι ήταν οι δύο στους τρεις (63,6 %). Επιπλέον, το 2021 η Ελλάδα είχε το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στις αγροτικές περιοχές.

Η αξιοποίηση των ταλέντων εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση σε αρκετές ελληνικές περιφέρειες λόγω της συρρίκνωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, του χαμηλού ποσοστού ατόμων που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση και του σημαντικού αριθμού νέων που εγκαταλείπουν τη χώρα. Πράγματι, υπάρχει υψηλό ποσοστό ατόμων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, το οποίο παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλες τις περιφέρειες εκτός από την περιφέρεια της Αττικής. Πράγματι, η Αττική είναι η μόνη περιφέρεια στην οποία πάνω από το 50 % των νέων (ηλικίας 30-34 ετών) έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (ο εθνικός μέσος όρος είναι 43,7 %, ποσοστό ελαφρώς υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ για την περίοδο 2017-2019). Το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο είναι χαμηλό συνολικά για την Ελλάδα (3,2 % το 2021), αλλά πολύ υψηλότερο για τη Στερεά Ελλάδα (11,1 %), τη Δυτική Ελλάδα (6,9 %) και τα νησιά του Αιγαίου (πάνω από 8 %).

Οι ελληνικές περιφέρειες, και ιδίως εκείνες με απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές, αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις που σχετίζονται με τη χαμηλή προσβασιμότητα στην υγειονομική περίθαλψη εντός των

κοινοτήτων τους. Για παράδειγμα, το 10,9 % των πολιτών στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη αναφέρει ότι δεν επισκέπτεται ιατρούς λόγω του υψηλού κόστους, των μεγάλων αποστάσεων ή των λιστών αναμονής.

Κατά μέσο όρο, λίγο λιγότερο από το 30 % του ελληνικού πληθυσμού διέτρεχε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE) το 2020. Υπήρχαν σημαντικές διαφορές σε διάφορες περιοχές της χώρας. Η περιφέρεια Αττικής είχε το χαμηλότερο ποσοστό πληθυσμού AROPE στη χώρα (21,8 %), ενώ η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας είχε το υψηλότερο ποσοστό (σχεδόν 44 %). Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού παραμένει υψηλός. 34 % των ατόμων που ζούσαν σε αγροτικές περιοχές διέτρεχαν κίνδυνο το 2021 ⁽¹⁰⁹⁾. Αυτό ήταν το τρίτο υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 22,5 %.

⁽¹⁰⁹⁾πηγή: Eurostat
(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS13N__custom_3944756/default/table?lang=en).

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Ελλάδας αποτελείται κυρίως από τράπεζες και χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό συγκέντρωσης και χαμηλή ξένη ιδιοκτησία.

Μετά τη σημαντική εξυγίανση που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια των ελληνικών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής (2010-2018), οι τέσσερις εγχώριες συστημικά σημαντικές τράπεζες κατέχουν μερίδιο αγοράς περίπου 95 % των περιουσιακών στοιχείων του τραπεζικού τομέα, ποσοστό που αντιστοιχεί σε μία από τις υψηλότερες συγκεντρώσεις στην ΕΕ. Οι τέσσερις αυτές τράπεζες έχουν επίσης σημαντική παρουσία στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Κύπρο. Οι τράπεζες είναι κυρίως ιδιωτικές. Ωστόσο, η προηγούμενη κρίση και οι συνέπειές της άφησαν πίσω τους σημαντική κρατική συμμετοχή στις πέντε μεγαλύτερες τράπεζες μέσω του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, το οποίο ενέκρινε πρόσφατα τη στρατηγική του για την εκποίηση αυτών των συμμετοχών.

Η ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού και η κερδοφορία των τραπεζών συνέχισαν να βελτιώνονται, στηρίζοντας τη σταδιακή αποκατάσταση των δεικτών κεφαλαίου.

Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) συνέχισε να βελτιώνεται, φθάνοντας στο 6,4 % των συνολικών δανείων κατά τους πρώτους εννέα μήνες του 2022, σε σύγκριση με 26,5 % το 2020. Αυτή η απότομη μείωση των παλαιών ΜΕΔ οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στους εξής παράγοντες: i) τιτλοποιήσεις ΜΕΔ με τη χορηγία του κράτους στο πλαίσιο του ελληνικού καθεστώτος προστασίας περιουσιακών στοιχείων, το οποίο έληξε τον Οκτώβριο του 2022· και ii) οριστικές εκποιήσεις δανείων. Στο μέλλον, η εσωτερική διαχείριση των δανείων από τις τράπεζες αναμένεται να αποτελέσει τον κύριο μοχλό για τη μείωση των δεικτών ΜΕΔ σε αριθμό πιο κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ. Αυτό μπορεί να αποδειχθεί δύσκολη υπόθεση, ιδίως για ορισμένα λιγότερο σημαντικά ιδρύματα με μεγάλο αριθμό ΜΕΔ. Η βασική κερδοφορία των τραπεζών έχει βελτιωθεί χάρη στα εξής: i) χαμηλότερες ανάγκες προβλέψεων· ii) έλεγχος του κόστους· iii) σταθερή αύξηση των τελών και των προμηθειών· και iv) χορήγηση νέων, πιο επικερδών δανείων το 2022. Παράλληλα, οι συστημικά σημαντικές τράπεζες έχουν λάβει μέτρα για να προστατεύσουν τους ισολογισμούς τους από τη μεταβλητότητα των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων, δεδομένων των σημαντικών συμμετοχών τους σε εγχώρια κρατικά ομόλογα. Η προληπτική σταδιακή εφαρμογή

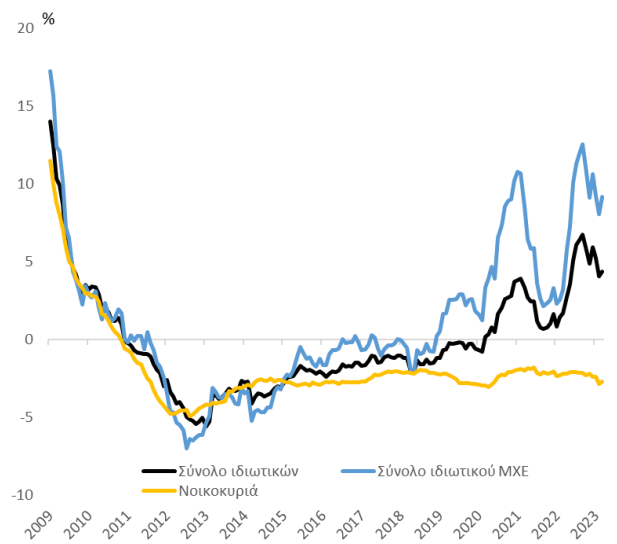
των λογιστικών κανόνων των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς 9 (ΔΠΧΑ 9) επηρέασε αρνητικά τις κεφαλαιακές θέσεις των τραπεζών κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους. Ωστόσο, αυτή η αρνητική επίπτωση αντισταθμίστηκε πλήρως από τα κέρδη κατά τους πρώτους εννέα μήνες του 2022. Ωστόσο, η κεφαλαιακή θέση των ελληνικών τραπεζών παραμένει μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ, ενώ η ποιότητα του εποπτικού κεφαλαίου εξακολουθεί επίσης να αποτελεί πηγή ανησυχίας, δεδομένου του υψηλού μεριδίου των αναβαλλόμενων φορολογικών πιστώσεων. Οι συστημικά σημαντικές τράπεζες έχουν ικανοποιητικούς δείκτες κάλυψης ρευστότητας χάρη στη σταθερή αύξηση των καταθέσεων, ενώ η σημαντική εξάρτησή τους από τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) μειώθηκε αισθητά τον Δεκέμβριο του 2022, καθώς οι τράπεζες άρχισαν τη σταδιακή αποπληρωμή των δανείων στο πλαίσιο των στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης της ΕΚΤ (ΣΠΠΜΑ ΙΙΙ).

Το ενεργειακό κόστος και τα αυξανόμενα επιτόκια θα μπορούσαν να επηρεάσουν τους οφειλέτες και να αυξήσουν το κόστος χρηματοδότησης των τραπεζών.

Τα αυξανόμενα επιτόκια έχουν αρχίσει να βελτιώνουν βραχυπρόθεσμα την κερδοφορία των τραπεζών. Ωστόσο, με δεδομένα το κατά κύριο λόγο χαρτοφυλάκιο δανείων κυμαινόμενου επιτοκίου των τραπεζών, την αύξηση των επιτοκίων σε συνδυασμό με τις υψηλότερες τιμές της ενέργειας και τη σταδιακή επιδείνωση των μακροοικονομικών προοπτικών, υπάρχει κίνδυνος υποβάθμισης της ικανότητας αποπληρωμής των οφειλετών, με δυνητικές δυσμενείς επιπτώσεις στην ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών. Για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου, η πλειονότητα των ελληνικών τραπεζών ανακοίνωσε πρόσφατα ένα νέο πρόγραμμα επιβράβευσης με το οποίο «παγώνει» για 12 μήνες το επιτόκιο των ενυπόθηκων δανείων κυμαινόμενου επιτοκίου για όλους τους οφειλέτες εξυπηρετούμενων δανείων. Η εισροή νέων ΜΕΔ διατηρείται μέχρι στιγμής σε μέτριο επίπεδο, παρ' όλα αυτά με ορισμένες καθαρές εισροές δανείων προς τα νοικοκυριά. Η κερδοφορία των τραπεζών θα μπορούσε επίσης να υποστεί πιέσεις από την περαιτέρω αύξηση του κόστους χρηματοδότησής τους, δεδομένων των εξής: i) της ανάγκης τους για μελλοντική έκδοση μακροπρόθεσμου χρέους για την κάλυψη της ελάχιστης απαίτησης ιδίων κεφαλαίων και

επιλέξιμων υποχρεώσεων (MREL)· και ii) της αναπροσαρμογής και της σταδιακής κατάργησης στοχευμένων πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης. Ένας ακόμη κίνδυνος δυσμενέστερων εξελίξεων απορρέει από τη δυνητική περικοπή της ζήτησης πιστώσεων σε περίπτωση ύφεσης.

Διάγραμμα A18.1: **Εξέλιξη της πιστωτικής δραστηριότητας**

Προσαρμοσμένη βάσει πωλήσεων και τιτλοποιήσεων δανείων.

Πηγή: ΕΚΤ.

Η αύξηση του δανεισμού επιταχύνθηκε το 2022 για τις επιχειρήσεις, αλλά διατηρείται αρνητική για τα νοικοκυριά.

Οι καθαρές χορηγήσεις δανείων προς μη χρηματοδοτικές εταιρείες επιταχύνθηκαν το 2022, καταγράφοντας μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 8,3 %, έναντι 5,7 % το προηγούμενο έτος. Η ανάκαμψη του δανεισμού οφειλόταν κυρίως στις ροές προς μεγάλες επιχειρήσεις. Η χορήγηση δανείων προς τα νοικοκυριά συνέχισε να μειώνεται, καθώς η αύξηση των ακαθάριστων νέων δανείων προς τα νοικοκυριά υπερκαλύφθηκε από τις αποπληρωμές υφιστάμενων ενυπόθηκων δανείων. Το σταθμισμένο μέσο κόστος του τραπεζικού δανεισμού προς τις επιχειρήσεις αυξήθηκε σημαντικά από τον Αύγουστο, φθάνοντας το 4,6 % τον Δεκέμβριο του 2022 έναντι 2,9 % στο τέλος του 2021. Ωστόσο, εξακολουθεί να είναι σημαντικά χαμηλότερο από το σταθμισμένο μέσο κόστος του τραπεζικού δανεισμού προς πολύ μικρές και ατομικές επιχειρήσεις (6,7 %) και νοικοκυριά (5,6 %). Το Ταμείο Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων COVID-19 ολοκλήρωσε τις δραστηριότητές του τον Ιούνιο του 2022, με συνολική εκταμίευση δανείων ύψους 6,2 δισ. EUR από τη σύστασή του το 2020. Στα τέλη του 2022 και του 2023 θα υλοποιηθούν

νέα δανειοδοτικά προγράμματα της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας που θα απευθύνονται στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ). Μεγάλο μέρος του τραπεζικού δανεισμού των ΜΜΕ εξακολουθεί να προέρχεται από άλλα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ και προγράμματα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Οι εκταμιεύσεις δανείων που συνδέονται με τη δανειακή διευκόλυνση στο πλαίσιο του ΜΑΑ καταγράφουν ικανοποιητική πρόοδο, ενώ μάλιστα ο ρυθμός τους αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά από το 2023. Όλα αυτά αναμένεται να στηρίξουν τη ζήτηση πιστώσεων, η οποία ωστόσο μπορεί να πληγεί βραχυπρόθεσμα από την επιδείνωση των μακροοικονομικών προοπτικών.

Πίνακας Α18.1: Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	ΕΕ	Διάμεση τιμή
Συνολικά στοιχεία ενεργητικού του τραπεζικού τομέα (% του ΑΕΠ)	170,4	163,0	168,9	203,2	180,7	156,2	276,8	207,9
Ποσοστό (επί του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού) των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών (%)	97,0	96,8	97,4	97,0	98,0	-	-	68,7
Ποσοστό (επί του συνόλου των στοιχείων ενεργητικού) των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων (%) ¹	97,9	98,0	98,7	98,7	98,6	98,6	-	60,2
Πιστωτική επέκταση των NFC (ετήσια % μεταβολή)	0,0	0,2	1,8	10,2	3,3	10,6	-	9,1
Πιστωτική επέκταση των νοικοκυριών (ετήσια % μεταβολή)	-2,0	-2,2	-2,8	-2,0	-2,0	-2,4	-	5,4
Δείκτες χρηματοπιστωτικής ευρωστίας: ¹								
- μη εξυπηρετούμενα δάνεια (% επί των συνολικών δανείων)	45,0	41,6	35,5	26,5	8,6	6,4	1,8	1,8
- δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (%)	17,1	16,0	17,3	16,7	16,2	16,2	18,6	19,8
- απόδοση ιδίων κεφαλαίων (%) ²	-1,3	-0,4	0,7	-7,9	-20,1	14,9	6,1	6,6
Δείκτης κόστους προς έσοδα (%) ¹	52,7	55,2	52,1	42,6	64,4	37,0	60,6	51,8
Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις (%) ¹	83,5	74,7	74,8	63,9	56,9	57,1	88,6	78,0
Ρευστότητα από την Κεντρική Τράπεζα ως % των υποχρεώσεων	16,2	5,2	3,2	15,3	17,9	12,6	-	2,9
Χρέος ιδιωτικού τομέα (% του ΑΕΠ)	120,4	119,1	110,3	124,9	120,7	-	-	120,7
Περιθώριο μακροπρόθεσμων επιτοκίων έναντι του Bund (μονάδες βάσης)	566,1	378,8	283,8	178,2	125,8	234,5	-	93,3
Δείκτης χρηματοδότησης από την αγορά (%)	21,5	23,2	25,6	25,9	32,2	-	50,8	40,0
Εκδόσεις πράσινων ομολόγων προς όλα τα ομόλογα (%)	0,0	0,0	0,2	0,7	1,7	1,6	3,9	2,3
1-3	4-10	11-17	18-24	25-27	Τα χρώματα αναπαριστούν τη βαθμολόγηση των επιδόσεων μεταξύ των 27 κρατών μελών της ΕΕ.			

(1) Τελευταία στοιχεία: Q3-2022.

(2) Τα στοιχεία παρουσιάζονται σε ετήσια βάση.

Πηγή: EKT, Eurostat, S&P Global Capital IQ Pro.

Η αγορά ακινήτων σημειώνει σταθερή αύξηση των τιμών χάρη στις άμεσες ξένες επενδύσεις.

Η έντονη ανάκαμψη της τιμής των διαμερισμάτων, μετά τη μεγάλη πτώση που σημειώθηκε την περίοδο 2008-2017, συνεχίστηκε και το 2022 με αύξηση της τάξης του 12,2 % ανά έτος έως το τέταρτο τρίμηνο. Η αύξηση αυτή οφείλεται εν μέρει στις άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) που συνδέονται με το πρόγραμμα «Golden Visa» της χώρας. Οι δείκτες τιμής/ενοικίου και τιμής/εισοδήματος έχουν επίσης ανακάμψει σημαντικά. Ωστόσο, οι τιμές παραμένουν κατά 18 % χαμηλότερες από τα ανώτατα επίπεδα του 2008, ενώ η καθαρή αύξηση των πιστώσεων για ενυπόθηκα δάνεια είναι σταθερά αρνητική. Επιπλέον, ο όγκος των νέων ακαθάριστων ενυπόθηκων δανείων εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλότερος από ό,τι κατά την περίοδο πριν από το 2009, παρά τη σταθερή αύξηση που σημειώθηκε κατά την τελευταία διετία. Όσον αφορά τα εμπορικά ακίνητα, η αύξηση των τιμών τους πρώτους 6 μήνες του 2022 ήταν λιγότερο έντονη, ήτοι μόλις 0,7 % για τα γραφεία και 2,5 % για τα καταστήματα λιανικής πώλησης. Συνολικά, δεν υπάρχουν ενδείξεις υπερτίμησης των τιμών των κατοικιών που θα απαιτούσαν αυστηρότερη μακροπροληπτική πολιτική, παρά την υπερβολική εξάρτηση της αγοράς ακινήτων από τις ροές ΑΞΕ. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει διατηρήσει το αντικυκλικό κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας στο μηδέν.

Η ελληνική κεφαλαιαγορά παραμένει υποανάπτυκτη, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια.

Ο δείκτης χρηματοδότησης από την αγορά βελτιώνεται σταθερά από το 2016, αλλά παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, φθάνοντας το 32,2 % το 2021 έναντι 50 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Αυτό το χαμηλό ποσοστό οδήγησε τις αρχές να χαράξουν πρόσφατα μια εθνική στρατηγική για την ενίσχυση της ελληνικής κεφαλαιαγοράς. Η σύσταση του μέσου της πλατφόρμας ιδίων κεφαλαίων στο πλαίσιο της δανειακής διευκόλυνσης του ΜΑΑ αποσκοπεί επίσης στην παροχή χρηματοδότησης από ίδια κεφάλαια σε δυναμικές ΜΜΕ και νεοφυείς επιχειρήσεις. Μετά από μια δεκαετία χαμηλών επιδόσεων, οι ΑΔΠ και η δραστηριότητα έκδοσης ομολόγων ανέκαμψαν το 2021. Το Χρηματιστήριο Αθηνών απέχει ακόμη πολύ από τα προ του 2008 επίπεδα, όσον αφορά τόσο την χρηματιστηριακή αξία όσο και τον ημερήσιο κύκλο εργασιών. Ο δείκτης χρηματιστηριακή κεφαλαιοποίηση/ΑΕΠ ήταν 27,2 % στο τέλος του 2021, έναντι μέσου όρου 85,5 % στην ΕΕ. Η βιώσιμη χρηματοδότηση στην Ελλάδα εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, παρά την ανάκαμψη της έκδοσης πράσινων ομολόγων την τελευταία διετία. Ο κλάδος της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης στην Ελλάδα, ενώ οι τράπεζες επενδύουν σε ψηφιακούς και κινητούς διαύλους διανομής και σε λύσεις

χρηματοοικονομικής τεχνολογίας, συχνά σε συνεργασία με τοπικές εταιρείες του συγκεκριμένου κλάδου.

Ο ελληνικός ασφαλιστικός τομέας χαρακτηρίζεται από υψηλή συγκέντρωση και μικρότερο μέγεθος σε σύγκριση με τον ασφαλιστικό τομέα των υπόλοιπων χωρών της ΕΕ. Το σύνολο των στοιχείων ενεργητικού που είχαν στην κατοχή τους οι ελληνικές ασφαλιστικές εταιρείες αντιπροσώπευε το 8,8 % του ΑΕΠ στις 30 Σεπτεμβρίου 2022, σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν 58,3 %, ενώ ο τομέας έχει υποστεί κάποια εξυγίανση τα τελευταία έτη. Ο δείκτης φερεγγυότητας στα τέλη Σεπτεμβρίου 2022 διατηρήθηκε σε υψηλό επίπεδο, αν και σε χαμηλότερο επίπεδο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Τα αυξανόμενα επιτόκια αναμένεται να οδηγήσουν σε υποτιμήσεις του ενεργητικού για τις ελληνικές ασφαλιστικές επιχειρήσεις, οι οποίες θα πρέπει να αντισταθμιστούν εν μέρει από μειώσεις του ποσού των τεχνικών προβλέψεων. Ωστόσο, όπως και σε άλλες χώρες της ΕΕ, ο υψηλότερος από τον αναμενόμενο πληθωρισμός μπορεί να προκαλέσει βραχυπρόθεσμες απώλειες για τις ασφαλίσεις ζημιών στην Ελλάδα, λόγω της αύξησης του κόστους των αξιώσεων, γεγονός που καθιστά αναγκαία την αύξηση των ασφαλίσεων ως αντιστάθμιση. Η Ελλάδα έχει ένα από τα υψηλότερα χάσματα ασφαλιστικής προστασίας στην Ευρώπη για φυσικές καταστροφές, ιδίως σεισμούς και δασικές πυρκαγιές. ⁽¹¹⁰⁾

⁽¹¹⁰⁾ Σύμφωνα με τον πίνακα εργαλείων της ΕΙΟΡΑ σχετικά με το χάσμα στην ασφαλιστική προστασία έναντι φυσικών καταστροφών.

Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας βάσει δεικτών. Περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τη φορολογική διάρθρωση, (τα είδη των φόρων από τους οποίους αντλεί η Ελλάδα τα περισσότερα έσοδα), τη φορολογική επιβάρυνση της εργασίας, και την προοδευτικότητα και την αναδιανεμητική επίδραση του φορολογικού συστήματος. Παρέχει επίσης πληροφορίες σχετικά με την είσπραξη των φόρων και τη φορολογική συμμόρφωση.

Τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας παραμένουν κοντά στο συνολικό επίπεδο της ΕΕ σε σχέση με το ΑΕΠ. Όσον αφορά τη δομή, έχουν ληφθεί σημαντικά μέτρα από το 2020 για τη βελτίωση του μείγματος εσόδων με τη μείωση του φόρου εισοδήματος νομικών και φυσικών προσώπων και των συντελεστών για τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Σε σύγκριση με το σύνολο της ΕΕ, τα φορολογικά έσοδα (εκφρασμένα ως % του ΑΕΠ και ως % της συνολικής φορολογίας) στην Ελλάδα το 2021 έτειναν να βασίζονται περισσότερο σε φόρους φιλικούς προς την ανάπτυξη (δηλαδή σε

φόρους κατανάλωσης παρά σε φόρους επί της εργασίας). Τα έσοδα από περιβαλλοντικούς φόρους (εκφρασμένα ως % του ΑΕΠ) αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας στον τομέα της ενέργειας και των μεταφορών (εκφρασμένα ως συνολικά φορολογικά έσοδα) είναι πολύ υψηλότερα από τα συνολικά έσοδα της ΕΕ (βλ. πίνακα A19.1). Σε εξέλιξη βρίσκεται μια νέα πράσινη φορολογική μεταρρύθμιση με την τεχνική βοήθεια των υπηρεσιών της Επιτροπής, προκειμένου να στηριχθεί η πράσινη μετάβαση στην Ελλάδα. Τα συνολικά έσοδα από φόρους και εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (εκφρασμένα ως % του ΑΕΠ) αυξάνονται μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, αλλά η είσπραξή τους εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση.

Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις μείωσαν τη φορολογική επιβάρυνση της εργασίας στην Ελλάδα, η οποία επί του παρόντος είναι χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ σε διάφορα επίπεδα μισθών. Το διάγραμμα A19.2

Πίνακας A19.1: Δείκτες φορολογίας

		Ελλάδα					ΕΕ-27				
		2010	2019	2020	2021	2022	2010	2019	2020	2021	2022
Φορολογική δομή	Σύνολο φόρων (συμπερ. των υποχρεωτικών πραγματικών κοινωνικών εισφορών) (% του ΑΕΠ)	32,3	39,5	38,8	39,4		37,9	39,9	40,0	40,6	
	Φόροι επί της εργασίας (ως % του ΑΕΠ)	13,7	16,4	17,4	17,1		20,0	20,7	21,3	20,9	
	Φόροι κατανάλωσης (ως % του ΑΕΠ)	12,0	14,9	14,1	14,5		10,8	11,1	10,7	11,2	
	Φόροι κεφαλαίου (ως % του ΑΕΠ)	6,6	8,2	7,3	7,7		7,1	8,1	8,0	8,5	
	Σύνολο φόρων ακίνητης περιουσίας (ως % του ΑΕΠ)	2,0	3,3	3,4	3,2		1,9	2,2	2,2	2,2	
	Περιοδικοί φόροι ακίνητης περιουσίας (ως % του ΑΕΠ)	1,0	2,4	2,6	2,4		1,1	1,2	1,2	1,1	
	Περιβαλλοντικοί φόροι ως % του ΑΕΠ	2,7	3,9	3,8	3,9		2,4	2,4	2,2	2,2	
Προοδευτικότητα και δικαιοσύνη	Φορολογική επιβάρυνση στο 50 % του μέσου μισθού (άγαμο άτομο) (*)	34,4	32,6	32,1	29,9	29,7	33,9	32,3	31,9	32,1	31,7
	Φορολογική επιβάρυνση στο 100 % του μέσου μισθού (άγαμο άτομο) (*)	40,0	40,4	38,9	37,1	37,1	41,0	40,1	39,9	39,6	39,7
	Φόρος εισοδήματος εταιρειών — πραγματικοί μέσοι φορολογικοί συντελεστές (1) (*)		23,0	23,0	21,0			19,5	19,4	19,1	
	Διαφορά στον συντελεστή GINI πριν και μετά τους φόρους και τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα (οι συντάξεις εξαιρούνται από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) (2) (*)	5,5	4,2	4,4	3,7		8,6	7,7	8,1	7,8	
	Ληξιπρόθεσμες φορολογικές οφειλές: Συνολική φορολογική οφειλή στο τέλος του έτους (συμπερ. των οφειλών που θεωρούνται μη εισπράξιμες) / συνολικά έσοδα (σε %) (*)		191,5	228,3				31,6	40,7		
Φορολογική διοίκηση και συμμόρφωση	Έλλειμμα ΦΠΑ (% της συνολικής φορολογικής υποχρέωσης ΦΠΑ, VTTL)		23,4	19,7				11,0	9,1		

(1) Μελλοντοστρεφής πραγματικός φορολογικός συντελεστής (ΟΟΣΑ).

(2) Η υψηλότερη τιμή υποδηλώνει ισχυρότερο αναδιανεμητικό αντίκτυπο της φορολογίας.

(*) Απλός μέσος όρος της ΕΕ-27

Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα φορολογικά έσοδα, καθώς και τη μεθοδολογία που εφαρμόζεται, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, *Taxation trends in the European Union: data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom: 2021 edition* (Φορολογικές τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση: στοιχεία για τα κράτη μέλη της ΕΕ, την Ισλανδία, τη Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο: έκδοση 2021), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/843047> και ιστοσελίδα *Data on Taxation* (δεδομένα για τη φορολογία), https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το έλλειμμα ΦΠΑ, βλ.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, VAT gap in the EU: report 2022 (Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ: έκθεση 2022), Υπηρεσία Εκδόσεων, 2021, <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/030df522-7452-11ed-9887-01aa75ed71a1>.

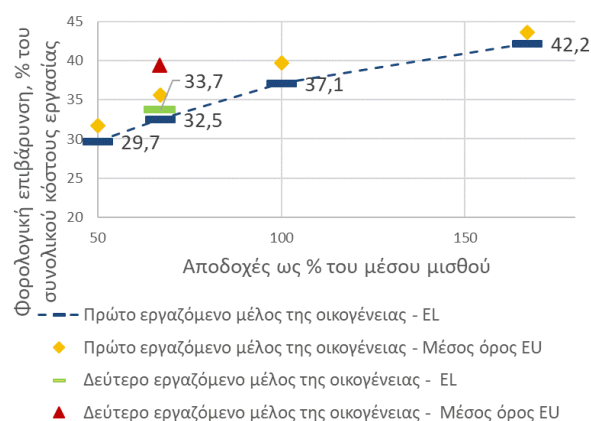
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΟΟΣΑ.

δείχνει ότι η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας στην Ελλάδα το 2022 ήταν χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ σε διάφορα επίπεδα μισθών. Τα δεύτερα εργαζόμενα μέλη της οικογένειας με μισθό ίσο με το 67 % του μέσου μισθού, των οποίων οι σύζυγοι αμείβονται με τον μέσο μισθό, υπόκεινται σε φορολογική επιβάρυνση η οποία είναι επίσης χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η Ελλάδα σχεδιάζει να μειώσει περαιτέρω τη φορολογική επιβάρυνση, καταργώντας την ειδική εισφορά αλληλεγγύης για όλα τα εισοδήματα που αποκτώνται από εργασία και συντάξεις, με ισχύ από το 2023. Η κατάργηση αυτή ακολουθεί τις προσωρινές και μόνιμες μειώσεις των συντελεστών επί των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης κατά τα τελευταία έτη. Παρά το γεγονός ότι η προσοδευτικότητα του φορολογικού συστήματος συμβαδίζει με τον μέσο όρο της ΕΕ, το σύστημα φορολογίας και παροχών μειώνει την εισοδηματική ανισότητα, όπως αυτή υπολογίζεται με τον συντελεστή Gini, κατά λιγότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2021 (πίνακας A19.1).

Η Ελλάδα συνεχίζει την ψηφιοποίηση της φορολογικής της διοίκησης, με στόχο την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, τη μείωση των καθυστερούμενων φορολογικών οφειλών και τη μείωση του κόστους συμμόρφωσης για τους φορολογούμενους. Οι ληξιπρόθεσμες φορολογικές οφειλές αυξήθηκαν κατά 36,7 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 2019 και 2020, σε 228,3 % των συνολικών καθαρών εσόδων, σύμφωνα με την τάση της ΕΕ για την ίδια περίοδο και πριν από την εφαρμογή των πρόσφατων μέτρων. Ο αντίκτυπος των μέτρων που λαμβάνονται υπό το πρίσμα της πανδημίας COVID-19 για τη στήριξη των φορολογουμένων θα πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη κατά την ερμηνεία των εν λόγω στοιχείων. Το έλλειμμα ΦΠΑ (η διαφορά μεταξύ των εσόδων που πράγματι εισπράττονται και της θεωρητικής φορολογικής οφειλής) παραμένει υψηλό, αλλά μειώθηκε από 23,4 % το 2019 σε 19,7 % το 2020. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπερβαίνει κατά πολύ το έλλειμμα σε επίπεδα ΕΕ, το οποίο ανέρχεται σε 9,1 %. Επιπλέον, κατά την ανάλυση των παραγόντων στους οποίους οφείλεται η βελτίωση του ελλείμματος ΦΠΑ κατά τα τελευταία έτη, η απώλεια εσόδων από μειωμένους συντελεστές και απαλλαγές υπερκάλυψε τις βελτιώσεις όσον αφορά τη συμμόρφωση. Για τη βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης, το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει ειδικά μέτρα για τον εκσυγχρονισμό και την ψηφιοποίηση της φορολογικής διοίκησης, συμπεριλαμβανομένης της είσπραξης φόρων, καθώς και κινήτρων για την

αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Η ψηφιοποίηση των φορολογικών ελέγχων και δικλίδων ελέγχου θα μπορούσε, σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη επιτάχυνση των επιστροφών ΦΠΑ, να βελτιώσει την είσπραξη των φόρων.

Διάγραμμα A19.2: Φορολογική επιβάρυνση για το πρώτο και δεύτερο εργαζόμενο μέλος οικογένειας ως ποσοστό του συνολικού κόστους εργασίας, 2022

Η φορολογική επιβάρυνση του δεύτερου εργαζόμενου μέλους της οικογένειας προϋποθέτει ότι το πρώτο εισόδημα αντιστοιχεί στο 100 % του μέσου μισθού και ότι δεν υπάρχουν παιδιά.

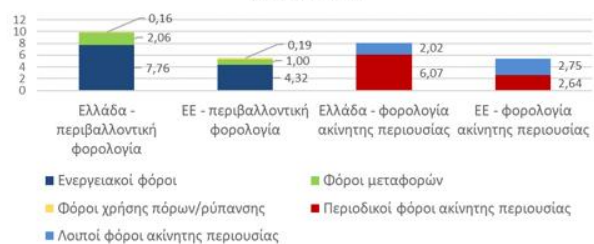
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα A19.1: Φορολογικά έσοδα από διάφορα είδη φορολογίας ως ποσοστό % της συνολικής φορολογίας

Συμμετοχή στα φορολογικά έσοδα το 2021, Ελλάδα (εξωτερικός δακτύλιος) και ΕΕ (εσωτερικός δακτύλιος)

Περιβαλλοντική φορολογία και φορολογία ακίνητης περιουσίας ως % των συνολικών φορολογικών εσόδων, Ελλάδα και ΕΕ

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 20: ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΒΑΣΙΚΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας Α20.1: Βασικοί οικονομικοί και χρηματοοικονομικοί δείκτες

	2004-07	2008-12	2013-19	2020	2021	2022	προβλέψεις	
							2023	2024
Πραγματικό ΑΕΠ (σε ετήσια βάση)	3,6	-5,5	0,3	-9,0	8,4	5,9	2,4	1,9
Δυνاميκή ανάπτυξη (σε ετήσια βάση)	3,0	-1,0	-1,7	-0,8	-0,3	0,4	1,0	1,5
Ιδιωτική κατανάλωση (σε ετήσια βάση)	3,4	-4,3	0,2	-7,7	5,8	7,8	1,6	1,4
Δημόσια κατανάλωση (σε ετήσια βάση)	5,1	-3,3	-1,1	2,6	2,2	-1,6	-0,2	-1,4
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου (σε ετήσια βάση)	5,8	-17,7	-0,9	1,1	20,0	11,7	7,2	6,0
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	9,3	-1,9	5,3	-21,5	24,1	4,9	6,5	5,2
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	8,3	-7,8	4,4	-7,3	17,7	10,2	4,7	3,8
Συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ:								
Εγχώρια ζήτηση (σε ετήσια βάση)	4,6	-7,0	-0,2	-4,7	6,9	6,5	2,1	1,6
Αποθέματα (σε ετήσια βάση)	-0,3	-0,7	0,3	1,3	0,8	2,4	-0,1	-0,1
Καθαρές εξαγωγές (σε ετήσια βάση)	-0,8	2,1	0,2	-5,6	0,7	-3,0	0,5	0,4
Συμβολή στην αύξηση του δυναμικού ΑΕΠ:								
Σύνολο εργασίας (ώρες) (σε ετήσια βάση)	0,7	0,9	-0,2	-0,7	-0,7	-0,3	0,1	0,3
Συσσώρευση κεφαλαίου (σε ετήσια βάση)	0,9	0,1	-0,4	-0,3	-0,1	0,0	0,1	0,2
Συνολική παραγωγικότητα συντελεστών παραγωγής (σε ετήσια βάση)	1,3	-2,0	-1,1	0,2	0,5	0,7	0,8	0,9
Κενό παραγωγής	1,7	-8,3	-12,5	-13,8	-6,3	-1,1	0,3	0,8
Ποσοστό ανεργίας	9,7	14,7	23,2	17,6	14,7	12,5	12,2	11,8
Αποπληθωριστής ΑΕΠ (σε ετήσια βάση)	3,1	1,5	-0,6	-0,9	1,3	8,1	4,7	2,9
Εναρμονισμένοι δείκτης τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση)	3,2	2,9	-0,1	-1,3	0,6	9,3	4,2	2,4
ΕνΔΤΚ χωρίς την ενέργεια και τα μη μεταποιημένα τρόφιμα (σε ετήσια βάση)	3,2	2,0	-0,1	-1,0	-0,7	5,7	5,7	2,5
Ονομαστική αμοιβή ανά εργαζόμενο (σε ετήσια βάση)	5,1	-0,9	-2,8	-0,6	2,3	0,3	3,6	2,8
Παραγωγικότητα της εργασίας (πραγματική, σε δεδουλευμένες ώρες, σε	1,7	-3,5	-0,5	2,6	-1,4	0,3	1,1	1,1
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ΚΕΑΜΠ, σύνολο της οικονομίας,	3,1	2,8	-1,8	7,2	-3,1	-1,7	1,9	1,5
Πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (σε ετήσια βάση)	0,0	1,3	-1,1	8,2	-4,3	-9,1	-2,6	-1,3
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΚΕΑΜΠ, σε ετήσια	1,4	0,6	-3,0	2,9	-3,3	-5,3	-3,6	-2,0
Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία (ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση)	0,8	0,2	-0,5	-0,3	-1,1	-0,3	.	.
Καθαρό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών (καθαρή αποταμίευση								
ως ποσοστό του καθαρού διαθέσιμου εισοδήματος)	-0,7	-6,8	-13,2	-5,1	-3,2	.	.	.
Ιδιωτικές πιστωτικές ροές, ενοποιημένες (% του ΑΕΠ)	14,4	1,8	-2,2	5,1	-0,1	.	.	.
Χρέος ιδιωτικού τομέα, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	88,7	125,6	124,5	124,9	120,7	.	.	.
εκ του οποίου χρέος νοικοκυριών, ενοποιημένο (% του ΑΕΠ)	38,1	59,2	60,9	59,5	55,5	.	.	.
εκ του οποίου χρέος μη χρηματοοικονομικών εταιρειών, ενοποιημένο	50,6	66,5	63,6	65,4	65,2	.	.	.
Ακαθάριστο μη εξυπηρετούμενο χρέος (% του συνόλου των χρεωστικών	.	9,1	35,0	22,2	7,1	.	.	.
μέσων και του συνόλου των δανείων και προκαταβολών) (1)								
Εταιρείες, καθαρή δανειοδότηση (+) ή καθαρή δανειοληψία (-) (% του ΑΕΠ)	5,1	7,2	6,5	2,3	0,9	-0,5	-0,4	-0,1
Εταιρείες, ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα (% του ΑΕΠ)	19,0	18,0	16,6	15,0	16,9	18,6	18,9	19,0
Νοικοκυριά, καθαρή δανειοδότηση (+) ή καθαρή δανειοληψία (-) (% του	-7,9	-4,7	-4,0	1,7	1,2	-5,0	-4,1	-3,7
Αποπληθωρισμένος δείκτης τιμών κατοικιών (σε ετήσια βάση)	4,6	-6,5	-1,9	5,7	6,6	3,3	.	.
Επενδύσεις σε κατοικίες (% του ΑΕΠ)	9,9	5,6	1,0	1,1	1,3	1,6	.	.
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ), ισοζύγιο πληρωμών	-10,8	-10,0	-1,6	-6,6	-6,8	-9,7	-7,3	-6,0
Εμπορικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ), ισοζύγιο πληρωμών	-9,1	-7,2	-1,3	-6,8	-7,6	-9,4	.	.
Όροι εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών (σε ετήσια βάση)	-0,1	-0,3	0,8	-0,8	-1,1	4,6	1,9	1,0
Ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων (% του ΑΕΠ)	1,4	1,2	0,8	1,7	2,2	1,5	.	.
Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (% του ΑΕΠ)	-79,7	-94,2	-140,8	-173,8	-171,9	-141,3	.	.
NENDI - NIIP εξαιρουμένων των μέσων χωρίς κίνδυνο αθέτησης (% του	.	-96,2	-130,6	-155,1	-150,2	-118,2	.	.
Υποχρεώσεις IIP εξαιρουμένων των μέσων χωρίς κίνδυνο αθέτησης (%	.	189,9	240,3	300,8	304,8	260,2	.	.
Εξαγωγικές επιδόσεις έναντι προηγμένων χωρών (πενταετής % μεταβολή)	12,7	-5,1	-8,0	-10,2	14,6	.	.	.
Μερίδιο εξαγωγικών αγορών, αγαθά και υπηρεσίες (σε ετήσια βάση)	0,9	-5,9	1,1	-19,7	20,1	1,0	3,8	1,4
Καθαρές ροές ΑΞΕ (% του ΑΕΠ)	0,1	-0,1	-1,3	-1,4	-2,4	-2,2	.	.
Ισοζύγιο γενικής κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	-6,9	-11,3	-2,9	-9,7	-7,1	-2,3	-1,3	-0,6
Διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο (% του ΑΕΠ)	.	.	5,0	-3,1	-4,7	-2,2	-1,5	-1,0
Ακαθάριστο χρέος της γενικής κυβέρνησης (% του ΑΕΠ)	104,2	144,2	180,3	206,3	194,6	171,3	160,2	154,4

(1) Εγχώριοι τραπεζικοί όμιλοι και ανεξάρτητες τράπεζες, θυγατρικές ΕΕ και εκτός ΕΕ που ελέγχονται από το εξωτερικό και υποκαταστήματα ΕΕ και εκτός ΕΕ ελεγχόμενα από το εξωτερικό.

(2) Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (NIIP) εξαιρουμένων των άμεσων επενδύσεων και μετοχών χαρτοφυλακίου.

Πηγή: Eurostat και ΕΚΤ στις 2 Μαΐου 2023, εάν διατίθενται: Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τις προβλέψεις (εαρινές προβλέψεις 2023).

Στο παρόν παράρτημα αξιολογούνται οι κίνδυνοι δημοσιονομικής βιωσιμότητας για την Ελλάδα σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Το παράρτημα ακολουθεί την ίδια πολυδιάστατη προσέγγιση με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παρακολούθηση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας (Debt Sustainability Monitor) 2022, η οποία επικαιροποιήθηκε με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2023 της Επιτροπής.

1 - Συνολικά, οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι για τη δημοσιονομική βιωσιμότητα είναι χαμηλοί. Ο δείκτης έγκαιρης ανίχνευσης (SO) της Επιτροπής δεν επισημαίνει σημαντικούς βραχυπρόθεσμους δημοσιονομικούς κινδύνους (πίνακας A21.2) ⁽¹¹¹⁾. Οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες της κυβέρνησης αναμένεται να μειωθούν σε περίπου 10 % του ΑΕΠ βραχυπρόθεσμα (δηλαδή κατά την περίοδο 2023-2024) (πίνακας A21.1, πίνακας 1). Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του δημόσιου χρέους της Ελλάδας βελτιώνεται σταθερά, αλλά παραμένει κάτω από την επενδυτική βαθμίδα, γεγονός που αντικατοπτρίζει τις αντιλήψεις των χρηματοπιστωτικών αγορών για τον κρατικό κίνδυνο.

2 - Συνολικά, οι μεσοπρόθεσμοι κίνδυνοι δημοσιονομικής βιωσιμότητας φαίνονται υψηλοί.

Η ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους (DSA) για την Ελλάδα, σύμφωνα με το βασικό σενάριο, δείχνει ότι ο δείκτης δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ αναμένεται να μειωθεί, αλλά θα παραμείνει σε υψηλό επίπεδο μεσοπρόθεσμα (στο 126,1 % το 2033) (διάγραμμα 1) ⁽¹¹²⁾ ⁽¹¹³⁾. Το προβλεπόμενο

διαρθρωτικό πρωτογενές ισοζύγιο (ΔΠΙ) (πλεόνασμα 2,1 % του ΑΕΠ) στηρίζει αυτές τις εξελίξεις και φαίνεται φιλόδοξο σε σύγκριση με τις προηγούμενες δημοσιονομικές επιδόσεις, γεγονός που υποδηλώνει περιορισμένο περιθώριο για ανάληψη πολιτικής δράσης ⁽¹¹⁴⁾. Ταυτόχρονα, οι βασικές προβλέψεις έως το 2033 επωφελούνται από ένα ακόμη ευνοϊκό αποτέλεσμα χιονοστιβάδας έως το 2030, ιδίως χάρη στον αντίκτυπο του Next Generation EU (NGEU), με αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ περίπου 0,8 % του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2025-2033. Οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες της κυβέρνησης αναμένεται να παραμείνουν σε γενικές γραμμές σταθερές κατά την περίοδο που καλύπτουν οι προβλέψεις: προβλέπονται γύρω στο 11,5 % κατά μέσο όρο κατά την περίοδο των προβλέψεων, ποσοστό ελαφρώς υψηλότερο από το επίπεδο που προβλέπεται για το 2024.

Οι βασικές προβολές δοκιμάζονται με βάση τέσσερα εναλλακτικά σενάρια για την αξιολόγηση του αντίκτυπου των αλλαγών στις βασικές παραδοχές (διάγραμμα 1). Για την Ελλάδα, η επιστροφή σε ιστορικές δημοσιονομικές πορείες βάσει του σεναρίου του «ιστορικού διαρθρωτικού πρωτογενούς ισοζυγίου» θα στηρίζει τη μείωση του δείκτη δημόσιου χρέους. Εάν το ΔΠΙ σύγκλινε σταδιακά στον ιστορικό μέσο όρο της 15ετίας (3,3 % του ΑΕΠ), ο προβλεπόμενος δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ θα ήταν περίπου 8 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερος από ό, τι στο βασικό σενάριο του 2033. Η μόνιμη επιδείνωση των μακροοικονομικών συνθηκών, όπως αντανakλάται

⁽¹¹¹⁾ Ο SO είναι ένας σύνθετος δείκτης βραχυπρόθεσμου κινδύνου δημοσιονομικών πιέσεων. Βασίζεται σε ευρύ φάσμα μακροοικονομικών και δημοσιονομικών μεταβλητών για τις οποίες έχει αποδειχθεί ότι λειτουργούσαν καλά κατά το παρελθόν όσον αφορά τον εντοπισμό καταστάσεων επικείμενων δημοσιονομικών πιέσεων.

⁽¹¹²⁾ Οι παραδοχές στις οποίες στηρίζεται το βασικό σενάριο «αμετάβλητης δημοσιονομικής πολιτικής» της Επιτροπής περιλαμβάνουν ιδίως: i) διαρθρωτικό πρωτογενές πλεόνασμα, πριν από το κόστος της δημογραφικής γήρανσης, ύψους 2,1 % του ΑΕΠ από το 2024· ii) πληθωρισμό που συγκλίνει γραμμικά προς το 10ετές συνδεόμενο με τον πληθωρισμό, επιτόκιο (forward) των πράξεων ανταλλαγής με ορίζοντα 10 ετών (που αναφέρεται στις 10ετείς προσδοκίες για τον πληθωρισμό 10 έτη από τώρα)· iii) τα ονομαστικά βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα επιτόκια για το νέο και το μετακυλιόμενο χρέος που συγκλίνουν γραμμικά από τις τρέχουσες τιμές σε

προθεσμιακά ονομαστικά επιτόκια που βασίζονται στην αγορά κατά $T + 10$ · iv) ρυθμούς αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ από τις εαρινές προβλέψεις της Επιτροπής του 2023 έως το 2024, ακολουθούμενους από τις μεθοδολογικές προβολές της ομάδας εργασίας «κενό παραγωγής» (OGWG) της επιτροπής οικονομικής πολιτικής (EPC) «T+10», μεταξύ $T + 3$ και $T + 10$ (μέσος όρος 0,8 %)· v) το κόστος της γήρανσης σύμφωνα με την έκθεση του 2021 για τη δημογραφική γήρανση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Institutional Paper 142, Νοέμβριος 2020). Για πληροφορίες σχετικά με τη μεθοδολογία, βλ. το Debt Sustainability Monitor 2022.

⁽¹¹³⁾ Ο πίνακας 1 δείχνει τις βασικές προβολές για το χρέος και την κατανομή του στο πρωτογενές ισοζύγιο, το αποτέλεσμα χιονοστιβάδας (συνδυασμένος αντίκτυπος των πληρωμών τόκων και της αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ στη δυναμική του χρέους) και την προσαρμογή αποθεμάτων-ρωών.

⁽¹¹⁴⁾ Η αξιολόγηση αυτή βασίζεται στον δείκτη του χώρου εξυγίανσης, ο οποίος λαμβάνει υπόψη όλα τα διαθέσιμα δεδομένα από το 1980 έως το 2021. Το διαρθρωτικό πρωτογενές ισοζύγιο + 2,1 % του ΑΕΠ θα θεωρηθεί πολύ λιγότερο φιλόδοξο σε σύγκριση με μικρότερο χρονικό ορίζοντα, για παράδειγμα τα τελευταία 15 έτη.

στο σενάριο της «δυσμενούς διαφοράς μεταξύ του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και των επιτοκίων» (δηλαδή 1 εκατοστιαία μονάδα υψηλότερη από το βασικό σενάριο) θα είχε ως αποτέλεσμα σταθερά υψηλότερο δείκτη δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ, κατά περίπου 10 % του ΑΕΠ έως το 2033, σε σύγκριση με το βασικό σενάριο. Η προσωρινή επιδείνωση των χρηματοοικονομικών συνθηκών, όπως αντικατοπτρίζεται στο σενάριο «χρηματοοικονομικών πιέσεων» (δηλαδή προσωρινή αύξηση των επιτοκίων κατά 5,9 εκατοστιαίες μονάδες), θα οδηγούσε σε ελαφρώς υψηλότερο δείκτη δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ έως το 2033 (περίπου + 9 % του ΑΕΠ) σε σύγκριση με το βασικό σενάριο. Το σενάριο «χαμηλότερου διαρθρωτικού πρωτογενούς ισοζυγίου» (δηλαδή η προβλεπόμενη βελτίωση του ΔΠΙ κατά την περίοδο 2023-2024 μειώνεται κατά το ήμισυ της σωρευτικής μεταβολής των προβλέψεων) θα οδηγούσε επίσης σε σημαντικά υψηλότερο δείκτη δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ έως το 2033 (περίπου + 11 % του ΑΕΠ) σε σύγκριση με το βασικό σενάριο.

Οι στοχαστικές προβολές δείχνουν μέτρια ευαισθησία αυτών των προβολών έναντι ευλογοφανών απρόβλεπτων γεγονότων ⁽¹¹⁵⁾. Αυτές οι στοχαστικές προσομοιώσεις δείχνουν ότι είναι 10 % πιθανότερο το 2027 ο δείκτης χρέους να είναι υψηλότερος από ό, τι το 2022, γεγονός που συνεπάγεται μέτριο κίνδυνο, δεδομένου του αρχικού υψηλού επιπέδου χρέους. Επιπλέον, οι κλυδωνισμοί αυτοί δείχνουν σημαντική αβεβαιότητα (δηλαδή τη διαφορά μεταξύ του 10ου και του 90ου εκατοστημορίου κατανομής του χρέους) που περιβάλλει τις βασικές προβολές του δημόσιου χρέους (διάγραμμα 2).

3 — Συνολικά, οι κίνδυνοι μακροπρόθεσμης δημοσιονομικής βιωσιμότητας για την Ελλάδα φαίνονται χαμηλοί ⁽¹¹⁶⁾.

⁽¹¹⁵⁾ Οι στοχαστικές προβολές δείχνουν την κοινή επίδραση στο χρέος 2 000 διαφορετικών κλυδωνισμών που επηρεάζουν τη δημοσιονομική θέση του κράτους, την οικονομική ανάπτυξη, τα επιτόκια και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Αυτό καλύπτει το 80 % του συνόλου των προσομοιωμένων πορειών του χρέους και, ως εκ τούτου, δεν συμπεριλαμβάνει ακραία γεγονότα.

⁽¹¹⁶⁾ Ο δείκτης δημοσιονομικής βιωσιμότητας S2 μετρά τη μόνιμη προσαρμογή του ΔΠΙ το 2024, η οποία θα απαιτηθεί για τη σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους μακροπρόθεσμα. Συμπληρώνεται από αναθεωρημένο δείκτη S1, ο οποίος μετρά το δημοσιονομικό κενό το 2024, ώστε ο δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ να ανέλθει στο 60 % μακροπρόθεσμα. Τόσο για τους

Ο δείκτης S2 υποδεικνύει χαμηλούς κινδύνους δημοσιονομικής βιωσιμότητας. Ο δείκτης δείχνει ότι, σε σχέση με το βασικό σενάριο, το ΔΠΙ δεν θα χρειαστεί να βελτιωθεί για να διασφαλίσει τη σταθεροποίηση του χρέους μακροπρόθεσμα. Το αποτέλεσμα αυτό ενισχύεται από την προβλεπόμενη μείωση του κόστους που συνδέεται με τη γήρανση του πληθυσμού (συμβολή της τάξης του -1,8 % του ΑΕΠ) και από την ευνοϊκή αρχική δημοσιονομική θέση (-0,9 % του ΑΕΠ). Η εξέλιξη του κόστους της δημογραφικής γήρανσης οφείλεται κυρίως στην προβλεπόμενη μείωση των δημόσιων συνταξιοδοτικών δαπανών (συμβολή της τάξης του -1,9 % του ΑΕΠ), η οποία αντισταθμίζεται μόνο εν μέρει από την προβλεπόμενη αύξηση των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης (συμβολή + 0,6 % του ΑΕΠ) (πίνακας A21.1, πίνακας 2).

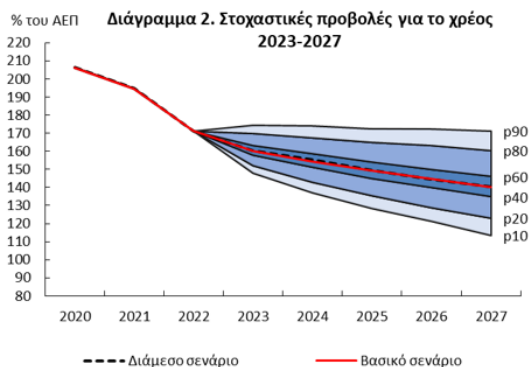
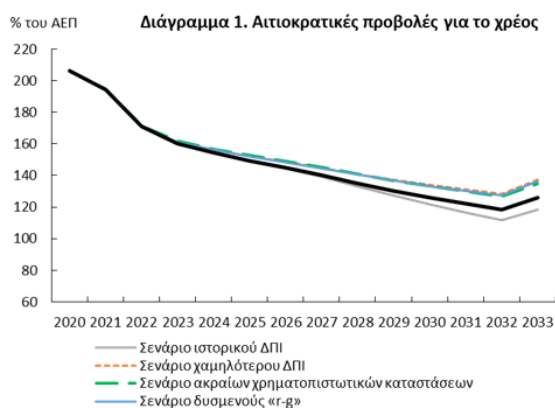
Σε συνδυασμό με τα μακροπρόθεσμα τρωτά σημεία όσον αφορά το χρέος, όπως επισημαίνεται από τον δείκτη S1, οι συνολικοί μακροπρόθεσμοι κίνδυνοι αξιολογούνται ως χαμηλοί. Πράγματι, ο δείκτης του κενού διατηρησιμότητας S1 (-1,5 % του ΑΕΠ) υποδηλώνει ότι η χώρα δεν χρειάζεται να βελτιώσει περαιτέρω τη δημοσιονομική της θέση για να μειώσει το χρέος της στο 60 % του ΑΕΠ έως το 2070. Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται κυρίως στην τρέχουσα πολύ ευνοϊκή αρχική δημοσιονομική θέση (συμβολή -2,4 εκατοστιαίων μονάδων) και στην προβλεπόμενη μείωση των δημόσιων δαπανών που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού (συμβολή κατά -1,1 % του ΑΕΠ). Ωστόσο, η σημερινή απόσταση του δείκτη χρέους της ελληνικής κυβέρνησης από την τιμή αναφοράς του 60 % μειώνει εν μέρει τα δημοσιονομικά περιθώρια (συμβολή + 2,0 % του ΑΕΠ) (πίνακας A21.1, πίνακας 2). Η αξιολόγηση αυτή εξαρτάται από τη διατήρηση υψηλού διαρθρωτικού πρωτογενούς ισοζυγίου από τη χώρα μακροπρόθεσμα.

δείκτες S1 όσο και για τους δείκτες S2, η εκτίμηση κινδύνου εξαρτάται από το ποσό της απαιτούμενης δημοσιονομικής εξυγίανσης: «υψηλός κίνδυνος» εάν η απαιτούμενη προσπάθεια υπερβαίνει τις 6 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, «μεσαίος κίνδυνος» εάν κυμαίνεται μεταξύ 2 εκατοστιαίων μονάδων και 6 εκατοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ και «χαμηλός κίνδυνος» εάν η προσπάθεια είναι αρνητική ή κάτω από 2 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ. Η συνολική ταξινόμηση μακροπρόθεσμου κινδύνου συγκεντρώνει τις κατηγορίες κινδύνου που προκύπτουν από τους S1 και S2. Ο S1 μπορεί να επιτύχει την κατηγορία κινδύνου που προκύπτει από τον S2 όταν σηματοδοτεί υψηλότερο κίνδυνο από τον S2. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. το «Debt Sustainability Monitor 2022».

Τέλος, κατά την αξιολόγηση πρέπει να ληφθούν υπόψη αρκετοί πρόσθετοι παράγοντες κινδύνου. Αφενός, οι παράγοντες αύξησης του κινδύνου συνδέονται με την πρόσφατη αύξηση των επιτοκίων, ιδίως των κρατικών εγγυήσεων που χορηγήθηκαν πρόσφατα, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της κρίσης COVID-19. Σημαντικοί κίνδυνοι ενδεχόμενων υποχρεώσεων εξακολουθούν να απορρέουν από το σχετικά υψηλό ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων στον τραπεζικό τομέα (μολονότι το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων σημείωσε απότομη μείωση κατά τα προηγούμενα έτη), ενώ και το κόστος που συνδέεται με εκκρεμείς νομικές υποθέσεις κατά του κράτους ενέχει επίσης δημοσιονομικούς κινδύνους. Αφετέρου, οι παράγοντες μείωσης του κινδύνου σχετίζονται με τη δομή του χρέους. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος του χρέους διακρατείται από επίσημους δανειστές με χαμηλά επιτόκια και έχει ιδιαίτερα μακρά δομή ληκτότητας σε σύγκριση με τις ομότιμες χώρες. Το νόμισμα στο οποίο εκφράζεται το χρέος μετριάζει επίσης τους κινδύνους. Επιπλέον, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο του NGEU/ΜΑΑ, εάν εφαρμοστούν πλήρως, θα μπορούσαν να έχουν περαιτέρω θετικό αντίκτυπο στην αύξηση του ΑΕΠ τα επόμενα έτη και, ως εκ τούτου, να συμβάλουν στον μετριασμό των κινδύνων βιωσιμότητας του χρέους.

Πίνακας Α21.1: Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους - Ελλάδα

Πίνακας 1. Βασικές προβολές για το χρέος	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Δείκτης ακαθάριστου χρέους (% του ΑΕΠ)	206,3	194,6	171,3	160,2	154,3	149,2	144,8	140,2	135,1	130,4	126,1	122,1	118,3	126,1
Αλλαγές στον δείκτη	25,7	-11,7	-23,3	-11,0	-5,9	-5,1	-4,4	-4,6	-5,1	-4,7	-4,3	-4,0	-3,8	7,8
εκ των οποίων														
Πρωτογενές έλλειμμα	6,7	4,7	-0,1	-1,9	-2,5	-2,6	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	-2,8	-2,7	-2,7	-2,9
Αποτέλεσμα χιονοστιβάδας	22,6	-16,0	-22,2	-8,3	-4,3	-2,9	-2,2	-1,6	-1,3	-0,8	-0,4	0,0	0,2	-0,1
Προσαρμογή αποθεμάτων-ροών	-3,6	-0,4	-0,9	-0,8	1,0	0,4	0,3	-0,6	-1,1	-1,2	-1,2	-1,2	-1,3	10,8
Ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες (% του ΑΕΠ)	17,8	18,9	13,3	9,6	11,0	10,0	11,3	11,5	11,6	11,5	11,8	12,0	11,6	13,8

Πίνακας 2. Ανάλυση των δεικτών κενού βιωσιμότητας S1 και S2

	S1	S2
Συνολικός δείκτης (ε.μ. του ΑΕΠ)	-1,5	-2,8
εκ των οποίων		
Αρχική δημοσιονομική θέση	-2,4	-0,9
Απαίτηση για το χρέος	2,0	
Δαπάνες λόγω γήρανσης του πληθυσμού	-1,1	-1,8
εκ των οποίων Συντάξεις	-1,2	-1,9
Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη	0,5	0,6
Μακροχρόνια περίθαλψη	0,0	0,0
Λοιπά	-0,4	-0,5

Πηγή: Υπηρεσίες της Επιτροπής.

Πίνακας Α21.2: Χάρτης θερμότητας των κινδύνων δημοσιονομικής βιωσιμότητας - Ελλάδα

Βραχυπρόθεσμα	Μεσοπρόθεσμα - Ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους (DSA)							
	Συνολικά (S0)	Συνολικά	Αιτιοκρατικά σενάρια					Στοχαστικές προβολές
			Βασικό σενάριο	Ιστορικό ΔΠΙ	Χαμηλότερο ΔΠΙ	Δυσμενές «r-g»	Ακραίες χρηματοπιστωτικές καταστάσεις	
ΧΑΜΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	Συνολικά	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΥΨΗΛΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ
		Επίπεδο χρέους (2033), % του ΑΕΠ	126,1	118,2	137,2	136,3	135,0	
		Έτος κορύφωσης του χρέους	2022	2022	2022	2022	2022	
		Περιθώρια δημοσιονομικής εξυγίανσης	23%	22%	38%	23%	23%	
		Πιθανότητα ο δείκτης χρέους να υπερβεί το 2027 το επίπεδο του 2022						10%
		Διαφορά μεταξύ 90ού και 10ου εκατοστημορίου (ε.μ. ΑΕΠ)						57,7

Πηγή: Υπηρεσίες της Επιτροπής.

Η μήτρα της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών παρουσιάζει τα κύρια στοιχεία της εμπειριστατωμένης επισκόπησης που πραγματοποιήθηκε για την Ελλάδα⁽¹¹⁷⁾. Η Ελλάδα επιλέχθηκε για εμπειριστατωμένη επισκόπηση στην έκθεση του μηχανισμού επαγρύπνησης του 2023. Η παρούσα εμπειριστατωμένη επισκόπηση σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών παρουσιάζει τα κύρια πορίσματα σχετικά με τη σοβαρότητα και την εξέλιξη των προκλήσεων που εντοπίστηκαν, καθώς και τις απαντήσεις πολιτικής και τις πιθανές ανάγκες πολιτικής. Τα πορίσματα καλύπτουν όλους τους τομείς ευπάθειας που αξιολογήθηκαν στην εμπειριστατωμένη επισκόπηση.

Τα μακροχρόνια τρωτά σημεία της Ελλάδας που σχετίζονται με το υψηλό δημόσιο χρέος και το υψηλό απόθεμα μη εξυπηρετούμενων δανείων στο πλαίσιο της υψηλής ανεργίας υποχωρούν, αλλά η εξωτερική της θέση επιδεινώνεται. Η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει κινδύνους δημοσιονομικής βιωσιμότητας και αυξημένο επίπεδο δημόσιου χρέους, το οποίο, ωστόσο, παραμένει σε καθοδική πορεία. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) μειώθηκε σημαντικά το 2022, αλλά ακόμη παραμένει υψηλό, ενώ μεγάλο μέρος του παλαιού μη εξυπηρετούμενου ιδιωτικού χρέους βρίσκεται στα χέρια των διαχειριστών πιστώσεων και, ως εκ τούτου, παραμένει στην οικονομία. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών επιδεινώθηκε περαιτέρω, σε -11,8 % του ΑΕΠ το 2022, κυρίως λόγω της μείωσης του εμπορίου τόσο των ενεργειακών όσο και των μη ενεργειακών αγαθών. Το απόθεμα καθαρών εξωτερικών υποχρεώσεων της Ελλάδας παραμένει υψηλό, αποτελούμενο κυρίως από τίτλους δημόσιου χρέους που διακρατούνται από πιστωτές του δημόσιου τομέα. Ταυτόχρονα, στην οικονομία της Ελλάδας σημειώθηκε σημαντική αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων κατά την ανάκαμψή της από την πανδημία. Αυτό οδήγησε σε ταχύτερη αύξηση της εγχώριας ζήτησης από ό, τι της παραγωγής το 2022, με αποτέλεσμα τη

διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος. Παρά το γεγονός ότι η αγορά εργασίας έχει απορροφήσει την υποτονικότητα που συσσωρεύτηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, το ποσοστό ανεργίας παραμένει μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ, επηρεάζοντας δυσανάλογα τους νέους και τις γυναίκες.

Οι αρχές εξακολουθούν να λαμβάνουν σχετικά μέτρα για τη διευκόλυνση της οικονομικής προσαρμογής, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο της υλοποίησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ). Στον χρηματοπιστωτικό τομέα, συνεχίζονται οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση των σχετικών ελλείψεων. Το πρόσφατα καταργηθέν πρόγραμμα Hercules συνέβαλε σημαντικά στην εξυγίανση των ισολογισμών των τραπεζών και στην ανάπτυξη της δευτερογενούς αγοράς ΜΕΔ, ενώ ο αντίκτυπος άλλων μεταρρυθμίσεων υλοποιείται σταδιακά. Οι προσπάθειες για την επιτάχυνση της είσπραξης φόρων και την ενίσχυση της πειθαρχίας στις πληρωμές, σε συνδυασμό με τη συγκράτηση των τιμών της ενέργειας, η οποία μείωσε το δημοσιονομικό κόστος των μέτρων στήριξης της ενέργειας, συνέβαλαν σε ένα καλύτερο από το αναμενόμενο πρωτογενές δημοσιονομικό ισοζύγιο ήδη από το 2022. Στο μέτωπο της αγοράς εργασίας, τα μέτρα για την ενίσχυση της δημιουργίας θέσεων εργασίας, τη βελτίωση της ποιότητας των θέσεων εργασίας και την επένδυση στη μάθηση και την εκπαίδευση έχουν αρχίσει να ωφελούν την ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας.

Στο μέλλον, προβλέπεται να συνεχιστεί η διόρθωση των ανισορροπιών της χώρας, υποστηριζόμενη από την οικονομική ανάπτυξη, αν και η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από περαιτέρω μέτρα πολιτικής. Οι στόχοι της δημοσιονομικής πολιτικής της Ελλάδας αποσκοπούν στη διατήρηση των πρωτογενών πλεονασμάτων το 2023 και μετέπειτα. Περαιτέρω μέτρα θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση των ανισορροπιών. Σε αυτά περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η διεύρυνση της φορολογικής βάσης και η ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης, μεταξύ άλλων με τη θέσπιση ενός ολοκληρωμένου συστήματος φορολογικών προαποφάσεων. Η διασφάλιση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης μπορεί να προσελκύει τις κατάλληλες δεξιότητες, ενώ παράλληλα θα διατηρεί τις δαπάνες της για τους ανθρώπινους πόρους στα προ της πανδημίας επίπεδα. Η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δαπανών για την

⁽¹¹⁷⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023), εμπειριστατωμένη επισκόπηση για την Ελλάδα, έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής [COM(2023) 631 final], σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1176/2011 σχετικά με την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών.

υγειονομική περίθαλψη και τη μακροχρόνια φροντίδα. Η επιτάχυνση της μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων που διακρατούνται από τράπεζες και διαχειριστές πιστώσεων, με τη βελτίωση της αναγκαστικής εκτέλεσης των οφειλών και της λειτουργίας της δευτερογενούς αγοράς μη εξυπηρετούμενων δανείων. Θα μπορούσαν να εξεταστούν περαιτέρω μέτρα για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Η στήριξη της ενεργοποίησης της αγοράς εργασίας θα μπορούσε να καταστεί αποτελεσματικότερη, με ιδιαίτερη έμφαση στους νέους και τις γυναίκες. Περαιτέρω δράσεις πολιτικής, μεταξύ άλλων και από δημοσιονομική πλευρά, θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τα εξωτερικά ισοζύγια θα τεθούν σε τροχιά σταθερής βελτίωσης, προωθώντας παράλληλα την ισόρροπη ανάπτυξη. Οι επενδυτικές δαπάνες θα πρέπει να επικεντρώνονται προσεκτικά στις παραγωγικές επενδύσεις, ώστε να διασφαλίζεται η βιωσιμότητα του δανεισμού της χώρας.

Με βάση την αξιολόγηση αυτή, η Επιτροπή, στην ανακοίνωσή της με τίτλο «Ευρωπαϊκό Εξάμηνο — Εαρινή δέσμη μέτρων 2023» (COM (2023) 600 final), έκρινε ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει υπερβολικές ανισορροπίες.

Πίνακας Α22.1: **Μήτρα αξιολόγησης των μακροοικονομικών ανισορροπιών**

Βαρύτητα του προβλήματος		Εξέλιξη και προοπτικές	Απόκριση πολιτικής
Μη βιώσιμες τάσεις, ευπάθειες και συναφείς κίνδυνοι			
Δημόσιο χρέος	Η Ελλάδα έχει υψηλό επίπεδο δημόσιου χρέους που ξεπέρασε το 171 % του ΑΕΠ το 2022. Η αξιολόγηση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας από την Ελλάδα της Επιτροπής δείχνει ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει υψηλούς κινδύνους δημοσιονομικής βιωσιμότητας μεσοπρόθεσμα και χαμηλούς κινδύνους μακροπρόθεσμα. Το χρέος της Ελλάδας διακρίνεται σε μεγάλο βαθμό από επίσημους πιστωτές με μακρές ληκόμενες και ευνοϊκά επιτόκια, που –σε συνδυασμό με το μεγάλο ταμειακό απόθεμα ασφαλείας– προστατεύουν τα ελληνικά δημόσια οικονομικά από βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις.	Ο δείκτης χρέους ως προς το ΑΕΠ μειώθηκε κατά σχεδόν 25 εκατοστιαίες μονάδες το 2022, σε σύγκριση με το 2021, λόγω της ισχυρής αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ και αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω σε 160,2 % του ΑΕΠ το 2023 και σε 154,4 % το 2024, αντικατοπτρίζοντας επίσης τη βελτίωση του πρωτογενούς δημοσιονομικού ισοζυγίου. Οι μελλοντικές δαπάνες για τόκους θα επιωφεληθούν από περιορισμένους κινδύνους λόγω του γεγονότος ότι η πλειονότητα των πιστωτών είναι επίσημοι δανειστές που διακρατούν χρέος με ευνοϊκά επιτόκια.	Έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος σε επίπεδο πολιτικής για την αντιμετώπιση των ευπαθειών που εντοπίστηκαν όσον αφορά το δημόσιο χρέος, αλλά φαίνεται ότι απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες. Η Ελλάδα κατέγραψε υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα τα έτη πριν από την πανδημία, τα οποία αποκαταστάθηκαν το 2022 και προβλέπεται να παραμείνουν το 2023 και μετά. Οι δράσεις για την ενίσχυση της είσπραξης των φόρων και της φορολογικής συμμόρφωσης έχουν συμβάλει σε αυτή τη θετική εξέλιξη, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, αλλά απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες.
Χρηματοπιστωτικός τομέας	Ο τραπεζικός τομέας επιβαρύνεται από το υψηλό, αν και σημαντικά μειωμένο, ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων (6,4 % τον Σεπτέμβριο του 2022). Η βασική κερδοφορία των τραπεζών έχει βελτιωθεί και στηρίζει την κεφαλαιακή τους θέση, που παραμένει η χαμηλότερη στη ζώνη του ευρώ (16,2 % τον Σεπτέμβριο του 2022). Η ποιότητα του κεφαλαίου παραμένει χαμηλή και εξακολουθεί να εξαρτάται από το ελληνικό κράτος. Επιπλέον, μεγάλο μέρος του κληροδοτημένου μη εξυπηρετούμενου χρέους βρίσκεται πλέον στα χέρια διακριστών και η ρύθμιση του εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση για την οικονομία. Παρά τη σημαντική κατοχή εγκύριων κρατικών ομολόγων, οι τράπεζες έχουν προσαρτήσει σε μεγάλο βαθμό τον ισολογισμό τους από τη μεταβλητότητα των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων αποτιμώντας το 84 % των κρατικών τίτλων τους στο αποσβεσμένο κόστος και εφαρμόζοντας στρατηγικές αντιστάθμισης κινδύνου.	Η αύξηση των επιτοκίων και των τιμών ενέχει τον κίνδυνο διάβρωσης της ικανότητας αποπληρωμής του χρέους των δανειοληπτών, θέτοντας σε κίνδυνο την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών. Αν και υπόκεινται σε καθοδικούς κινδύνους, οι βελτιωμένες προοπτικές κερδοφορίας των τραπεζών αναμένεται να συμβάλουν στη σταδιακή αποκατάσταση των δεικτών κεφαλαίων. Αυτό υποστηρίζεται από τις χαμηλότερες απομειώσεις, δεδομένης της έντονης πίεσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, καθώς και από τις νέες δανειοδοτήσεις και τα υψηλότερα περιθώρια των επιτοκίων. Ωστόσο, αντιμετωπίζουν αυξήσεις του κόστους χρηματοδότησης, ενώ τυχόν επιδείνωση της ποιότητας των περιουσιακών στοιχείων ή περικοπή της ζήτησης πιστώσεων θα έθετε προκλήσεις για την κερδοφορία τους.	Η χάραξη πολιτικής συνάδει συνολικά με τη βελτίωση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα. Το πρόγραμμα Ηρακλής που ολοκληρώθηκε πρόσφατα συνέβαλε σημαντικά στην εξύγιανση των ισολογισμών των τραπεζών, ενώ σταδιακά γίνεται αισθητός ο αντίκτυπος άλλων μεταρρυθμίσεων. Η χρήση των εξωδικαστικών αναδιανομηθένων από τις τράπεζες και τους δανειολήπτες έχει αυξηθεί, αλλά παραμένει περιορισμένη. Η εκκαθάριση τόσο των συσσωρευμένων εκκρεμιών υποθέσεων υπερχρεωμένων νοικοκυριών όσο και των κρατικών εγγυήσεων που έχουν καταπέσει επιταχύνθηκε. Ο αριθμός των ηλεκτρονικών πλειστηριασμών έχει αυξηθεί, φτάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο εδώ και χρόνια, ενώ το ακόμη υψηλό ποσοστό άκαρπων πλειστηριασμών βελτιώνεται με αργούς ρυθμούς, εν μέρει ως αποτέλεσμα προηγούμενων δράσεων πολιτικής.
Εξωτερική βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα	Το μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών επιδεινώθηκε περαιτέρω φθάνοντας το 11,8 % του ΑΕΠ το 2022 και παραμένει πολύ μεγαλύτερο από ό,τι πριν από την πανδημία. Βασικός παράγοντας ήταν ότι η εγκύρια ζήτηση αυξήθηκε ταχύτερα από την παραγωγή της οικονομίας. Το εμπορικό ισοζύγιο ενεργειακών αγαθών επιδεινώθηκε επίσης σημαντικά λόγω της αύξησης των τιμών της ενέργειας. Τα επίπεδα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι χαμηλότερα από αυτά που θα χρειάζονταν για τη σταθεροποίηση της καθαρής διεθνούς επενδυτικής θέσης της Ελλάδας, η οποία βελτιώθηκε το 2022 και ανήλθε στο -141 % του ΑΕΠ. Οι υποχρεώσεις αποτελούνται κυρίως από δημόσια χρέη γραφρα που βρίσκονται στην κατοχή επίσημων πιστωτών.	Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προβλέπεται να βελτιωθεί το 2023 σε 9,2 % του ΑΕΠ και σε 7,8 % το 2024, ενώ η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση αναμένεται να παραμείνει σε γενικές γραμμές αμετάβλητη το 2023 και το 2024.	Έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος σε επίπεδο πολιτικής για την αντιμετώπιση των ευπαθειών όσον αφορά την εξωτερική βιωσιμότητα και την ανταγωνιστικότητα. Ωστόσο, τα μέτρα έκτακτης ανάγκης που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης στήριξαν την έντονη εγκύρια ζήτηση. Η σταδιακή κατάργηση των μέτρων αυτών καθ' όλη τη διάρκεια του 2023 αναμένεται να μειώσει την τόνωση της εγκύριας ζήτησης, αν και θα χρειαστούν περαιτέρω ενέργειες για να εξασφαλιστεί ότι η αύξηση της εγκύριας ζήτησης συμβαδίζει περισσότερο με την παραγωγή, ώστε να διευκολυνθούν τα βιώσιμα εξωτερικά ελλείμματα.
Δυναμική ανάπτυξη και παραγωγικότητα	Η δυναμική αύξηση του ΑΕΠ είναι αρνητική από το 2010, λόγω της χαμηλής αύξησης της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, της μείωσης του κεφαλαιακού αποθέματος και της διάβρωσης του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας. Το μεγάλο ποσοστό των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων αποτελεί επιβαρυντικό παράγοντα, καθώς οι περισσότερες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσον αφορά τους κανονιστικούς φραγμούς και την πρόσβαση σε χρηματοδότηση.	Οι επενδύσεις, που υποστηρίζονται επίσης από τα κονδύλια στο πλαίσιο του ΣΑΑ που υπονοείται επί του παρόντος, αναμένεται να αποφέρουν σημαντικά κέρδη τα επόμενα έτη. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Επιτροπής, αναμένεται αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,1 έως 3,3 εκατοστιαίες μονάδες την περίοδο 2021-2026 από το συνδυασμένο αποτέλεσμα των επιχορηγήσεων και των δανείων του ΣΑΑ, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο δυναμικός θετικός αντίκτυπος των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Αυτό αποτυπώνεται στο γεγονός ότι η δυναμική ανάπτυξη έγινε θετική το 2022 και εκτιμάται σε 1,0 % το 2023 και σε 1,5 % το 2024.	Προβλέπεται σειρά μέτρων για την ενίσχυση του αναπτυξιακού δυναμικού και την παροχή κινήτρων για αύξηση της παραγωγικότητας, κυρίως στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, θα μπορούσαν να εξεταστούν περαιτέρω μέτρα για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, για παράδειγμα με την ολοκλήρωση του έργου του κτηματολογίου και την επιτάχυνση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης.
Αγορά εργασίας και ανεργία	Στο 12,5 % το 2022, η ανεργία παραμένει μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ και πλήττει δυσανάλογα τη νεολαία (24,2 %) και τις γυναίκες (15,2 %). Η μακροχρόνια ανεργία (9,2 % το 2021) είναι επίσης από τις υψηλότερες στην ΕΕ. Αν και αυξάνεται σταδιακά, το ποσοστό απασχόλησης ανήλθε σε 66,1 % το τρίτο τρίμηνο του 2022, δηλαδή κατά 8,6 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ.	Η ανεργία μειώνεται σχεδόν σταθερά από τα μέσα του 2013, μεταξύ άλλων και κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω το 2023. Η απασχόληση έχει ανακτήσει πλήρως τις ζημιές που υπέστη κατά τη διάρκεια της πανδημίας, σχεδόν κατά 6 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από το επίπεδο προ της πανδημίας, και αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω το 2023, με τη στήριξη επίσης της υλοποίησης του ΣΑΑ και των συνεχιζόμενων καλών επιδόσεων στον τομέα του τουρισμού.	Η αγορά εργασίας αναμένεται να επωφεληθεί από τα διάφορα μέτρα του ΣΑΑ της Ελλάδας, μεταξύ άλλων από τη σημαντική αύξηση των προγραμμάτων ενεργοποίησης και τη διοικητική αναβάθμιση της ελληνικής δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω αύξηση της απασχολησιμότητας των νέων και των γυναικών που αντιμετωπίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.